

› TALOUDEN KEHITYS

Lamaan mentiin komeasti ensimmäisessä luokassa

■ Suomi eli 1980-luvulle tultaessa tiukassa taloudellisessa sääntelyssä Suomen Pankin ohjauksessa. Sääntelyä alettiin kuitenkin purkaa kansainvälistä kehitystä seuraten vuosikymmenen alkupuolella. Ensin vapautettiin ulkomaisia pääomaliikkeitä, lähinnä ulkomaisten lainojen ottamista, ja vasta myöhemmin kotimaisen rahan liikkeitä.

Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen johtajana pitkään toiminut professori Pertti Kukkonen sanoo, että järjestys oli väärä. Kun ulkomaista rahaa oli tarjolla yllin kyllin, sen vapauttaminen johti lähes räjähdysmäiseen luotonannon kasvuun. Ulkomaan rahaa suorastaan tulvi maahan vuosikymmenen loppupuolella. Luotonantoa kasvattivat myös nopea inflaatio ja kotitalouksien oikeus vähentää osa korkomenoistaan verotuksessa. Kotimaassa rahaa oli tarjolla vähemmän, ja jos olisi lähdetty liikkeelle siitä, vauhti olisi ollut rauhallisempi

Kukkonen sanoo, että näihin asioihin ei silloin välitetty kiinnittää huomiota, kun vasta nimetty Holkerin hallitus vakuutti, että vakaan markan politiikka jatkuu ja kaikki rakenteelliset muutokset ovat hallinnassa.

Liian suuri luottojen kasvu johti kotimarkkinoilla erityisesti rakennusinvestointien ja ku-

lutuksen sekä omaisuusarvojen epäterveeseen kasvuun. Syntyi ylikysyntää, joka kostautui myöhemmin.

Työmarkkinajärjestöt halusivat osansa talouden kasvusta niin, että tehtiin ylimitoitettuja tuloratkaisuja. Ne nostivat ansiotasoa nopeammin kuin kilpailijamaissa ja heikensivät Suomen kilpailukykyä. Eroa kilpailijoiden hyväksi tuli 15–20 prosenttia vuosikymmenen mittaan.

Yritykset alkoivat menettää markkinaosuuksia maailmalla ja siitä seurasi kauppa- ja vaihtotaseen lasku aina kansainvälisille riskirajoille saakka.

Suomen Pankki puuttui lopulta hurjaan menoon. Pankkien luotonannolle pantiin ankaria rajoituksia ja kasvu saatiin hidastumaan. Sitä ennen asuntojen hinnat olivat ennättäneet kaksinkertaistua ja pörssikurssit kolminkertaistua muutamassa vuodessa. Molempiin kasvoi kupla, joka puhkesi, kun keskuspankin rajoitukset nostivat korot todella korkealle, 15–16 prosenttiin.

Ikävä asia seurasi nyt toistaan. Kasvu pysähtyi, yrityksiä lopetettiin ja niitä alkoi mennä nurin, työttömyys kasvoi räjähdysmäisesti, ja jo vuoden 1992 lopulla bruttokansantuote kääntyi laskuun.

Oli ajettu syvälle lamaan kulutus- ja kasinohuumassa komeasti ensimmäisessä luokassa. Hallituista muutoksista ei puhunut enää kukaan.

Lama oli kotikutoinen

Professori Kukkonen on tehnyt laskelmia, joiden mukaan Suomen talous kääntyi taantumaan jo vuoden 1990 aikana ennen kuin kansainväliset suhdanteet heikkenivät ja ennen kuin vienti Neuvostoliittoon romahti ja kahdenkeskiset kauppasopimukset päättyivät.

Suomen talous joutui laskusuhdanteeseen omien ongelmien takia. Ongelmat tulivat eri lähteistä, kuten rahamarkkinoitten sääntelyn purkamisen ja luotonannon kasvun rajoittamisen epäonnistumisesta sekä vaihtotaseen vajeen syvenemisestä.

Lama oli Kukkonen mukaan puhtaasti kotikutoinen. Itse se aiheutettiin. Viennin romahtaminen Neuvostoliittoon ja kansainvälisten suhdanteiden heikkeneminen tulivat vasta perässä. Ne eivät olleet laman syitä, vaikka sellaista esitettiin, mutta lamaa ne syvensivät Kukkonen arvion mukaan muutaman prosenttiyksikön, jos mittana käytetään bruttokansantuotteen alenemista.

Suomi ei ollut ongelmiseen yksin, vaan oli myös muita maita, joilla oli samantapaisia huolia. Näin ollen Suomi ei olisi pystynyt kokonaan välttämään lamaa, kun siihen eivät pystyneet muutkaan Länsi-Euroopan maat.

Näyttää olevan niin, että kun vaihtotaseen vaje kasvaa yli kriittisinä pidettyjen rajojen ja

aiheuttaa talouden taantumana ja työttömyyden nousun, niin hallituksilla ja keskuspankeilla ei ole kantta korjata vajetta sillä, että annetaan talouden edelleen taantua. Mieluummin päästetään valuuttakurssi devalvoitumaan. Näin Suomikin tuolloin teki. Enää Suomella ei tätä mahdollisuutta ole, kuten ei muillakaan omasta valuutastaan luopuneilla EU-mailla.

Luku, jolla markka tuolloin devalvoitui, oli aika mahtava. Se oli 35 prosenttia runsaan vuoden aikana.

Devalvoituminen tapahtui kahdessa vaiheessa. Marraskuussa 1991 meni 12 prosenttia, ja kun vakaan markan politiikasta jouduttiin luopumaan lopullisesti syyskuussa 1992 ja päästämään markka kellumaan markkinavoimien varaan, arvosta meni lisää 25 prosenttia saman vuoden syksyllä ja seuraavan vuoden alussa.

Myöhemmin, kun kriisistä vähitellen selvitettiin, markka alkoi vahvistua uudelleen. Lopulta se jäi noin 20 prosenttia heikompaan arvoon kuin ennen marraskuuta 1991.

Entä jos olisi oltu jääräpäisiä?

Professori Kukkonen on laskenut Suomen Pankin ekonometriseen malliin perustuen, mitä taloudessa olisi tapahtunut, jos markkaa ei olisi devalvoitu, vaan olisi pitäydäytytty jääräpäisesti vakaan markan puolustajien asemassa.

Tilanne oli sellainen, että kokonaistuotantomme aleni 12–13 prosenttia vuosina 1991–1993. Mallin mukaan laskien alenema olisi ollut kaksinkertainen eli reilusti yli 20 prosenttia. Työtömyyden huippu olisi noussut silloisesta lähes 20 prosentista 30 prosenttiin.

Kukkonen arvelee, että todellisuudessa näin rajuja liikkeitä ei olisi päässyt toteutumaan, mutta silloista syvempään taloudelliseen syöveriin olisi joka tapauksessa jouduttu.

Kukkosen laskelmasta käy ilmi sekin, että jos olisi devalvoitu vaikkapa 15 prosenttia jo vuotta aiemmin eli syksyllä 1990, olisi päästy nopeammin uuteen nousuun ja päästy myös loivemmalla taantumalla.

Syksyn 1990 aikana devalvaatiosta ei julkisesti paljon puhuttu, mutta tiedetään varsinkin teollisuuden sitä mielineen ja esittäneen. Myös MTK:ssa oli siihen halukkuutta ja jopa SDP:ssä sitä kaavailtiin, mutta ajatuksesta luovuttiin lähestyvien vaalien vuoksi.

Jälkeenpäin voidaan kysyä, miksi rahamarkkinoiden sääntelyn purkamista ei aikanaan hallittu ja miksi vakaasta markasta ja vapaista pääomaliikkeistä pidettiin samanaikaisesti kiinni, vaikka ne eivät toimi yhdessä. Talouden kriisiytymistä ei nähty kyllin selvästi Suomen Pankissa eikä ilmeisesti hallituksessakaan kuin vasta myöhään 1991.

Professori Kukkonen sanoo, että ongelmia ei ollut pelkästään päättäjillä. Myös ekonomistien käsitykset hajaantuivat.

Aika suuri joukko arvostettuja yliopistomiehiä, kuten Antti Tanskanen ja Jouko Paunio, toimi unilukkareina ja ravisteli päättäjiä hereille tässä asiassa.

Myös joitakin ulkomailla toimineita professoreita, kuten Bengt Holmström, tuli julkisuuteen ja sanoi avoimesti, että devalvaatio oli ainoa keino korjata tilannetta, vaikka Suomen Pankista vielä myöhään väitettiin, että devalvaatio vain lisäisi ulkomaisen velan markka-arvoa.

Kukkonen sanoo jakavansa Holmströmin käsityksen, että devalvaatio muuttaa rajusti rahan virtoja, koska se lisää vientiä ja vähentää tuontia. Tämä painaa enemmän kuin devalvaation tuoma rahan arvonn kertamuutos.

Taluskriisistä pankkikriisiin

Ennen pankkikriisiä keskuspankki ilmeisesti luotti siihen, että pankit osaisivat varautua kovenemaan kannattavuuskilpailuun ulkomaisen rahan tullessa ja ryhtyisivät pitämään omatoimisesti huolta kannattavuudestaan.

Todellisuudessa kävi kuitenkin niin, että pankit pitivät edelleen huolta markkinaosuuksistaan, mutta eivät kannattavuudestaan. Tämä näkyi nimenomaan Säästöpankkien Keskus-

Osake-Pankin toiminnassa, joka oli hultvattominta.

Vauhti oli noina aikoina niin kovaa, että skop laski tekevänsä yhdellä ulkomaan liiketoimella enemmän rahaa kuin säästöpankkien perinteeseen kuuluvalla toiminnalla maatalouden rahoittajana.

skop meni kauas vieraille vesille liikepankkien reviirille lisäämään markkinaosuuttaan, mutta sai saaliikseen huonoja asiakkaita. Tampella on mainittu tästä yhtenä esimerkkinä ja yhtenä syynä siihen, miksi skop:lla meni lopulta huonommin kuin muilla. Sitä ja säästöpankkeja ei voida kuitenkaan yksin syyttää, vaan kaikilla pankkiryhmillä oli omat tapauksensa.

Pankit olivat huonosti valmistautuneita tilanteen muuttumiseen. Niiden olisi pitänyt tunnistaa asioita, jotka veivät yrityksiä ahdinkoon ja konkurssiin ja aiheuttivat suuria luottotappioita.

Kukkosen mielestä pankkien pääongelma oli, etteivät ne nähneet luotonannon rajun kasvun, ylikuumenneitten rahamarkkinoitten, varallisuusarvojen kuplan ja vaihtotaseen vajeen aiheuttamia samanaikaisia ongelmia ja niiden tuomaa äkkipudotusta.

skop:n silloinen pääjohtaja Christopher Wegelius kertoi vierailulla käyneelle mtk:n johtokunnalle, että he kyllä osasivat varautua kurs-

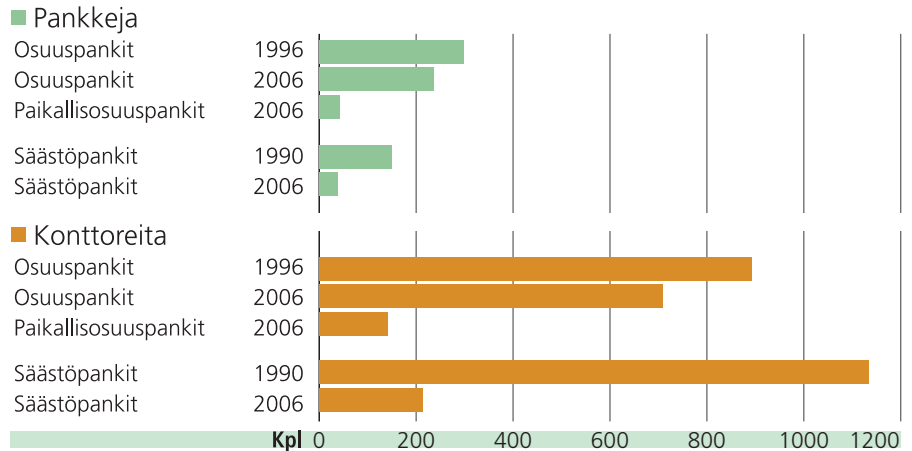
sien laskemiseen, mutta eivät osanneet varautua siihen, että ne putoavat kuin kivi kaivoon ja jäävät sen pohjalle.

Wegelius jatkoi sitten, että syntyjään ruotsinkielisenä hän ei aina ymmärtänyt suomen kielen kaikkia hienouksia, kuten sitä, miksi ollaan Helsingissä tai Turussa ja miksi Tampereella eikä Tampereessa. Kriisin tultua hän sanoi siten tajunneensa, mikä ero sillä on, kun ollaan kusella tai kusessa.

Maaseudulta meni rahalaitosryhmä

Säästöpankit ja osuuspankit keskuspankkeineen tunnettiin aiemmin erityisinä maaseudun rahalaitoksina. Enää sellaisista ei ole aiheet-

Osuus- ja säästöpankkimuutoksia 1990–2006

Lähde: Osuus-, säästö- ja paikallisosuuspankit

ta puhua, kun ei ole säästöpankkeja kuin kourallinen.

Säästöpankeista terveintä osaa yritettiin pelastaa Suomen Säästöpankiksi. Lähtökohta oli, että vain ne säästöpankit, joilla oli edellytyksiä menestyä, olisivat siinä mukana, mutta hallituksen vaatimuksesta mukaan otettiin myös isohkoja ja heikkoja säästöpankkeja. Perusteluna oli, että menee valtionkin luottokelpoisuus, jos isoja pankkeja päästetään nurin.

Seuraus kuitenkin oli säästöpankeille kohalokas, kun niistä suurin osa jouduttiin pilkkomaan muiden pankkien kesken.

Säästöpankkiliiton silloinen puheenjohtaja Toivo T. Pohjala sanoo, että Suomen Säästöpankia ei olisi perustettu lainkaan, ellei valtio olisi perustamista vaatinut ja luvannut, että pankki hoidetaan. Kun näin ei tehty, Pohjala harmistui niin, että oli vähällä lyödä kintaat tiskiinkin ja luopua myös silloisesta МТК:n puheenjohtajan tehtävästä. Onneksi hän sitten nieli harminsaa ja luopui aikeestaan.

Jäljelle jäi sentään joitakin yksittäisiä säästöpankkeja. Yrityksiäkin olisi Pohjalan mielestä jäänyt enemmän, jos asiat olisi haluttu niin hoitaa. Tämä koski erityisesti maaseudun yrityksiä ja oli kaikkiaan raju isku maaseutuun päin.

Pohjala osallistui МТК:n puheenjohtajana kriisin jälkihoitoon. Sen yhteydessä hän kiitte-

lee sitä myönteistä asennetta, joka muilla pankkiryhmillä oli viljelijöiden asian hoitamiseen, kun yksi kilpailija oli ensin tapettu pelistä pois.

oko:n maatalousrahoituksesta vastannut pankinjohtaja Raimo Tammilehto sanoo, että säästöpankkien asiakkaat otettiin tietysti mielellään vastaan osuuspankkeihin, vaikka naapurusten välillä saattoi paikallisesti olla ongelmia. Silloin henkilösuhteita meni poikki, mutta se ei koskenut pelkästään säästö- ja osuuspankkeja. Myös kop:n, syp:n ja Postipankin kesken riitti ongelmia. Asioita saatettiin hoitaa hyvinkin tyyliittömästi, ja se teki joihinkin kipeää.

Operaatio jätti jälkensä kaikkiin pankkiryhmittymiin. Mikään niistä ei selviytynyt täysin entisellään.

Kriisi joudutti kop:n pelastamista syp:n kanssa Merita-pankiksi ja osaksi myöhempää pohjoismaista pankkikoalitiota, Nordeaa. Pohjala myöntää tuntevansa pankin kohtalosta pientä vahingoniloa.

Osuuspankkiryhmä pääsi lamasta vähimmällä, mutta sekin alkoi repeillä vuonna 1996, kun sen vakuus- ja organisaatiopuolta ryhdyttiin uudistamaan. Osa maaseudun osuuspankeista irtautui ryhmästä sillä perusteella, etteivät ne halunneet olla enää rahoittamassa kasinovuosina tappioita tehneitä suurten kaupunkien osuuspankkeja yhteisestä vakuusrahastosta.

Repeämiseen toki oli muitakin syitä. Tammi-lehto sanoo, että mukana oli vahvasti myös henkilöasioita, kuten tällaisissa yhteyksissä aina.

Osuuspankkiryhmässä nokka oli kääntynyt juuri ja juuri nousuun, eikä silloin kukaan osannut ajatella, että viiden vuoden päästä tehtäisiin jo valtavan hyvää tulosta. Koko ryhmähän oli käynyt kuolemajärven rannalla.

Tammilehto arvelee, että jos olisi onnistuttu etenemään edes yksi vuosi niin, että hermot olisivat pitäneet kaikilla, niin eroamisen tarvetta olisi sen jälkeen ollut kovin vaikeaa enää perusteella.

Toistaiseksi on tullut vasta yksi eronnut pankki takaisin, mutta silti Tammilehdon mielestä on vaikea ajatella, että esimerkiksi 10 vuoden kuluttua tilanne olisi entisenlainen. Pankkirakenteessa ja maaseudulla tulee yhä muutoksia. Kun tiedetään, mitä tapahtuu väestön kehityksessä ja ikärakenteessa, niin eihän maaseutu voi säilyä entisenä.

Koivulehtipankit ovat tänään aika vahvoja taseeltaan. Ne elävät korkokatteella, ja asiakkaat ovat niille uskollisia, mutta jos jostain syystä talletuskilpailu alkaa uudelleen, se syö nopeasti katteet.

Raaka tosiasia on, että maatalous ei ole kasvuala. Pankeilla on maataloudessa hyviä asiakkaita, joista halutaan pitää kiinni, mutta niiden

rooli on kuitenkin rajallinen. Ne ovat imagomiellessä tärkeitä, mutta bisnekselle eivät enää kovin merkittäviä.

Tammilehto myöntää, että OP-keskuksessa puhutaan enää aika vähän maatalouden rahoituksesta.

oko on ryhtynyt finanssitavarataloksi ostettuaan sinivalkoisen pääoman jalokivenä pidetyn Pohjolan historiallisella kaupalla vuonna 2006. Se nostatti tunnetta maaseudulla.

S-ryhmä teki vastaavanlaisen urotyön ohitetuun K-ryhmän päivittäistavarakaupassa ja ostettuaan vielä Spar-ketjun.

Osuustoiminnasta tuli kerralla seksikästä.

Maatalous selvisi vaikeista vuosista vähemmällä kuin 1930-luvun lamasta. Järjestelyjen kohteeksi roskapankkina tunnettuun Arsenaliin joutui vain hieman yli 600 maatilaa ja niistäkin huomattava osa selvisi lopulta terveitten kirjoihin.

Yksittäisiä viljelijöitä rasittivat 1990-luvun alun korkeat korot, mutta muita vaikeuksia tuli pelättyä vähemmän. Ongelmia oli lähinnä niillä viljelijöillä, joita riepoteltiin pankkiryhmästä toiseen ja jotka joutuivat itselleen vieraaksi kokemansa pankin asiakkaiksi. Juuri tätä ongelmaa МТК yritti Pohjolan johdolla lieventää.

Maatalouden suurimmat menetykset taisivat lopulta olla henkiselällä puolella. Viljelijöille oli

rankkaa, kun lähellä olleita tuttuja yrityksiä ja pankkeja katosi taajamien kyläkuvasta.

Hankkijasta suuri ruumis

Maaseudun ja koko valtakunnan yritys-elämän ensimmäinen laman aiheuttama suuri ruumis oli Keskusosuusliike Hankkija, silloin jo Noverra. Se meni nurin säästöpankkien jälkeen 1992, mutta sitä ennen Hankkijan maataloustoiminnot olivat asiallisesti jo muualla.

Varsinainen maatalouskauppa yhtiöitettiin pitkällisten ja vaikeitten neuvotteluiden tuloksena vuonna 1988 yhteisyritykseksi tasaomistuksin sok:n kanssa. Konkurssin jälkeen sok osti sen kokonaan.

Hankkijan rehuteollisuus ennätettiin myydä rahoittajien vaatimuksesta Cultorille, jolta se sittemmin siirtyi Avenalle ja Lännen Tehtaille.

Pitkät perinteet omaava kasvinjalostus pantiin yhteen valtion jalostustoiminnan kanssa Boreal Kasvinjalostus Oy:ksi.

Hankkijan kuvaa muutti olennaisesti rakennusliike Puolimatkan osto vuonna 1985. Se teki Hankkijasta rakennusalan suuryrityksen, ja siihen suuntaan talon johto halusi sitä myös määrätietoisesti kehittää.

Näin konkurssin vaikutukset maatalouteen ja viljelijöihin olivat lähinnä henkisen pääoman puolella. Näitä traumoja maaseudulla korjataan

paikoin pitkään, sillä Hankkijaan sisältyy valtava määrä Suomen maatalouden ja maatalouskaupan historiaa. Sen jatkuvuudesta vastaa nykyinen Hankkija-Maatalous Oy ja käytännössä Agrimarket-ketju.

Vienti veti uuteen nousuun

1980-luvun taloudellista kehitystä voidaan peilata bruttokansantuotteella ja siihen kuuluvalla viennin osuudella. Osuus painui laman seurauksena alle 20 prosenttiin, mutta nousi sitten aina 35 prosenttiin eli varsin dramaattisesti ja nopeasti viennin alkaessa jälleen piristyä 1990-luvun puolivälissä.

1990-luvun loppupuoliskoa leimasi erityisesti Nokia-vetoisen tekniikkateollisuuden nousu ja vaikutukset talouteen, mutta sen ohella myös hyvä meininki metsissä ja metsäteollisuudessa.

Vienti kaikkineen veti noina vuosina maata uuteen taloudelliseen kasvuun, mikä hiveli varsinkin niitä, jotka olivat uskoneet koko ajan siihen, että lamasta päästään viennin vetämänä. Viennin vaikutukset ulottuivat vahvasti myös kotimarkkinoille.

Noina vuosina kävi itse asiassa vanhan talousteorian mukaisesti, että lama karsi heikoimpia yrityksiä, nosti tuottavuutta ja vei tuhon kautta taloutta eteenpäin. Meilläkin osa laman menetyksistä korvautui muutamassa vuodessa,

kun kasvettiin nopeammin – noin viisi prosenttia vuodessa – kuin niissä vastaavissa maissa, jotka eivät olleet yhtä syvää kriisiä kokeneet.

Ongelmaksi jäi kuitenkin laman tuoma suuri työttömyys, josta osa jäi rakenteelliseksi ja josta sen vuoksi kärsitään vieläkin. Näyttää, että vain vuodet eli suurten ikäluokkien väistyminen kykenevät työttömyyttä hiljalleen hoitamaan.

Työttömyys ja yritysten kaatuminen ovat niitä laman nurjia puolia, joista jäävä menetys ei korvaudu kokonaan koskaan.

Vuoden 2000 suuri maailmanlaajuinen kupla, joka lähti kehittyneistä teollisuusmaista ja levisi Aasiaan asti, tuntui meillä kuten kaikkialla muualla. USA on onnistunut pehmentämään sitä edukseen härskin rahapolitiikkansa keinoin ja siirtämään sen maksatusta Euroopan puolelle, kun euron kurssin on sallittu vahvistua.

Maaseutua kurssinousu koettelee varsinkin metsäteollisuuden kautta. Metsäteollisuus on toistaiseksi menestynyt suuruuden ja keskittymisen logiikalla, mutta onko tuo vaihe jo päätymässä, kun kasvun rajat alkavat näkyä? Tätä mietitään teollisuuden omassa piirissä ja vähän laajemminkin. ■

› KANSALLISEN
MAATALOUS-
POLITIIKAN
LOPPUVUODET

Tasapainottaminen hallitsi kaikkia toimia

■ Maataloutta alkoi leimata kasvava, suorastaan krooniseksi käynyt ylituotanto 1980-luvun puolivälin jälkeen. Se lisäsi tuotannon ohjaamisen tarvetta erilaisine tasapainottamistoimineen niin, että käytännössä kaikki tuotanto alkoi olla jollain tavoin säänneltyä, joko kiintiöityä tai luvanvaraista.

Tuotantopotentiaalia oli syntynyt vuosien ja vuosikymmenien aikana. Tuotantotekniikan kehittyminen ja hevosten väistyminen vetojuhdan paikalta vapautti peltoa noin puoli miljoonaa hehtaaria muuhun käyttöön. Peltoa oli vähintään tämän verran liikaa.

Suunnilleen sama määrä viljelyalasta veloitettiin lopulta kesannoimaan pakollisesti sekä taloudellisin lisähokuttimin. Ala oli karkeasti viidennes pellon koko alasta. Lisäksi oli vielä muita toimia, joilla peltoa poistettiin viljelystä 1980-luvun loppupuolella ja 1990-luvun alussa ennen Euroopan unionin jäsenyyttä.

Erityisen suosituksi osoittautui 1980-luvun puolivälissä luopumiseläkkeeseen kehitetty viljelemättömyyssopimus, jossa luopuja sitoutui siihen, että pellot ja talousrakennukset pysyivät poissa maatalouskäytöstä vähintään kuusi vuotta. Se veti muutamassa vuodessa mukaansa tu-

hansia viljelijöitä ja aktivoi samalla muutenkin luopumista.

Silloisen maatalouspolitiikan joustavuutta osoittaa, että perinteisesti rakenne- ja sosiaalipolitiikan välineiksi tarkoitettut keinot soveltuivat hieman muokattuina myös tuotannon tasapainottamistarkoituksiin.

Yksittäisille maataloille viljelyalan tiukka sääntely oli hankala asia, koska se vaikeutti tuotannon ja tilojen rakenteen kehittämistä. Käytännössä tiloilla alettiin raivata uutta peltoa samaan aikaan kun entistä poistettiin tuotannosta.

Silloinen maa- ja metsätalousministeri Toivo T. Pohjala joutui ajamaan läpi erityisen pellon raivausmaksun. Se oli niin korkea, 30 000 markkaa hehtaarilta, että käytännössä siitä tuli raivauskielto.

Ennen maksun voimaantuloa peltoa ennätettiin kuitenkin raivata muutamassa kuukaudessa 40 000 hehtaaria. Pohjalan arvion mukaan peltoa olisi raivattu vielä enemmän, ellei kieltoa olisi tullut, sillä raivaustekniikka oli siihen mennessä kehittynyt valtavasti. Työn koko luonne oli muuttunut aiemmasta niin, että raivaamisesta oli tullut hyvin nopeaa.

Viljelijät maksoivat puolet viennistä

Peltoon kohdistuvien rajoitusten ohella jouduttiin kehittämään monimutkainen hallinnolli-

nen tasapainottamisvälineistö. Se oli jatkoa jo 1969 käyttöön otettuihin peltojen paketointiin ja lehmien tapporahaan. Näiden jälkeen tuotantoa luvanvaraistettiin, asetettiin tuotantokattoja ja otettiin käyttöön uusia rajoituksia, joista merkittävimpiin kuului 1980-luvun puolivälissä maidontuotannon tilakohtainen kiintiöinti. Se jatkuu edelleen ja on käytössä myös muualla EU:ssa. Erona on kuitenkin, että ennen kiintiö oli tuotantoon kohdistuva rajoitus, mutta nyt sitä pidetään tuottamisen turvaavana oikeutena.

Valtio halusi rajoittaa myös tuotantopanosien käyttöä ja hillitä silläkin keinoin tuotannon kasvua. Tässä tarkoituksessa lannoitteille ja rehuille asetettiin valmisteveroja.

Pohjala sanoo, että rajoitukset ja niiden tuomat maksut olivat poliittisesti vaikeita hänen ministerikaudellaan. Olisi ollut paljon helpompaa, jos päätöksiä olisi siirretty tuonnemmaksi. Samalla olisi kuitenkin ollut pelättävissä, että vaikeuksista olisi tullut vielä suurempia, jos rajoituksia ei olisi otettu käyttöön.

Laajalla keinovalikoimalla tuotantoa kyettiin pitämään jotenkin hallinnassa, mutta silti viljelijöiden oma vientikustannusosuus tuntui kohtuuttoman suurelta. Se oli satoja miljoonia vuosittain ja pahimmillaan 1990-luvun alkuvuosina yli puolitoista miljardia markkaa vuodessa. Maataloustulo oli silloin seitsemän miljardia vuodessa.

Näinä aikoina viljelijät joutuivat maksamaan toisen puolen maatalousviennin kustannuksista. Viljelijöiden osuus olisi noussut kahteen kolmasosaan kustannuksista juuri ennen EU:n jäsenyyttä, ellei olisi aloitettu jäsenyyden edellyttämiä sopeutustoimia ja luovuttu niiden vuoksi joistakin maksuista.

Viljelijöiden ja МТК:n kannalta ikävä puoli asiassa oli sekin, että hallituksen kanssa oli jatkuvaa kädenvääntöä sekä tasapainottamisen keinoista että rahoituksesta. Se kulutti maatalouden ja järjestön suhteita hallitukseen ja muuhun yhteiskuntaan.

Nopea palkkakehitys nosti tuottajahintoja

Maataloustulolaki, tuotannon ohjauslainsäädäntö ja tuontisuoja muodostivat vaikeuksista huolimatta sen kokonaisuuden, jolla kansallista maatalouspolitiikkaa harjoitettiin loppujen lopuksi melko johdonmukaisesti.

Maataloustulolaki turvasi viljelijöille sinänsä kohtuullisen tulokehityksen, sillä lain mukaan maataloustulo seurasi yleistä palkkakehitystä. Keskeistä maataloudelle oli, että kustannusten nousu korvattiin. Se antoi inflaatio suojaa. Kun palkkoja nostettiin nopeasti 1980-luvulla ja haluttiin näin kuroa umpeen pohjoismaista palkkaeroa, se nosti välillisesti myös tuottajahintoja.

МТК kykeni vahvalla neuvotteluvoimalla ottamaan ratkaisuisista kaiken sen, minkä laki salli.

Kohtuullisella tulokehityksellä oli myös käänteinen puoli eli se, että maataloustuotteiden hinnat, jotka vielä 1970-luvulla olivat lähellä eurooppalaista tasoa, irtaantuivat siitä 1980-luvun aikana. Suomesta alkoi tulla maatalouden osalta samanlainen kalliin hintatason maa kuin muillakin sektoreilla.

Tämä asia oli vastassa paitsi kansallisesti myös sitten, kun ryhdyttiin neuvottelemaan EU-jäsenyydestä ja sopeuttamaan Suomen monimutkaiseksi kehittyneitä maatalouspolitiikkaa vielä mutkikkaampaan EU:n maatalouspolitiikkaan.

Jälkiviisauteen turvautuen on monilla tahoilla esitetty, että jos Suomen tuottajahinnat olisivat pysyneet koko ajan lähempänä EU:n tasoa, liittymisneuvotteluista olisi tullut huomattavasti helpommat.

МТК:n puheenjohtajana pitkään toiminut Heikki Haavisto ei tartu näihin puheisiin, mutta kiittelee sitä, että kansallisen politiikan loppuvuosina inflaatio oli alhainen. Se piti kustannuksia kurissa, joten tulokehityksestä ja ostovoiman säilymisestä kyettiin huolehtimaan kohtuullisin korotuksin.

Tuon ajan maatalous- ja tulopolitiikkaan kuului vahva solidaarisuus. Tulokakusta ohjattiin merkittävä osa alueellisiin perustein ja pinta-

alalisinä jaettavaksi eli maatalouden sisäisin järjestelyin edistettiin alueellista ja tilakoon eroja tasoittavaa tulopolitiikkaa. Tällä tavoin hillittiin myös tuottajahintojen ja kuluttajahintojen nousua, millä oli merkitystä varsinkin myöhemmin.

Solidaarisuus näkyi myös sillä tavalla, että viennin kustannuksia perittiin eniten suurilta ja tehokkaina pidetyiltä tiloilta. Pienet pääsivät vähemmällä.

Kuluttajahintojen nousupainetta puolestaan kyettiin vähentämään erityisellä alkutuotevähennyksellä. Se oli aikanaan nerokas oivallus, sillä se hillitsi kuluttajahintojen erkaantumista muusta hintakehityksestä, vaikka tuottajahinnat olivat eurooppalaisittain korkeita.

Ruotsin tuottajajärjestö ihmetteli, miten Suomessa pystyttiin tekemään pitkään sikäläisen mittapuun mukaan hyviä maataloustuloratkaisuja viljelijöiden kannalta, mutta pitämään kuluttajahinnat silti pohjoismaisella tasolla. Ruotsihan oli tehnyt oman kansallisen maatalousuudistuksen jo ennen EU:ta Gatt-neuvottelujen pelästyttämänä. Sen seurauksena Ruotsin tuottajat joutuivat tyytymään kovin heikkoihin ratkaisuihin.

Ruotsin viljelijät pitivätkin EU:ta ja Brysseliä parempana vaihtoehtona kuin omaa hallitustaan Tukholmassa ja olivat suorastaan innokkaita pääsemään EU:n jäseneksi.

Kansainväliset paineet kasvoivat

Kansainvälisen kaupan vapautumisen merkit näkyivät Suomeen asti epämääräisinä vielä 1980-luvun puolivälissä. Joitakin viitteitä muutoksista tuolloin kuitenkin oli, ja se alkoi hiljalleen vaikuttaa maatalouspoliittiseen ajatteluun ja päätöksentekoon.

Kaupan puolella tuontisäännöstelyä yritettiin kiertää monin tavoin ja paineet siihen kasvoivat kaiken aikaa.

Heikki Haavisto muistelee, että kauppojen lihatiskeille alkoi ilmestyä eksoottisia tuotteita, kuten kengurun, krokotiilin ja alligaattorin lihaa, samoin puhvelin lihaa ja muuta sellaista, minkä tuontiin ei osattu varautua ja asettaa sille rajoituksia.

Eksoottisten lihatuotteiden ohella alettiin tuoda muun muassa vasikan lihaa, vaikka sen tuotantomenetelmät maailmalla eivät aina olleet kaikkein eettisimpiä. Samoin vaadittiin lisää erikoisjuustoja ja muita erikoistuotteita, joilla rajoitusten pitävyyttä oli helppo testata.

MTK:ssa varauduttiin siihen, että tiukkoja tuontirajoituksia joudutaan ennen pitkää avaamaan. Sen arvioitiin tuovan merkittäviä muutoksia myös tuottajille ja tuotteita jalostaville yrityksille.

Myös maan hallituksessa asia tiedostettiin.

Toivo T. Pohjala kertoo, että hän oppi tosiasiota tuoreena maatalousministerinä keväällä 1987, kun OECD:n kokous käsitteli ensimmäisen kerran maatalouspolitiikkaa. Viestit olivat niin rajuja, että hän välitti MTK:llekin saamansa opetuksen, että maatalouden tuottajahinnat eivät voi enää nousta merkittävästi. On päinvastoin valmistauduttava siihen, että hinnat laskevat jossain vaiheessa.

Tuossa vaiheessa ministerille joka tapauksessa selvisi, että maailma on muuttumassa ja vielä sillä tavalla, jota hän ei ollut tullut itsekään ajatelleeksi.

Vuosi 1987 oli katovuosi, joten markkinointivaikeuksia ei tullut heti, mutta jo parin vuoden päästä vaikeudet alkoivat näkyä, kun saatiin hyvä sato. Markkinointiin jouduttiin panostamaan ja lisäämään markkinoimismaksuja, mikä nosti kovan kapinan viljelijöiden keskuudessa.

Viljelijät elivät noihin aikoihin muutenkin ”herkällä korvalla”, sillä Gatt-neuvotteluista tuli sellaisia esityksiä maataloustukien ja tuontisuojan heikentämiseksi, että MTK katsoi tarpeelliseksi kutsua väkensä koolle Dipoliin marraskuussa 1990. Tilaisuus sai suorastaan liittokokouksen luonteen, sillä mukana olivat puheenjohtajat ja sihteeri kaikista yhdistyksistä ja liitoista, yhteensä yli tuhat henkeä, sekä keskusliiton johto.

Se oli suurin luottamusmiestapaaminen vuosikymmeniin.

Dipolista lähetettiin edustajat Brysseliin vielä suurempaan mielenilmaisuun. Suomalainen viljelijä kävi silloin ensimmäistä kertaa yhtä jalkaa eurooppalaisen ammattiveljensä kanssa puolustamassa elinkeinoaan, toimeentulomahdollisuuksiaan ja kansallista ruokaturvaa.

Rakennetoimet pysähtyivät

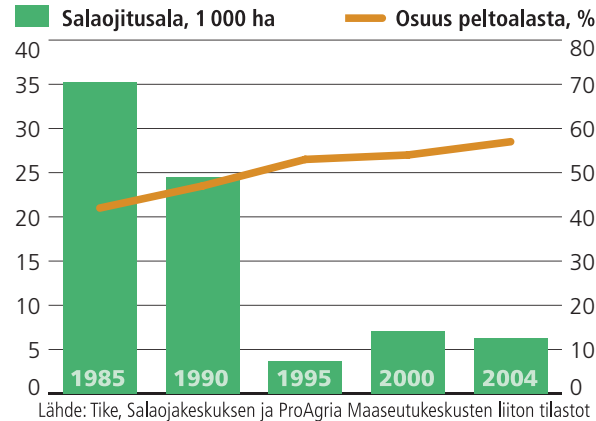
Erityisesti kotieläintuotannossa talouden ja taloudellisen suunnittelun kannalta oli hankalaa, kun tilojen kehittäminen vaikeutui olennaisesti. Investointisuunnitelmat oli pakko panna jäihin, kun uutta sai rakentaa käytännössä vain palaneen tilalle tai sukupolvenvaihdosten yhteydessä ja sekin luvan perästä.

Käytännössä tilojen rakennekehitys lähes pysähtyi moneksi vuodeksi. Pysähdystä kesti myös EU-ajan pari ensimmäistä vuotta.

Selvimmän epävarmuuden tila näkyi peltojen salaojituksissa. Se oli aiemmin asia, jota kannustettiin monin tavoin ja jota pidettiin tilojen elinvoimaisuuden tunnusmerkkinä.

Parhaimpina vuosina 1980-luvun alussa ojitettiin liki 40 000 hehtaaria vuosittain, mutta vauhti alkoi hiipua ylituotannon kasvaessa, ja sitä jatkui vielä 1990-luvun alun laman jälkeen. EU-jäsenyyden edellä työ salaojitusmailla hiipui

Salaojitettu peltoala ja salaojitetun pellon osuus koko peltoalasta 1985–2004

niin, että ensimmäisenä jäsenyysvuonna 1995 ojitettiin vain vajaat 3 700 hehtaaria. Se on pohjakosketus alallaan.

Jotenkin nurinkurista, mutta kuvaavaa tuolloin oli sekin, että viljelijöiden taloudellinen asema saattoi näyttää ulospäin todellista paremmalta vain sen vuoksi, kun ei voitu investoida oikeastaan mitään merkittävää. Rahat käytettiin muihin tarkoituksiin, kuten velkojen maksuun ja joskus jopa kulutukseen.

Ylituotantovuodet heijastuivat myös talonpoikaiseen perinteeseen. Sen runsaasti mainostetuista vapauksista oli tasapainottoimien puristuksessa jäljellä käytännössä vain muistot. Viljelijä saattoi itsenäisesti päättää enää ko-

vin harvoista asioista. Lypsymenonkin määräsivät useimmiten meijeriautojen kulkuvuorot, eikä niinkään lypsäjä itse.

Viimeinen tulolaki markkinalähtöisesti

Kansainvälisen kaupan muutokset vaikuttivat vahvasti, kun 1992 ryhdyttiin valmistelemaan uutta maataloustulojärjestelmää. Valmistelua teki työryhmä, jota johti Toivo T. Pohjala. Lähtökohtana oli joustava, markkinoihin perustuva järjestelmä, jolla voitaisiin sopeuttaa maataloutta hallitusti ja asteittain eurooppalaista maatalouspolitiikkaa kohti. Kuviteltiin, että järjestelmällä voitaisiin harjoitella muutama vuosi EU-tyyppistä tuotekohtaisuuteen perustuvaa maatalouspolitiikkaa. Sen vuoksi valmistelutyö tehtiin erityisen huolellisesti.

Tavoitteena ei ollut enää aiempi täyden kompensaaation periaate. Sen sijaan seurattiin maailmanmarkkinahintojen, erityisesti vientihintojen kehitystä ja sitä, minkä mahdollisuuden ne antavat yhdessä tuontimaksujen kanssa kansallisten tuottajahintojen asettamiselle. Näin määriteltiin vähimmäis- ja enimmäistasot, joiden haarakassa tuottajahinnat voivat vaihdella markkinatilanteen mukaan.

Pohjala paimensi lakia läpi eduskunnan MTK:n puheenjohtajan paikalta, kun Haavisto oli jo ulkoministerinä. Lain hyväksi järjestö teki val-

tavasti työtä ja sai sen lopulta likimain haluaansa muotoon erillistä markkinointirahastoa lukuun ottamatta.

Muilta osin järjestelmällä oli laaja parlamentaarinen tuki takanaan, joten se olisi ollut EU-sopeutukseen hyvä väline, ellei sopeutumisvaihe olisi jäänyt olemattomaksi ja lakikin sen vuoksi vain vuoden 1994 kestäneen ylimenokauden mitaiseksi.

Pohjalalle lailla oli kuitenkin erityinen merkityksensä, ei pelkästään sen valmistelun ja sääntämisen puolesta, vaan myös siinä mielessä, että MTK hyväksyi sen hänen johtamassaan ensimmäisessä johtokunnan kokouksessa. Pohjala sanoo halunneensa sillä kokeilla, saako hän johtokunnan heti haltuunsa. Taisi saada, koska hyväksymispäätös oli yksimielinen.

Aivan valmistelun alkuvaiheissa MTK oli suhtautunut epäillen uuteen järjestelmään, joten pelkkä itsestänselvyys sen hyväksyminen ei järjestössä ollut.

Historiallinen käännekohta

Markkinajärjestelmälain säännösten varassa tehtiin viimeinen kansallinen maataloustuloratkaisu keväällä 1994 ennen EU:ta.

Ratkaisusta tuli tavallaan historiallinen käännekohta. Se oli viimeinen, jossa MTK ja hallitus istuivat tuloneuvottelijoina eri puolilla pöy-

tää. EU-jäsenyydessä asetelma on toinen. Nyt МТК on useimmiten samalla puolella hallituksen kanssa ja sen vahva sparraaja mietittäessä yhteistä kansallista näkemystä unionin päätöksenteon.

Olot ovat muuttuneet ja menettelytavat niiden mukana. ■

› KOHTI
EUROOPAN
UNIONIN
JÄSENYTTÄ

KARI SALONEN

Jäsenyysneuvottelut pitkän prosessin tulos

■ Suomen kansainvälinen asema muuttui keralla, kun Neuvostoliitto romahti vuonna 1991 ja Suomi totesi sen jälkeen yya-sopimuksen päättyneeksi. Katseet kääntyivät länteen kohden Euroopan yhteisöä. Sen täyttää jäsenyyttä haettiin heti vuoden 1992 keväällä.

Muodollisesti haettiin kauppaja- ja talouspoliittista yhdentymistä Länsi-Eurooppaan, mutta taustalla olivat myös turvallisuuspoliittiset syyt. Moni suomalainen halusi täyttää sitä turvallisuusvajetta, jonka uusi ulkopoliittinen tilanne synnytti. Varsinkin veteraanisukupolvi oli sitä mieltä, etteivät 1930-luvun lopun ja 1940-luvun alun tapahtumat saa enää toistua.

Viljelijöistä valtaosa vastusti EY:n jäsenyyttä. Vain pieni osa oli jäsenyyden puolesta ja sekini nimenomaan turvallisuuspoliittisista syistä.

Vaikka EY ei ollut tuolloin puolustusliitto, eikä ole EU:ksi muuttuneena vielä nytkään, niin kansalaiset näkivät sen kuitenkin turvatekijänä. Uskottiin, että sen jäsenmaahan ei hevin hyökätä, koska muiden jäsenmaiden solidaarisuus nousisi silloin esiin. Muut olisivat yhden puolesta valmiita toimimaan tunkeutujaa vastaan.

Jälkeenpäin katsoen jäsenyyden hakeminen eteni hämmästyttävän nopeasti. Silti silloinen pääministeri Esko Aho sanoo, että kypsyminen hakemukseen oli pitkän prosessin tulos.

Tämmöiset asiat eivät tapahdu niin, että jonakin kauniina päivänä kaikki havahtuisivat maailman muutokseen, vaan yleensä on niin päin, että eri tahoilla ryhdytään miettimään, voidaanko jatkaa entisellään. Se puolestaan tuo ajatuksen, mitä pitää tehdä, ja vasta tämän jälkeen asiat alkavat kypsyä toimintalinjaksi.

Suomen kannalta avainkohta oli nimenomaan yya-sopimuksen voimassaolon lakkaaminen. Se oli viimeinen sinetti sille, että jäsenyyttä voitiin ylipäätään hakea. Yya-oloissa EY ei olisi alkanut Ahon arvion mukaan edes neuvotella jäsenyydestä Suomen kanssa.

Suomen asemaa muutti myös se, että Ruotsi ennätti hakea jäsenyyttä Itävallan kanssa jo vuoden 1991 puolella. Ruotsi toimi suomalaisten selän takana, ja se kiirehti meidän harkintaamme varsinkin, kun tiedettiin myös Norjan miettivän uudelleen jäsenyyskysymystä.

Suomalaisittain kolme tärkeää asiaa

Heikki Haavisto laskee, että EY-neuvottelut myytiin suomalaisille kolmella asialla, ensinnä turvallisuudella, sitten halvan ruuan mahdolini-

suudella ja kolmanneksi Suomen vaikutusmahdollisuuksien lisäämisellä.

Eta eli sopimus Euroopan talousalueesta olisi ollut suomalaisesta näkökulmasta riittävä kauppa- ja talouspolitiikan kannalta. Se ei olisi kuitenkaan antanut EY:ssä samaa vaikutusmahdollisuutta kuin täysjäsenyys. Eta olisi pitänyt Suomen EY:n porstuassa, eikä olisi päästänyt peräkamariin asti ja suoraan vaikuttamaan EY:n ratkaisuihin, kuten silloin sanottiin.

Viljelijöillekin Eta olisi sopinut, koska se ei koskenut maatalouden ydintä. Eta ei olisi tuonut rajua kertarysäyksellä tapahtuvaa sopeutumisen tarvetta.

Etakaan ei olisi turvannut maataloutta kokonaan sopeutumiselta, mutta pelkästään kansainvälisen kauppapolitiikan tuomien muutosvaatimusten perusteella sopeutuminen olisi ollut rauhallisempaa varsinkin, jos siihen olisi riittänyt poliittista tahtoa ja kansallista kärsivällisyyttä.

Maatalous yllätettiin housut kintuissa

Suomen päätös hakea EY:n jäsenyyttä yllätti nopeudellaan varsinkin maatalouden.

Maatalouden osalta valtiovalta oli täysin valmistautumaton neuvotteluihin. Maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö Reino Uronen sanoo, että oltiin vähän kuin housut kintuissa.

Maa- ja metsätalousministeriöllä oli kansainvälisiin asioihin oma toimisto, mutta se keskitettiin lähinnä kehitysyhteistyöhön ja idänkauppaan. Siellä ei paljoakaan mietitty EY-asioita.

Ministeriön aika kului puhtaasti kansallisessa maatalouspolitiikassa, vaikka merkit kansainvälisistä muutoksista olivat jo nähtävissä, ja niiden vaikutusten ulottumista Suomeen asti tiedettiin odottaa. Ministeriön ydin toimialaa olivat yhä kansalliset maataloustuloratkaisut.

Heikki Haavisto katseli asioita jäsenyyteen valmistauduttaessa MTK:n puheenjohtajana. Hän yhtyy Reino Urosen arvioon siitä, että aika hataralla pohjalla silloin maataloudessa liikuttiin, kun ei tunnettu riittävästi EY:tä, sen kulttuuria, menettelytapoja ja neuvottelutyyliä.

MTK:lla oli paljon kansainvälistä kokemusta maataloussektorilta, mutta omassa tavoitteenasettelussaan sekin lähti entisestä maatalouspolitiikasta. EY:n kanssa asiaa olisi kannattanut lähestyä päinvastaiselta suunnalta yhteisön lainsäädännöstä ja katsoa, mitä poikkeuksia direktiiveihin tarvitaan.

Haavisto harmittelee myöhempien kokemusten perusteella, että tätä ei silloin kaikkialla tajuttu. Se toi aika toivottoman tuntuisia tilanteita jäsenyysneuvotteluissa.

Kun on kysytty, oliko Suomen ylipäättään viisasta lähteä neuvotteluihin puolinaisesti valmistautuneena, niin Heikki Haavisto vastaa, että kyllä Brysselin juna valittiin ihan oikeana ajankohtana. Suomen kanssa neuvotelleet Itävalta, Ruotsi ja Norja ovat hyvin samantyyppisiä kehittyneitä maita.

Seuraavassa junassa olivat itäisen Keski-Euroopan maat. Se seura ei olisi sopinut Suomelle yhtä hyvin.

Suomen olisi Haaviston mielestä kuitenkin kannattanut käyttää kansainvälistä konsulttia apuna vaatimusten muotoilussa. Esimerkkinä hän mainitsee irlantilaisen Raymond MacSharryn, joka oli entinen maatalouskomissaari ja tiesi sen perusteella, miten unioni toimii ja miten sitä pitää lähestyä.

Härmälä veti maataloutta

Jäsenyysneuvottelut olivat käytännössä ulkoasiainministeriön toimialaa. UM osaa asiansa ja on tottunut kansainväliseen työhön, mutta senkin EY-tuntemuksessa oli aukkoja. Siltä puuttui maatalous- ja maaseutuosaamista.

Ulkoministeriön tahdosta maatalousneuvotteluiden virkamiestason vetäjäksi valittiin MTK:n mies agronomi Esa Härmälä, sittemmin järjestön puheenjohtaja. Hän toimi silloin pääministeri Esko Ahon erityisavustajana ja oli

aiemmin toiminut Suomen edustustossa Brysselissä, joten hän oli niitä harvoja, joilla oli EY:n maatalouden tuntemusta.

Härmälän tueksi valjastettiin nopeasti laaja maatalousvirkamiesten ja -tutkijoiden joukko. Maa- ja metsätalousministeriö pystytti kansliapäällikkö Reino Urosen alaisuuteen erityisen projektiorganisaation, jonka vetäjäksi tuli maatalous- ja metsätieteiden tohtori Paavo Mäkinen, hänkin kansainvälisiä maatalousosaajia ja sittemmin MTK:n toiminnanjohtaja.

Projektin jäsenenä oli osastojen väkeä, osatäysipäiväisiä ja osa erityisalansa edustajia. Ytimessä toimi kokeneita, mutta myös vielä tuntemattomia alansa taitajia.

Paavo Mäkinen kertoo, että työ alkoi aivan aakkosista, tarvittavan tiedon keruusta ja EY:n maatalouslainsäädännön, aquisin, opiskelusta. Apuna oli Etasta, Euroopan talousalueesta juuri valmistunut sopimus, koska siinä oli suurin osa muun muassa eläinlääkinnän asioista valmiiksi mukana.

Ryhmä kävi viikoittain Brysselissä muiden uusien hakijamaiden kanssa neuvotteluissa, joissa komission edustaja esitteli asiakokonaisuudet ja jäsenehdokkaat tekivät niihin varauksensa. Näin homma lähti käytännössä liikkeelle.

Suomen virkamiesneuvotteluiden päävetäjä ulkoministeriön alivaltiosihteeri Veli Sundbäck

kertoo edesmenneen kollegansa Antti Satulin muistokirjassa, että hän halusi maatalouspuolelle nokkamieheksi nimenomaan Esa Härmälän, vaikka tiesi tämän MTK- ja keskustataustan heittävänsä kritiikkiä. Hän sanoo olleensa vakuutunut, ettei Härmälää parempaa henkilöä tuohon tehtävään Suomesta löydy.

Neuvotteluiden tiukoissa paikoissa Härmälä sai sitten tunnustusta. Toki kritiikkiäkin tuli.

Talouselämän ehdoilla toimittiin

Neuvotteluja koordinoitaessa talouselämä, yritykset ja monet järjestöt olivat mukana varsinkin työryhmävaiheessa. Ryhmiä oli kymmeniä ja MTK:kin niistä monissa. Tätä kautta etujärjestöjen vaikutus ulottui laajalti Suomen tavoitteiden asetteluun niin, että Heikki Haaviston mielestä neuvotteluja käytiin erittäin paljon talouselämän ehdoilla.

Hieman yllättävänä pidettiin valmisteluvaiheessa sitä, että Ahon hallituksen ohjelmassa ei suoraan mainittu EY-jäsenyyden mahdollisuutta. Sen sijaan puhuttiin Etasta.

Pääministeri ja puoluejohtaja Esko Aho kertoo, että keskustapuolueessa EY-asiaa kyllä mietittiin, kun 1991 eduskuntavaalikampanjaa aloitettiin ja määriteltiin vaalitavoitteita. Silloin kannanottoon kirjoitettiin aiempaa myönteisempi arvio EY:stä.

Toinen askel Ahon mukaan oli, että hallitusohjelman yhteydessä oli kyllä nähtävissä aiempaa avoimempi kanta EY:hyn, ja kolmas oli syksyllä 1991 Paasikivi-Seurassa pidetty puhe, jossa hän jo sanoi, että on syytä ryhtyä selvittämään EY-jäsenyyden ehtoja.

Aho oli syksyllä 1991 vieraana Valion majalla Ylläksellä. Siellä hän kävi tärkeät keskustelut oman esikuntansa kanssa ja siellä tehtiin myös päätös, että jäsenyyden hakemisen suuntaan edetään. Esa Härmälä kertoo, että silloin ainakin hänelle itselleen asia kävi täysin selväksi. Ruotsin jäsenhakemuksen jättäminen oli antanut siitä jo ensimmäiset ennusmerkit.

Lopullinen ratkaisu kypsyi loppuvuoden 1991 mittaan niin, että valtiopäivien avajaisissa helmikuussa 1992 tasavallan presidentti Mauno Koivisto ilmoitti, että ”valinnanvaramme käytetään parhaimmin hakemalla EY:n jäsenyyttä”. Maaliskuussa 1992 jäsenyyshakemus oli jo Brysselissä.

Jäsenyyksiasia maakunnissa

Hallitusta johtaneelle keskustalle ja sen maaseutukannattajille jäsenyyksiasia oli niin suuri kysymys, että puolue aloitti laajan maakuntakerroksen läpi koko Suomen.

Aho sanoo uskovansa, että kierroksella oli suuri merkitys sillä tavalla, että ihmiset näkivät

kasvoista kasvoihin ne tosiasiat, joiden pohjalta ratkaisua ruvettiin muokkaamaan. Mitään ei yritetty tehdä salassa tai selän takana, vaan tulitiin suoraan kansalaisten eteen.

Puoluejohto sai paljon sapiskaa, mutta kannalleen myös ihmisiä, jotka ymmärsivät, ettei tällaisten asioiden kanssa tulla huvikseen tai toisten kiusaksi esiintymään. Silloin kävi selväksi, että puoluejohto oli hakemassa ratkaisuja, joiden kanssa voidaan pitkällä aikavälillä selviytyä.

Se, että maakuntakierroksella mukana ollut ulkoministeri Paavo Väyrynen käänsi kelkkansa, kun rupesi presidenttiehdokkaaksi, oli Aholle suuri kysymys. Siinä vaiheessa Väyrysen uskottavuus romahti.

Väyrynen toimi Ahon mielestä vastoin omaa vakaumustaan kelkkaansa kääntäessään. Hänellä oli niin vahva rooli hakupäätöstä tehtäessä, että ilman hänen panostaan hakemuksen jättäminen olisi ollut miltei mahdotonta tai ainakin hyvin paljon vaikeampaa.

Käännöksestä oli Ahon arvion mukaan haittaa myös Väyrykselle itselleen, kuten presidentinvaalitulokset sitten osoitti. Väyrynen hävisi lopulta Elisabeth Rehnillekin, joka oli EY-jäsenyyden kannattaja ja sai ääniä myös keskustaväeltä.

Loppujen lopuksi EY-jäsenyyden hakeminen ja itse jäsenyys ei ollut niin suuri asia puoluees-

sa kuin etukäteen arvioitiin ja kuin ehkä Väyrynenkin laski. Aho ei usko, että kovin moni lähetti EU:n seurauksena puolueesta. Siihen vaikutti hänen mielestään juuri se, että päätökset tehtiin avoimesti ja ihmiset kokivat, että olivat saaneet vaikuttaa ja sanoa mielipiteensä.

MTK kävi vastarintaan

Järjestöistä MTK asettui ensin jäsenyyshakemusta ja sitten jäsenyyttä vastaan, koska tiesi järjestöistä parhaiten EY:n ongelmalliset vaikutukset maatalouteen ja maaseudun syrjäisiin alueisiin.

Järjestöllä oli oma toimisto Brysselissä jo syksystä 1991 lähtien. Se oli muutoinkin laajasti mukana maatalouden kansainvälisessä, euroopalaisessa ja pohjoismaisessa yhteistyössä ja sai näistä suoraa tietoa kehityksestä.

MTK seurasi yhteistyönsä ansiosta tarkoin muun muassa Copa-Cogecaa, joka on EY-maiden maataloustuottajien ja osuustoiminnan järjestö.

Omaa väkeään MTK valmensi määrätietoisesti EY:n tuntemuksen lisäämiseksi. Se teki laajaa koulutustyötä ja järjesti myös erilaisia kansainvälisiä seminaareja ja tapahtumia. Oli paikallisia ja alueellisia tilaisuuksia, mutta myös suuria valtakunnallisia joukkokokouksia, joissa EY-jäsenyyden vaikutuksia, uhkia ja mahdollisuuksia sekä heikkouksia ja vahvuuksia käytiin läpi.

Tutkimusosaston johtaja Keijo Hyvönen totuttiin näkemään noihin aikoihin МТК:n käytävillä kainalossaan mahtava paperipino. Kun sen paksuutta ihmeteltiin, niin Hyvönen vastasi, että siinähan oli vasta EY:n direktiivien sisällysluettelo.

Opiskeltavaa siis riitti. EU:ssa voimassa ollutta lainsäädäntöä oli kaikkiaan noin 60 000 sivua.

Viljelijät protestoivat

Viljelijöiden kannalta asioita alettiin viedä hankalaan suuntaan jo laman alkuvaiheissa. Tuotajahintoja oltiin alentamassa ja markkinointimaksuja ja valmisteveroja korottamassa niin, että ne johtivat järjestön historiassa sen suurimpaan mielenosoitukseen kautta aikojen.

Loppukesän 1991 aikana maakunnissa koontui jo tuhansia viljelijöitä. Lokakuun loppupuolella Helsingin jäähallille tuli 15 000 osanotajaa. Väkeä oli katsomo ja areena täynnä ja osa käytävillä ja hallin ulkopuolella. Sieltä viljelijät marssivat eduskuntatalolle. Silloin oli viitisen prosenttia МТК:n ja SLC:n jäsenkunnasta pääkaupungissa Mannerheimintiellä.

Kuluttajia mielenosoittajat lähestyivät puhtaasti suomalaisen ruuan näytteillä, joita jaettiin kiireisille aamumarhaisille helsinkiläisille. Näin

haluttiin osoittaa, että liikkeellä oltiin myös heidän puolestaan suomalaisen ruuan asialla.

Seuraavana vuonna, kun jäsenhakemus oli jo jätetty, järjestö täytti 75 vuotta ja laati laajan muistion maaseudun uudesta tulevaisuudesta. Katseet olivat kohden Eurooppaa paitsi symbolisesti myös ihan kirjaimellisesti, kun suomalaisen viljelijä oli vuoden lopulla mukana suuressa eurooppalaisessa joukkomielenosoituksessa Strasbourgissa yhtenä 50 000 muun ammattisareen ja -veljen kanssa.

Tilaisuus oli suomalaisittain toinen vahva esiintyminen Brysselissä joulukuussa 1990 pidettyyn Gatt-mielenilmaisun jälkeen.

Jäsenyyshankkeen edetessä МТК pyrki vaikuttamaan määrätietoisesti hallitukseen ja suureen yleisöön. Tässä tarkoituksessa jatkettiin mielenilmaisuja. Viljelijät polttivat vainovalkeita kaikkien valtateiden varsilla ja kävivät kippaamassa lumikuorman EY:n edustuston eteen Pohjois-Espladilla Helsingissä. Yhteistyötä tehtiin myös EI EY:lle -liikkeen kanssa.

Liittokokous sanoi EI

МТК piti Tampereella 3.9.1994 ylimääräisen liittokokouksen, jossa se virallisesti päätti jäsenyyttä vastustavasta kannastaan. Silloin EY oli jo muuttunut EU:ksi, Euroopan unioniksi.

Liittokokouksen kanta oli muodollisesti ja myös asiallisesti yksimielinen. Kokouksessa tiedetään toki olleen jonkun edustajan, joka oli jäsenyyden kannalla, mutta puheenvuoroa tästä ei kukaan käyttänyt eikä jäsenyyden hyväksymistä liioin kukaan esittänyt.

Kaikkiaan liittokokouksessa oli 902 virallista edustajaa. Muut mukaan lukien paikalla oli yhteensä 1400 henkeä. Kokous oli siihen mennessä suurin Tampere-talossa järjestetty.

Tämän jälkeen kenellekään ei pitänyt jäädä epäselväksi, mitä mieltä tuottajajärjestö ja sen jäsenistö oli EU:hun liittymisestä.

Jäsenyydestä pidetyssä kansanäänestyksessä puolesta oli 57 ja vastaan 43 prosenttia äänestäneistä. Jäsenyyttä kannatti kaupunkilaisista 63 prosenttia ja maalaiskunnissa asuneista 45 prosenttia eli Suomi meni EU:hun kaupunkilaisen äänin.

Viljelijöistä valtaosa eli 82 prosenttia äänesti jäsenyyttä vastaan Elintarviketieto Oy:n kyselyn mukaan. Puolesta oli 12 prosenttia ja 6 prosenttia ei kertonut kantaansa. Nekin, jotka äänestivät puolesta, kertoivat tehneensä sen muista, useimmiten turvallisuuspoliittisista syistä, eivätkä sillä perusteella, että olisivat kannattaneet jäsenyyttä maatalouden ja maaseudun edun perusteella.

Joka tila mukana järjestötoimissa

Tuottajajärjestön ja jäsenistön aktiivisuus ei päättynyt kansanäänestykseen ja lopullisen liittymissopimuksen hyväksymiseen.

Järjestö aloitti EU-avustajien koulutuksen heti, kun liittymisehdot ja tärkeät sisällölliset asiat olivat selvillä. Tällaisella avustajaverkoston luomisella haluttiin tukea niitä viljelijöitä, joilla itsellään ei ollut tarpeellista tietoa EU-tukihakemusten ja muun byrokratian hoitamiseen. Avustajaverkosto toimii tänä päivänä samoissa tehtävissä.

Kokemusta avustajaverkostosta järjestöllä oli 1960-luvun lopun maatalousverouudistuksesta. Silloinkin avustajien verkosto luotiin koko maahan.

Koulutustilaisuudet hoidettiin yleensä yhteistyössä alueellisen tuottajaliiton, TE-keskuksen ja maaseutukeskuksen yhteistyönä. Se on toiminut hyvin. Tuottajaliittojen toimeliaisuutta osoittaa sekin, että esimerkiksi Pohjois-Savossa toimitettiin erityinen koulutusmateriaali suurimmalle osalle tiloista, karkeasti laskien kolmelle tilalle neljästä.

Jäsenistön ahkeruutta on tarvittu edelleen jäsenyyden aikana järjestön kannan ilmaisemiseen milloin isommissa milloin pienemmissä asioissa.

Viimeisin suuri tapahtuma oli 1999 Suomen puheenjohtajakokouksen ja Agenda 2000 -neuvottelujen aikaan Helsingissä, ensin eduskuntatalon edustalla ja sen jälkeen Messukeskuksen läheisellä pallokentällä eli entisellä raviradalla Käpylässä.

Demonstraatiossa laskettiin olleen yli 8 000 osanottajaa, joista monet kertoivat tulleen mukaan tosimelellä koettamaan vielä kerran, kuuluuko viljelijän ääni yhteiskunnassa vai ei.

Ylilyöntejäkin tuli kiihkeän tapahtuman yhteydessä sen verran, että tilaisuudesta vastanneet järjestöpomot MTK:n Jyrki Wallin ja SLC:n Tage Ginström saivat muistokseen sakkorangaistukset, jotka olivat ensimmäiset ja toistaiseksi myös ainoat järjestöjen historiassa.

Rapsut annettiin, vaikka tapahtumia valvonut poliisi ensi alkuun kiitteli järjestömiehiä joukkojen kurinalaisesta esiintymisestä.

Mielenilmaisu oli järjestötoiminnan kulminaatiokohta sikäli, että vastaavan kokoisia tilaisuuksia ei ole sittemmin ollut. Vaikuttamisen tavat ovat muuttuneet toimintaympäristön mukana.

Kaiken kaikkiaan vuodesta 1987 vuoden 1999 loppuun tuottajajärjestöistä on ollut liikkeellä noin 75 000 henkilöä viestimässä oman kantansa elinkeinonsa ja toimintaympäristönsä puolesta. Laskennallisesti se tarkoittaa, että 12

vuoden aikana joka tilalta on oltu mukana ainakin kerran järjestöllisessä toimenpiteessä.

MTK:ta on joskus taiston tiimellyksessä moitittu paperitiikeriksi tai kenraaliksi ilman joukkoja, mutta miten ihmeessä tällaiset toimet olisivat onnistuneet, jos joukkoja ei olisi ollut.

Viljelijät ovat olleet asiassaan aidosti ja omaehtoisesti liikkeellä.

MTK halusi reunaehdot

MTK joutui tavoiteasettelussaan uuteen arviointiin, kun alkoi näyttää, että EY-prosessi etenee joka tapauksessa järjestön vastustuksesta huolimatta. Siinä vaiheessa katsottiin välttämättömäksi, että asetetaan ainakin tietyt reunaehdot liittymiselle.

Ehdoista tuli pakosta pitkät ja monialaiset, mutta niiden perimmäisenä tarkoituksena oli saada EY:n säädöksiin sellaiset pysyvät järjestykset, jotka turvaavat maatalouden harjoittajille yksityistaloudellisen kannattavuuden jyrkästi muuttuvissa oloissa ja avoimessa kilpailutilanteessa.

MTK:n asettamat vähimmäisehdot olivat pohjana, kun hallitus kirjoitti myöhemmin omia reunaehtojaan eduskunnalle antamaansa esitykseen. Ehdot kirjoitti käytännössä pääministerin erityisavustajana toiminut Esa Härmälä, joka

MTK:n kautta tunsivat hyvin viljelijöiden ja maatalouden tarpeet.

Jälkeenpäin on mietitty, olisiko poliittinen oppositio, siis sosialidemokraattinen puolue, pitänyt sitouttaa silloisissa oloissa vahvemmin jäsenyyssprosessiin. SDP:llä oli hyvä Euroopan tuntemus ja se olisi halunnut, että sen kanssa olisi neuvoteltu enemmän varsinkin siinä vaiheessa, kun Suomen omia jäsenyysehtoja mietittiin.

Sen aikaisessa Euroopassa sosialistit olivat vallan kahvassa hyvin monessa maassa, ja SDP:llä oli näiden maiden johtajiin hyvät yhteydet. Puolueen edustajilla oli myös halua ja mahdollisuuksia vaikuttaa sosialistiryhmään EU:ssa ja sitä kautta ajaa Suomen etua.

Suomen hallituksen kantaan vaikutti kuitenkin, että SDP oli tuolloin melko sekaisin ja sen asema vakiintumaton puheenjohtajansa Ulf Sundqvistin eron jälkeen eikä Paavo Lipposella vielä silloin ollut puolue hallinnassaan, saati sellaisessa otteessa kuin myöhemmin vuosina.

Kyse ei ollut pelkästään opposition informoinnista ja sitomisesta, vaan myös opposition kyvystä ottaa vastaan informaatiota ja kyvystä toimia johdonmukaisesti sekä halusta sitoutua toimiin.

Heikki Haavisto kuitenkin miettii, että kivi ei ehkä olisi jäänyt hiertämään SDP:n maatalouskenkään niin pahasti kuin ilmeni kansanään-

tyksen jälkeen ja Lipposen hallitusohjelmaa tehtäessä 1995, jos puoluetta olisi enemmän kuultu maatalouden positioita asetettaessa.

Fazerin sooloilu toi ongelmia

Aivan toisenlainen ongelma EU-valmistautumiselle ja maan hallitukselle oli Fazerin perheyrietyksen nokkamiehen ja Elintarviketeollisuusliiton silloisen puheenjohtajan Peter Fazerin ja hänen kokoamansa ryhmän esiintyminen. Fazerin pestaamana ”likaisen työn tekijänä” oli nykyisen Perheyrietyksen liiton asiamies Anders Blom.

Tämä ryhmä lähti siitä, että Suomen piti päästä jäsenyyteen hinnalla millä hyvänsä. Tässä tarkoituksessa se viestitti Brysseliin asti, ettei Suomi tarvitse poikkeuksia eikä siirtymäkautta, vaan jäsenyyteen voidaan siirtyä suoraan.

Haavisto kertoo törmänneensä tämän viestin aiheuttamiin ongelmiin eri neuvotteluvaiheissa. On yleensä hankalaa, kun samasta asiasta annetaan erilaista informaatiota, ja tässä yhteydessä se oli erityisen hankalaa.

Vaikka ryhmä oli pieni, sen menettely pystyi vaikuttamaan siihen, että Suomea ei neuvoteluissa aina otettu täysin vakavasti, koska oli tullut toisenlaistakin tietoa.

Toivo T. Pohjala muistaa MTK:n asioissa Brysselissä käydessään tavanneensa Tanskan tuottajajärjestön silloista johtoa, joka oli todennut, et-

tei suomalaisten esittämistä vaatimuksista tarvitse neuvotteluissa välittää, koska Suomi on tuossa jäsenyyteen muutenkin. Ikävä viesti oli siis mennyt perille.

Haavisto pikavauhtia ulkoasiainministeriksi

Suomen neuvotteluasetelmia sävyytti olennaisesti, kun MTK:n puheenjohtaja Heikki Haavisto lupautui ehdolle ulkoministerin tehtävään huh-tikuussa 1993 presidentinvaalitaistoon lähteneen Paavo Väyrysen jälkeen.

Haaviston nimi herätti huomiota ja suoranaista hämmennystä ulkoasioita harrastavissa piireissä. Varsinkin juppipuolen ohjuksilla oli mieleksimistä, kun talonpoikaisjohtaja oli tulossa diplomaattiministeriön ykkösmieheksi ja sitä myötä avainneuvottelijaksi EU:n kanssa.

Haavistoa ennätettiin mollata jo Ruotsin lehdistön kautta vanhaa tapaa noudattaen. Suomen silloinen lehdistöavustaja Tukholmassa, *Maaseudun Tulevaisuuden* myöhempi päätoimittaja Lauri Kontro kertoo, että jutut jäivät, kun tuotiin esiin ehdokkaan ansiot. Nehän olivat merkittävämät kuin monen muun ulkoministerin paikalla olleen henkilön. Mieheltä ei puuttunut kuin ministerikokemusta.

Haaviston ansiot toki tunnustettiin yleisesti maaseudun edunvalvojana, mutta vähemmän tunnettua oli hänen muu osaamisensa. Hänellä

on kaksi tutkintoa, agronomin ja juristin, ja laaja kielitaito. Hänhän puhuu viittä kieltä. Lisäksi hänellä oli kansainvälistä kokemusta muun muassa pohjoismaisella tasolla, mutta myös Euroopan viljelijöiden edustajana kansainvälisessä kauppapolitiikassa ja varapuheenjohtajana Maataloustuottajain kansainvälisessä liitossa.

Oli lähellä, ettei Haavistosta tullut liiton puheenjohtajaa keväällä 1990. Ruotsi halusi nostaa hänen nimensä esiin puheenjohtajapelissä. Kannatus oli laajaa, kunnes EY koukkasi kehitysmaat taakseen taloudellisin tukilupauksin ja sai oman ehdokkaansa Tanskan H. O. A. Kjeldsenin valituksi. Tällaista tuskin olisi tapahtunut, jos Suomi olisi silloin ollut edes EY:n ehdokasjäsen.

Maatalous on kansainvälisissä neuvotteluissa se alue, joka useimmiten nousee päällimmäiseksi ja josta kiistellään pisimpään, kun jokainen maa haluaa puolustaa omia kansallisia etujaan. Niin oli EY:ssäkin. Se oli pitkään maatalousjärjestö ainakin silloin, kun asioita katsottiin budjettitalouden näkökulmasta.

Tämä oli merkittävä lähtökohta siihen, että Haavisto nousi hallitukseen.

Pääministeri Esko Aho sanoi ajatelleensa ulkoministerin paikalle ensin pankinjohtaja Esko Ollilaa, kun tällä oli ennestään ministerikokemusta. Ollilan kieltäytyttyä nousi Haaviston nimi esille.

Aho sanoo, että jos tällöin olisi etsitty ulkomaankauppaministeriä, Haavisto olisi ollut heti selvä valinta. Sitten joku sanoi, että miksi ei myös ulkoministeriksi, ja silloin Aho sanoo tulleen kuin hetken välähdyksenä, että tietysti, voihan hän olla myös ulkoministeri.

Keskustan puoluesihteerinä toiminut Erja Tikka muistaa, että Haaviston nimen tultua esiin syntyi hetken hiljaisuus ja sitten hänelläkin syntyi. Hän naksautti sormiaan ja totesi, että ”so what”, mikä ettei.

Aho arvioi, että se oli semmoinen sekunnin murto-osan välähdys, mikä tarvittiin, että asia lähti liikkeelle. Piti saada nopea ratkaisu ja jos sellaista ei olisi löytynyt, tilanne olisi saattanut käydä puolueelle ja hallitukselle kiusalliseksi.

Puheoikeus olisi mennyt

Heikki Haavisto kertoo kutsun tulleen hänelle itselleen yllätyksenä oko:ssa pidettyyn kokoukseen. Miettimisaikaa oli vain tunti tai pari vastauksen antamiseen.

Haavisto muistelee poistuneensa kesken kokouksesta ja ennättäneensä neuvotella мтк:ssa muutaman paikalla olleen johtohenkilön kanssa asiasta. Näiden kanta oli myönteinen, ja perhekin näytti vihreää valoa. Sitten hän vielä soitti tasavallan presidentti Mauno Koivistolle, joka oli pitänyt ehdokkuutta mielenkiintoisena.

Myönteisen päätöksen tekemiseen vaikuttivat Haaviston omassa pohdinnassa varsinkin eyn neuvottelut. Hän oli niihin kriittinen, mutta jos hän olisi sillä perusteella kieltäytynyt tarjotusta tehtävästä, hän olisi samalla menettänyt puhevaltansa jäsenyyksikysymyksessä. Hallitus ja pääministeri olisivat voineet tiukan paikan tullen vedota siihen, että oli tarjottu tilaisuus neuvotella mahdollisimman hyvä liittymissopimus, mutta мтк:n puheenjohtaja ei ollut uskaltanut ottaa haastetta vastaan.

Toisena syynä Haavisto kertoo sen, että hän oli kyllästymässä varsinkin viljamiesten ja joidenkin muiden yltiöpäiseen esiintymiseen oman järjestön liepeillä. Alkoi tuntua, että mikään ei riitä, vaikka viljan hinta oli meillä liki kolminkertainen ja maidon hintakin suunnilleen kaksinkertainen eurooppalaisiin hintoihin verrattuna. Herjoja alettiin tuoda kotinurkille asti.

Lopulta vaikutti vielä se, että pääministeri ei vaatinut valittavalta ulkoministeriltä edes sitoumusta jäsenyyden ajamiseen. Sen jälkeen Haavisto saattoi ilmaista myönteisen kantansa ehdokkuuteen. Puolueen äänestyksessä tuli selvä voitto vastaehdokkaana olleesta Olli Rehnistä.

Aivan heti ministerinvaihdos ei kuitenkaan tapahtunut, vaan vasta reilun parin viikon kulluttua, sillä Väyrynen halusi vielä hoitaa poh-

joismaisen ulkoministerikokouksen ja varmistaa sen tuen YK:n uudistamista koskeneelle aloitteelleen.

Eronneella ulkoministerillä ei tainnut olla aivan puhtaat jauhot pussissa, kuten myöhemmästä esiintymisestä kävi ilmi. Hänen tiedetään ajatelleen, että lähtö hallituksesta voisi merkitä sen hajoamista ja uuden enemmistöhallituksen muodostamista hänen johdollaan. Tästä kerrotaan käydyn neuvotteluja pitkin talvea SDP:n edustajien kanssa. Pääministerin paikalta olisi niissä oloissa ollut helppo lähteä presidentin vaaliin.

Esko Aho ei usko, että hallituksen vaihdos, keskustan jättäytyminen sivuun tai muukaan asia olisi silloisissa oloissa estänyt itse jäsenyyssprosessia. Juna oli menossa Brysselin suuntaan sellaista vauhtia, että jo ajatuskin sen pysäyttämisestä tuntui mahdottomalta

Neuvottelut pitkään alkutekijöissään

Heikki Haavisto aloitti ulkoministerinä toukuussa 1993. Viralliset jäsenyysneuvottelut EU:n kanssa olivat alkaneet kaksi kuukautta aiemmin. Mitään merkittävää neuvottelujen alkukuukausina ei ennättänyt tapahtua varsinkaan maatalouden osalta.

Eteenpäin päästiin lähinnä Eta-sopimusta koskevissa asioissa, joista osa voitiin siirtää liit-

tymissopimukseen sellaisenaan. Myös joissakin muissa helpohkoiksi luonnehdittavissa asioissa edistytettiin.

Maatalous osoittautui sittemmin kaikkein vaikeimmaksi kysymykseksi alue- ja rakennepolitiikan ohella. Mutta keskustelut alkoivat hyvässä hengessä Suomen ja EU:n virkamiesten kesken. Silloin jopa tuntui, että asiat voisivat mennä hyvinkin helposti, vaikka toisaalta epäilytti, miten Suomen maatalous on ylipäättään integroitavissa onnellisesti johonkin.

Hyvä tuntuma säilyi aina siihen saakka, kun neuvotteluja käytiin maatalouden pääosaston DG 6:n kanssa. Silloin näytti, että Suomi voisi saada läpi kaiken tarvitsemansa ja jopa pitkän siirtymäkauden sopeutuakseen jäsenyyteen.

Ensi tuntuma kuitenkin harhautti, ja tilanne muuttui, kun Suomi jätti EU:lle omat viralliset maataloussesityksensä eli positionsa 2. syyskuuta 1993. EU vastasi näihin vasta kaksi ja puoli kuukautta myöhemmin omilla positioillaan. Vastaus tuli tarkoituksellisen myöhään, sillä neuvotteluiden piti olla valmiina jo helmikuun loppuun 1994 mennessä.

Suomen esitysten jälkeen neuvottelut alkoivat vaikeutua ja hiljalleen kävi epäselväksi, kenen kanssa maataloudesta oikeastaan piti keskustella. Haaviston mukaan se ilmeni niin, että asiat näyttivät vähitellen siirtyvän maatalou-

den pääosastolta neuvotteluja varten perustetulle laajentumisyksikölle. Sen kanssa valmistelua johtivat EU:n silloinen puheenjohtajamaa Kreikka neuvoston sihteeristön kanssa ja keskeisten komissaarien kabinetit.

EU:lta tuli tyrmäysisku

Kun EU:n vastaus lopulta saatiin 24.11.1993, se suorastaan tyrmäsi suomalaisten esitykset. Sen ainoa myönteinen asia oli, että Suomen vaatimukset ymmärrettiin sinänsä oikein. Sen sijaan toimet, joilla vaatimukset piti toteuttaa, olivat täysin riittämättömät.

Muistio lähti siitä, että Suomen maataloutta sekä alue- ja rakennepoliittikkaa oli käsiteltävä yhtenä kokonaisuutena. Se viestitti, että maatalouden ongelmia haluttiin ratkoa myös aluepolitiikan ja rakennepoliitiikan keinoin, ellei maataloutta saada sopimaan sellaisenaan EU:n omaan maatalouspolitiikkaan, capiin. Siihen haluttiin sallia vain joitakin pohjoisimpia alueita koskevia pieniä poikkeuksia.

Yllättävä käänne vastauksessa oli sekin, että komissio asettui suoran hintasopeutuksen kannalle eli vaati sopeutumista jäsenyyteen kertarysäyksellä yhdessä yössä. Tämä jäi julkisuudessa vähälle huomiolle, vaikka Suomen vaatimukseen kuului hintasopeutuminen pitkän, jopa 15 vuotta kestävä siirtymäkauden aikana.

Suomi olisi lopulta saanut asteittaisen hintojen sopeuttamisen kertarysäyksen sijaan, mutta olisi joutunut maksamaan sen kustannukset itse. Suuren talouslaman jälkeen valtiontalous oli kuitenkin niin kireällä, että hallitus ei halunnut ryhtyä maksajaksi. Varsinkin kokoomuksessa oltiin sitä vastaan.

Muista hakijamaista Norja ja Itävalta olisivat olleet valmiita maksamaan asteittaisen sopeutumisen kustannukset, mutta Ruotsi oli vastaan. Se halusi suoran sopeutuksen eli kertarysäyksen.

Komission vastauksen perusteella alkoi näyttää selvältä, että EU:lla ei ollut tarkoitustakaan sopia maataloudesta kuin vasta viimeisten asioiden joukossa. Suomi aiottiin hiillostaa jäsenyyteen aivan loppumetreillä.

Tämä näkyi myös EU:n asenteiden jyrkentyneenä. Neuvottelijoille vastattiin yhä herkemmin, että EU ei ole pyytänyt Suomea jäseneksi, vaan Suomi on sellaiseksi itse pyrkimässä. Siis sopeutukoon, jos haluaa mukaan yhteisöön.

Vielä niinkin myöhään kuin 21. helmikuuta 1994 Suomen neuvottelukunta saattoi todeta, että vasta 53 Suomen esittämästä yhteensä 134 maatalouspositiosta oli tuolloin ratkaistu. Pääosa ja kaikki vaikeimmat asiat olivat auki, vaikka helmikuuta oli jäljellä enää viikko ja poliittinen läpimurto oli määrä saada sen aikana.

Presidentti hiillosti maataloutta

Tasavallan presidentti Mauno Koivisto hiillosti samalla viikolla ulkoministeriään ja maataloutta neuvottelujen hitaasta etenemisestä, kun neuvottelujen takaraja ja samalla hänen toimikautensa oli kulumassa umpeen.

Haavisto sanoo, että presidentti ei suoraan vaatinut sopimuksen tekemistä, mutta moitti kovin sanoin siitä, että kotoisessa maatalouspolitiikassa oli tehty paljon virheitä. МТК:kaan ei hänen mielestään ollut ajatellut riittävästi tulevaisuutta, kun maataloustuotteiden hintataso oli noussut 1980-luvulla niin korkeaksi.

Haavisto kertoo, ettei hän halunnut riidellä presidentin kanssa, mutta tunsii itsensä loukatuksi varsinkin sitten, kun presidentti läksi-äispuheessaan eduskunnassa valtiopäivät päättäessään röykytti maataloutta kovin sanoin ja lateli sille madonluvat.

Tällainen yhtä toimialaa koskeva höykytys koettiin tämmöisessä yhteydessä ihmeelliseksi, koska presidentti muutoin suhtautui aika asiallisesti maatalouteen.

Maratonistunto kesti 40 tuntia

Hallituskin oli huolissaan neuvotteluiden hitaasta etenemisestä, mutta toisesta syystä kuin presidentti. Pääministeri Esko Aho joutui toteamaan, että lupaavasta alusta huolimatta Suo-

mi ei ollut saanut tasaveroista kohtelua neuvotteluissa. Hän katsoi, että uskottava neuvottelutulos on saavutettava ja ellei sellaista saada, on parempi, että tulosta ei tule ollenkaan.

Näillä evästyksillä Suomen neuvottelijat lähtivät viimeiseen suureen, maratonistunnoksi luonnehdittuun neuvotteluun. Se kesti asiallisesti monta vuorokautta ja sen loppurutistuskin 40 tuntia.

Välillä Heikki Haavisto ennätti jo keräillä tavaroitaan ja ilmoittaa avustajilleen neuvottelujen keskeytymisestä ja lähdöstä kotiin, kun kaikki näytti niin mahdottomalta.

Synkkää tunnelmaa vain lisäsi puheenjohtajamaa Kreikan edustajan Theodoros Pangaloksen äkkiväärä käytös. Hänen johdollaan neuvotteluista tuli huutamista ja rähjäämistä.

Kun Suomen edustajat tohtivat pitäytyä vaatimuksissaan, Pangalos kimmastui entistä enemmän ja sätti, että te neuvottelette kuin venäläiset ja että hän on kyllästynyt sellaiseen.

Siinä vaiheessa neuvottelujen katkeaminen oli todella lähellä, mutta suomalainen osapuoli malttoi vielä kerran mielensä.

Heikki Haavisto sanoo, että saatettiin tehdä virhe, kun ei lähdetty kesken pois. Se olisi voinut herättää vastapuolen. Ainakin tilanne olisi voinut kääntyä toisenlaiseksi, jos nämä asiat olisi tuotu julkisuuteen.

Suomen avuksi tuli lopulta EU:n ministerineuvostoa johtavasta troikasta Belgian ulkoministeri Willy Claes ja erityisesti Saksan ulkoministeri Klaus Kinkel hallituksensa päämiehen liittokansleri Helmut Kohlin ja hänen avustajiensa tukemana. He ottivat vastuun neuvottelujen saattamisesta päätökseen.

Kinkelillä oli selvästi Kohlin toimeksianto, että pohjoiset maat on saatava jäseniksi. Juuri sitä varten Kohl lähetti vielä ulkopoliittisen avustajansa ja talouspoliittisen neuvonantajansa ulkoministerinsä tueksi tässä asiassa.

Haavisto arvioi, että Saksa halusi joidenkin muiden maiden kanssa EU:hun pohjoismaista ”verta ja järjestystä”, jotta eteläeurooppalaisia pidetään kurissa.

Komission pääsihteerin David Williamsonin luonnostelun pohjalta syntyi vihonviimeisenä suurena työnä kuuluisa 141-artikla. Sillä oli määrä hoitaa kaikki ne vaikeudet, jotka vielä jäivät sen jälkeen, kun muut artikkelit oli jo toteutettu. Se oli kuin piste iin päälle, joka mahdollisti tuloksen syntymisen.

Jälkikäteen on mietitty, olisiko Suomen pitänyt kaikesta huolimatta pitkittää neuvotteluja ja koettaa näin parantaa tulosta. Useimmat neuvotteluissa mukana olleet ja niitä seuranneet katsovat, että tuskinpa parempaan olisi enää

päästy. Kaikki osapuolet olivat puristaneet itsensä ulos sen, mitä puristettavissa oli.

Heikki Haavisto on itsekin tavallaan samaa mieltä, mutta aprikoi kuitenkin, olisiko Suomen pitänyt olla yhteydessä Norjan kanssa tiiviimmin neuvottelujen aikana. Norja oli neljästä hakijamaasta se, jota EU erityisesti halusi jäsenekseen energia- ja kalavarojen vuoksi.

Haavisto sanoo tämän selvinneen viimeistään kalastuskiintiöistä käydyissä neuvotteluissa. Niistä Norja selvisi lähinnä muodollisilla myönnytyksillä.

Suomi jäi hakijamaista aika yksin neuvotteluprosessissa, vaikka Itävallan kanssa olisi ollut samanlaisia asioita. Yhteistä olisi voinut löytyä myös Ruotsin kanssa, mutta Ruotsi ei välittänyt maataloudestaan ollenkaan. Osaksi tämän johdosta Ruotsi sai neuvottelutuloksensakin ensimmäisenä valmiiksi. Tämä myös saneli sopimuksen peruslinjan, sillä ei ollut mahdollista, että hakijamaiden kanssa olisi tehty kovin erilaisia sopimuksia.

Toivo T. Pohjala on jäänyt miettimään, olisiko Suomen kuitenkin pitänyt käyttää enemmän Saksan korttia, kun tiedettiin, että liittokansleri Helmut Kohl halusi Suomen mukaan. Se olisi voinut antaa Suomen pääministerille Esko Aholle mahdollisuuden vaikuttaa aktiivisemmin

neuvotteluihin niiden viime vaiheessa. Aho oli Pohjolan mielestä liian passiivinen tässä asiassa.

Kaikkien aikojen jälkilypsy alkoi

Yleisesti ajateltiin, että poliittisen ratkaisun jälkeen sopimuksen sisältö olisi ollut valmis. Tarvittaisiin enää virkamiesten muotoilua ja yksityiskohtien viilailua sopimusteksteiksi.

Tämä oli kuitenkin suurta harhaa. Alkoi nimittäin kaikkien aikojen jälkilypsy ja kiistely siitä, mitä poliittisella tasolla oli sovittu ja tarkoitettu. Komissio juristeineen oli kaataa poliitikkojen työn keskeisimmät ja merkittävimmät kohdat.

Tämä vaihe on jäänyt Suomessa peräti vähälle huomiolle. Aina valpas lehdistökin ilmeisesti kuvitteli, että sopimus oli sinettiä vailla, eikä siltä riittänyt mielenkiintoa sen viimeistelyvaiheisiin.

Lehtien enemmistö oli niin vahvasti jäsenyyden kannalla, että mielenkiinto kohdistui jo enemmän kansanäänestykseen ja muihin sopimuksen jälkeisiin asioihin kuin sisällöstä alkaneeseen uuteen vääntöön.

Jälkilypsyvaihetta ensi alkuun hoitanut Esa Härmälä kuvaa tätä jaksoa ajaksi, jolloin tuli uusia ja taas uusia neuvottelukierroksia. EU:n juristit pyörivät koko ajan mukana tulkitsemassa, mitä poliittinen tulos lopulta voi tarkoittaa käytännössä.

Yllättäen pistettiin pystyyn erityinen työryhmäkin, johon tulivat jäsenmaiden maatalousministeriöiden edustajat mukaan. Ryhmän johto oli komissiolla, mutta valta tuntui olleen jäsenmailla.

Heikki Haavisto sanoo, että tällaisessa loppuselvittelyssä pitäisi neuvottelijoiden olla itse mukana. He tuntevat neuvotteluiden historian ja tietävät, mitä sopimuskohtilla tarkoitetaan. Kun kuitenkin joku päästi jäsenmaat vahtimaan neuvottelutulosta omalta kannaltaan, soppa oli sillä valmis.

Komission sijasta Suomen neuvottelijoita vastassa olikin 12 vanhaa jäsenmaata valvomassa kukin omaa etuaan. Se oli sitä joukkoa, joka ei ollut mukana varsinaisessa neuvotteluprosessissa ja jolle kaikki asiat olivat siten uusia.

Jäsenmaat alkoivat kiistää neuvotteluiden aikaisempaa historiaa ja ottaa esiin jo sovittuja asioita ikään kuin uusina. Härmälä arvioi, että se ei ollut enää pelkkää juridiikkaa, vaan takana saattoi olla jokin suurempi juoni neuvottelutuksen muuttamiseksi.

Uhkat käännettiin torjuntavoitoksi

Jo pari päivää maratonistunnon jälkeen kävi ilmi, että joidenkin jäsenmaiden mielestä Suomi oli saanut EU:lta liikaa myönnytyksiä. Tämä oli saanut komission lupaamaan EU:n neuvostolle,

että kaikki Suomen kansalliset tuet olisivat ale-
nevia siirtymäkauden tukia, siis määräaika-
isia.

Kun Suomi tästä kysyi, selitettiin, että lu-
pauksella haluttiin vain rauhoitella vanhoja
jäsenmaita Suomen saamista eduista, eikä sil-
lä olisi sen kummempaa merkitystä. Sen vuoksi
siitä ei kuulemma Suomelle edes kerrottu.

Onneksi asian eteneminen kyettiin estämään.
Komissiosta vakuuteltiin, että lausuma ei miten-
kään sitonut Suomea ja että se oli vain EU:n tapa-
päästä hankalasta tilanteesta.

Heikki Haavisto sanoo, että Suomen olisi pi-
tänyt kuitenkin reagoida. Olisi pitänyt vaatia
neuvostolle annetun lupauksen peruuttamista,
vaikka se olisi johtanut kriisiin. Olisi myös pitä-
nyt tajuta heti, että kun lupauksen antajana on
komissio, sillä on merkitystä.

Lisänäyttöä komission toimintakulttuurista
Suomi sai, kun EU pyrki heikentämään Suomen
saamaa päätöstä korkeimman vuoristotuen mu-
kaisesta lfa-tuesta. Tämäkin heikennys kyettiin
estämään ja siitä tuli Suomelle suoranainen tor-
juntavoitto, sillä se vaati Suomen pääministerin
puuttumista asiaan ja Suomen turvautumista
troikan apuun. Erityisesti Saksan ulkoministeri
oli tiukoissa paikoissa Suomen tuki ja turva.

EU joutui antamaan lopulta oikein julistuk-
sen, jossa se ilmoitti, että päätös, jonka mukaan
koko Suomen lfa-tuki on vuoristotukea, on ai-

nutkertainen eikä mikään muu maa voi siihen
vedoten parantaa tukijärjestelyjään. Suomi siis
sai poikkeuksen, jonkalaista ei sallittu muille.

Huonommin sen sijaan kävi, kun Ranska
väitti, että Suomelle annettu sokerikiintiö oli
liian suuri komissiolle tulleen laskuvirheen vuok-
si. Ranska sai kiintiötä pienennetyksi, vaikka Esa
Härmälän mukaan tarkat kiintiöluvut olivat jo
kertaalleen hyväksytyissä papereissa.

Suomi sai hyvitystä toisessa yhteydessä,
kun käytiin läpi pohjoisen tuen kuntakohtais-
ta rajaa. Sitä onnistuttiin hinaamaan etelään
alun perin asetetusta 62 leveyspiiristä varsin-
kin Itä-Suomessa. Lännempänä jouduttiin an-
tamaan hieman periksi, mutta vähemmän kuin
vaadittiin.

Haavisto sanoo, että tässä Venäjän kortti puri
Suomen eduksi. Osansa oli myös sillä, että EU
oli tulkinnut väärin Suomen ilmoittamaa mark-
kinoille tulleen viljan määrää. Mukana oli myös
rehuviljaa, ja kun se kävi ilmi, EU saattoi pe-
rääntyä. Kaikki ilmoitettu vilja ei ollutkaan veh-
nää niin kuin EU:ssa oli ensin luultu.

Komissiolla oli muitakin kohtia jälkilypsyn
välineinä. Se halusi sulkea muun muassa öljy-
kasvit, siat ja siipikarjan pysyvän kansalli-
sen tuen ulkopuolelle. Tässäkin kyse oli muusta
kuin jonkin yksityiskohdan tai kömmähdyksen
korjaamisesta.

Suomalaista osapuolta hämmästytti koko prosessin kummallisissa vaiheissa, että EU:n mielestä jälkilypsyllä oli Suomi eikä se itse, vaikka Suomella ei ollut mitään lisävaatimuksia esitettävänä. Suomi puolusti vain niitä kohtia, jotka oli jo sovittu poliittisesti.

Pohjala huolestui 141-muotoilusta

МТК:n puheenjohtajana silloin toiminut Toivo T. Pohjala vei koko johtoryhmänsä Brysseliin seuraamaan maratonneuvottelua, mistä hän sai kiihosta paitsi Suomen neuvottelijoilta myös omilta joukoiltaan.

Pohjalan mieltä on jäänyt painamaan erityisesti 141-artiklan muotoilu. Hän kertoo, että sen perusteella heräsi heti epäily artiklan kestäväydestä.

Artiklassa viitataan liittymisestä johtuviin vaikeuksiin, kun olisi pitänyt korostaa luonnonolojen aiheuttamia vakavia vaikeuksia. Ne ovat pysyviä haittoja eivätkä vain siirtymäkauden ongelmia.

141:ssä törmätään EU-juristien taitavaan muotoilukykyyn. Juristit tekevät muotoilun niin, että se antaa mahdollisuuden aivan vastakkaisiin tulkintoihin sen mukaan, mitä osapuolet haluavat korostaa.

Suomalaiset neuvottelijat lukivat pykälän niemenomaan niin, että se oli tarkoitettu pysyväksi työkaluksi. Sillä on määrä hoitaa kaikki ne vaivat, ennen muuta luonnonoloista johtuvat pysyvät vaikeudet, joiden hoitoon muut artikkelit eivät riitä.

EU katsoo samaa pykälää niin, että se on tarkoitettu vain siirtymäkauden ajaksi ja liittymisestä aiheutuvien ongelmien hoitamiseksi.

Heikki Haavisto, joka oli itse artiklaa hyväksymässä maratonneuvottelussa, pitää ilman muuta selvänä, että artikla on tarkoitettu pysyvästi toteutettavaksi. Tämä hänen mukaansa myös varmistettiin ennen artiklan hyväksymistä. Kyseessä on poliittinen sopimus, josta täytyy pitää kiinni.

Haavisto tuskailee sitä, että artiklan soveltamisessa lähdettiin heti väärille linjoille, kun siitä käytiin ensimmäiset neuvottelut Suomen ollessa jo EU:n jäsenenä vuonna 1996. Hän sanoo, että Kalevi Hemilälle tuli tässä kokemattomana ministerinä karkea virhe.

Virhe tuli siinä, että 141-tuen sisältö neuvoteltiin liiaksi komission ehdoilla eikä Suomen peruslähtökohdasta, mikä oli pysyvän luonnonhaitan korvaaminen. Näin tuesta tuli rakennepainotteinen, ja sillä tavallaan tunnustettiin se tulkinta, että Suomen ongelmat ovatkin rakenteellisia eivätkä luonnonoloista johtuvia.

Hemilä oli Maatalous 2000 -komitean pääsihteerinä lähtenyt vahvasti rakennepolitiikasta ja jyrkästi alenevasta tilamäärästä. Tähän ajateluun sopii, että tilakokoa pitää nostaa, vaikka siihen sisältyy se viesti, että Suomen ongelmat olisivat pelkästään tällä tavoin ratkaistavissa.

Haaviston mielestä Suomen kantaa 141-tuessa olisi pitänyt puolustaa vaikka Eurooppa-oikeuteen asti. Olisi pitänyt kuulla myös niitä ihmisiä, jotka olivat artiklaa laatimassa. He olivat tehneet siitä poliittisen sopimuksen. Heidät olisi pitänyt kutsua kiistan tullen paikalle ja kysyä suoraan, mitä artiklalla todella tarkoitetaan.

Artiklan soveltamisneuvottelut menivät vielä niin, että Hemilä ei käyttänyt hyväkseen edes omia virkamiehiään prosessissa. Kun neuvottelua käytiin Brysselissä, taustat tunteva virkamies oli sopivasti Strasbourgissa ja päinvastoin. Seuraus oli sitten se, että komissio sai heti ensimmäisen tulkinnan sellaiseksi kuin halusi. Sen jälkeen on työlästä muuttaa tulkintaa.

Paavo Mäkinen ei ollut neuvottelupöydässä, kun 141-tuesta päätettiin, mutta hänkin on jäänyt miettimään tuen kohdistumista kotieläintuotantoon. Sen jälkeen, kun pohjoiset olosuhteet on otettu huomioon investointituen mitoituksessa, vakavaa vaikeutta ei hänen mielestään ole niinkään tuotantorakennusten sisällä,

vaan rakennusten ulkopuolella Suomen lyhyen ja epäedullisen kasvukauden vuoksi.

Mäkinen laskeskelee, että myöhemmin saatu kuivauskorvaus oli luonteeltaan selvästi kasvuolojen aiheuttaman pysyvän vaikeuden tasamista Suomen maataloudelle.

Korvaus on sisällytetty sittemmin uuteen tilatukimalliin ja häivytetty siten tukikartalta.

MTK:n kannalta johtaja Markku Suojanen pitää 141-tuessa virheenä sitäkin, että investointituki porrastettiin niin, että se oli alkuun etelässä korkeampi kuin pohjoisessa ja aiheutti kahdenlaisen maatalouspolitiikan tulon ja närää viljelijöitten keskuudessa. Myöhemmin on pyritty pitämään huolta siitä, että ehdot ovat samat koko massa.

Hankalaa on ollut myös tuen degressiivisyys. Tuki alenee vuosittain ja tuo tiettyä epävarmuutta. Suojasen mielestä komission juristien edessä taivuttiin tässäkin kohtaa liian helposti ja jouduttiin raiteille, joilta on vaikeaa päästä pois.

Kansallinen tuki ja lfa ratkaisivat

Mikä oli lopulta se tekijä, joka sai Suomen neuvottelijat hyväksymään maataloudessa saavutetun tuloksen? Heikki Haavisto vastaa, että hänen osaltaan ratkaisevaa oli kansallisen tuen saaminen koko maahan ja lfa-tuen maksaminen

kokonaisuudessaan vuoristotukena, mikä on tämän tuen korkein mahdollinen muoto.

Kansallinen pohjoinen tuki oli neuvottelujen välttämättömyys. Kun silloin ymmärrettiin, että artikloiden 141 ja 142 perusteella tukea voidaan maksaa pysyvästi koko maassa, niin se oikeastaan ratkaisi hyväksymisen.

Pohjoisessa tuessa oli hyvin selvä kohta, että tuki ei saa kasvattaa tuotantoa. Haaviston mukaan tavoitteena oli, että tuotantomäärien säilyminen voidaan turvata ja kuitenkin vaihtaa tuotantoa tuotteesta toiseen. Näin on sittemmin tapahtunut, kun naudanlihan tuotanto on alentunut ja siipikarjan lihan ja sianlihan kulutus on kasvanut.

Lfa-tuki saatiin siinä vaiheessa 85 prosentille meidän peltoalastamme ja vain 15 prosenttia jäi ulkopuolelle. Myöhemmin lfa onnistuttiin ulottamaan koko maahan Agenda 2000 -neuvottelujen perusteella, joten tavoitteisiin siinäkin päästiin, tosin pienellä viiveellä.

Maataloudessa tajuttiin se, että oli hyvin vaikea saada EU:n pelisääntöihin sellaisia poikkeuksia, joilla päästään tasavertaiseen asemaan muiden EU-maiden kanssa. Näillä keinoilla kyettiin paikkaamaan cap-tuen riittämättömyyttä.

EU varjeli maatalouspolitiikkansa eli capin koskemattomuutta kaikin keinoin eikä halunut avata sitä suin surmin uusille jäsenmail-

le, koska se olisi pitänyt avata saman tien myös vanhoille. Piti siis löytää muita ratkaisuja, kuten juuri kansallinen tuki ja lfa-tuki.

Ympäristötukeenkin tuli tämän johdosta selvän tulotuen luonne. Se sopi EU:lle, koska niin oli myös muissa EU-maissa.

Katovuosista jäi tukiongelma

Cap-tuki on perua EU:n maatalouspolitiikan uudistuksesta 1992. Siinä on suomalaisittain sellainen valuvika, että tuen määrä lasketaan alueittaisen viitesadon mukaan. Kun meillä satotaso on alhainen, tuki jää vain puoleen tai kolmannekseen siitä, mitä EU:n parhailla viljelyalueilla.

Suomalaista osapuolta cap-tuessa jäi harmitamaan erityisesti se, että viitesatojen laskenta-aikaan Suomessa sattui kaksi paha katovuotta, mikä alensi viitesatojen tasoa lisää.

Haavisto sanoo, että viitesatoja yritettiin neuvotteluissa nostaa ja saada niistä heikoimmat vuodet pois, mutta asiaan olisi hänen jälkikäteisarvionsa mukaan pitänyt keskittyä vielä enemmän sen tärkeyden vuoksi.

Jotkin Etelä-Euroopan maat saivat aikanaan myös alhaiset viitesadot, mutta onnistuivat niitä jonkin verran korjaamaan Agenda 2000 -neuvotteluissa.

Suomi yritti Agenda-pöydässä samaa, mutta kun sai silloin kuivauskorvauksen ja säilöre-

Viljakasvien viljelyalat, hehtaari- ja kokonaissadot 1990, 1995, 2000 ja 2005

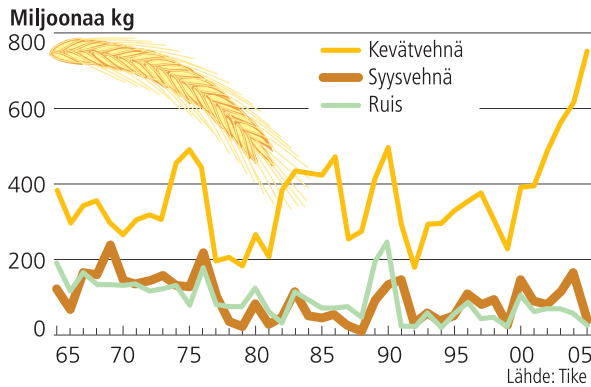
Kasvi	Viljelyala, 1 000 ha				Hehtaarisadot, 100 kg/ha				Kokonaissadot, milj. kg			
	1990	1995	2000	2005	1990	1995	2000	2005	1990	1995	2000	2005
Syysvehnä	38,1	12,6	40,0	11,7	38,6	41,7	37,0	38,5	137,4	52,5	147,5	44,8
Kevätvehnä	152,5	88,1	109,5	203,4	33,9	37,1	35,7	37,2	489,5	327,0	390,8	756,4
Ruis	83,0	20,8	44,6	14,3	30,1	27,7	24,3	22,9	244,2	57,7	108,2	32,4
Ohra	502,5	516,2	559,0	594,8	35,4	34,2	35,5	35,4	1 720,2	1 763,5	1 984,8	2 102,9
Kaura	460,7	329,3	399,9	345,9	36,7	33,3	35,4	31,1	1 661,8	1 097,2	1 412,8	1 073,3
Seosvilja	13,7	10,7	16,7	16,3								
Kuivaheinä	290,6	287,1	159,5	107,2	43,3	37,8	37,2	35,3	1 206,5	1 086,1	586,0	377,9
Säilörehu ¹⁾	223,5	300,9	376,4	397,5	193,0	187,2	191,5	174,0	4 318,1	5 633,2	7 128,7	6 915,1
Tuorerehu	28,2	31,6	23,3	15,5								
Laidun	128,6	127,8	117,9	91,5								
Siemenviljely	11,0	8,2	9,8	8,6								
Rypsi ja rapsi	66,4	85,3	52,5	76,9	17,9	15,0	13,5	13,8	117,0	127,9	70,9	105,6
Peruna	36,5	36,1	32,2	28,9	215,0	221,1	244,6	257,0	881,4	798,0	785,2	742,7
Sokerijuurikas	31,0	34,8	32,2	31,3	356,0	319,0	325,5	379,3	1 125,0	1 110,0	1 046,0	1 183,3
Herne	3,4	4,5	5,2	3,8	29,3	24,2	22,5	22,0	9,1	10,9	11,7	8,1
Muut kasvit ²⁾	18,5	28,7	26,9	45,9								
Kesanto	182,8	223,2	181,1	241,0								
Viljelty ala ja kesanto	2 271,0	2 146,4	2 186,8	2 234,4								

¹⁾ Ilman odellmaa

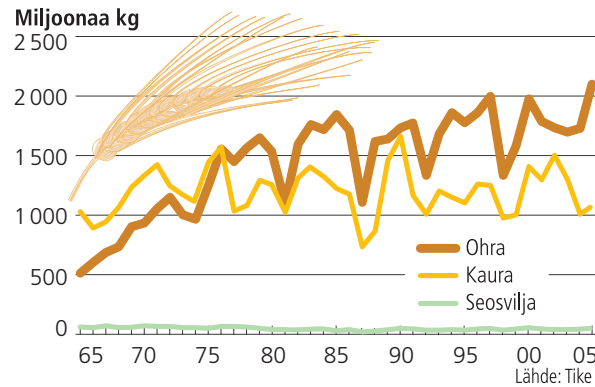
²⁾ Sisältävät: muut viljat, kumina, ruokohelpi, vihannekset, mansikka avomaalla

Lähde: Tike

Leipäviljojen kokonaissadot 1965–2005

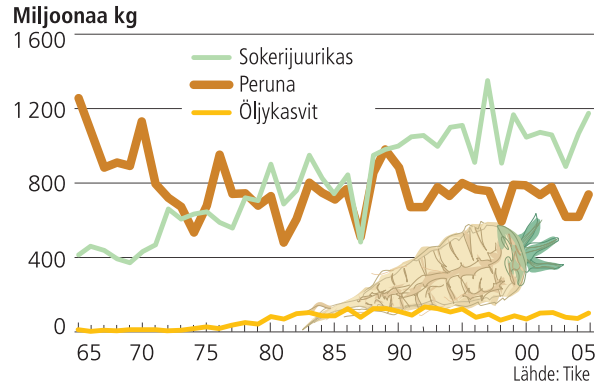

Rehuviljojen kokonaissadot 1965–2005

Erikoiskasvien kokonaissadot 1965–2005

hutzen, niin useampaa asiaa ei ollut mahdollista saada samalla kertaa.

Vuoden 1992 näkökulmasta voidaan pitää perusteltuna, että silloin suurimman tukikorvauksen hinnan alennuksesta saivat ne, jotka eniten menettivät. Suomalaisen viljelijän oikeustajuun ei kuitenkaan mahdu se, että parhaille alueille maksetaan edelleen parhaat tuet. Meillä on ollut aina niin päin, että tuilla on tasoitettu heikoista tuotanto-oloista tulevia eroja. Se on myös tehty elinkeinon sisäisenä tasauksensa.

EU:n viimeisessä tukiudistuksessa cap-tuet yhdistettiin uuteen tilatukeen. Viitesadot ovat kuitenkin yhä laskelmien taustalla vaikuttamassa siihen, että EU:n parhaiden ja heikoimpien alueiden tukierot säilyvät parhaiden hyväksi.

Tilatukiratkaisussa sinetöitiin se, että EU:n edullisimmissa maatalousmaissa saadaan edelleen tukien ylikompensatioita.

Ollaan kahden pykälän varassa

Viitesatojen ohella toinen heikko kohta jäsenyys sopimuksessa on Suomen kannalta, että kansallinen tuki on kahden pykälän eli artikloiden 141 ja 142 varassa. Se tuo pysyvää hankaluutta ja sisäistä jännitettä.

Vaikka artikla 141 mielletään Suomessa pysyväksi tueksi, sen säilyttämisestä joudutaan käymään jatkuvasti kovaa poliittista vääntöä komission kanssa. Artikla on meidän neuvottelutaitojemme varassa, koska meiltä puuttuu se suurten maiden poliittinen voima, jolla päätöksiä runnataan läpi.

Paavo Mäkinen on aikoinaan luonnehtinut 141-artiklaa vaihdelaatikon kertojaksi, joka sopeuttaa Suomea EU:hun ja jota sen vuoksi tarvitaan pitkään liittymisvaiheen jälkeenkin, jotta meno voi jatkua turvallisesti.

Heikki Haavisto arvelee, että kaikella sillä tietämyksellä, joka Suomella on tällä hetkellä unionin jäsenyydestä, 1994 saatua neuvottelutulosta olisi enää vaikea hyväksyä. EU on muuttanut niin olennaisesti, mutta neuvotteluiden aikaan ajateltiin, että unioni säilyttää maatalouspolitiikkansa pitempään. Silloin kuviteltiin, että

sopimusehtoja voidaan myöhemmin tarkistaa meille edullisemmiksi.

Berliinin Agenda-pöydässä saatiin kuivauskorvauksen lisäksi myös nurmisäilörehun tuki ja lfa-tuki varmistetuksi koko maahan, mutta ei muuta. Näistä lfa-tuen laajennus oli varsinkin periaatteellisesti merkittävä voitto, koska EU lähti siitä, että koko maa ei voi koskaan olla epäsuotuisaa aluetta.

Sittemmin EU:n maatalouspolitiikka on muuttunut niin paljon Suomen liittymisajoina, että itse liittymissopimuksella ei ole Haaviston mielestä enää paljonkaan merkitystä. Siitä on asiallisesti jäljellä vain nuo kaksi artiklaa 141 ja 142.

Kansallinen paketti osa kokonaisuutta

Hallitus oli päässyt varsinaisista jäsenyysneuvotteluista melko yksimielisenä. Välit alkoivat kiristyä kuitenkin sen jälkeen, kun alettiin valmistella kansallista pakettia, jolla maataloutta sopeutettiin EU-jäsenyyteen.

Päähallituspuolueet ottivat yhteen 25. toukokuuta Kesärannassa pidetyssä yli yön kestäneessä neuvottelussa, josta sittemmin puhuttiin kauhujen yönä. Kokoomuksen silloiselle puheenjohtajalle ulkomaankauppaministerinä ja Suomen toisena ministeritason neuvottelijana toimineelle Pertti Salolaiselle valkeni ilmeisesti

vasta tuona yönä, että Esko Ahon johtama hallituskumppani keskusta oli tosissaan liikkeellä jäsenyyden ja siihen olennaisena osana kuuluneen kansallisen sopeutuspaketin kanssa.

Salolainen joutui katsomaan neuvottelutuloista ikään kuin uutena asiana siltä kannalta, miten reunaehdot ja neuvottelutavoitteet oli rakennettu ja miten niistä muodostui lopulta yksi suuri kokonaisuus osana EU-jäsenyyttä. Se oli iso asia, joka oli nielaistava sellaisenaan.

Kokoomus ja sen puheenjohtaja kokivat itsensä pahoin jyrätyiksi.

Esa Härmälä kuvailee tilannetta niin, että Ahon keskusta eteni siinä vaiheessa jo määrätietoisesti kuin malmijuna vaikeaa rataa täyteen vauhtiin päässeenä, kun resiinalla tuli vastaan Salolaisen kokoomus. Törmäys oli väistämätön.

Härmälä oli tuolloin MTK:n vastavalittu puheenjohtaja eikä ollut itse mukana yön neuvotteluissa.

Salolaisen lähtölaskenta

Viimeistään tuosta vaiheesta alkoi Salolaisen lähtölaskenta puolueensa johtopaikalta. Salolainen uhkaili ensin erollaan hallituksesta, mutta ilmoittikin sitten erostaan puolueen johdosta. Muodollisena perusteena oli se, ettei hän kyennyt viemään läpi asettamaansa tavoitetta verojen kevennyksestä. Samalla hän myönsi myös

sen, että kansallinen tukipaketti oli aiheuttanut hämmennystä puoluekentässä ja perinteisessä äänestäjäkunnassa.

Mielenkiintoiseksi Salolaisen eroilmoituksen teki se, että veronkevennyksesityksen torppasi itse asiassa Salolaisen puoluetoveri ja hallituskumppani, valtiovarainministeri Iiro Viinanen. Lopulta kysymys oli työnantajan sosiaaliturvamaksun alentamisesta 0,25 prosenttiyksiköllä, mutta senkin Viinanen torpedoi. Kokoomuslainen vastuunkanto hallituksessa alkoikin siirtyä tämän jälkeen yhä enemmän Viinasen harteille.

Salolainen tunnettiin liittymisneuvotteluiden aikana intomielisenä jäsenyyden ajajana, jolle jäsenyys sinänsä oli tärkeämpi kuin sen ehdot. Tämän on arvioitu olleen yksi syy siihen, että sisältökysymykset jäivät kokoomuksessa vähälle huomiolle. Niiden merkitys alkoi ilmetä vasta sitten, kun totuuden hetki eli kansallinen sopeutuspaketti oli kaikkine kohtineen käsillä.

Keskustakin kahden tulen välissä

Keskustallekaan kansallinen paketti ei ollut mitenkään helppo asia. Paavo Väyrynen harasi presidenttiehdokkaana yhä tiukasti EU:ta vastaan ja sai vahvaa tukea varsinkin puolueen maataloussiiveltä. Nämä pitivät neuvottelutulosta niin huonona, että sitä oli vaikea korvata minkäänlaisella sopeutuspaketilla. Paketti si-

nänsä olisi kelvannut, jos jäsenyysehdot olisivat olleet paremmat.

Keskusta oli kahden tulen välissä. Yhtäältä teki mieli vastustaa, mutta toisaalta pelotti se, että jäsenyyden tiukka vastustaminen kaataisi hallituksen, kääntäisi talouden alamäkeen ja johtaisi puolueen paitsioon ja kannatuksen laskuun. Vastuun kantaminen oli puolueelle sittenkin jämäkämpää, vaikka peruskannattajakunnan edessä vaikeaa.

Heikki Haavisto oli kansallisen paketin valmistelussa näkyvässä roolissa ja pääministerinä tukena. Hän oli maatalouden erityisosaajana tiedoiltaan suvereeni muihin ministereihin verrattuna. Hän todella hallitsi alansa substanssikysymykset. Haavisto itse sanoo, että tämä vaihe oli hänelle jäsenyysprosessin helpointa osaa.

МТК:kin piti kansallista pakettia hyvänä, mutta kun neuvottelutulos oli sen mielestä huono, sen sisältö ei ollut enää kansallisin keinoin korjattavissa.

Hallitus oli hankalassa tilanteessa sitten, kun paketti vietiin eduskuntaan hyväksyttäväksi. Demariryhmä piti oppositiosta pakettia kokoomuksen tapaan ylikompensoivana, vaikka myönsikin kansallisten toimien tarpeen sinänsä ja oli muutoin vahvasti EU-jäsenyyden kannalla.

Paketista tuli politikoinnin väline eduskunnassa, jonka johdonmukaisuus paketin käsit-

telyssä petti pahasti. MTK:lle esitetty sopimusoikeus kansallisista maataloustuista edellytti perustuslakivaliokunnan mielestä perustuslain säätämisyjärjestystä. Sen sijaan EU:n komissiolta tarvittava lupa tukien käyttöön voitiin hyväksyä valiokunnan mielestä yksinkertaisella enemmistöllä.

Tulkintamenettely sopi huonosti varsinkin MTK:n ja viljelijöiden oikeuskäsitykseen. MTK oli neuvotellut ja sopinut maataloustulosta hallituksen kanssa lain perusteella, joka oli aina säädetty yksinkertaisella enemmistöllä.

Lopulta MTK sai vain neuvotteluoikeuden, mutta ei sopimisoikeutta tukiin. Tämä on asia, joka MTK:ta ja viljelijöitä harmittaa vieläkin edunvalvonnassa.

Keskustan eduskuntaryhmässä oli tulla samantapainen kömmähdys, kun EU-jäsenyyden vastustajat halusivat sopeutuspaketin hyväksymiseen suurempaa enemmistöä kuin varsinaisen jäsenyyssopimuksen hyväksymiseen. Lopulta ryhmä sentään antoi jäsenilleen vapaat kädet toimia järkevästi.

Lisähinnoista nousi suuri haloo

Kansallisesta paketista hallitukselle tuli ongelmia myös EU:n kanssa, kun komissiota ei pidetty riittävästi ajan tasalla paketin valmistelun eri vaiheissa.

Suomen puolesta paketin kiikutti EU:hun Jarmo Vaittinen ulkoministeriöstä, hänkin aiemmin MTK:n miehiä. Tuet oli kirjattu neuvottelutuloksen mukaisesti pinta-alan ja eläinmäärien perustella maksettavaksi, mutta kun EU:ssa esityksen vastaanottanut virkamies ryhtyi tivamaan, mitä esitykset merkitsevät kiloa kohden laskettuina eli lisähintoina, niin silloin Vaittisella välähti. Hän lupasi oitis, että laskelmat muutetaan kilokohtaisiksi, mikä oli Suomen toivomus, ja palautetaan muutaman päivän kuluttua takaisin. Niin myös tapahtui.

Myöhemmin komissio hämmästeli kilokohtaisia esityksiä. Asiasta nousi yhteensattumien ja sotkujen jälkeen todella suuri haloo. Syytökset lentelivät Brysselin ja Helsingin välillä ja mietittiin, kuka oli mitäkin luvannut ja tulkinut.

Maatalousministeri Mikko Pesälä leimattiin välillä jo valehtelijaksi, kun EU:n maatalouskomissaari Rene Steichen, joka oli kiistan aikana ennättänyt Brasilian sademetsiin saakka, viestitti, että kilokohtaisia lisähintoja ei olisikaan luvattu.

Pesälä kimmastui soutamisesta ja huopaamisesta niin, että kieltäytyi matkustamasta seuraavaan ministerineuvoston kokoukseen Brysseliin sillä perusteella, että hän ei voinut enää luottaa EU:n sanaan. Tämä ilmeisesti säikäytti komission,

kun samaan aikaan EU sai tietoa, että jäsenyyden vastustus kasvoi Suomessa. Silloin elettiin jo syksyä kansanäänestyksen edellä.

Lopputuloksena oli, että Suomi sai lisähinnat kilo-kohtaisina niin kuin alun perin halusikin ja ministeri Pesälä kiitokset sinnikkydestään.

Kriittisimmillä hetkillä Pesälä uhkasi erota hallituksesta valehtelusyytösten vuoksi. Tilanne laukesi lopulta, mutta korkean tason rauhoittelua siihen tarvittiin Kesärannasta ja Mäntyniemestä saakka.

Suomi nousi Euroopan kartalle

Maan hallitukselle oli tärkeää, että kansallinen paketti saatiin pääpiirtein valmiiksi kansanäänestykseen mennessä. Se muodosti neuvottelutuloksen kanssa kokonaisuuden, joka voitiin alistaa kansalaisten päätettäväksi. Vaikka äänestyksen tulos oli muodollisesti niukka voitto hallitukselle, niin tosiasiallisesti äänestyksen merkitys oli paljon suurempi. Euroopan unionin jäsenyys oli selvä asia.

MTK oli vastustanut rajusti jäsenyyttä. Se kuitenkin katsoi, että kansanäänestyksen tulosta on kunnioitettava. Järjestö halusi säilyttää puhevaltansa ja toimintamahdollisuutensa ja ilmoitti hallitukselle jo ennen äänestystä, että yhteistyö sen kanssa jatkuu kaikissa tilanteis-

sa. Järjestö ei halunnut hirttäytyä äänestystulokseen.

Heikki Haavisto myöntää, että jäsenyys on maalle tärkeä. Vasta se nosti Suomen selvästi Euroopan kartalle. Siihen asti Suomi oli huonosti tunnettu. Haavisto muistelee, että joskus piti eurooppalaisille valtioshteereille selittää ihan kädestä pitäen, missä Suomi sijaitisi, kun kuviteltiin, että se olisi jossakin Tanskan rinnalla.

Etelä-Euroopassa lähdettiin yleisesti siitä, että Suomi on rautaesiripun takana ja varsin kehitymätöntä aluetta siihen itseensä verrattuna.

Vasta jäsenenä Nokiakin on noussut. Jos se olisi noussut ennen neuvotteluja tai niiden aikana, niin Suomelle olisi ollut melkoinen veto-naula, että sillä on tarjolla maailmalle tällaista huipputeknologiaa.

Ennen Nokiaa Suomi tiedettiin jotenkin metsistään ja metsäteollisuudestaan, mutta Suomen lähempi tuntemus oli huonohkoa.

Lopputulosta EU:n kanssa voi Haaviston mielestä pitää kaikesta huolimatta hyvänä muutoin paitsi reuna-alueiden osalta. Maatalouden kannaltakin sopimuksen kanssa olisi voitu elää, jos sitä olisi tulkittu ja toteutettu alun pitäen niin kuin se neuvotteluissa ymmärrettiin. Sellaisena se olisi Haaviston arvion mukaan antanut meille mahdollisuuden. ■

› EUROOPPA-
LAISESSA
MAATALOUS-
POLITIIKASSA

Lipposen hallitus romutti kansallisen sopeutuspaketin

■ EU-sopimuksen toteuttamisessa päästiin Ahon hallituksen aikana hyvin liikkeelle, kun ajatuksena oli, että kaikki tuet käytetään täysimääräisesti.

Hurjalta alkoi näyttää vasta sitten, kun Paavo Lipposen uusi hallitus aloitti keväällä 1995 ja romutti heti ensi töikseen kansallisen sopeutuspaketin rajuilta määräraahaleikkauksilla.

Leikkauksia perusteltiin valtiontalouden vaikeuksilla. Silloin selitettiin, että maataloudelta pitää leikata samalla juustohöyläperusteella kuin muilta, vaikka paketti oli vasta käärityt kokoon valtiontalouden vaikeudet tietäen.

Käytännössä maataloudelta leikattiin rajumin kuin muilta, sillä varsinaisten tukileikkausten lisäksi viljelijöihin kohdistuivat myös muut budjetin yleiset säästötoimet. MTK:ssa laskettiin, että tämän vuoksi menetykset olivat maatalousväestölle moninkertaiset muihin verrattuna.

Pahalta näytti etenkin sen vuoksi, että 750 miljoonan markkaan nousseiden tukileikkausten jälkeen liittymissopimusta oli vaikeaa hyödyntää täysimääräisesti niin kuin oli tarkoitus.

Edellisen hallituksen tahollakin ne, jotka olivat kansallista pakettia käärimässä, näkivät leikkaukset kerta kaikkiaan huonona juttu-

na EU:n komission suuntaan. Silloin komissiossa syntyi käsitys, että Suomelle oli annettu liikaa tukia, kun määrärahoja voitiin heti vähentää.

Tämä asia on sittemmin ollut suomalaisia vastassa Brysselissä, kun tuista on keskusteltu. Vastauksena on automaattisesti, että hyödyntäkää liittymissopimuksen kaikki ehdot ensin.

Hemilä oli ennen maatalousministeriksi tuloaan selittänyt, että Ahon hallituksen sopimat tuet olivat täysin välttämättömiä ja ettei pienemmällä tuilla tulla toimeen. Viljelijöitä ärsytti, että hän oli kuitenkin heti ministeriksi tultuaan valmis näin suuriin leikkauksiin.

Pakettia käärineen Haaviston mielestä leikkaukset olivat uudelta hallitukselta jonkinlaisia uhoa. Vaalit voittanut Lipponen halusi niillä näyttää SDP:n puumerkin.

Lipposen hallitus päätti leikata myös maatalousryttäjien eläke- ja lomituseroja niin, että nämäkin järjestelmät olivat vaarassa romuttua.

MTK oli suorastaan järkyttynyt hallituksen toimista. Puheenjohtaja Esa Härmälä torjui ne EU:hun liittymisen yhteydessä annettujen lupauksen vastaisina ja koko elintarviketaloutta vahingoittavina. MTK aloitti rajut vastatoimet. Se kävi hallituksen kanssa neuvotteluja koko vuoden ja sai niillä aikaan, että leikkauksia myöhemmin pehmennettiin. Pinta-alalisistä menettiin kuitenkin heti suurin osa.

Sosiaalipuolen tukien leikkaukset lähes peruttiin myöhemmin, kun oli käymässä selväksi, että ne olisivat järjestyneet työeläkejärjestelmän perusteita muuallakin kuin vain maataloudessa.

МТК:n silloinen toiminnanjohtaja Markku Nevala teki Härmälän kanssa suuren työn, jotta hallituksen pää saatiin kääntymään. Nevala ajoi asiaa tuolloin myös Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen, Melan, hallituksen puheenjohtajana.

Suomen ensimmäistä EU-jäsenyyden vuotta arvioidessaan Härmälä piti hallituksen tekemiä leikkauksia kaikkein vaikeimpina takaiskuina maataloudelle. Ne tuntuivat hänestä erityisen pahoilta juuri sen vuoksi, että oltiin sopeutumassa maatalouden ja koko elintarvikeketjun suurimpaan muutokseen sitten toisen maailmansodan.

Hemilä määritteli leikkausten rajat

Kalevi Hemilä sanoo, että hänkään ei hyväksynyt niitä leikkauslukuja, jotka olivat ensin nä pöydässä, mutta ne luvut, jotka siihen jäivät, hän hyväksyi.

Siinä vaiheessa, kun hallitusohjelmaa tehtiin ja säästöpäätöksiä ja leikkauksia käsiteltiin, Hemilä kertoo olleensa vielä vähän sivussa, mutta kuitenkin puhe- ja välikäsien kautta yhteydessä neuvotteluihin. Hänellä oli tuolloin mahdolli-

suudet määritellä ne rajat, miten isoja leikkauksia voidaan tehdä.

Kansallisen tuen leikkaamisesta Hemilä sanoo, että se oli hänelle kauhein paikka. Hän pitää sitä vaikeimpana asianaan. Luvut tuntuivat julmilta, kun ne päätettiin ja hallitusohjelma lyötiin lukkoon.

Taustalla oli semmoinen ajatus, että sitten, kun hallitus alkaa tehdä kunnon politiikkaa ja hoitaa asioita, niin näihin asioihin voitaisiin palata. Leikkaukset haluttiin kuitenkin mitoittaa kerralla niin, että asiat saadaan kuntoon.

Siihen, että kansallisella yksimielisyydellä hyväksytty paketti heti romutettiin, Hemilä vastaa, että valtionalouden tila oli niin huono, että päätöksiä oli pakko tehdä. Hän oli sitoutumaton ministeri hallituksessa, mutta ei voinut toimia hallituksen yhteistä tahtoa vastaan.

Ammattiministeri sopi hallituskuvioon

Tuloaan sitoutumattomaksi ministeriksi Hemilä selittää kahdella asialla. Ensinnäkin hän sanoo saaneensa Lipposen kanssa käymistään keskusteluista käsityksen, että hallituspuolueet eivät olleet erityisen innostuneita tästä tehtävästä. Toinen asia oli hallituksen sisäinen tasapaino. Siihen sopi sitoutumaton ministeri hyvin. Paikalle oli ehdolla Hemilän ohella loppusuoralle saakka ainakin Veli-Pekka Talvela, jolla tie-

dettiin olevan kokoomuskytkennät ja joka sen vuoksi ei olisi täyttänyt täysin sitoutumattoman ammattiministerin vaatimusta.

Hemilä kertoo auliisti olevansa lähtöjään maalaisliittolais-keskustalaisesta viljelijäperheestä. Kokemus nimityksestä Maatilahallituksen pääjohtajaksi jätti kuitenkin särön. Hän koki, että puolue ei silloin hyväksynyt hänen työtään, kun nimitysvaiheessa oman ministerin Toivo Yläjärven lisäksi äänet tulivat demareilta eivätkä keskustalta, joka oli ennättänyt aiemmin asettua Hannu Tenhiälän taakse.

Taustatekijät vaikuttivat myöhemmin Hemilän toimintaan hallituksessa niin, että hän otti herkästi etäisyyttä MTK:hon. Se näkyi ja kuului julkisuudessa.

Hemilä itse sanoo vastakkainasettelun johtuneen osaksi siitä, että olisi tuntunut epäuskottavalta, jos hän olisi silitellyt vain myötäsukaan MTK:ta niin, että järjestö olisi ollut hiljaa. Hän kysyy, mitä hallitus, pääministeri ja muut ministerikumppanit olisivat sellaisesta ajatelleet ja vastaa itse, että ne olisivat varmaan miettineet, että MTK on saanut liikaa.

Toinen syy oli ministerin mukaan se, että hän maatalousekonomistina halusi saada maatalouden rakennemuutoksen liikkeelle ja sanoa sen niin selvästi, että sekin saattoi aiheuttaa vastakkainasettelua.

Piti saada näkyville, ettei MTK suoraan hyväksy kaikkea, mitä hän tekee ja että tuottajillakin on oma tahto ja omia tavoitteita.

Jälkeenpäin Hemilä myöntää, että olisi ollut muitakin toimintatapoja. Jossain vaiheessa tuli pohjalaiseen tapaan käytetyksi myös törkeää kieltä tuottajajärjestöä kohtaan, kun piti saada viljelijät liikkeelle.

Menettelyään Hemilä puolustelee sillä, että poliitikot ja ministerikollegat hoitivat omia hommiaan saman tapaan.

Haavisto saa kiitosta Hemilältä

Kalevi Hemilä ei ollut suoraan mukana EU-neuvotteluissa, vaan seurasi niitä Suomen edustustosta Brysselistä.

Tästä näkökulmasta neuvottelut menivät Hemilän mielestä lopulta hyvin, vaikka valmistautuminen niihin oli hieman puutteellista. EU:n rakenteita tai luonnetta ei tunnettu riittävästi etukäteen.

Tulos tuskin olisi ollut sen kummempi hänen arvionsa mukaan, vaikka olisi ennätetty valmistautua paremmin.

Eriytyistä kiitosta Hemilä antaa Heikki Haaviston neuvottelutaidolle ja sanoo, että sille täytyy nostaa hattua. Kun jotkut muut höyrysivät ja menivät milloin minkin asian perässä, Haavisto oli se, joka näki isot kokonaisuudet.

Hemilä ei innostu siitä ajatuksesta, että neuvotteluja pitkittämälläkään olisi päästy parempaan tulokseen. Suomi oli niin vaikea tapaus EU:lle, että pitkittäminen olisi saattanut kääntyä meitä vastaan. Hänen mielestään kallistuttiin sopivassa vaiheessa oikealle puolelle.

Hemilä on saanut vahvan rakennepoliitikon leiman, eikä aina kaikkein parhaimmassa muodossa, mutta rakennepoliitikan merkitystä hän mielellään itsekin korostaa.

Ajatuskulku käy niin, että rakennepoliitika tuo liikkumavaraa viljelijöitten riittävän toimeentulon mahdollistamiseen. Tekniikka menee koko ajan eteenpäin ja sen hyödyntämisessä on oltava mukana. Sotien jälkeen rakenteeseen tuli takapakkia, joten sitäkin pitää nyt kuroa kiinni.

EU:n laajeneminen tuo Hemilän arvion mukaan vielä uuden näkökulman rakennepoliitikaan. Se muuttaa kilpailuasetelmaa, pakottaa jatkamaan ja pistämään paikkoja kuntoon.

Pohjoinen maatalous pitäisi saada EU:hun

Kalevi Hemilä on EU:n kannattaja ja pitää hyvänä asiana, että Suomi on siinä ja sen maatalouspolitiikassa mukana. Se on hänen mielestään oikea tie hoitaa meidän omaa asiaamme ja saada sitä kautta yhteiseen maatalouspolitiikkaan sopivia Suomi-pykäliä ja Suomi-tekstejä ja säilyttää toimintamahdollisuudet.

Paluu kansalliseen maatalouspolitiikkaan olisi Hemilälle kauhistus. Sen jälkeen oltaisiin taas lähtöruudussa. Jokainen satunnainen matkailija vertailisi silloin, miten ruoka on muualla EU:ssa halpaa ja meillä kallista. Meille on parempi sellainen yhteinen järjestelmä, jossa voidaan olla mukana.

Hemilä kaavailee, että EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa pohjoisella maataloudella, vaikka se on muiden termi, pitää olla samalla lailla oma paikkansa kuin EU:ssa on vuoristoilla, eteläisten maiden kuivilla alueilla ja merentakaisilla saarilla.

EU:ssa pohjoisen maatalouden termi on hyväksytty Suomeen. Meillä sillä usein ajatellaan pohjoista tukialuetta, mutta Euroopassa ajatellaan laajemmin, että Suomen maatalous on pohjoista maataloutta.

Tästä näkökulmasta meidän omasta maataloudestamme ja viljelijöistämme on Hemilän mielestä helpompi huolehtia yhteisön sisällä kuin sen ulkopuolella. Pohjoista näkökulmaa pitäisi vain ajaa määrätietoisesti läpi EU:ssa.

Se myös edellyttäisi, että meillä olisi mahdollisimman yhtenäinen maatalouspoliittinen järjestelmä niin, että hoidettaisiin pohjoisella logiikalla koko Suomen asia.

Hemilä sanoo, että Euroopasta katsottuna Suomi on vain saareke täällä meren takana. On

jotenkin outoa, jos saarekkeen sisällä on erilaisia järjestelmiä, kun kuitenkin ollaan aika yhteneväisiä. Totta kai pohjoisessa täytyy olla korkeimmat tuet ja tukitasoissa eroja, mutta järjestelmän pitäisi olla yhtenäinen.

Suomen systeemi voisi Hemilän mielestä olla EU:ssa oman pohjoisen maatalouden otsakkeen alla. Sama status voitaisiin antaa myös Pohjois-Ruotsiin sekä Norjaan, jos se joskus tulee mukaan.

Pohjoinen näkökulma neuvotteluissa esillä

Heikki Haavisto sanoo aikanaan kannattaneensa mielellään pohjoisen ulottuvuuden ajatusta siinä tarkoituksessa, että siitä olisi tullut kokonaisvaltaista politiikkaa, jossa pohjoisten alueitten kaikki ongelmat käsiteltäisiin yhtenäisesti.

EU:hun olisi tullut selvä pohjoinen politiikka yhtä lailla kuin EU:ssa on Välimeren politiikka. Niitten välissä on EU:n normaali alue ja sen politiikka. Kaikkia näitä hoidettaisiin niiden edellyttämällä luontaisella tavalla. Pohjoisten näkökohtien vuoksi Haavisto kertoo kannattaneensa myös Välimeren politiikkaa, vaikka se ei meitä koske.

Suomi ajoi Haaviston mukaan jo jäsenyysevenvotteluissa sitä, että EU:ssa olisi pohjoisen maatalouden tuki aivan kuten EU:n kuivien alueitten tai saaristoalueitten tuki. Silloin ajatel-

tiin, että suunnitellulle kuutosalueelle olisi voitua saada omat säännöt kaikissa asioissa eikä vain aluepolitiikassa niin kuin lopulta kävi.

Pohjoisen ulottuvuuden ajattelu kohtasi kuitenkin vastustusta niin paljon, että se jäi käsittelemään vain EU:n ulkosuhteita ja niitäkin ilman erillistä määrärahaa osana muuta ulkopolitiikkaa.

WTO keskeisenä EU:n uudistuksissa

MTK:n kansainvälisiä asioita johtava Tapio Kytölä myöntää Haaviston tapaan, että siitä EU:sta, johon Suomi 1995 liittyi Ruotsin ja Itävallan kanssa, on enää vähän jäljellä. Maatalouspolitiikka on tänään aivan muuta kuin liittymishetkellä.

Kytölä muistuttaa, että kaikkien EU:n keskeisten uudistusten takana on ollut Maailman kauppajärjestö WTO, joka meidän liittymisajankohtamme saakka tunnettiin vielä nimellä Gatt.

Gattin mukaiset neuvottelut olivat taustalla jo 1992, kun EY teki cap-uudistuksen eli uudisti ensimmäisen kerran maatalouspolitiikkaansa merkittävästi. Silloin alennettiin viljan hallinnollisia hintoja kolmannes ja naudanlihan hintaa 15 prosenttia. Alennukset korvattiin suoralla tulotuella. EU oli tuossa vaiheessa budjettinsa perusteella vielä maatalousjärjestö.

Suomen jäsenyyttä ennätti kulua vain reilut pari vuotta, kun EU esitteli uuden maatalous-

poliittisen uudistuksensa, Agenda 2000:n. Siinä alennettiin toistamisen peltokasvien ja niiden ohella myös maidon ja naudanlihan hallinnollisia hintoja seuraavaksi ohjelmakaudeksi 2000–2006.

Neuvottelut huipentuivat vuoteen 1999, josta tuli maataloudelle ja varsinkin MTK:lle erityinen supervuosi. Järjestön piti vaikuttaa ensin kotimaan hallitukseen ja sen kautta Brysseliin, että ehdoista saatiin jotenkin kohtuullisia.

Lopputuloksena oli, että hintojen alennuksista Suomi sai hyvitykset tukina, jotka silloisen Lipposen hallituksen mielestä merkitsivät vähintään täyttä korvausta ja MTK:n arvioiden mukaan likimain täyttä korvausta.

Neuvottelutulosta voidaan pitää Suomelle torjuntavoittona varsinkin, kun sen yhteydessä kyettiin korjaamaan hieman myös jäsenyysehtojamme. Myös A-tukialue pääsi luonnonhaittakorvauksen eli lfa-tuen piiriin. Tulos olisi ollut vielä parempi, ellei ratkaisuun olisi kuulunut ohjelmakauden puolivälissä vuonna 2003 tehtävä ns. välitarkistus.

Välitarkistuksesta kaikkien aikojen uudistus

Välitarkistuksen piti olla vain pikku juttu, mutta se muuttui kaikkien aikojen suurimmaksi maatalouspolitiikan uudistukseksi EU:ssa. Tarkistuksesta tuli niin mittava, että Kytölän mielestä sen

yhteydessä on väärin puhua lainkaan välitarkistuksesta.

Silloinen maatalouskomissaari Franz Fischler rauhoitteli epäilijöitä, että välitarkistus on vain asetettujen tavoitteiden tarkastelua ja keinojen sopivuuden arviointia ja että reformi on vasta se, jossa tehdään todellisia uudistuksia. Samanaikaisesti komissiossa tehtiin kuitenkin työtä kaikkien aikojen uudistuksen puolesta.

Taustalla olivat kummassakin Agenda-ratkaisussa WTO:n ohella myös EU:n laajennushankkeet ja niihin valmistautuminen. Uusien jäsenmaitten tullessa EU ei halunnut enää kasvattaa maatalousbudjettiaan, vaan halusi panna laajentumiskustannukset maatalouden osalta vanhojen jäsenmaiden piikkiin.

WTO:n seurauksena EU:n tukia muutettiin sallituiksi vihreiksi tuiksi. Ne katsottiin luonteeltaan pysyviä tuiksi, jotka vääristivät WTO:n mukaan kauppaa vain vähän tai ei lainkaan.

Tuille tehtiin dekoplaus eli ne irrotettiin tuotannosta erityisiksi tilatuiksi. Suomessakin noin 85 prosenttia tuista on tilatukeen kuuluvia, vaikka viljelijät halusivat säilyttää tuet hintoihin sidottuina.

Tapio Kytölä sanoo komission ajaneen laajentumisneuvottelujen kautta vuonna 2003 uudistusta salakavalasti yksinkertaistettuna maatalousmallina uusille jäsenmaille sillä perusteella,

että näiden oli vaikeaa sopeutua heti EU:n monimutkaiseen järjestelmään. Tässä tarkoituksessa puhuttiin yleisestä hehtaarituesta ja yleensäkin pellon kautta maksettavasta tuesta.

Vanhoille jäsenmaille puolestaan selitettiin, että uudet jäsenmaat liittyvät myöhemmin sillä hetkellä voimassa olevaan maatalouspolitiikkaan. Kyse oli vain siirtymä- tai sopeutumis-kauden järjestelmästä. Sitten kun laajentumisneuvottelut oli saatu päätökseen, komissio esitti vanhoille jäsenmaille suunnilleen samaa järjestelmää eli siirtymistä tilatukeen.

EU:n uusi rahoituskausi, Agenda 2007, koskee vuosia 2007–2013, mutta sen tarkka sisältö on ollut pitkään avoinna.

Tukia on sovittu ja sittemmin kyseenalaistettu. Tukien on myös määrä asteittain nousta uusissa jäsenmaissa 35 prosentin tasosta samaan tasoon vanhojen maiden tukien kanssa, mutta budjetissa on tulossa lisää rahaa vain yhden prosentin inflaatiotarkistuksen verran.

Tukien painopiste on siirtymässä uusiin jäsenmaihiin. Kytölä pelkääkin, että tukia leikataan, kun budjetin raami on tiukka.

Paineita tulee myös modulaatioperiaatteesta, jonka mukaan cap-tukea alennetaan yli 5 000 euroa saavilta tiloilta. Tämä raja tulee vastaan Suomessakin yhä useammin, kun tilakoko kasvaa koko ajan.

Aivan uusi ja huolestuttava asia on Hongkongin WTO-kokouksessa tehty ehdollinen päätös vientituen lopettamisesta kokonaan vuoden 2013 jälkeen.

Toinen Suomessa huolta herättävä asia oli brittien puheenjohtajakaudella tehty päätös maaseuturahaston supistamisesta summalla, joka vähensi Suomen saamaa EU:n maaseuturahaa noin 100 miljoonaa euroa. Sitä on kutsuttu Suomen jäsenmaksun korotukseksi uusien jäsenten tullessa.

MTK halusi, että korotus jaetaan koko kansan eikä vain maatalouden maksettavaksi. Tähän suuntaan hallitus lopulta teki ratkaisunsa korvatessaan EU:n osuuden alenemaa kansallisella rahalla ohjelmakaudelle 2007–2013.

EU:n asema ongelmallinen

EU:n asema WTO-neuvotteluissa on käymässä ongelmalliseksi.

Niin kauan kuin EU halusi pitää sitkeästi kiinni vientituesta, sanottiin, että EU:n vientituki on kaiken pahan alku ja juuri maailmankaupassa. Jos siitä ei päästä irti, kaikki kärsivät valtavasti ja kehitysmaat aivan erityisesti.

Nyt kun EU on sanonut, että vientituesta voidaan luopua jonkin määräajan kuluessa, niin EU:n rajasuoja onkin noussut kaikkein pahimmaksi asiaksi. Nyt vaaditaan, että EU:n pitää

auttaa kehitysmaita pääsemään markkinoilleen, vaikka EU on jo avannut ovet kaikille köyhimpien maiden tuotteille. Amerikkalaiset eivät ole tehneet samaa, eivätkä monet muutkaan.

Kytölä arvostelee erityisesti kehitysmaan käsitettä, sillä kehitysmaita ovat kaikki, jotka haluavat ilmoittautua kehitysmaiksi. OECD-maat Meksikoa lukuun ottamatta ovat lähes ainoita, jotka eivät sellaisia ole.

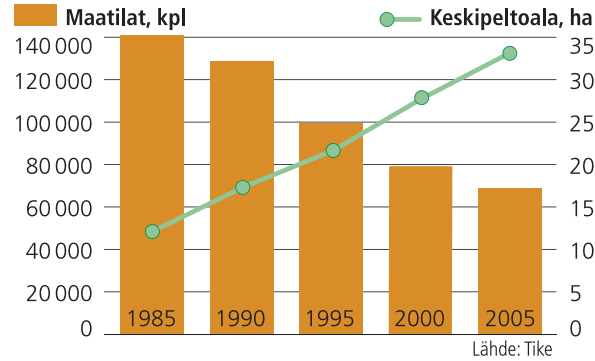
Kehitysmaa nimikkeenä vetää, koska kehitysmaiden ei tarvitse tehdä maailmankaupassa myönnytyksiä, ei edes siitä huolimatta, että ne saattavat edustaa suurinta taloudellista kasvua.

Kun kehitysmaitten taloudessa on valtavia keskinäisiä eroja, Kytölä kysyy, onko esimerkiksi Brasilia kipeimmin autettava kehitysmaa, kun sieltä kuitenkin tuodaan esimerkiksi lentokoneita Suomeen. Maatalous ainakin on kehittynyttä, vaikka sen harjoittajien joukossa on myös köyhää väkeä. Yhdysvaltojen maatalouskin käyttää halpaa meksikolaista työvoimaa.

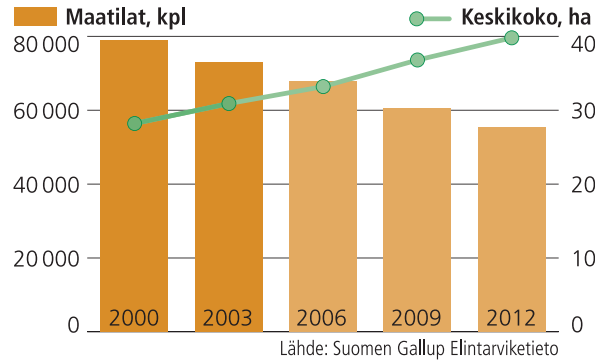
Tuotanto säilynyt ja pellot viljeltyjä

Suomen viljanviljelyala pudotettiin kansallisella kesannointijärjestelmällä alle miljoonaan hehtaariin ennen EU:n jäsenyyttä. Jäsenyys vähensi kuitenkin kesannointitarvetta ja nosti vilja-alan uudelleen yli miljoonaan hehtaariin.

Maatilojen lukumäärä ja keskipeltoala 1985–2005

Maatilojen lukumäärä ja keskikoko 2000–2012

Viljamiehille koitti uusi vapaus, sillä Suomen saama viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien perusala 1,6 miljoonaa hehtaaria tuntui niin suurelta, että se ei tule missään vaiheessa viljelijää vastaan.

Suomessa ajateltiin myös, että EU:n aiheuttama viljan hintojen romahdus ja sen korvaaminen tuilla johtaisi näennäisviljelyyn. Suurimman osan uskottiin kuitenkin jatkavan viljelyä entiseen tapaan. Näin myös kävi.

МТК:n maataloussektorin johtaja Markku Suojanen arvioi, että jokin osa viljantuotannossa on laskettavissa tukiviljelyyn, jossa ollaan viljelevinään sen verran, että hoitovelvoite täyttyy. Selvää tilastoa tästä ei kuitenkaan ole.

Suojasen arvion mukaan meillä on normaalioloissa lähes miljardi kiloa sellaista viljaa, jota ei tarvita kotimaassa. Se joudutaan viemään tai sille on etsittävä muuta kuin elintarvikekäyttöä.

Ruis kuuluu niihin kasveihin, jonka viljelyä EU-aika on supistanut selvästi. Rukiin tuotannolle EU-vuodet ovat olleet epäedullisia ja kun rukiin hintakin on ollut alhainen, vain reilu kolmannes aiemmasta, se ei ole kannustanut viljelyä. Miksi rehkiä rukiin kanssa, kun samaan tulokseen ja helpommalla pääsee muussa viljan tuotannossa.

Kotieläinpuolella ei mietitä näennäistuotantoa. Näyttää päinvastoin, että sen tarvitsema

nurmiviljely vain tehostuu, koska nurmiala vähenee kaiken aikaa. Säilörehu on edelleen vallitseva lehmien ruokinnassa, mutta lehmille myös syötetään enenevästi viljaperäistä energiarehua niin, että joidenkin mielestä tällä menolla lemmiä ruokitaan kohta kuin sikoja.

Erikoiskasvituotannossa peruna-ala on vähentynyt hieman ja riittää hyvin kotimaisen kulutuksen turvaamiseen. Öljykasvien ala heilahtelee vuosittain enemmän. Se nousi v. 2006 ensimmäisen kerran 100 000 hehtaarin tasolle eli korkeammalle kuin meillä koskaan ennen.

Sokerijuurikkaan esimerkki pelottaa

Suurta dramatiikkaa sen sijaan on sokerijuurikkaan tuotannossa. Juurikas on kohta uhanalainen kasvi Suomessa, kun WTO:n EU:lle tuomat paineet kasvavat ja suuret jäsenmaat pääsevät käyttämään niitä härskisti hyväkseen.

Suomi jalosti juurikkaita sokeriksi molemmissa tehtaissaan Salossa ja Säskylässä vielä 2006, mutta ei enää 2007, kun Salo joutui lopettamaan sokerin valmistuksen. Tieto tästä vähensi juurikkaan viljelyalaa heti neljänneksellä eli noin 8 000 hehtaarilla keväällä 2006.

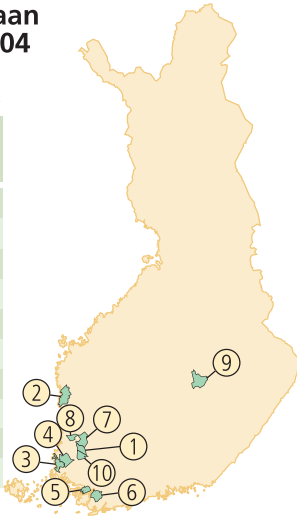
Koko peltoalaan suhteutettuna juurikasalan menetyks on olematon, mutta kyse onkin periaatteesta eli yhtäältä siitä, tarvitsemmeko ja haluammeko säilyttää tietyn sokeriomavaraisuuden

Erikoiskasvien tuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Muiden kasvien tulot, milj. e
① Köyliö	7,88
② Kristinankaupunki	7,87
③ Uusikaupunki	6,70
④ Laitila	6,09
⑤ Sauvo	5,65
⑥ Perniö	5,34
⑦ Kokemäki	5,28
⑧ Nakkila	4,50
⑨ Suonenjoki	4,07
⑩ Säkylä	3,90

Osuus koko maan tuloista 21 %.

sekä toisaalta siitä, että olemme menettämässä viljelyoikeuttamme sillä perusteella, että tuotanto nähdään edullisempana muualla EU:ssa kuin Suomessa.

Juuri tällaista tuotannon keskittymistä parhaille alueille on EU-jäsenyydessä erityisesti pelätty. Sen vuoksi Suomi halusi ja sai läpi Lipposen hallituksen esittämän vaatimuksen, että viljelyä on voitava harjoittaa kaikkialla EU:ssa, siis myös heikoimmilla alueilla. Nyt näyttää, että saatu lupaus toteutuu huonosti käytännössä.

Maito on sokerijuurikkaan ohella EU:ssa toinen kiintiöity tuote. Maito on meille erityisen tärkeä, suorastaan elinehto, joten juurikkaan

esimerkki mietityttää tästäkin syystä. Ettei vain maito olisi seuraava, jonka tuotanto-oikeuteen kajotaan. Paineita kiintiöjärjestelmän lopettamiseen ainakin on.

Toistaiseksi Suomi on onnistunut säilyttämään tuotantopohjansa EU:n oloissa. Siihen ovat aktivoineet uusi tilatukimalli ja ympäristötukeen tarvittava lannanlevitysalä.

Uuden tukimallin mukaisesti rakenteen kehittämiseen tarvitaan lisää peltoa. Sitä ei ole lähitöltä aina saatavissa eikä aina kohtuuhintaan, joten vaihtoehdoksi monella tilalla jää uuden pellon raivaaminen.

Pellon hinta aleni EU:hun liityttäessä, mutta on sittemmin noussut entiselle tasolle, kun tila- ja ympäristötuet ovat kapitalisoituneet pellon hintaan ja myös pellon vuokraan.

Suojanen laskeekin, että tilojen peltoalaa optimoidaan monen muun tekijän kuin vain sen perusteella, mikä ruokinnan vuoksi on tarpeen. Tukiasiat saavat tässä pohdinnassa keskeisen sijan.

Maito ja liha vahvuuksina

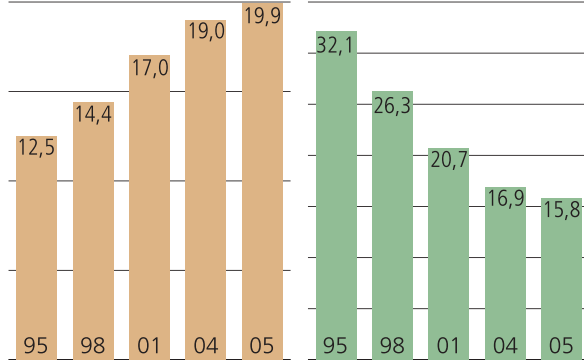
Tilakohtainen kiintiöinti on pitänyt maidon tuotannon toistaiseksi vakaana. Järjestelmä on osoittautunut meidän oloissamme joustavaksi. Se on sallinut kiintiön ylittämisen tilakohtaisesti, jos kokonaistuotanto on pysynyt annetun

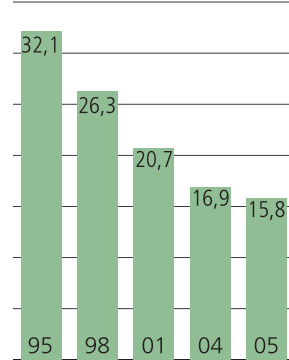
Kotieläintilojen tuotantorakenne 1995–2005

■ Maitotilat

Lypsylehmiä, kpl/tila

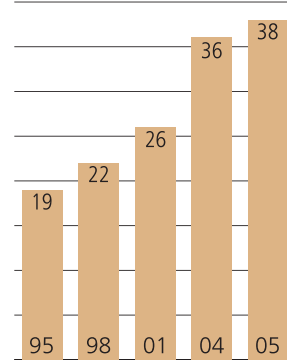

Maitotiloja, 1 000 kpl

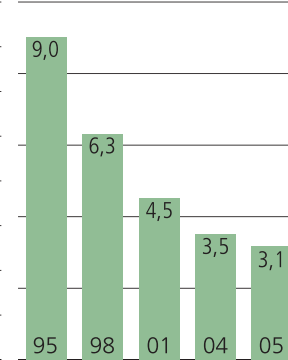

■ Lihanautatilat

Vuosimyynti, kpl/tila

Lihanautatiloja, 1 000 kpl

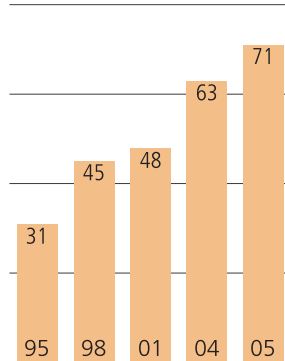

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto Oy

Kotieläintilojen tuotantorakenne 1995–2005

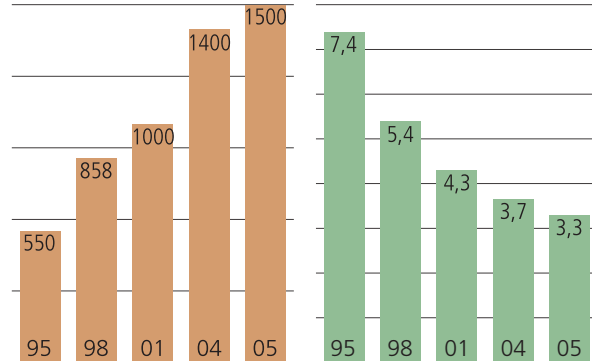
■ Emakkotilat

Emakoita, kpl/tila

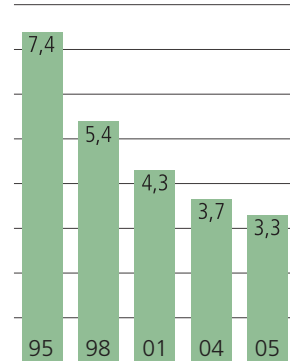
■ Lihasikatilat

Vuosimyynti, kpl/tila

■ Sikatilat

Yhteensä, 1 000 kpl

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto Oy

maakiintiön rajoissa. Tilakohtaiset alitukset ja ylitykset ovat kuitanneet toisensa.

Alkuvuosina jäätiin selvästi alle maakohtaisen kiintiön niin, että silloinen maatalousministeri Kalevi Hemilä uskoi, ettei koskaan ole vaaraa kiintiön ylittymisestä. Kiintiö kuitenkin ylitettiin kolmena vuotena peräkkäin. Sittemmin on palattu parin viime vuoden aikana takaisin kiintiörajojen alapuolelle.

Joidenkin arvioiden mukaan näyttää, että tällä kertaa rajojen alapuolella pysyttäisiin pitempään, eikä maakiintiöistä olisi enää huolta. Suojanenkin arvioi, että homma on aika hyvin hanskassa.

Tehostumisen ansiosta maitokiintiö saavutetaan pienentyneellä lehmämäärällä ja tämä hei-

jastuu puolestaan naudanlihan tuotantoon. Se perustuu meillä edelleen maitopuolelta vapautuvaan eläinainekseen enemmän kuin muualla EU:ssa.

Vasikoita liikenee lihantuotantoon aiempaa vähemmän, joten naudanlihan tuotantokin on vähentynyt. Emolehmiin perustuva tuotanto paikkaa vähennystä osittain, mutta sekään ei enää riitä täyteen omavaraisuuteen. Tuotanto on vain noin 90 prosenttia kulutuksesta. Tuonti on näillä näkymin pysyvää varsinkin, jos kulutuksen taso säilyy.

Sianlihan tuotanto on kasvanut jäsenyyden aikana. Kasvupaine on ollut niin vahvaa, että sitä on hieman padottu sillä, että investointitukia ei ole myönnetty sikatalouteen. Sikaloihin saa investointitukia vain peruskorjauksiin ja tietyissä tapauksissa sukupolvenvaihdoksiin.

Siipikarjan liha, broilerit ja kalkkuna, on ollut kuluttajien suosima kevytvaihtoehto. Se on kasvattanut tuotantoa ja tuonut kalkkunan suomalaisille maataloille.

Alan kokonaiskasvu on ollut 40–50 prosenttia vuodessa. Huima vauhti on tasaantumassa, kun markkinat täyttyvät ja tuonti samalla kasvaa. Tavaraa tulee Euroopasta, mutta myös kauempaa, kuten Brasiliasta ja Thaimaasta, pelätyn lintuinfluenssan maasta.

Ensimmäisen kymmenen EU-jäsenyydensuoden aikana siipikarjapuoli on kasvanut kokonaisuudessaan niin paljon, että vuonna 2005 toteutui suorastaan historiaan jäävä muutos. Siipikarjan lihan tuotanto ylitti silloin ensimmäisen kerran naudanlihan tuotannon. Sianlihan tuotanto sentään säilytti ylivertaisen ykkösasemansa.

Markku Suojanen on huolissaan siitä, että tuontilihaa tulee etenkin suurkeittiöpuolelle. Se, mitä ravintolat tarjoavat asiakkailleen, on kovin herkästi tuontitavaraa. Sitä tulee nimenomaan Brasiliasta ja Thaimaasta edullisen hinnan ansiosta. Nyt on vielä ruvettu tekemään kuluttajatuotteita brasilialaisesta lihasta.

Suojanen on kuitenkin tyytyväinen siihen, että kokonaisuutena lihan tuotantovolyymit ovat säilyneet kohtalaisen hyvin. On välttytty romahduksilta tehokkaiden ja yritteliäiden tuottajien ansiosta.

Rakenne muuttunut enemmän kuin määrä

EU-ajan muutokset ovat merkittävämpiä maataloustuotannon rakenteessa kuin määrässä.

Kansallisen politiikan aikana rakenne kehittyi hitaasti, koska tuotannon laaja volyymi piti rakennetoimia tehokkaasti kurissa. Myös jäsenyysneuvottelujen alkaminen vaikutti samaan

suuntaan. Ei uskallettu investoida, kun ei tiedetty, mitä on tulossa.

Tuon ajan suurin rakenteellinen muutos tuli viljelijöiden luopumisaloista. Kun pienimillä tiloilla luovutaan ensinnä, keskiarvot nousivat sitä kautta, vaikka jäljelle jäävillä tiloilla ei tehtäisi mitään. Toisaalta pienimpien mukanaolo tilastoissa myös peittää muutoksia, mitä Toivo T. Pohjala piti omana ministeriaikanaan hankalana asiana. Tilastoista oli vaikea päätellä sitä, mitä todella tapahtui.

Jälkikäteen voi nähdä, että vuonna 1990 Suomessa oli vielä lähes 130 000 aktiivimaatila, mutta EU-jäsenyyden alkaessa enää 115 000 tilaa ja kymmenen jäsenyysvuoden jälkeen vajaaat 70 000 tilaa. Lähes puolet aktiivisessa tuotannossa olevista tiloista on lopettanut 15 viime vuoden aikana.

Luopumisvauhti oli kova jo ennen EU-jäsenyyttä ja aivan sen alussa. Silloin viiden vuoden aikana lopetti lukumääräisesti lähes saman verran tiloja kuin EU:ssa ensimmäisen kymmenen vuoden aikana yhteensä.

Näin ollen se suuri muutoksen aalto, jonka sanottiin olevan maatalouden edessä joka tapauksessa, pyyhkäisi Suomen yli jo ennen EU:ta ja sen ensimmäisenä jäsenyysvuotena rajumpana kuin silloin edes tajuttiin.

Kiihkein luopumisvaihe takana

Kiihkein luopumisvaihe on itse asiassa takana. Nykyisin lopettaa neljä tai viisi tilaa päivässä, kun 1990-luvulla lopetti 13–14 tilaa päivässä.

Rakenteellinen muutos näkyy myös toisin päin. Kun tilaluku on puolittunut, jäljelle jääneiden tilojen peltoala on liki kaksinkertaistunut saman 15 vuoden kuluessa. Kasvu on suurin kotieläintiloilla, joilla tuotannon tehostamiseen ja tukiehtojen noudattamiseen tarvitaan lisää pelto- ja varsinkin lannanlevitysalaa.

Maitotiloista ja nautakasvattamoista on jäljellä enää puolet, sikatiloista vajaa puolet ja kanatiloista vain viidesosa siitä, mitä EU:hun liittyttäessä.

Viljatiloihin muutokset näkyvät vähäisimpinä, koska luopuvista kotieläintiloista osa jatkaa viljanviljelyä ja siirtyy tilastoissa viljatilojen joukkoon.

Hevostilat ovat mielenkiintoinen, joskin looginen poikkeus pääsääntöön. Niiden määrä kasvoi hevosharrastuksen laajetessa jo ennen EU-jäsenyyttä ja myös jäsenyyden alkaessa, kun tukea tuli hevostalouteen saakka. Kasvu näyttää yhä jatkuvan ja on sitä kiihkeämpää, mitä lähempänä potentiaalisia asiakkaita ollaan.

Hevostalouden ilmoittaa tuotantosuunnakseen yli 2 000 maatila, joten hevoset ovat maatalouspoliittisestikin jo tärkeitä, vaikka ovat lä-

hinnä urheilu- ja harrastuskäytössä. Hevosia on jo 70 000, ja määrä näyttää vain kasvavan.

Vuosi 2006 kuvastaa yhteiskunnallisestikin merkittävää muutosta. Hevosia oli silloin jo noin 15 000 tallissa, mutta lypsylehmiä enää alle 15 000 navetassa. Hevosharrastus laajenee samaan aikaan kun maidontuotanto keskittyy.

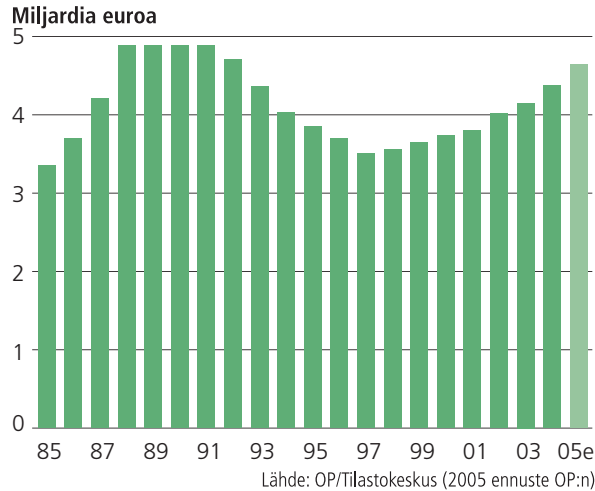
Luottoriskit kasvavat

Rakennemuutoksella on suora yhteys maatalouden luottokantaan. Mitä enemmän investoidaan, sitä enemmän tarvitaan rahaa ja samalla riskit kasvavat.

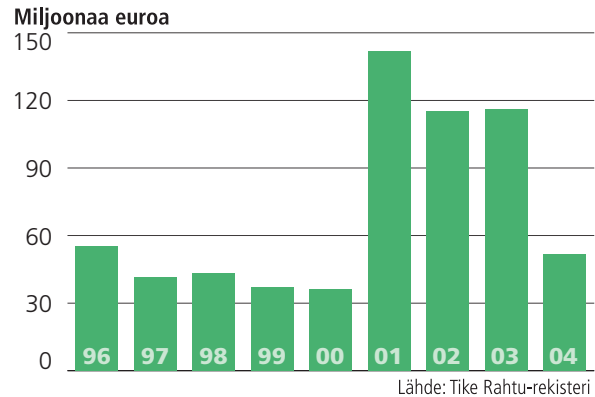
Raimo Tammilehto lähti MTK:sta vuonna 1985 ja on sen jälkeen katsellut maaseudun kehitystä OKO:n maatalousrahoituksen kautta. Hän tuli kertomansa mukaan aivan erilaiseen maailmaan säännellyille rahamarkkinoille, joiden vapautuminen oli vasta alkamassa. Suuri muutos tuli ensin laman ja pankkikriisin ja niiden jälkeen EU:n seurauksena.

Maataloudelle ennakoitiin suurta konkurssi-aaltoa varsinkin elinkeinon ulkopuolelta, mutta sitä ei tullut. Elinkeinojen tukena oli turvallinen tuettu rahoitusjärjestelmä ja vahva vakuuspohja sekä lisäksi vielä vakautusjärjestelmiä, joilla voitiin korjata tarvittaessa tilojen velkarakenetta.

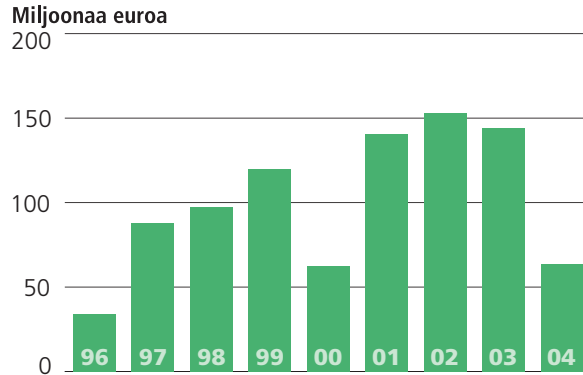
Maa- ja metsätalouden luottokanta 1985–2005

Maatilatalouden kehittämisrahaston varoista myönnettyt maaseutuelinkeinolainat 1996–2004

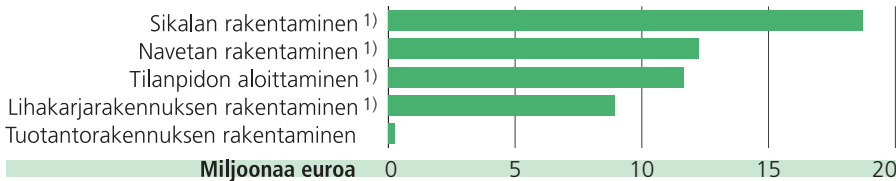

Maaseutuelinkeinolain ja maaseutujen rahoituslain mukaan myönnetty korkotukilainat 1996–2004

Lähde: Tike Rahtu-rekisteri

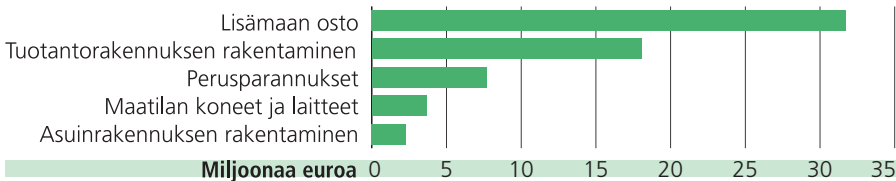
Maatilatalouden kehittämisrahaston maaseutuelinkeinolainat tukikohteittain 2004

¹⁾ Sisältää myös EU:n rahoitusta

Lähde: Tike Rahtu-rekisteri

Maaseutuelinkeinolain ja maaseutujen rahoituslain korkotukilainat tukikohteittain 2004

Lähde: Tike Rahtu-rekisteri

Maatalous vältti sellaiset riskikasaumat, joita syntyi muualla. Tanskassa esimerkiksi kokonaisuus petti, ja tuli konkurssseja. Tammilehto sanoo, että vasta nyt EU:n ensimmäisen vuosikymmenen jälkeen häntä hirvittää, miten rahoitusasiat kyetään pitämään hallinnassa etenkin suurissa sika- ja siipikarjayrityksissä ja jossain määrin navetoissakin.

Yksikkökoot ovat revenneet käsistä. Siitä Tammilehto osoittaa teurastamoita, jotka raaka-aineen saannin varmistukseksi lähtivät ajamaan valtavan suuria yksiköitä. Jos niiden toimintaympäristössä tapahtuu jotain dramaattista, on pelättävissä, että myös konkurssivasara paukkuu. Näillä tiloilla taseet eivät kovin paljon kestä, elleivät teurastamot itse tule apuun.

On tultu tilanteeseen, että suurissa kotieläinyrityksissä on selvästi vakuusvajetta.

Yksikkökoot olivat EU:n edellä vielä perinteisen ajattelun mukaisia 15–20 lehmää käsittäviä, mutta sitten alkoi tulla rahoitushakemuksia, joissa kyse oli 60 lehmästä, tänään vieläkin suuremmista.

Vakuuksien kannalta kohteet ovat aika vaikeita, koska maataloilta ei yleensä ole riittävää kirjanpitoaineistoa, ei tuloslaskelmia eikä taseita käytettävissä vakuuksia ja lainojen takaisinmaksukykyä arvioitaessa, vaan ainoastaan erilaisia korvaavia laskelmia, kuten maksuvalmius-

verotus- ja muuta tietoa. Vasta todella isoissa yksiköissä on tehtävä yritystutkimus ja sen perusteella arvio selviytymisestä.

Markkinat suurin epävarmuustekijä

Tammilehdon mielestä markkinat ovat kuitenkin suurin epävarmuustekijä. Monet yrityksistä on venytetty niin tiukoiksi, että jos tuotteen markkinahinta alenee 10 prosenttia, yritys ei voi enää selvitä tai tulla toimeen lasketuilla lähtökohdillaan.

Tällaisissa yrityksissä vakavaraisuus tai kannattavuus on heikkoa. Myös ammattitaito ja viljelijöiden jaksaminen on koetuksella eli joudutaan miettimään, miten voidaan ottaa niin suuria riskejä. Kun otetaan vielä huomioon asuminen ja muut tekijät, niin aika syvällä Tammilehdon mielestä uidaan.

Tulevaisuudessa mennään arvioiden mukaan siihen, että isot yksiköt ovat osakeyhtiötyypisiä ja ainakin toimivat niiden tapaan, jolloin niitä arvioidaan samoista lähtökohdista kuin yleensä yrityksiä.

Tämä kehityssuunta tietää samalla sitä, että velat kasaantuvat jatkossa yhä harvemmille yrityksille, sillä jo vuoden 2005 perusteella laskeaan velkaisimmalla kymmenesosalla olevan lähes puolet tilojen kokonaisveloista ja velkaisimmalla viidenneksellä lähes kaksi kolmasosaa.

Tähän saakka maatila on ollut turvallinen luototettava, koska riskejä on ollut vähän. Maatila on voitu realisoida osasina, joten vasaran alle se on joutunut harvoin. Nyt on kumminkin sika- ja siipikarjapuolella yrityksiä, joita tuskin teurastamotkaan tulevat pelastamaan. Niissä riskit ovat viljelijällä.

Miljoona euroa ei pankin näkökulmasta edes ole suuri riski, sillä nykyisin puhutaan jo viiden miljoonan euron ja sitä suuremmista hankkeista. Niissä on monia uhkatekijöitä, ja niitä pyörittävät talonpojat ovat kurkkuaan myöten kiinni siinä, mitä teurastamoissa ja markkinoilla tapahtuu.

Siipikarjapuolella on jokin yritys onnistuttu muuttamaan sikalaksi ja broilerikasvattamo kalkkunakasvattamoksi, mutta mahdollisuudet ovat rajalliset.

Valtio kantoi lainoittajan riskin

Tammilehto on huolissaan valtion lainoituksen loppumisesta. Ei sen takia, että näiden lainojen välittäminen olisi pankeille edullista, vaan sen vuoksi, että valtio on ottanut tätä kautta maatalouden riskiä kantaakseen. Esimerkiksi navetoiden rakentamisessa valtion lainoitus on voinut olla kolmasosa.

Varsinkin sellaisessa lainoituksessa, jossa valtio on hyväksynyt, ettei vakuuksien tarvitse olla pomminvarmoja, valtio on ollut riskin kantaja.

Valtion lainoissa ja takauksissa valtion virkamiehet pelkäävät luottotappioita enemmän kuin pankit, koska valtion tilintarkastajat voivat panna virkamiehet tilille päätöksistään. Sen sijaan virkamiehet ovat valmiita antamaan avustuksia, koska niistä ei kukaan joudu tilille.

Maatalouden korkotukilainojakin kohtaan kiinnostus on vähentynyt sen vuoksi, että korot ovat olleet pitkään alhaalla. Tammilehto kuitenkin muistuttaa, että markkinataloudessa korot voivat nousta niin ylös, että korkotukilainoja jälleen kipeästi tarvitaan.

Maatilatalouden kehittämisrahaston eli Makeran osalta Tammilehto arvostelee maa- ja metsätalousministeriön toimintaa. Ministeriö ei tunne riittävästi rahoitusta, vaan hoitaa sitä virkamiesmäisesti. Tätä menoa Makera tuhoutuu, kun valtion lainat on muutettu avustuksiksi eikä avustusraha enää palaa takaisin Makeraan, kuten lainaraha.

Makeran ehtymisestä on ollut huolissaan myös МТК. Se on osaltaan halunnut kehittää rahastoa, mutta sen loppu on kuitenkin lähes tymässä. Tämä on Tammilehdon mielestä sääli varsinkin sen vuoksi, että meillä ei ole maataloudessa eikä maatalousyrittäjillä sellaista riskirahoittajaa ja riskirahoituslaitosta kuin Finnvera, aiempi kehitysaluerahasato, on yrityksille. Finnvera on pitäytynyt kerta kaikkiaan irti maa-

talouden rahoituksesta. Se on mukana vain joissain erityiskohteissa, kuten turismissa tai vastaavissa.

Tutkija kysyy pankkien vastuuta

Yritysten nopean kasvun tuomien riskien seurannassa tutkija Tiina Silvasti korostaa pankkien vastuuta. Hänen mielestään harkintaa pitäisi olla nykyistä enemmän.

Tohtori Silvasti on joutunut seuraamaan riskejä tutkiessaan luopumista maataloudesta. Hän kertoo törmänneensä tapauksiin, joissa laajentamisen tiellä on menty liian pitkälle ja yritetty sillä tavoin selviytyä, vaikka samanaikaisesti on ollut tiedossa, että yritys on kuitenkin kaatumassa. Tällaisissa tapauksissa pankkien pitäisi hänen mielestään katkaista tilanne.

Pankki joustaa yleensä niin kauan kuin asiat ovat jotenkin hallinnassa. Kukaan ei kuitenkaan auta sitten, kun tietty raja on ylitetty.

On myös tapauksia, joissa pankki on antanut aikaa vain pari kuukautta tilan myymiseen. Sen seurauksena tila on jouduttu luovuttamaan hinnalla, joka on vain murto-osa verotusarvosta. Samaa menettelyä käytettiin, kun pienyrityksiä myytiin laman aikana.

Vastaavanlaisia tapauksia tiloilla nähdään, kun perheviljelmällä kahdesta käsiparista toinen häviää. Silloin ollaan pulassa aika nopeasti.

Joku voi tehdä hitaan itsemurhan ryyppäämällä, kun joku toinen tekee sen niin, että ei lope- ta laajentamista, vaan jatkaa itsepäisesti, tutki- ja murehtii.

Luopuminen harkittua

Silvasti on katsonut luopumista sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Hän tiivistää luopumisen kahteen asiaan: rahaan ja rakkauteen.

Raha on joko pakottava syy tai se osoittaa yrittämisen kannattamattomuuden. Rakkaus puolestaan tarkoittaa avioeroa ja sen seuraamuksia.

Useimmiten luopuminen on hallittu ja harkittu toimenpide, pitkällisen pohdinnan jälkeen tehty päätös.

Tutkimuksen päällimmäinen tulos on, että kunniallisesti voi luopua ja luopumisen jälkeen voi myös voida hyvin. Luopujat näyttävät olevan tyytyväisiä ratkaisuunsa ja sen jälkeiseen elämään, vaikka luopuminen sinällään on useimmille tuskaisaa ja vaikka siitä jäisi velkaa, jota maksetaan myöhemmin palkkatulosta.

Yleensä luopujat työllistyvät hyvin, miehet naisia hieman paremmin. Tämän Silvasti arvioi johtuvan siitä, että miehiä siirtyy yrittäjiksi. Heillä on usein käden taitoja ja muuta sellaista osaamista, jolla on kysyntää markkinoilla. Naisten navettataidoilla on vähemmän kysyn-

tää tai sitten koulutustausta voi viitata aloille, joilla on huonommat työllisyysnäkymät muutoinkin.

Luopujat ovat yleensä työllistyneet siinä kuin muukin työmarkkinoilla oleva väestö. Työtä vailla on suunnilleen saman verran kuin työttömiä on yleensä. Ajalle tyyppisiä patkätyöntekijöitäkin luopujien joukossa on, kuten kaikkialla muualla.

Silvasti katsoo, että luopumisen vauhti enustettiin EU:hun mentäessä suunnilleen oikein. Tiedettiin, miten tulee käymään, mutta ongelmallisena hän pitää sitä, että kukaan ei ole ollut ottamassa luopujia vastaan. Siihen ei ole ollut valmiutta, vaikka oli valmius tehdä jäsenyysratkaisu.

Sosiaalipoliittisesti Silvasti pitää kehitystä muutoinkin huonona. Rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät. Hän sanoo tämän näkyvän myös maataloudessa. Ne, jotka viljelijöistä menestyvät parhaiten, pärjäävät, mutta sitten on myös niitä, jotka etäännyvät tästä ryhmästä.

Tohtori Silvasti on huolissaan erityisesti lapsiköyhyydestä. Se on kasvanut sotavuosista kolminkertaiseksi ja kielii siitä, että perhepolitiikassa on tapahtunut jotakin. Tämäkin koskee viljelijöitä siinä mielessä, että viljelijäperheissä on keskimäärin enemmän lapsia kuin muissa perheissä.

Silvastin mukaan kolmas lapsi on se, joka tuo perheeseen köyhyysriskin.

MTK korostaa oikea-aikaisuutta

MTK korostaa oikea-aikaisuuden merkitystä tilanpidosta luovuttaessa. Varsinkin sukupolvenvaihdoksissa näyttää tulevan ongelmia, jos päätökset venyvät pitkään. Ne halutaan ajoissa, etteivät jatkajat ennätä lähteä muualle.

Johtaja Kaarina Knuuti laskee, että tavanomainen vanhuuseläkkeen ikäraja on liian kaukana silloin, kun jatkaja on tiedossa ja odottamassa omaa vuoroaan. Viljelijällä saattaa olla 56 vuoden spv-ian saavutettuaan kolmekymppiset lapset, jolloin on jo kiire isännyyden vaihtoon.

Tilastoista näkyy, että suunnilleen puolet tiloista tarvitsee järjestelmiä avukseen. Toisella puolella tiloista asiat etenevät tavanomaista tietä eläköitymisen tai muuta kautta.

Sukupolvenvaihdoseläkkeen rinnalla oli aiemmin luopumiseläke, joka soveltui varsinkin niille tiloille, joilla ei ollut omaa jatkajaa tiedossa.

Luopumiseläke osoittautui erittäin käyttökelpoiseksi 1980-luvun puolivälin jälkeen, kun tuotannon tasapainottamisen tarve kasvoi ja piti löytää keinoja, joilla peltoja poistettiin tuotannosta ainakin tilapäisesti.

Eläkkeelle pääsyn ehtoihin liitettiin erityinen viljelemättömyysvaihtoehto, jossa luopuja

sitoutui siihen, että pellot ja talousrakennukset pidettiin poissa maatalouskäytöstä kuuden vuoden ajan. Tämä vaihtoehto veti viljelijöitä kuin hunaja mehiläisiä. Se lisäsi myös muuta luopumishalukkuutta, mikä sopi erinomaisesti silloiseen maatalouspoliittiseen tilanteeseen.

Apulaisjohtaja Tauno Jouhtimäki muistuttaa, että kun asiaa mietittiin eläkelaitos Melassa, niin laskelmia tehtiin siltä pohjalta, että hakemuksia saattaisi tulla vain muutama sata. Järjestelmä tuli voimaan elokuussa 1986 ja heti ensimmäisenä vuotena hakemuksia tuli yli 4 000.

Sama vauhti jatkui pari kolme seuraavaa vuotta niin, että Melassa jouduttiin rakentamaan lisää hyllymetrejä, jotta hakemukset kyettiin ottamaan vastaan ja palkkaamaan lisää henkilöstä hakemuksia käsittelemään.

Luopumiseläke hoiti samaa tehtävää kuin peltojen paketointi 1960- ja 1970-luvuilla, mutta paljon kehittyneemmin. Luopumaan autettiin niitä, joilla oli siihen ikänsä ja kuntonsa puolesta perusteet.

Luopumisbuumin ongelmallinen puoli oli, että se kohdistui, kuten ennenkin, voimakkaimmin Itä- ja Pohjois-Suomeen ja edisti niiden tyhjenemistä.

Viljelemättä jätetyt pellot ovat palanneet takaisin tuotantoon EU-aikana, kun tilanne on muuttunut ja pellon tarve tiloilla lisääntynyt.

EU-jäsenyydessä luopumisjärjestelmät yhdistettiin yhteen lakiin. Se tunnetaan arkikielessä kotoisasti lutuna eli luopumistukena. EU:n periaatteisiin sovellettuna se toimii edelleen kohtuullisesti sukupolvenvaihdosten oikea-aikaisuutta edistämässä.

Ongelmana Kaarina Knuutin mielestä on lähinnä vain se, että lait ovat yhä määräaika-isia, vain muutaman vuoden mittaisia kerrallaan. Se häiritsee pitkäjänteistä suunnittelua ja lisää epävarmuutta muutoinkin herkässä luopumislanteessa.

Työtä ja velkaa mutta ei tuloja

Rajut investoinnit ovat pitäneet huolen siitä, että maataloustuotanto on kokonaisuudessaan säilyttänyt kohtuullisen hyvin tasonsa. Määrällä on yritetty korvata yksikköhintojen alenemista.

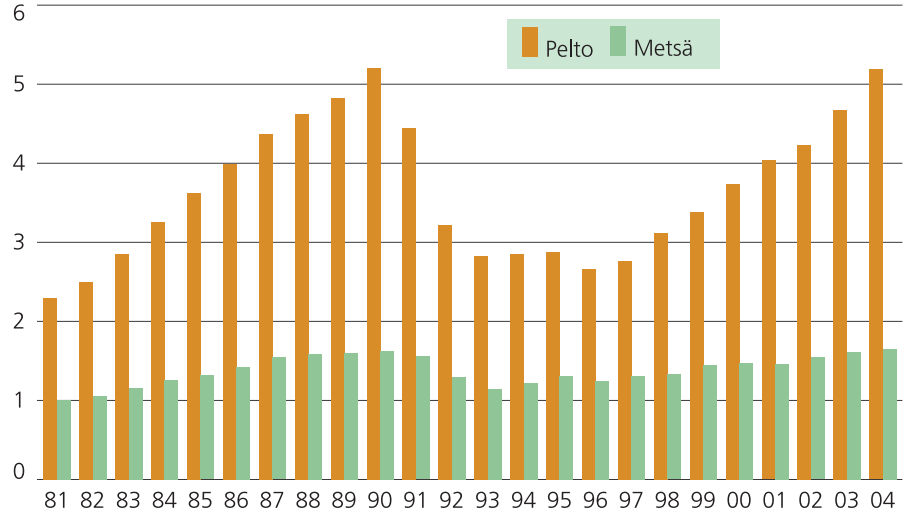
Järjestelmä on pakottanut viljelijöitä kasvatamaan yritystensä kokoa, jotta tulotaso pysyisi edes ennallaan.

МТК:ssa mietitään, ovatko investoinnit menneet monella tilalla hukkaan siinä mielessä, että tulotaso ei ole noussut, mutta velkaantuminen on lisääntynyt ja työmäärä on kasvanut. Tulotaso on saattanut hetkellisesti jopa laskea, joskus lievästi ja joskus kiusallisen selvästi.

МТТ:n taloustutkimuksen selvitys, jonka mukaan osa-aikaisimmilla tiloilla menestytään

Pellon ja metsän mediaanihinta lisämaakaupoissa 1981–2004

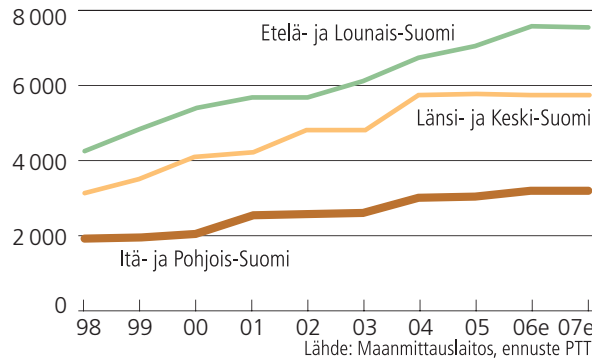
Tuhatta euroa/hehtaari

Lähde: OP/MML:n kauppahintarekisteri

Lisäpellon keskihinta eri alueilla 1998–2007e

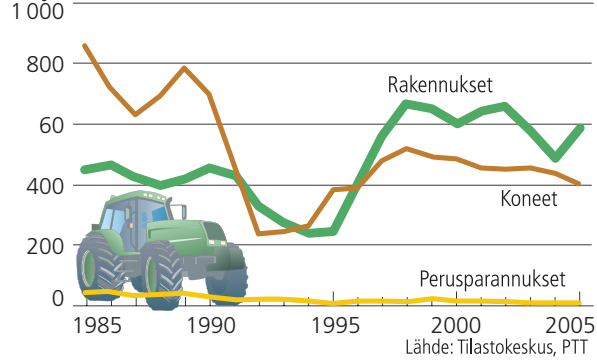
Euroa/hehtaari

Lähde: Maanmittauslaitos, ennuste PTT

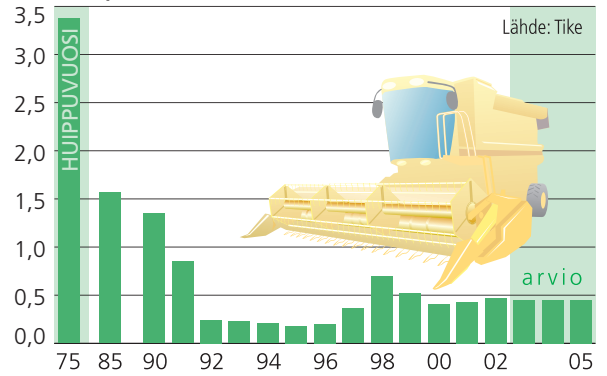
Maatalouden investoinnit 1985–2005

Miljoonaa euroa kiintein 2005 hinnoin

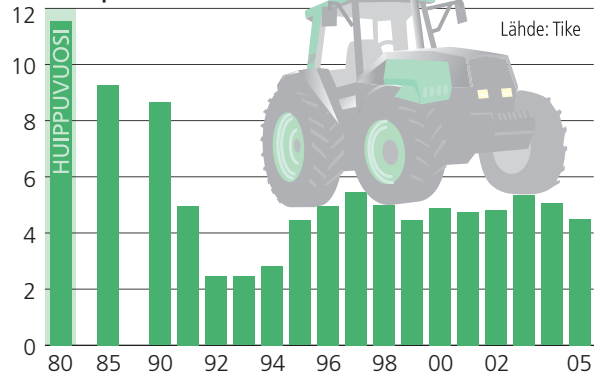
Leikkuupuimurien myynti 1985–2005

Tuhatta kpl

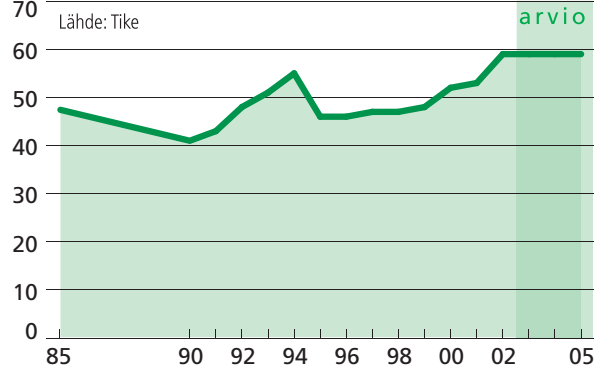
Traktorien myynti 1985–2005

Tuhatta kpl

Maatalouskoneiden kotimaisuusaste 1985–2005

%

palkkatulojen ansiosta paremmin kuin päätoimisilla tiloilla, antaa johtaja Markku Suojasen mielestä lohduttoman kuvan kehityksen suunnasta 2000-luvun alkuvuosina.

Päätoimisilla tiloilla mennään alaspäin, mutta sitä ei nähdä eikä jäädä yhteiskunnassa miettimään, vaan ajatellaan päinvastoin, että hyvinhän niillä menee, kun tuotanto pysyy ennallaan ja yritykset kasvavat koko ajan.

Piilevää pommia rakennetaan

Suojanen pelkää, että maatalouden sisään rakennetaan piilevää pommia, kun reaaliset tuotajahinnat alenevat OECD- ja muiden ennusteiden mukaan edelleen, eikä kehitykselle ole loppua näkyvissä. Jos nimellishinnat vielä säilyttävät tasonsa, niin reaali hinnat kuitenkin alenevat. Tosin vuodesta 2006 näytti tulevan jonkinlainen taitekohta, kun viljan hinnat kääntyivät nousuun.

Kustannukset nousevat koko ajan, kuten energian hinta, samoin pellon hinnat ja vuokrat, kun tuet pääomittuvat ja menevät pellon myyjälle ja vuokraajalle.

On jouduttu tavallaan kaksoisleikkuriin, jonka pihdeissä maataloustulo jäännöseränä supistuu. Viljelijällä on ihmettelemistä, miten sillä tulee toimeen.

Hajontaa toki on. Kaikilta kotieläinsektoreilta voidaan osoittaa kirjanpitotiloja, joiden kan-

nattavuuskerroin on päälle yhden, mutta keskimäärin kerroin on selvästi yhden alapuolella, jopa 0,2–0,6, joita ei voida pitää millään perusteella hyvinä.

Tasan yksikään ei ole kannattavuuskertomena hyvä, koska viljelijä saa silloin vain saman tuntiansion, jonka maataloustyöntekijä saa. Yrittämisestä se ei ole kovin huikea ansio.

Suojanen onkin huolissaan siitä, miten viljelijä kestää yrittämiseen kuuluvan suuren työmäärän ja stressin. Hän miettii, miten nämä asiat onnistutaan hoitamaan niin, ettei ihminen pala loppuun.

MTK:ssa nähdään ennusmerkkejä luopumishalukkuuden jatkumisesta varsinkin maidontuottajien keskuudessa. Siellä on suuri ikäluokka väistymässä, ja sen mukana pienimmät tilat lopettavat. EU:n tukiuudistus saattaa vain nopeuttaa tätä kehitystä. Tähän vaikuttaa varsinkin se muutos, että maitokiintiöön perustuva tuen lisäosa säilyy kymmenen vuotta, tosin asteittain alenevana, vaikka maidon tuottaminen tilalla loppuu.

Uusi tilatukijärjestelmä, jossa tuet irrotetaan tuotannosta peltoalan perusteella maksettavaksi, panee joillakin tiloilla laskelmat uusiksi. Samoin vaikuttaa kansallisen tuen siirtäminen uudestaan tilan kiintiöön perustuvaksi. Välillä tässä oltiin joustavia, ja se johti maidolle annetun

Maataloustuotteiden tuottajahinnat 1985–2005

Tuote	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ruis, mylly, e/t	450,74	509,61	149,69	151,37	149,69	146,66	142,10	131,02	131,31	126,57	124,88	120,90	118,41
Vehnä, mylly, e/t	381,79	427,20	146,32	153,05	148,01	143,13	138,45	134,72	132,36	131,79	125,66	119,80	106,21
Rehuohra, e/t	279,19	296,01	122,78	126,14	124,46	122,78	122,12	119,33	109,66	106,00	105,57	106,51	99,51
Rehukaura, e/t	260,69	289,28	117,73	124,46	117,73	111,68	113,51	118,32	111,37	104,38	92,21	87,32	87,13
Maito ¹⁾ , e/kg	38,23	44,80	31,26	31,30	31,29	31,45	31,26	31,67	32,48	32,96	33,48	33,00	31,82
Kanamunat, e/kg	1,79	1,52	0,48	0,70	0,61	0,65	0,74	0,82	0,69	0,79	0,80	0,74	0,60
Naudanliha, e/kg	4,13	4,66	2,43	2,23	2,09	2,24	2,16	2,06	2,08	1,90	1,86	1,90	2,05
Sianliha, e/kg	2,70	2,95	1,33	1,34	1,40	1,26	1,13	1,29	1,50	1,37	1,15	1,20	1,30
Siipikarjanliha, e/kg	1,92	2,22	1,02	1,07	1,09	1,13	1,14	1,14	1,21	1,26	1,24	1,23	1,22

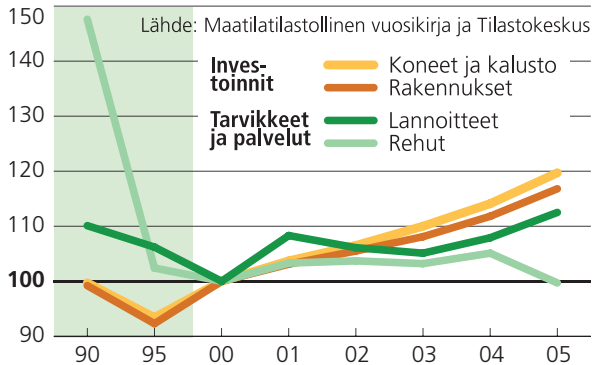
1) Senttiä/litra ilman tuotantotukea ja jälkitiliä.

Markkamääräiset arvot ajalta ennen 1.1.1999 on muutettu euroiksi kiinteällä kurssilla, 1 euro = 5,94573 markkaa.

Lähde: Maatilatilastollinen vuosikirja 1986, 1998 ja 2005

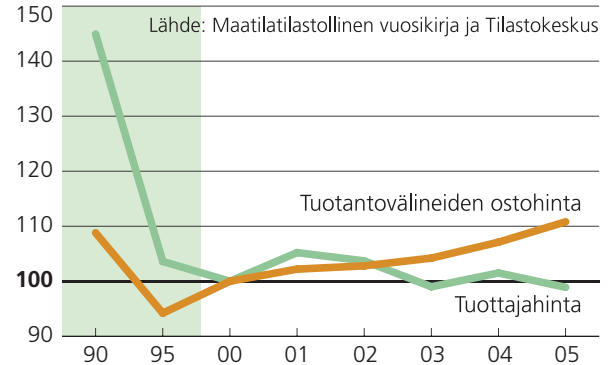
Maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksit

Suhdeluku, vuosi 2000 = 100

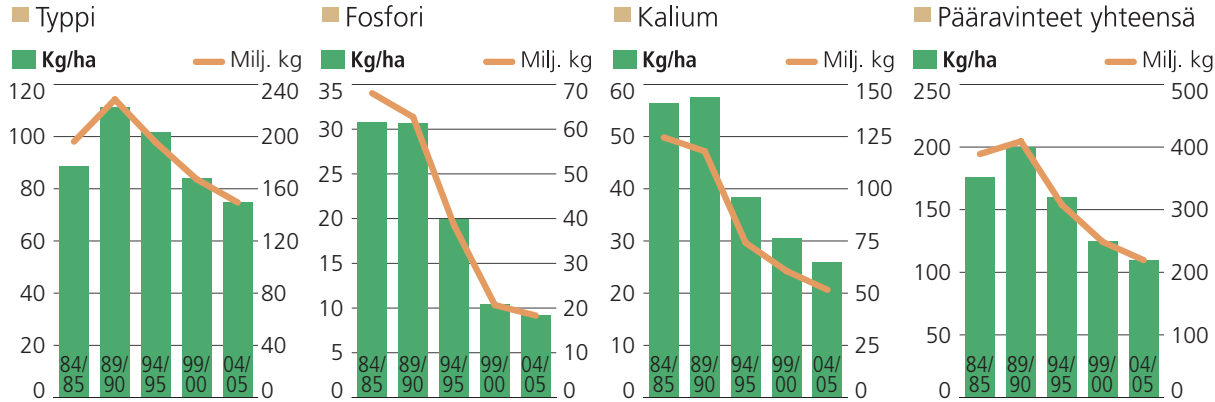

Maatalouden tuotantovälineiden ostohinta- ja maatalouden tuottajahintaindeksit

Suhdeluku, vuosi 2000 = 100

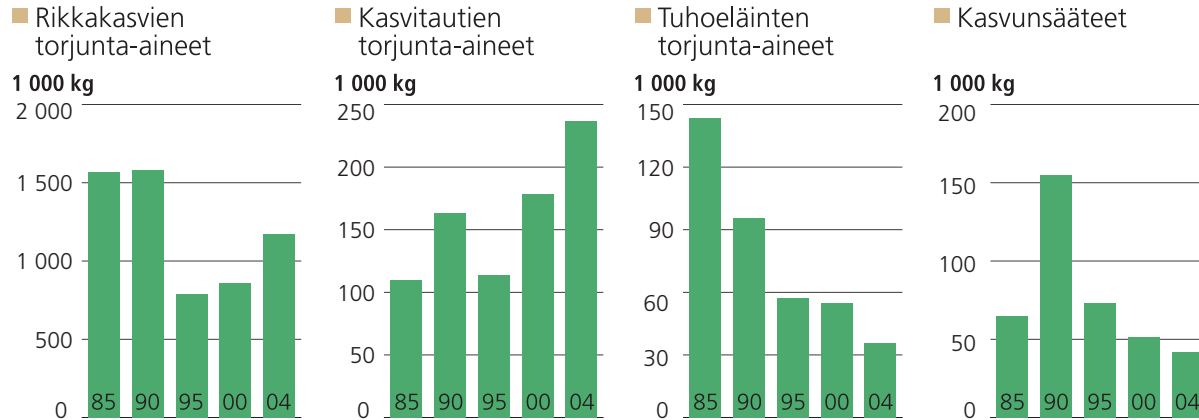
Maatiloille myytyjen kasviravinteiden määrä ja väkilannoitteissa myytyjen kasviravinteiden määrä viljeltyä peltohehtaaria kohden lannoitusvuosina 1984/85–2004/05

Lähde: Kemira Agro Oy ja lannoitteiden tuontitilastot

Torjunta-aineiden myynti tehoaineittain 1985–2004

Vain maataloudessa käytetyt torjunta-aineet

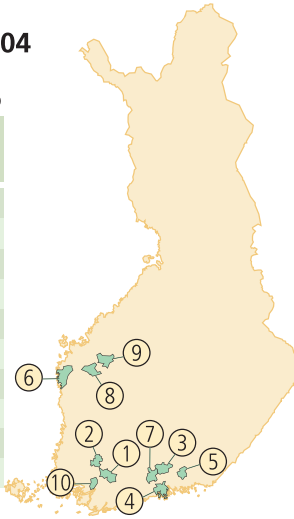
Lähde: Kasvintuotannon tarkastuskeskus ja Maatalouden tutkimuskeskus

Viljatuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Viljatulot milj. e
① Somero	2,746
② Loimaan kunta	2,684
③ Orimattila	2,086
④ Porvoo	1,969
⑤ Elimäki	1,730
⑥ Närpiö	1,728
⑦ Mäntsälä	1,673
⑧ Ilmajoki	1,650
⑨ Lapua	1,617
⑩ Halikko	1,475

Osuus koko maan tuloista 12 %.

maakiintiön ylittämiseen. Sittemmin tuotanto on laskenut kiintiön rajoihin, mutta se on johtunut enemmänkin muista tekijöistä.

Maatalous on Suojasen arvion mukaan polarisoitumassa niin, että isot päätoimiset kotieläintilat säilyvät ja niitä kehitetään. Ne ovat mukana tosimelellä ja jatkavat täysitehoisesti.

Jokunen iso kasvinviljelytilakin voi säilyä päätoimisena, mutta osa-aikaisuus näyttäisi olevan kasvinviljelyn yleinen kehityssuunta.

Maitopuolella investointituet ovat olleet kannustavia ja johtaneet suoraan investointibuumiin. Tiloilla tiedetään, että tuet eivät tästä enää nouse, joten ne halutaan hyödyntää niin kauan kuin se on mahdollista. EU-järjestelmäkin

suorastaan pakottaa hyödyntämään tuet täysimääräisesti 141-ratkaisun johdosta.

Suojanen laskee, että nuorten viljelijöiden navetan rakentamiseen saama investointituki voi nousta yli 60 prosenttiin, kun otetaan huomioon avustus, lisäävustus ja korkotuki. Tämän perusteella esimerkiksi lypsyrobotin hankintaan kannattaa ainakin varautua, vaikka robotia ei heti hankittaisikaan.

Robotteja oli vuonna 2005 noin sata, mutta muutaman vuoden kuluttua niitä voi olla jo 500 Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen, PTT:n, tekemän selvityksen mukaan. Se on suuri määrä näin pieneen maahan ja kuvastaa ajattelua varsinkin maitomaakunnissa. Jos haluat olla mukana, pitää olla myös nykyteknikkaa.

PTT laskee, että lypsyrobotti on Suomen oloissa taloudellisesti järkevä investointi. USA on Suomea teknologisesti edellä, mutta siellä automaattinen lypsyjärjestelmä ei ole yleistynyt samalla lailla juuri siitä syystä, että siellä on halpaa meksikolaista työvoimaa.

Meillä sukupolvenvaihdoksen edellytys maitotilalla on robotin hankkiminen. Se helpottaa ja muuttaa työn luonnetta olennaisesti, vaikka ei poista sen sidonnaisuutta.

Maa- ja metsätalousministeriössä kansliapäällikkö Jarmo Vaittinen miettii jo, pitäisi-
kö teknologian ohella tukea myös muita viljeli-

jän työtaakkaa helpottavia toimia, kuten työvoiman palkkaamista tiloille. Sadan hehtaarin yksinäisyydessä rengin kanssa voisi ainakin keskustella.

Teollisuus auttaa selviytymistäistossa

Kun mietitään niitä keinoja, jotka auttavat viljelijää selviytymään EU:n tuomasta murroksesta, Markku Suojanen mainitsee heti kaksi asiaa: ensinnäkin sen, että tuilla saadaan korvauksi tuottajahintojen laskua ja toiseksi sen, että elintarviketeollisuus on onnistunut kehittämään toimintaansa ja kilpailukykyään ja näin hyödyntämään markkinoita. Se on ollut maataloudelle ehdottoman tärkeää.

Jos meillä lihapuolella asiat olisivat samoin kuin Ruotsin lihantuottajilla, tilanne olisi suorastaan karmeaa. Suojanen antaa tästä kiitosta Atrian ja HK Ruokatalon johdolle. Vaikka johtoa välillä moititaan huonoista tuottajahinnoista, tulevaisuutta varten se on kuitenkin luonut kohtuulliset eväät.

Lihatalot ovat kyenneet vakauttamaan markkinoita ja estämään tavaravirtojen tuontia. Ne ovat kyenneet kontrolloimaan tuontia ja mahdollistaneet viennin jatkumisen. Entisin hallinnollisin keinoin se ei enää onnistuisi.

Muually Euroopassa sianlihan hinta on ollut syklistä, mutta meillä vakaampaa ja loivaliikkei-

sempää. Välillä näyttää, että hinnoittelussa jäädään jälkeen muusta EU:sta, mutta pitkän aikavälin vertailussa tavoitteena on lähellä EU:n keskiarvoa oleva hinta.

Naudanlihan hintakehitys on ollut samantapaista, välillä on oltu hieman jäljessä, mutta välillä jopa EU:n keskihinnan yläpuolella. Siipikarjan lihan hinnoittelussa on onnistuttu paremmin.

Suojanen on kuitenkin kriittinen lihan hinnoitteluun. Teurastamoilla on pörssiyhtiönä muutakin maksimoitavaa kuin tuottajahinta, jonka osalta teurastamojohto on itse asias-

Keskeisten elintarvikkeiden vientimäärät 1985–2005, milj. kg

Tuote	1985	1990	1995	2000	2005
Voi	18,9	36,4	18,8	35,5	37,1
Juusto	37,3	29,0	29,4	34,6	37,6
Kananmunat	31,5	20,4	13,7	6,4	10,4
Naudanliha	11,5	1,3	7,1	4,5	0,9
Sianliha	7,2	11,3	6,2	16,1	36,9
Lihajalosteet	17,2	19,4	4,1	3,0	2,6

Lähde: Maatilatilastollinen vuosikirja 1991, 1998 ja 2005

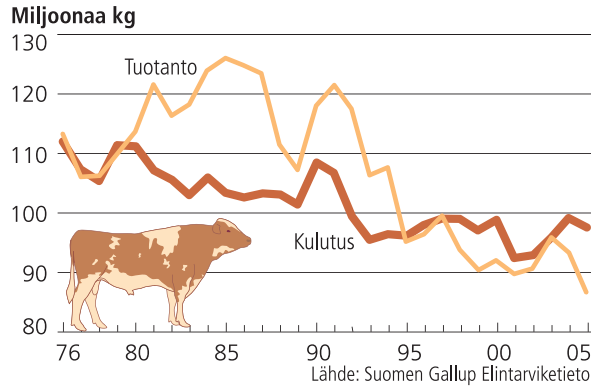
Keskeisten elintarvikkeiden tuontimäärät 1985–2005, milj. kg

Tuote	1985	1990	1995	2000	2005
Naudanliha	0,0	0,5	5,6	7,6	9,4
Sianliha	0,0	0,0	7,7	13,0	9,8
Lihavalmisteet	0,2	0,0	3,1	3,4	10,2
Juusto	1,1	2,0	6,6	19,7	30,6
Vilja	130,1	45,5	210,5	326,5	137,0
Sokeri, sokerivalmisteet, hunaja	90,2	82,1	94,2	111,1	69,9
Peruna	1,2	0,1	3,9	8,6	19,3

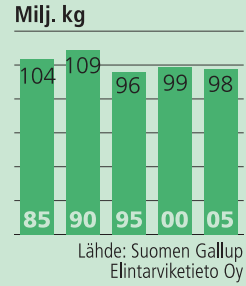
Lähde: Maatilatilastollinen vuosikirja 1991, 1998 ja 2005

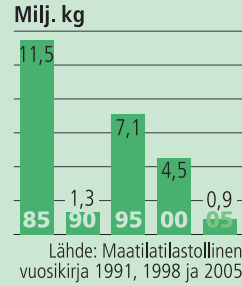
Naudanlihan tuotanto ja kulutus 1976–2005

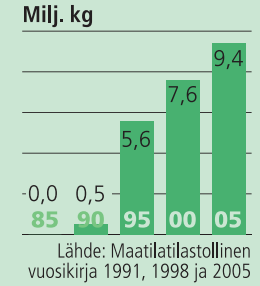
Naudanlihan kulutus 1985–2005

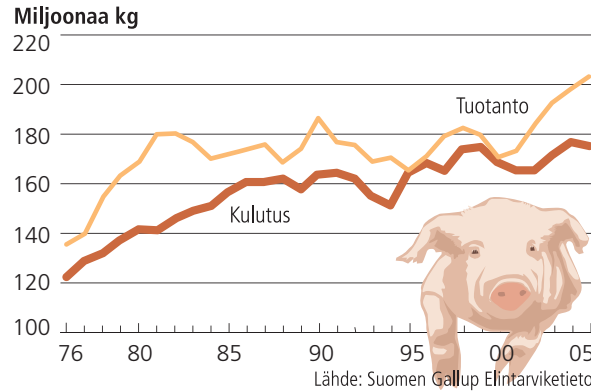
Naudanlihan vienti 1985–2005

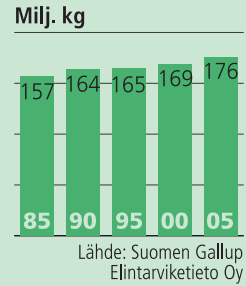
Naudanlihan tuonti 1985–2005

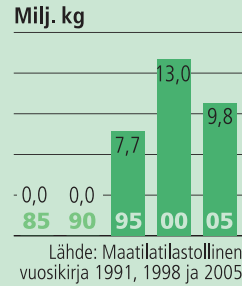
Sianlihan tuotanto ja kulutus 1976–2005

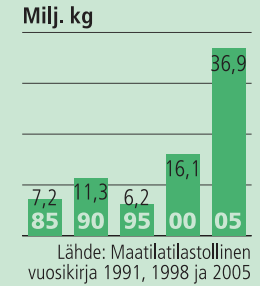
Sianlihan kulutus 1985–2005

Sianlihan tuonti 1985–2005

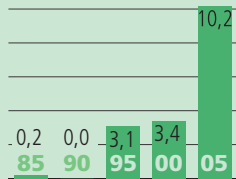

Sianlihan vienti 1985–2005

Lihavalmisteiden tuonti 1985–2005

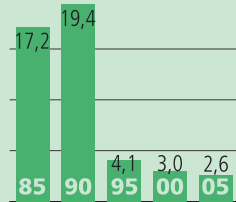
Milj. kg

Lähde: Maatilatilastollinen vuosikirja 1991, 1998 ja 2005

Lihajalosteiden vienti 1985–2005

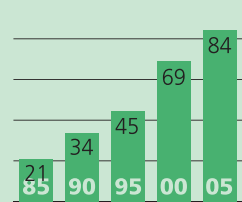
Milj. kg

Lähde: Maatilatilastollinen vuosikirja 1991, 1998 ja 2005

Siipikarjanlihan kulutus 1985–2005

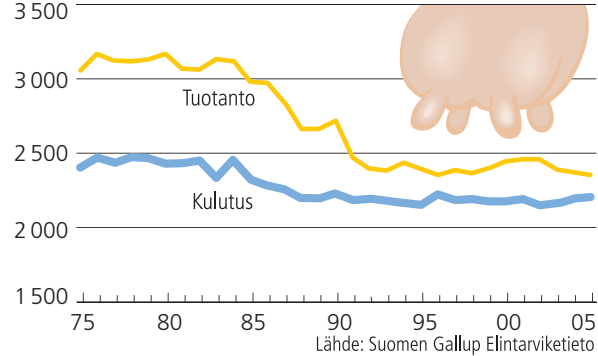
Milj. kg

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto Oy

Maidon tuotanto ja kulutus 1975–2005

Miljoonaa litraa

sa tyytymässä EU:n keskihintaan ja jopa sen alle pitkällä aikavälillä. Maidon hintaan verrattuna tavoite on vaatimaton.

Osuusmeijerit ja Valio sen sijaan saavat kiitosta siitä, että niillä on selkeä tavoite maksaa maidosta EU:n kärkipään tuottajahintaa. Valio toimii tässä mielessä selvästi osuustoimintamaisesti, vaikka onkin osakeyhtiö. Kun pörssiyhtiöt maksimoivat tulostaan omistajille osinkoina ja kurssikehityksenä, niin Valio maksimoi perimmäisille omistajilleen maidontuottajille tuloksansa maidon tilityshintana.

Valiota rasittaa se, että se joutuu kantamaan käytännössä yksinään maidon vientivastuun. Valio vie 40 prosenttia vastaanottamastaan maidosta.

Venäjä on tarjonnut toistaiseksi hyvän mahdollisuuden vientiin, mutta kun tiedetään, min-

käläisiä häiriöuhkia Venäjän markkinaan aina liittyy, niin Suojasen arvion mukaan maariski on aikamoinen.

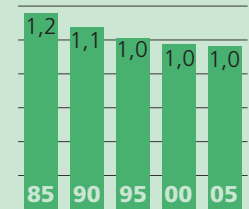
Toistaiseksi Valio on onnistunut pitämään viennin hallinnassa ja hoitamaan sen niin, ettei se ole romahduttanut kotimaan markkinoita. Järjestelmä on toiminut, vaikka vientihinta on ajoittain ollut heikompi kuin hinta kotimaassa. Kotimaan tuottajahinta on Euroopan kärkipäätä.

Kananmunapuolella järjestelmä ei toimi näin, vaan edustaa aivan toista ääripäätä kuin maitopuolella.

Kun kananmunien vientitarve kasvaa, yritykset pyrkivät kilvan myymään lisää kotimaan välttääkseen viennin ja romahduttavat tällä tavoin kotimarkkinansa. Suojanen laskee, että EU-aikana tämä on tapahtunut jo kolme kertaa.

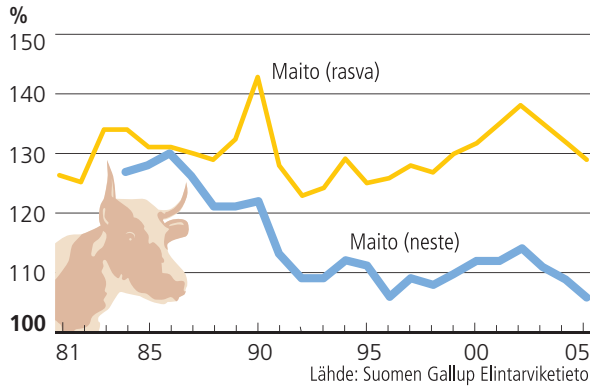
Maidon kulutus 1985–2005

Mrd l

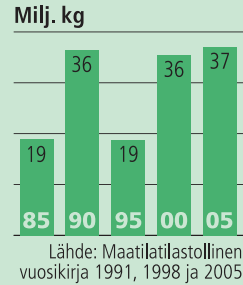

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto Oy

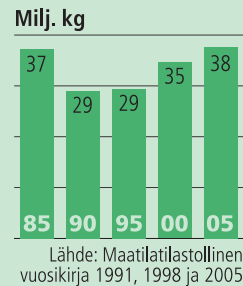
Maidon omavaraisuus 1981–2005

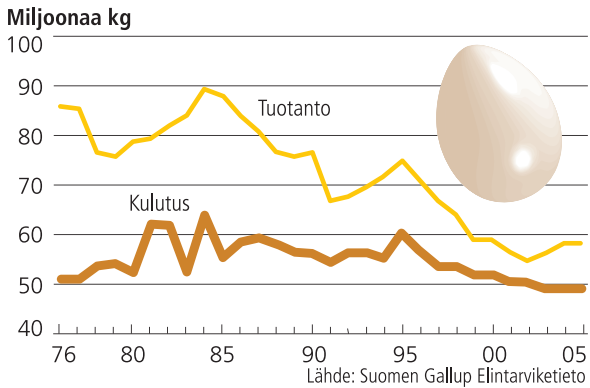
Voin vienti 1985–2005

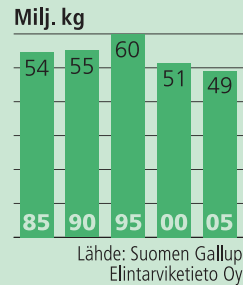
Juuston vienti 1985–2005

Kananmunien tuotanto ja kulutus 1976–2005

Kananmunien kulutus 1985–2005

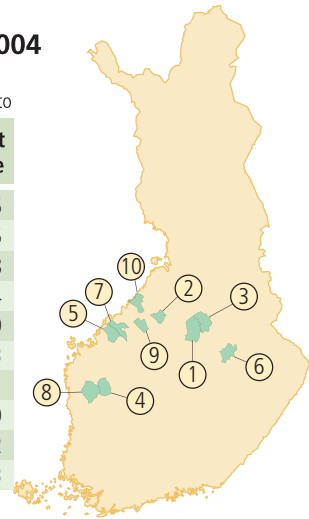

Maitotuloiltaan suurimmat kunnat 2004

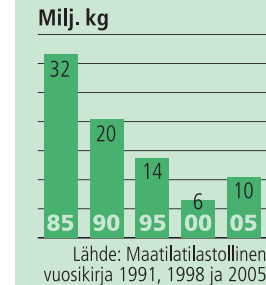
Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Maitotulot milj. e
① Kiuruvesi	15,25
② Nivala	13,65
③ Vieremä	11,08
④ Jalasjärvi	10,24
⑤ Pedersören kunta	8,70
⑥ Nilsia	8,63
⑦ Kruunupyö	8,21
⑧ Kauhajoki	8,10
⑨ Toholampi	7,92
⑩ Kalajoki	7,23

Osuus koko maan tuloista 12 %.

Kananmunien vienti 1985–2005

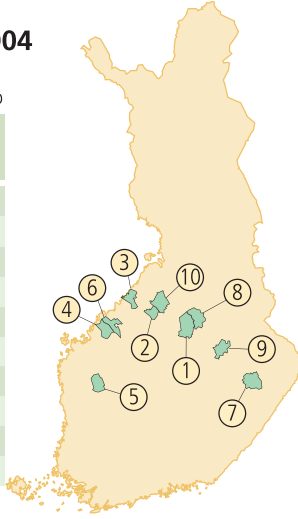

Naudanlihatuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Naudanlihatulot milj. e
① Kiuruvesi	3,74
② Nivala	3,00
③ Kalajoki	2,66
④ Pedersören kunta	2,35
⑤ Jalasjärvi	2,23
⑥ Kruunupyy	1,98
⑦ Liperi	1,89
⑧ Vieremä	1,78
⑨ Nilsjä	1,73
⑩ Haapavesi	1,64

Osuus koko maan tuloista 13 %.

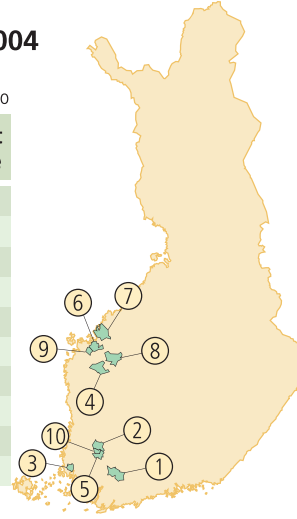

Sianlihatuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Sianlihatulot milj. e
① Somero	10,31
② Huittinen	9,71
③ Vehmaa	9,45
④ Ilmajoki	8,12
⑤ Alastaro	6,63
⑥ Vöyri	5,95
⑦ Uusikaarlepyy	5,39
⑧ Lapua	4,62
⑨ Vähäkyrö	4,60
⑩ Vampula	4,04

Osuus koko maan tuloista 29 %.

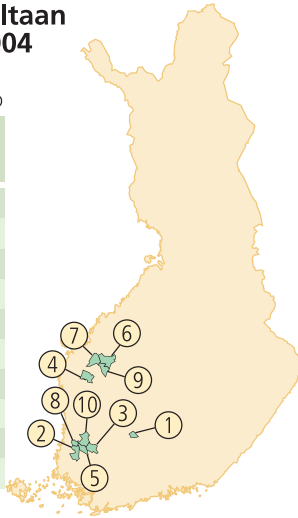

Siipikarjan lihan tuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Muun lihan tulot milj. e
① Sahalahti	6,99
② Eura	5,29
③ Huittinen	4,63
④ Kurikka	4,39
⑤ Köyliö	4,23
⑥ Lapua	3,98
⑦ Ylistaro	3,96
⑧ Kiukainen	3,80
⑨ Nurmo	3,78
⑩ Kokemäki	3,53

Osuus koko maan tuloista 42 %.

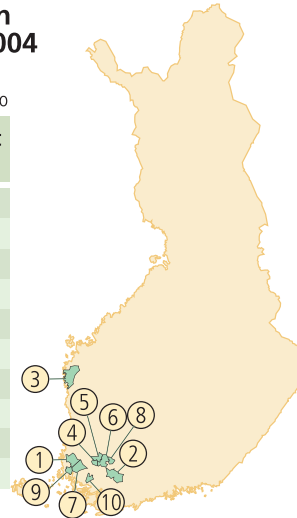

Kananmunatuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Kananmunatulot milj. e
① Laitila	4,83
② Somero	4,31
③ Närpiö	2,78
④ Oripää	2,33
⑤ Alastaro	2,26
⑥ Loimaan kunta	1,90
⑦ Mynämäki	1,58
⑧ Humppila	1,09
⑨ Vehmaa	0,85
⑩ Lieto	0,77

Osuus koko maan tuloista 51 %.

Karuselli pyörii niin, että kun tuotanto saadaan supistumaan, hinnat nousevat hieman, mutta myös tuotanto kasvaa. Tulee uutta vientitarvetta ja uusi hintaromahdus.

Hetkellistä vetoapua kanaväki on saanut tautiepidemioista muualta Euroopasta ja maailmalta, mutta niiden vaikutus on jäänyt muutamiin kuu-kausiin tai yhteen vuoteen. Hinnat ovat hetkellisesti nousseet, mutta laskeneet kohun laannuttua.

Suojanen harmittelee, että kananmunapuolella ei ole onnistuttu löytämään keinoja markkinoitten vakauttamiseksi. Munakunta on yrittänyt tuotantosopimusmallia, mutta sen hankintaosuus ei ole riittänyt markkinoitten vakauttamiseen.

Markkinoille on tullut kanalakoon kasvun seurauksena iso joukko tilapakkaamoja, jotka hoitavat markkinointia suoraan. Menossa on raaka pudotuspeli, jossa katsotaan, kuka tuottajista pysyy mukana ja kuka putoaa joukosta.

Suuret tilapakkaamot sanovat, että vakautussuunnitelmat ovat hyviä, kunhan muut vähentävät tuotantoa ja tekevät tilaa jäljelle jääville. Yhteisvastuuta ei ole.

Suojanen kiittelee sitä, että maito- ja lihapuolella järjestelmä toimii, ja jos se ei toimisi, suomalaisille pelloille olisi entistä vähemmän käyttöä elintarviketuotannossa. Kotieläimethän käyttävät edelleen suurimman osan pellon alasta.

Luomu vetää tunnetasolla

Tuon tuosta kysellään, voisiko paljon puhutusta luomutuotannosta tulla jonkinlainen maatalouden pelastaja, siis vielä merkittävämpi ala kuin tähän mennessä. Suomihan on EU:ssa suunnitteen pronssitilalla luomutuotannossa olevan peltoalan perusteella. Meillä on 6–7 prosenttia pelloista luomulla.

Markku Suojanen sanoo, että näkymä käy karummaksi, kun katsotaan luomutuotteita kaupan hyllyillä ja kuluttajien ostokäyttäytymistä.

Kotieläintuotteita hyllyillä on aika vähän. Luomutuotettu maitokin menee osaksi tavanomaiseen valmistukseen, koska kysyntää ei ole. Kuluttajat vastaavat kyselyihin eri lailla kuin toimivat arkielämässä ostopäätöksiä tehdessään.

Luomusta on tullut lähinnä hyvinvoivien pääkaupunkiseudun kuluttajien, useimmiten naisten, ruokaa. Tähän päätelmään voi tulla niistä selvityksistä, joissa katsotaan sitä, mitä suomalaiset todella syövät.

Yksi selitys odotettua vähäisempään luomukysyntään on Suojasen arvion mukaan siinä, että tavanomainen suomalainen elintarviketuotanto on niin korkealaatuista, että meillä ei sen ansiosta koeta vastaavanlaista tarvetta luomuun kuin jossakin muualla Euroopassa. Tuotantoetiset asiatkin ovat meillä eurooppalaisittain hyvällä tolalla.

Luomutilat 1990–2005

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Luomutiloja, kpl	671	2 793	5 225	4 983	5 071	4 983	4 887	4 296
Osuus kaikista tiloista, %	0,5	28	6,5	6,4	6,8	6,6	6,6	6,2
Luomupeltoala, ha	6 762	44 696	147 423	147 943	156 692	159 987	162 024	147 588
Osuus kokonaispeltoalasta, %	0,3	2,1	6,7	6,6	7,0	7,2	7,2	6,5
Luomutilojen keskipeltoala, ha	13,2	19,8	28,2	29,7	30,9	32,1	33,2	34,4
Kaikkien tilojen keskipeltoala, ha	17,3	21,7	28,0	28,9	29,9	30,5	31,4	33,3

Lähde: Maatilastollinen vuosikirja

Kauppa on lähtenyt luomuun mukaan, mutta se ei näe siinä erityistä bisnestä, vaikka kaupan väitetään laittavan erikoistuotteen asemassa olevan luomun hinnoitteluun paljon marginaalia. Tämä ei kannusta luomumarkkinaa porkkanan tavoin, vaan on enemmänkin vitsa sen kintuissa.

Luomutuottajissa Suojanen erottaa kaksi ryhmää, yhtäältä vakaumuksesta ja ideologisista lähtökohdista viljelevät ja toisaalta kalkyläattoriväen, joka laskee kannattavuutta, kun tuotannossa on omat tukensa. Uutena on luomukotieläintuki, joka sekin maksetaan pellon kautta.

Valvontabyrokratia on kuitenkin valtavaa ja ehkä syynä siihen, että luomutilojen määrä on hieman laskussa. Uusia tulijoita kuitenkin on.

МТК:ssa luomua varten on oma valiokunta. Järjestö on tukenut tuotantoa, vaikka on kantanut samanaikaisesti huolta siitä, että luomusta on tullut enemmän tukityöntöistä kuin markkinavetoista. Koko ala olisi terveemmällä pohjalla, jos markkinat saataisiin vetämään paremmin.

Suojanen ei usko, että luomusta koskaan tulee suurta valtavirtaa maatalouteen. Se on enemmänkin erikoistuote ja säilyttää sellaisena asemansa. Ala on vaativa. Jos siinä haluaa menestyä, tarvitaan osaamista jopa enemmän kuin tavanomaisessa viljelyssä.

Puutarhapuoli säilyttänyt asemansa

Puutarhapuoli on suomalaisessa kasvituotannossa se sektori, joka jo ennen EU:ta toimi avoimen talouden ehdoilla muita sektoreita enemmän. Markku Suojasen arvion mukaan alalla on mennyt yllättävän hyvin, jopa pelättyä paremmin, ja se on pystynyt säilyttämään asemansa.

Kansallisen politiikan aikaan puutarhapuoli ei ollut lainkaan maatalouspoliittisessa sääntelyssä, mutta vaikka se toimi markkinalähtöisemmässä ympäristössä, se ei silti ollut täysin vapaata. Tuontia säänneltiin lisensioinnilla, mutta varsinainen maatalouden ohjauslainsäädäntö ei puutarhoihin yltänyt.

Koko ala tuli tukijärjestelmän piiriin vasta EU:n jäsenyydessä. Se saa maatalouden tapaan kansallista tukea ja avomaanviljelyyn EU:n tukea. Tuotannosta irrotettu tilatukimalli tuo sinnekin alueellisen tasatuen, jota saavat kaikki.

Puutarhapuoli on aluetta, jossa suomalaisen tuotannon laatu puhtaana helpoimmin mielletään. Sen indikaattoriksi sopii hyvin tomaatti, josta on tullut ympärivuotisesti viljelty tuote. Siitä näkee, että kotimainen tuote voi kestää aika suuren hintaeron tuontituotteeseen, jos tuotteen mielikuva tuoreus-, puhtaus- ja terveystieteineen on kunnossa.

Kaupallakin on suomalaisen vihertuotannon aktiivinen ote paljolti sen ansiosta, että kuluttajat haluavat kotimaista. Kauppa tekee alan suurehkojen yritysten, viljelijärenskaarten ja pakkaajien kanssa sopimuksia. Tämä lisää tuottajien riippuvuutta kaupasta, mutta kun yhteydet ovat kiinteät, on kuitenkin löydetty tietty toimintatapa tuottajan ja kaupan välillä.

EU:n puutarhajärjestelmän markkinasektori olisi tarjonnut mahdollisuuden perustaa erityisiä tuottajaorganisaatioita, meillä aikanaan olleita puutarhakuntia vastaavia osuuskuntia, mutta niitä on, yllättävää kyllä, vain muutama, melkein yhden käden sormilla laskettava määrä.

Välimeren maissa nämä ovat erittäin suosittuja, kuten sitrushedelmäosuuskunnat. Ne viestivät siitä, että kauppa haluaa siellä välttää pieniä eriä ja haluaa isommat yritykset, joko suurrehkon yksittäisen tuottajan tai tuottajayhteisön tai pakkaamon, tavarantoimittajaksi.

Tukiudistus vei väärään suuntaan

Markku Suojanen arvioi MTK:n keinoja vaikuttaa viljelijöiden menestymiseen markkinoilla ja myöntää, ettei siihen hirveän hyviä välineitä ole.

MTK:laisittain harmittaa, että EU:n viimeinen tukiuudistus vei toiseen suuntaan kuin jäsenkunta halusi. Jäsenistön mielestä tukien pitäisi olla sidoksissa tuotantoon. Se kannustaisi tehokkuuteen ja antaisi suomalaiselle viljelijäle edes vähäisen keinon kaventaa tuloeroa keskieurooppalaisiin ammattiveljiin. Kun tuki tulee peltoalan perustella, se ei enää kannusta, vaan vie päinvastoin tehottomaan suuntaan.

Toisaalta muutos korostaa tuotannon markkinalähtöisyyttä. Kotimainen ostaja ei voi enää vedota tuotteeseen sidottuun tukeen, vaan joutuu ottamaan hinnoittelussaan huomioon kannustinelementin aiempaa enemmän.

EU on katsonut asiaa WTO:n näkökulmasta: tilatuki on vihreän laatikon mukaista hyväksyttyä tukea, johon ei kohdistu alentamisvelvoitetta.

Vaikka MTK:lla on muodollinen mahdollisuus vaikuttaa EU:n tukipäätöksiin, komissio sanoo suoraan, että sen tukipolitiikkaa ei tehdä Suomen ehdoilla. Suomelle on annettu muita kortteja, kuten kansallisen tuen pykälät, ja se tulokoon toimeen niiden keinoilla.

Kansallisessa tuessakin ollaan irrottautuksessa tuotannosta. Tuesta tulee osa pellon kautta myös kotieläimille. Näin tämäkin tuki menee tiloille eri tavalla kuin ennen riippuen siitä, mikä on tilan kotieläinten ja peltoalan suhde. Jotkut menettävät, ja jotkut hyötyvät.

Tukijärjestelmästä on tullut Suojasen ajatuksissa sellainen korttitalo, että kun yhtä korttia

muuttaa, koko rakennelma järkkyy. Sitä on vaikea korjailla.

Sopimustuotannon merkitystä on korostettu. Kilpailulain tulkinnat ovat kuitenkin romutaneet perinteisen valtakunnallisen sopimustoiminnan.

Kilpailulain tulkinnassa ollaan vaikean tehtävän edessä. Jos siihen jollain lailla puututaan, mennään viljelijän kannalta useimmiten huonoon suuntaan.

Ikiaikainen sopimustuotanto on pääsääntöisesti kielletty, eikä poikkeuslupiakaan enää myönnetä. Elinkeinonharjoittajat joutuvat itse miettimään järjestelyidensä lainmukaisuutta. Se tekee teollisuudesta pelokkaan, sillä sakkoseuraamukset ovat suuret, jos kilpailuviranomaisen varpaille astutaan.

Viljelijät ovat ahtaassa raossa teollisten yritysten ja kaupan toimien varassa ja viranomaisen päätösten ja kuluttajien ostokäyttäytymisen armoilla.

MTK:n keinona vaikuttaa tarjontaan

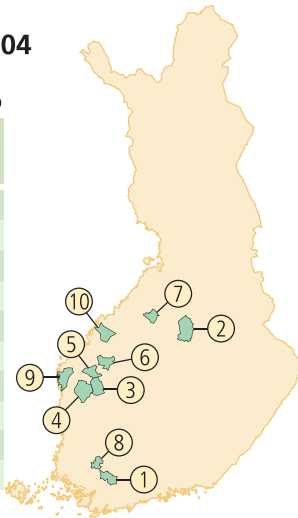
MTK:n keinoksi jää vaikuttaminen tarjontaan. Se on toimintaa yleisellä tasolla, kuten sen miettimistä, löytyykö pelloille muuta käyttöä bioenergiasta tai kesannosta. Maidon kiintiöjärjestelmässä ja investointituessa on samoja elementtejä, mikäli niiden kautta pystytään vaikuttamaan.

Tulotuiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Tulotuet milj. e
① Somero	19,52
② Kiuruvesi	19,03
③ Jalasjärvi	16,47
④ Kauhajoki	16,45
⑤ Ilmajoki	16,37
⑥ Lapua	16,35
⑦ Nivala	16,32
⑧ Loimaan kunta	16,13
⑨ Närpiö	19,96
⑩ Pedersören kunta	13,48

Osuus koko maan tulotuista 9 %.

Varsin konkreettista sen sijaan on yhteistyö järjestöä lähellä olevien elintarvikeketjun yritysten kanssa sekä neuvotteluissa kaupan kanssa ja varsinkin laatutyössä, joka ohjaa kotimaisuuteen.

Laatutyötä varten on kansallinen strategia. Siinä katsotaan sektorikohtaisesti, mitä kannattaa painottaa ja missä suomalainen tuote erottuu edukseen tuontituotteista.

Hyvät tuotantotavat on tuotteistettu keskeisimmille aloille ja näin luotu uskottavuutta sille viestille, jota Finnfood ja joutsenlippu ja kotimaisten kasvisten merkki edustavat. Ihan suoraan kytkeä asioille ei ole, koska joutsenlippu on ensisijaisesti alkuperämerkki.

EU-aika korostaa viljelijöiden omien osuuskuntien merkitystä. Varsinkin sokeripolitiikka osoittaa konkreettisesti omien tehtaiden arvon. Jos et omista niitä, niille tehdään mitä tehdään meistä välittämättä.

МТК:ta harmittaa vieläkin, ettei Cultoria onnistuttu pelastamaan talonpoikaiseen omistukseen ja ankkuroimaan Suomeen. Cultor olisi pitänyt täällä muutakin kuin vain sokeriosaamista.

Suojanen sanoo, että nyt täytyy löytää yhtälö, jossa teollisuus saa raaka-aineen kilpailukykyiseen hintaan mutta jossa myös tuottaja ja kaikki muut elintarvikeketjussa mukana olevat voivat elää. Tällöin joudutaan hyväksymään,

että tuottavuuskehitys maataloudessa jatkuu ja tuotanto sitäkin kautta tehostuu.

Joidenkin mielestä tämä on kurja tie kuljettavaksi, mutta jos markkinat halutaan pitää, on oltava kilpailukykyisiä tai sitten on tingittävä omasta osuudesta, ja se on vielä kurjempi tie edettäväksi.

Aikanaan meno oli tasaista, kun maataloustuloneuvotteluissa kyettiin siirtämään riskejä alkutuotannosta ketjun kuluttajapäähän. Nyt on eurohintataso ja riskit tuottajalla.

Kustannuksia pakko kurittaa

Mutta ei tuottajakaan täysin voimaton ole. Markkinaedun valvontaan kuuluu entistä keskeisempänä tuotantopanosten ja niiden hintojen seuranta. МТК:n on EU:ssa vaikea saada aikaan tuottajahintojen korotuksia, mutta panospuolen hintojen nousun korvaamiseen se sai maataloustupon, tosin vasta muodollisesti. Sillä on määrä vaikuttaa energiaveroon ja hillitä energiakustannusten nousua.

Meijeri- ja teurastamopuoli on puolestaan pyrkinyt hillitsemään panospuolen hintojen nousua perustamalla mm. non profit -yrityksiä, jotka välittävät rehuja ja luovat vaihtoehtoja viljelijöille rehujen hankintaan.

Tilojen välistä rehuviljakauppa edistetään. Parhailaan etsitään keinoja rehuviljan säilyvyy-

delle ilman kalliita kuivatuskustannuksia. Ratkaisu voi löytyä tuoresäilötystä viljasta tai kokoviljasäilörehusta tai jostain muusta vastaavasta.

Viljelijöiden verkottuminen, yhteistyö, yhteiset koneet tai töiden ulkoistaminen ovat kaikki valinnaisia keinoja, joilla kustannuksia on mahdollista kurittaa.

Tarkka markkinaseuranta ja viljelijöiden hintatietoisuuden lisääminen luovat painetta pannonen toimittajiin.

МТК:n järjestöpäällikkö Jyrki Wallin teki toimiaikanaan 1990-luvun lopulla jäsenetuihin kuuluvan sähkösopimuksen ruotsalaisen Vattenfallin kanssa ylimielisiksi käyneiden suomalaisten toimijoiden nenän edestä. Se kohahdutti, mutta myös herätti kustannusajatteluun laajemminkin. Se oli opetus kilpailutuksen merkityksestä.

Etua valvotaan Brysselissä asti

EU:n ensimmäinen vuosikymmen on vienyt МТК:n huomion tukiasioihin. Markkinaedun valvonta on jäänyt näiden jalkoihin, mutta painopistettä ollaan jo siirtämässä markkinoiden suuntaan. Markkinat ovat Suojuksen mielessä järjestön uutta avainaluetta.

Tukiasiaa silti valvotaan aina Brysselissä saakka. Markku Suojujanen on katsonut asioita myös siltä suunnalta ja sanoo, että järjestöllä ja

sen lehdellä *Maaseudun Tulevaisuudella* pitää olla silmät ja korvat myös Brysselin päässä.

EU-politiikkaan vaikutetaan valtaosin pääkaupungeissa, mutta lopulliset päätökset ministerineuvosto tekee jatkossa Brysselissä. EU-parlamenttia on toistaiseksi vain konsultoitu isoissa maatalouspäätöksissä, ja neuvosto on voinut tehdä ratkaisunsa vapaasti.

Tilanne muuttuu, jos perustuslaillinen sopimus tulee voimaan. Silloin yhteispäätösmenetely tulee myös maatalouspoliittisiin asioihin. Se kasvattaa parlamentin merkitystä myös maatalouspolitiikassa ja lisää yhteistyön tarvetta parlamentaarikkoihin ja heidän avustajiinsa.

Pohjoismaisella tasolla Suomi tunnetaan hyvistä yhteyksistään. Suojujanen kertoo, miten ruotsalaiset katselivat Brysselissä kateellisina suomalaisten tuottajien mutkatonta yhteydenpitoa hallitukseen ja poliitikkoihin.

Ruotsin maatalous on ollut paitsiossa, kun sikäläiset demarit ovat olleet pitkään hallituksessa. Ruotsin tuottajille on suuri tapaus, jos johto pääsee tapaamaan pääministeriä tai maatalousministeriä. Meillä sellainen on arkipäivän rutiinia.

Ecosoc auttaa asioiden valmistelua

Varsinainen yhteiselin Brysselissä on Ecosoc eli Euroopan talous- ja sosiaalikomitea, Käytännös-

sä se on talouden ja yhteiskunnallisten järjestöjen foorumi, jonka lausunnoista puolet käsittelee maa- ja elintarviketaloutta ja metsätaloutta sillä perusteella, että EU:n lainsäädännön ydin on ruuan tuottamisessa. Tämän vuoksi MTK:kin on siinä vahvasti mukana.

Järjestö on saanut oman miehensä Seppo Kallion vetämään maatalouden laajaa ammatillista kategoriaa puheenjohtajana ja ulkosuhdejaostoa varapuheenjohtajana.

Ecosoc tunnetaan lausuntoautomaattina, jonka työn merkitys on siinä, että hyvin valmistettu ja muotoiltu lausunto saattaa parhaimmassa tapauksessa, jos ei suorastaan edetä lopulliseksi päätökseksi, niin olla kuitenkin sen perusrunko ja keskeisin sisältö.

Kallio ottaa esimerkiksi Agenda 2000 -valmistelun, jossa hän oli maitoryhmän raportöörinä eli puheenjohtajana. Silloin onnistuttiin tukemaan loppuun saakka sitä käsitystä, joka Suomen hallituksella oli.

Toinen esimerkki on viime vuosina korostuneelta metsäpuolelta EU:n metsästrategian valmistelusta. Strategiassa on ainakin kolme neljännestä suomalaista, lähinnä MTK:ssa laadittua pohjaa.

Aivan viime vuosina on korostunut puuenergia, johon Euroopassa lasketaan olevan käytävissä vähintään 200 miljoonaa kuutiota puuta.

Vastapainoksi on toisenlaisiakin esimerkkejä. Metsästystä koskevaa lausuntoa valmisteltaessa asiantuntijat heräsivät liian myöhään, eikä mitään ollut enää tehtävissä. Kallio pitää sitä esimerkkinä siitä, miten edunvalvontaa ei pidä hoitaa.

Jarmo Vaittinen muistaa omilta Brysselin vuosiltaan, että lähelle EU:n ydintä pääsi, kun lyöttäytyi keski- ja eteläeurooppalaiseen katolista kulttuuria edustavaan joukkoon. Siellä näki ja kuuli, mitä EU:ssa oli tekeillä ja mihin suuntaan oltiin menossa.

Kaikki tulomittarit näyttävät alaspäin

Johtaja Seppo Aaltonen seuraa MTK:ssa työkseen maatalouden tulokehitystä ja sanoo, että laskeetaanpa sitä millä tahansa mittarilla, niin kaikki näyttävät alenevaa kehitystä. Vuoden 1994 reaalisesta maataloustulosta on jäljellä enää puolet.

Tähän tulokseen päättyy perinteinen kokonaislaskelma, jossa maataloutta katsotaan kuin se olisi yksi maatila. Samansuuntainen aleneva tulos saadaan, kun mitataan pelkästään jatkavien tilojen tulokehitystä.

Luvut eivät olennaisesti muutu laskettakoon niitä kokonaislaskelman mukaisesti, maatalouden kirjanpitoaineiston tai Tilastokeskuksen kokoaman maatilatalouden tulo- ja verotilaston pohjalta. Tasossa tai yksittäisten vuosien välillä

voi olla eroja, mutta suunta on aina sama. Tulos vain varmistuu, kun seurataan rinnan eri lähteitä.

Aaltonen pitää Tilastokeskuksen kokoamaa maatilatalouden tulo- ja verotilastoa hyvänä lähteenä ja kiittelee varsinkin tapaa, jolla tilastokeskus aineistoa nykyisin käsittelee. Siinä tulevat selville myös muut kuin maataloudesta saadut tulot.

МТК:ssa seurataan erityisesti maataloustuloa ja varsinkin sen reaalista kehitystä. Järjestön pitäisi kyetä turvaamaan viljelijän tulon reaalinen ostovoima, mutta siinä ei ainakaan parin viime vuosikymmen aikana ole onnistuttu.

Joidenkin mielestä koko maata koskeva maataloustulo saakin alentua, koska myös viljelijöiden määrä vähenee. Aaltonen myöntää, että laskennallisesti keskimääräinen tulo tilaa kohti voi nousta, kun jakajien määrä pienenee. Tuotantoa jatkavan tulo ei kuitenkaan automaattisesti kasva siitä, että joku toinen luopuu.

Luopuminen antaa jäljelle jääville tuotantomahdollisuuksia, ja niiden hyödyntäminen on kiinni kovin monesta asiasta.

Aaltonen muistuttaa, että kaikki tilat eivät pysty lisäämään peltoalaa eivätkä investoimaan. Tämän vuoksi järjestön pitäisi kyetä luomaan viljelijöille sellainen taloudellisesti vakaa toimintaympäristö, jossa voisivat tulla toimeen

myös ne tilat, joiden tuotanto on vakiintunutta ilman alituista investoinnin pakkoa.

Palkansaajakin voi tehdä samaa työtä vuosikausia vanhalla rutiinilla tarvitsematta jatko-opiskelua tai muuta panostusta. Työmarkkinajärjestö tai yhteiskunta huolehtii sen, että palkka nousee.

Joidenkin mielestä palkkatuloa ja maataloustuloa ei pitäisi verrata keskenään, kun viljelijällä voi olla muitakin tuloja. Aaltonen huomauttaa tähän, että myös palkansaaajalla voi olla useampia tulolähteitä.

Maataloustulo alas ja palkkatulo ylös

Viljelijän ja palkansaaajan tuloja verrattiin keskenään jo vanhassa maataloustulojärjestelmässä. Siinä tavoitteena oli, että maataloustulo seuraa teollisuustyöntekijöiden tulokehitystä. EU-oloissa näitä kytköksiä ei ole, mutta silti Seppo Aaltonen on seurannut, mitä kummallakin puolella on tapahtunut EU-jäsenyyden aikana.

Maataloustulo on laskenut jäsenyyden alusta keskimäärin kaksi ja puoli prosenttia vuodessa reaalisesti, kun teollisuustyöntekijöiden reaalinen ansiotaso on noussut keskimäärin kaksi prosenttia vuodessa.

Tulokuilu näiden kahden ryhmän välillä kasvaa. Maatalousyrittäjän suhteellinen asema

heikkenee koko ajan aineellisista ja henkisistä uhrauksista huolimatta.

Euromääräisesti ero näkyy niin, että kun teollisuustyöntekijän palkkatulo hipoo 27 000:ta euroa vuodessa, päätoimitilojen maataloustulo on 13 000 euroa eli suunnilleen puolet palkan-saajan tulosta. Luvut ovat vuodelta 2004.

MTT Taloustutkimuksen selvitys osoitti, että yleiseen tulokehityksen mukaan ovat päässeet vain ne tilat, joilla maataloustulon osuus kaikista tuloista on vain neljännes tai alle. Nämä ovat osaaikaisimpia tiloja, mutta niillä on palkkatulojen ansiosta viljelijäporukan paras tulokehitys. Heikointa tulokehitys on täyspäiväisillä viljelijöillä.

Aaltonen laskee, että EU-aika on synnyttänyt maatalouteen kolme selvästi erottuvaa tilaryhmää.

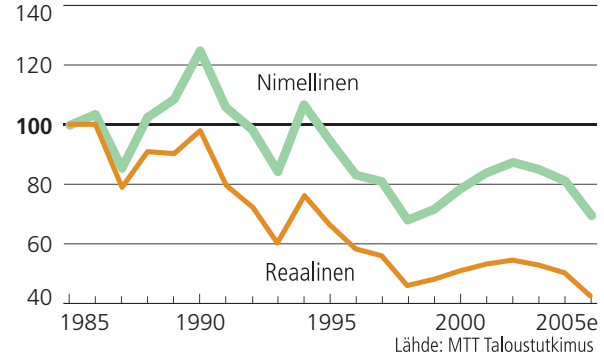
Ensinnäkin ovat ne viljelijät, jotka haluavat menestyä nimenomaan maatalouden avulla. He tekevät isoja investointeja ja yrittävät pärjätä kaikin keinoin, myös tilojen välisellä yhteistoinnilla ja verkottumalla.

Toinen ryhmä ovat viljelijät, joilla ei ole tilanpidon jatkajaa. He ovat jäähdyttelijöitä, eivät tee investointeja, vaan ajavat "koneensa" loppuun.

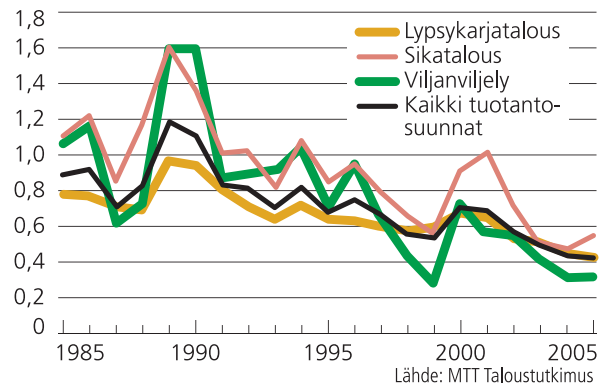
Kolmas ryhmä on todennut, että investoinnit ovat niin suuria ja vaativia, että niihin ei kannata ryhtyä. Lisätuloa haetaan joko tilalta muulla

Maataloustulon kehitys 1985–2005 (maatalouden kokonaislaskelma)

Suhdeluku, v. 1985 = 100

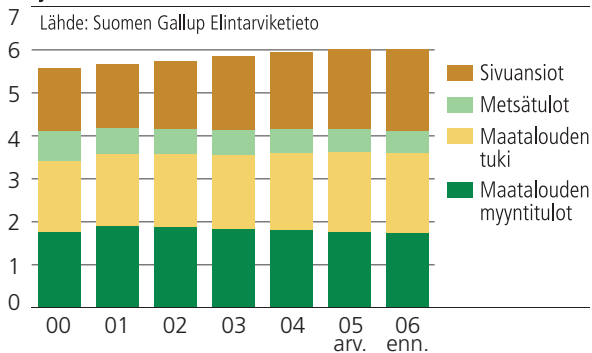

Kannattavuuskertoimen kehitys kirjanpitotiloilla 1985–2005e

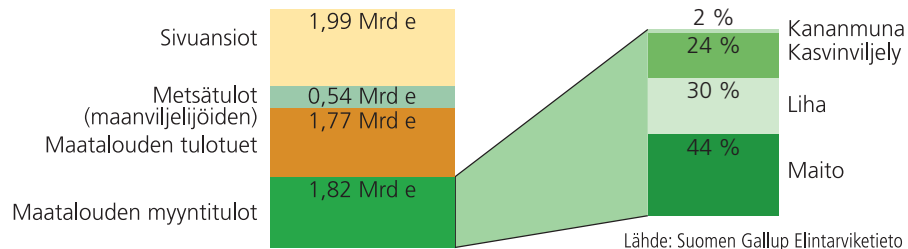
Maatilojen tulovirta 2000–2006 Ilman arvonlisäveroa

Miljardia euroa

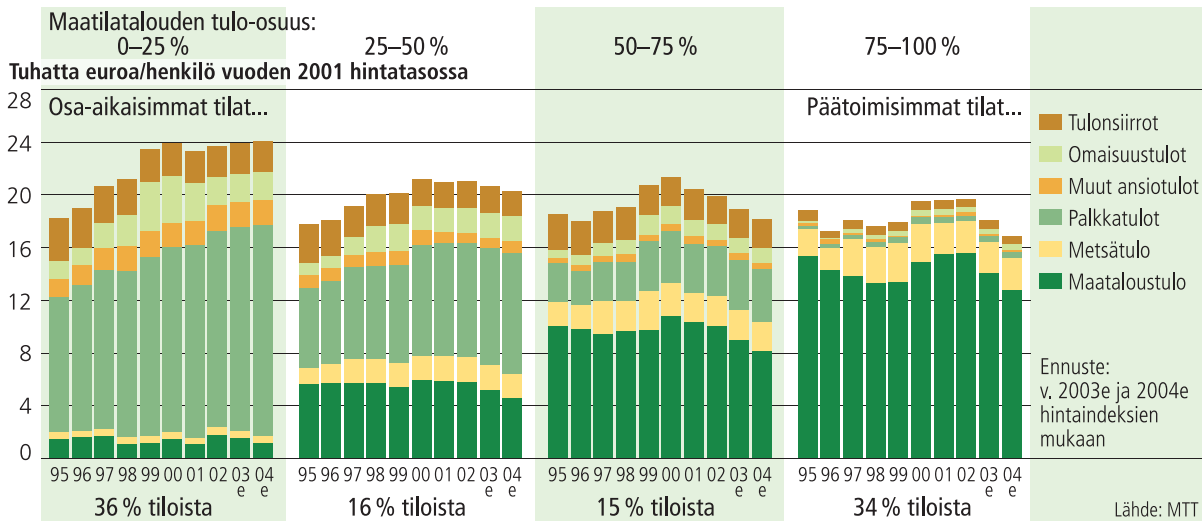

Maatilojen tulot 2006

Bruttotulot ilman arvonlisäveroa yhteensä 6,1 mrd euroa (+0,8 % edell. vuoteen)

Viljelijäpuolisoiden kokonaistulot päätoimisuuden mukaan 1995–2004e

yritystoiminnalla tai ulkopuolelta palkkatyöstä. Maaseutuyrittäjät ovat tyyppillinen osa tätä ryhmää. Heidän tiloillaan saattaa olla hyvin erilaista liiketoimintaa.

Aaltosen mukaan ykkösryhmä, joka pyrkii selviytymään yksinomaan maataloudella, on kaikkein vaikeimmassa asemassa. Se on kuitenkin maataloustuotannon kannalta ja myös MTK:n kannalta se ydinryhmä, jonka toimintaedellytykset pitäisi kyetä turvaamaan.

Näiden tilojen asema saattaa näyttää ulospäin ongelmattomalta, vaikka monet rajoitteet iskevät niitä vastaan. Ennen riitti, että viljelijä teki kerran elämässään merkittävän investoinnin tilalla. Nyt ollaan tilanteessa, että investoidaan lisää, jos entinen ei riitä, ja ulkoistetaan töitä, jos itse ei ehditä kaikkea tehdä.

Tulevaisuus on Aaltoselle suuri kysymysmerkki sen vuoksi, että tukien osuus tulonmuodostuksessa on jatkuvasti kasvamassa. Ensimmäisten kymmenen EU-vuoden aikana tuet ovat lähestyneet puolta maatalouden bruttotuloista. Nyt on käymässä niin päin, että tuet ovat yli puolet tuloista. Kun tuottajahintoja alennetaan, tukiriippuvuus vain kasvaa.

EU:n rahoitusraameista on tullut viljelijälle iso asia. Niissä ratkaistaan, miten turvattuja EU-tuet jatkossa ovat. Lähinnä tämä koskee ympäristötukea ja lfa-tukea.

Aaltonen pelkää sitä tilannetta, että jostain joudutaan karsimaan. Jos näin käy, niin silloin hän on valmis valitsemaan lfa-tuen ja ympäristötuki on se, josta karsitaan, jos kerran karsittava on.

Lfa on viljelijälle täyttä rahaa, mutta ympäristötuesta aiheutuu niin paljon kustannuksia, että voi hyvin kysyä, onko sen antama korvaus edes kohtuullinen viljelijälle.

Aaltosta mietityttää sekin, kun ympäristöhallinnosta tulee lausahduksia, että ympäristötuen pitäisi olla pakollinen. Nykyinen vapaaehtoinen järjestelmä on hänen mielestään hyvä. Viljelijä voi jättäytyä pois, jos ehdoista tulee huonot.

EU:n laajentumisprosessi on alentanut tukia vanhoilta jäsenmailta. Aaltosen arvion mukaan näin käy myös jatkossa. Kun laajentumiskomissaarilta Olli Rehniltä on kysytty, riittääkö rahaa Turkin mahdolliseen jäsenyyteen, vastaus on ollut, että nykyjärjestelmällä ei riitä, mutta myöhemmin, jos Turkki hyväksytään jäseneksi, EU:n maatalouspolitiikka onkin aivan muuta.

Tämä voi tarkoittaa sitä, että jossain vaiheessa cap-tuetkin vedetään alas hyvin rankalla kädellä.

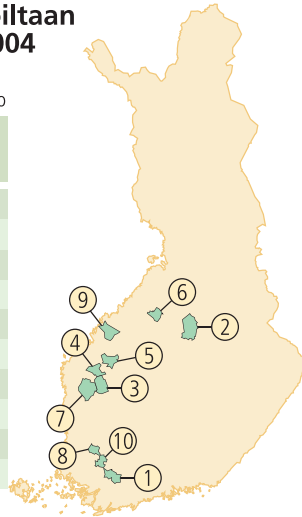
Pieni cap-tuki syy kansalliseen tukeen

Kun Suomen hallitus antoi eduskunnalle maataloudesta kansallisen selonteon, Seppo Aaltonen esitti lausunтовaiheessa laajennettavaksi erityi-

Maatilatalouden tuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

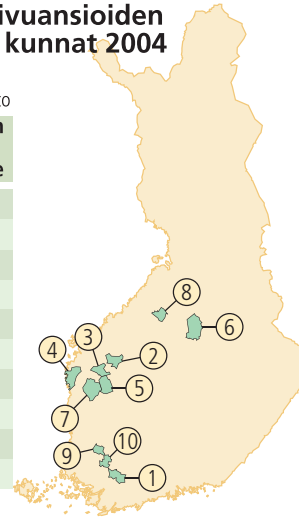
Kunta	Maatilatalouden tulot, milj. e
① Somero	44,22
② Kiuruvesi	43,38
③ Jalasjärvi	40,70
④ Ilmajoki	39,09
⑤ Lapua	37,89
⑥ Nivala	37,34
⑦ Kauhajoki	34,63
⑧ Huittinen	33,73
⑨ Pedersören kunta	31,34
⑩ Loimaan kunta	30,56

Maatilatalouden ja sivuansioiden tuloitaansuurimmat kunnat 2004

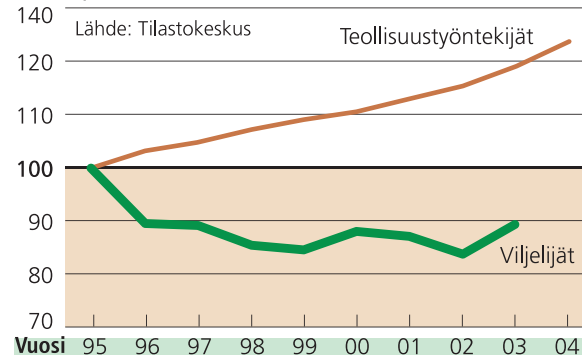
Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Maatilatalouden ja sivuansioiden tulot, milj. e
① Somero	59,99
② Lapua	59,77
③ Ilmajoki	55,25
④ Närpiö	54,17
⑤ Jalasjärvi	53,58
⑥ Kiuruvesi	52,15
⑦ Kauhajoki	49,76
⑧ Nivala	46,08
⑨ Huittinen	44,01
⑩ Loimaan kunta	43,77

Viljelijöiden maataloudesta saamien tulojen ja teollisuustyöntekijöiden ansioiden reaalin kehitys

Indeksi, 1995 = 100

Maatalous = Tilastokeskuksen tulo- ja verotilaston keskimääräiset tulot tilaa kohti (paneeliaineisto)

sesti cap-tukien käsittelyä. Tämän hän sanoo johtuneen pelkästään siitä, että kansanedustajatkin lukisivat, minkä vuoksi meillä tarvitaan kansallista tukea.

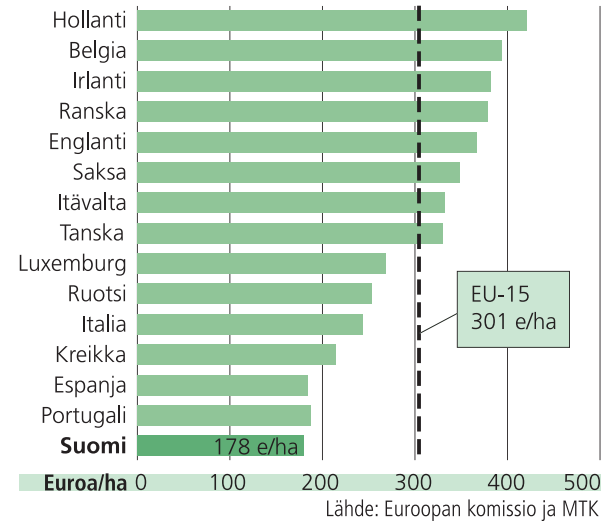
Peruste on yksinkertaisesti se, että EU maksaa Suomelle kovin alhaiset cap-tuet parempien olojen Hollantiin, Belgiaan, Irlantiin, Ranskaan tai Saksaan verrattuna. Tästä aiheutuvaa eroa joudutaan korvaamaan nimenomaan kansallisilla tuilla.

Kansallisen tuen taso on ollut silmätikkuna paitsi Suomessa myös muualla EU:ssa. Sen vuoksi komission virkamiehillekin on näytetty suomalaisilla maatilavierailuilla oikein rautalankamallin avulla, että kansallisen tuen tarve vähenisi merkittävästi, jos saataisiin sama cap-tuki kuin Hollannissa, ja ympäristötuki ja lfa-tuki säilyisivät ennallaan.

EU-virkamiehet tuntevat tilanteen, mutta eivät ole osoittaneet ymmärrystä meidän tarpeillemme. Aaltosen mielestä on jotenkin nöyryyttävää, että Keski-Euroopan EU-maat saavat korkean cap-tuen kuin Manu illallisen, mutta Suomi joutuu tilille kansallisen tuen jokaisesta pikusummasta ja muutoksesta.

Kun Aaltoselta kysyy, kenellä valta EU:n tukiasioissa oikeastaan on, hän pelkistää, että valtaa tuntuu olevan yllättävän paljon komission juristeilla. He eivät mieli erityisesti tuen taloudellista tarvetta, vaan sitä, miten päätös sopii

EU:n viidentoista jäsenmaan CAP-tukitaso

EU:n aiempiin päätöksiin, säädöksiin ja tukipolitiikan tavoitteisiin.

EU:n alkuaikoina ajateltiin, että EU edustaisi pysyvyyttä ja sen tukipolitiikka olisi pysyvämpää kuin kansallinen tukipolitiikka, mutta sellaisen ajattelun ajat ovat Aaltosen mielestä olleet ja menneet. Nyt on päinvastoin käymässä niin, että kun EU:n tuet katoavat alta, kansallisen tuen tarve kasvaa entisestään.

Kova kuuri takana mutta mitä edessä

Aaltoselta ei heru kiitosta EU:n tukijärjestelmille. Hän sanoo MTK:n aiemman kolmospuheenjohta-

jan ja EU-kriitikon Antti Franssilan olevan siinä mielessä oikeassa, että maatalouden kohtuullinen menestyminen EU-vuosina ei ole niinkään organisaatioiden tai järjestelmien ansiota, vaan sen, mitä viljelijät ovat tehneet omilla tiloillaan. He ovat käyneet todella rautaista sopeutumiskuuria läpi. Jos yhä jatkettaisiin sillä rakenteella, joka oli jäsenyyden alkaessa, viljelijöiden tulot olisivat todella surkeat.

Nytkään ei ole kehumista, mutta viljelijöiden ja elintarviketeollisuuden sopeutumistoimet ovat auttaneet paljon. Koko ketju on Aaltosen mielestä tehnyt valtavasti töitä, ja nykyinen tulos on saavutettu sitä kautta.

Riittävätkö suomalaisten rahkeet jatkossa tulokseen tekemiseen, on kysymys, jota Seppo Aaltonen arvioi tanskalaisten asettamien tavoitteiden lähtökohdista.

Tanskassa on maidon keskimääräinen tilakiintiö 750 000 litraa ja tiloilla keskimäärin 75 lehmää.

Tanskan asettama tavoite on kaksinkertaistaa tilakiintiö kymmenessä vuodessa. Silloin oltaisiin luvuissa 1 500 000 litraa ja 150 lehmää tilaa kohden keskimäärin.

Tämmöiset luvut ovat huimia ja tuntuvat Suomen oloissa mahdottomilta saavuttaa. Silti Suomessakin maatalouden perustehtävä on tuottaa hyvänlaatuisia raaka-aineita elintarvike-

teollisuudelle. Onko silloin muuta vaihtoehtoa kuin pyrkiä tuottamaan ne kilpailukykyisesti?

Aaltonen odottaa Suomen valtiolta kannustavaa otetta Tanskan tapaan ja täysimääräistä vaikuttamista toimintaympäristön muutoksiin viljelijän hyväksi.

Sellainen asenne, joka viimeisen maataloustupon yhteydessä havaittiin, ei Aaltosen mielestä jatkossa käy. Siinä energiavero pyrittiin viemään EU:n käsiteltäväksi siinä toivossa, että se kiellettäisiin. Sellaisessa on kiusanteon makua, sillä EU:n viranomaiset olivat selvästi ilmoittaneet, että koko sektoria koskevaa veronalennusta heidän ei tarvitse käsitellä.

Samanlaiseen virkamiesten vastustukseen törmää usein silloin, kun käsitellään esimerkiksi viljelijöiden muodostamien yhtymien tai osakeyhtiöiden tukikysymyksiä. Niissäkin tarvittaisiin Aaltosen mielestä kannustavaa ja rohkaisevaa asennetta paljon nykyistä enemmän.

Tuotantosuunnat tasapäistyneet

Viljelijöiden elonjäämistäistosta on toistaiseksi vaikea nimetä voittajia tai häviäjiä ainakaan tilan tuotantosuunnan perusteella. Jos aikanaan sianlihan tuottajien ja sokerijuurikkaan viljelijöiden kerrottiin pärjäävän erityisen hyvin, niin se aika on Aaltosen mukaan ohi. Tuotantosuunnat ovat EU-aikana tasapäistyneet. Jonakin

vuonna jokin ala on ollut muita parempi ja jona-kin vuonna taas jokin toinen.

Sokerijuurikkaan viljely on liipaisimella, ja koko kasvinviljely on paljolti osa-aikaistunut. МТТ:n tutkijat ovat laskeneet, että kasvinviljelytiloilla on suurimmat velat tilan liikevaihtoon suhteutettuna.

Sikatiloilla ja yleensä kotieläintiloilla Aalto-
nen kehottaa varovaisuuteen ja seuraamaan tar-
koin kustannusten, tuottajahintojen ja tukien
muutoksia. Velkaantuminen on kotieläinpuolel-
lakin keskittymässä yksille ja harvoille tiloille.

Byrokratian pyöryksessä

EU-byrokratiassa sukkuloiminen on merkin-nyt suomalaisille viljelijöille sellaista pyöryk-
sää, jonalaisessa he eivät ole olleet koskaan ai-
kaiemmin.

Jo kansallisessa maatalouspolitiikassa viljeli-
jän muistilistalla oli yli 200 sellaista asiaa, johon
piti vuoden mittaan jollakin tavalla reagoida. EU-
aikana asioita tuli runsaasti lisää. Pelkästään tu-
kihakemuslomakkeista ja niiden täyttöohjeista
kertyi kunnioitusta herättävän korkea pino.

МТК näki, että viljelijät joutuivat aivan koh-
tuuttomaan pyörykseen. Järjestö ryhtyi kou-
luttamaan jäsenistön keskuudesta erityisiä EU-
avustajia. Koulun penkille istutettiin tuhansia vil-
jelijöitä, jotka koulutettiin neuvomaan ja opasta-

maan ammattiveljiään hakemusnivaskoiden täy-
tössä ja oikean tukivaihtoehdon valinnassa.

Avustajien kouluttajiksi saatiin paitsi tuotta-
jajärjestön omia osajia myös kuntien maaseu-
tusihteereitä sekä maaseutuelinkeinopiirien ja
maaseutukeskusten asiantuntijoita, siis parhaat
voimat, mitä alalta oli löydettävissä.

Avusta huolimatta byrokratia oli monille vil-
jelijöille ylivoimaisen vaikeaa. Vielä vaikeam-
maksi tilanne kävi, kun maa- ja metsätalous-
ministeriö keksi lähettää kuntiin viljelijöitten
kanssa asioiville maaseutusiheteereille ohjeet,
jotka tulkittiin kielloksi antaa neuvoja paperien-
sa kanssa painiskeleville viljelijöille.

Ohjeet olivat osa muissakin yhteyksissä kuu-
luksi tullutta mallioppilaskulttuurua. Ne olivat
ikään kuin Brysselin tahto ja määräys.

Elimäellä vietiin viljelijältä ympäristön eri-
tyistuki 20-vuotisesta suojavyöhykesopimuk-
sesta vain sen vuoksi, että asianomaisesta koh-
dasta puuttui rasti, jonka osalta ei osattu antaa
selkeitä ohjeita edes ministeriöstä. Menetyks oli
13 000 silloista markkaa. Kunnan entinen maa-
seutusiheteeri piti tapausta uransa räikeimpänä
ja teki siitä valituksen, joka kuitenkin hylättiin.

Maaseutusiheteerit elivät kunnissa kovissa
paineissa viljelijöiden ohella omaa työtä tehdes-
sään. Osa uskalsi ottaa avukseen maalaisjärjen
ja neuvoa viljelijää kaikesta huolimatta, mut-

ta osa toimi tunnollisesti niin kuin ohjeitten katsottiin tarkoittavan.

Pattitilanne alkoi purkautua vasta niinkin myöhään kuin syksyllä 2001, lähes kuusi vuotta jäsenyyden alkamisesta, kun hallinto-oikeuden professori Olli Mäenpää vakuutti *Maaseudun Tulevaisuudessa*, että EU ei estä neuvomasta viljelijää. Virkamiehen oli professorin mukaan päinvastoin autettava ja neuvottava viljelijää ja kerrottava tukia haettaessa, mitä vaihtoehdot tarkoittavat ja mitä niistä seuraa.

Professori joutui opastamaan maa- ja metsätalousministeriötä kädestä pitäen selventäessään hyvän suomalaisen hallintotavan olemusta. Maatalousviranomaisen pitää neuvoa ja opastaa omassa asiassaan samoin kuin esimerkiksi veroviranomainen neuvoo veroasioissa.

Maa- ja metsätalousministeriö uskoi lopulta ja pani pystyyn työryhmän asiaa selvittämään. Kesti kuitenkin kesään 2002 ennen kuin raportti valmistui ja teki selväksi, että maataloushallinnon pitää neuvoa suomalaista viljelijää Suomen lakien mukaan EU:n sitä estämättä.

Yrittäjyys korostuu

Suomalainen tilanpito muuttuu jatkuvasti yrittäjämaiseen suuntaan niin, että isäntä ja emäntä ovat jo enemmän yrittäjiä kuin perinteisen elämänmuodon edustajia.

Elintarviketieto Oy:n tutkimuspäällikkö Tarja Korhonen arvioi, että suurin osa viljelijöistä on pystynyt tasapainoilemaan menestyksekkäästi elämänlaadun ja taloudellisten tosiasioiden kanssa tilallaan.

Varsinkin nuorten viljelijöiden arvomaailmassa korostuvat muita enemmän tavoitteellisuus, riskinotto-kyky, luottamus omaan osaamiseen ja ennakkoluulottomuus uusia asioita kohtaan.

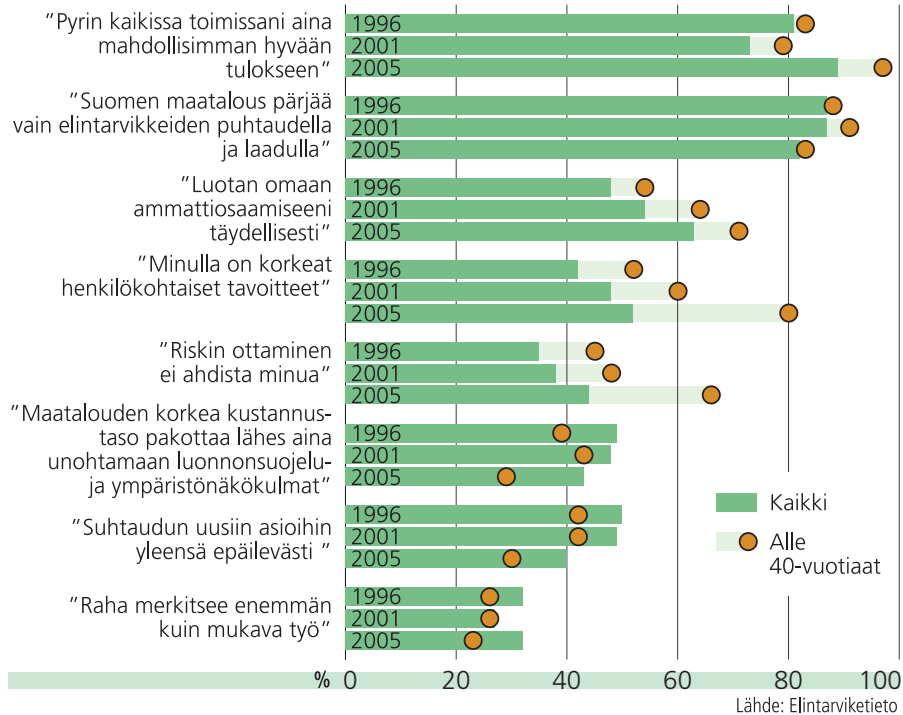
Nuoret arvostavat työn antoisuutta niin, että se merkitsee monille jo enemmän kuin raha, vaikka toiminnan lähtökohta onkin yhä taloudellisuus. Sitä tavoitellaan entiseen tapaan kustannuksia karsimalla, sato- ja tuotostasoa nostamalla ja tilojen yhteistyötä lisäämällä.

Korhonen tulkitsee tuloksia niin, että oman työn arvostus varmistaa maataloustuotannon jatkumista. Tällä on merkitystä, kun samaan aikaan käsitys tilan talouden kehityksestä on kuitenkin pessimistinen. Viljelijöiden aseman ja toimeentulon suotuisaan kehitykseen uskoi 2005 tehdyssä tiedustelussa enää reilu kymmenesosa, kun viime vuosikymmenen alussa näin uskoi vielä kolmasosa ja vuosikymmenen lopullakin neljäsosa vastaajista. Tältä pohjalta ponnistaessaan jatkaja tarvitsee Korhosen mielestä runsaita henkisiä voimavaroja ja riskinsietokykyä.

Nuoret eivät pääse kaikkea henkistä kapasiteettia edes hyödyntämään, kun taloudellis-

Viljelijöiden asenteita EU-Suomessa

Kyselyssä olleen väittämän kanssa täysin tai pääosin samaa mieltä olevien %-osuus

ten resurssien riittämättömyys ja epävarmuus tulevaisuudesta ovat ristiriidassa laajentamishalujen kanssa. Työ ei kuitenkaan pelota, sillä useiden mielestä tila pysyy pystyssä kovalta työnteolla, kunhan työssä on suunnitelmallisuutta.

EU-jäsenyyden tilan menestymisestä tuoma huoli on samalla hieman laantunut. Tulevaisuuden usko on palaamassa niin, että kaksi kolmasosaa viljelijöistä haluaa lapsensa tai lähisukulaisensa jatkavan tilanpitoa, kun kymmenkunta vuotta sitten ammattia suositteli vain yksi kolmasosa viljelijöistä.

Kuluttaja yhä ystävä

Lähes kaikki viljelijät tunsivat EU-jäsenyyden alussa, etteivät kuluttajat ymmärrä heidän vaikeuksiaan. Asenteet ovat vuosien mittaan myönteimielistyneet kuluttajia kohtaan. Viljelijöistä haluaa nyt kaksi kolmasosaa kuunnella kuluttajan toiveita, vaikka ei kaikkea ihan kritiikkitt. Varauksellisuus on hivenen kasvamassa.

Viljelijöiden usko suomalaisen maataloustuotannon ja elintarvikkeiden laatuun ja puhtauteen on pysynyt yhä korkealla. Laatutyöstä on kuitenkin tullut osa viljelijän arkea, jota ei kaiken aikaa korosteta.

Korhonen sanoo, että entistä harvempi haluaa enää kehittää tuotantoa luonnonmukaiseen

suuntaan. Luomutuotantoa ei monikaan näe sellaisena mahdollisuutena kuin aiemmin.

Luonnon suojelun ja ympäristön arvot puolestaan ovat yhä korostuneet, mutta ratkaisuisa näkyy talouden puolen tärkeys. Viljelijöistä keskimäärin vain neljäsosa ja nuorista vain viidesosa on valmis maksamaan ympäristöystävällisistä tuotantopanoksista tavanomaista korkeampaa hintaa.

Toisaalta voimaperäisyyden tavoittelukin on hieman vähentynyt.

Joutsenlippu joka jääkaappiin

MTK:ssa oivallettiin viimeistään EU-jäsenyysevenvottelujen alkaessa, että uhka kotimaisten elintarvikkeiden häviämiseen markkinoilta kasvaa merkittävästi. Ymmärrettiin, että viljelijä menestyy EU-jäsenyydessä vain, jos kotimainen maataloustuotanto säilyy ja elintarviketeollisuus kykenee jalostamaan siitä sellaisia laatutuotteita, joita kuluttajat ovat halukkaita ostamaan.

Vanhan vastakkainasettelun tuottajien ja kuluttajien väliltä haluttiin väistyvän ja sen mukana myös poliittisen kinastelun maataloudesta.

Esa Härkömä on tyytyväinen siihen, että MTK lähti jo kesällä 1992 suunnittelemaan kotimaisen elintarviketuotannon merkitystä korostavaa kampanjaa maa- ja metsätalousministeriön

kanssa. Olihan kotimaisuuden säilyminen kaikkien etu.

Toiminnanjohtaja Markku Nevala ja kansliapäällikkö Reino Uronen kehittivät kotimaisuushanketta ja pestasivat sitä vetämään tiedotuspäällikkö Matti Niemelän Suomen Rehusta.

Työ alkoi aprillipäivänä 1993, ja sen tuloksena Niemelän ajatuksissa syntyi Hyvää Suomesta -kampanja Amerikasta saadun Born in USA eli Syntynyt USA:ssa -esimerkin mukaisesti.

Rahaa oli käytettävissä kahdeksan miljoonaa silloista markkaa. Sellainen summa ei olisi riittänyt mainonnan keinoin kääntämään suomalaisia päitä kotimaisuuden puoleen, joten oli mietittävä muita tapoja. Se johti ensin yltiöpäiseltä tuntuneeseen, mutta sitten toteuttamiskelpoiseksi osoittautuneeseen ajatukseen merkitä kotimaiset elintarvikkeet erityisellä symbolilla osoittamaan niitten alkuperää.

Joutsenlipusta tuli nopeasti kampanjan näkyvä tunnusmerkki. Niemelä kertoo merkin syntyneen maamme tunnetuimman julistetaiteilijan professori Kyösti Variksen tuotantona ”puoli-ilmaiseksi ja rakkaudesta kotimaiseen tuotantoon”. Niemelä itse oli niin innokkaana mukana suunnitteluvaiheessa, että Varis sanoi merkin syntyneen lopulta yhteistyössä tilaajan kanssa.

Joutsenlippu löi itsensä läpi varsinkin, kun silloinen hallitus ja sen arvovalta ja parhaat voimat saatiin kampanjan tueksi. Sen avulla onnistuttiin vetämään mukaan koko ruokaketju ja, mikä tärkeää, sen kaikki keskeiset järjestöt.

Silloin vielä eripurainen, keskenään toraileva elintarvikeklusteri istui ensimmäisen kerran saman neuvottelupöydän ääreen suomalaisen ruuan asialle. Tämä oli merkittävä sysäys sille, että joutsenlippu lähti lentoon ja on yhä kaikkien nähtävillä.

Elintarviketeollisuusliitossa asia ei ollut lainkaan helppo. Niemelä muistaa, että liiton työvaliokunta teki ensin kielteisen, mutta johtokunta muutaman tunnin päästä kuitenkin myönteisen päätöksen mukaan lähdöstä.

Yksittäisille yrityksille asia oli myös hankala, sillä suurimmilla taloilla, kuten Valiolla oli oma tunnettu tuotemerkki ja valtavasti eri tuotteita, joiden pakkauspäällysteet piti laittaa uusiksi ja raivata niihin tilaa joutsenlipulle. Tilan piti olla sellainen, että lippu oli kiireisten kuluttajien havaittavissa yhdellä silmäyksellä.

Valio ehti mukaan vasta viimeisten joukossa. Ensimmäisenä ennätti Atria ja sen lenkkimakara.

Merkki löi itsensä nopeasti läpi. Se ilmestyi EU-jäsenyyden tullessa tuhansiin suomalaista

alkuperää oleviin tuotteisiin. Sen kattavuus oli jo silloin noin 80 prosenttia.

Nykyisin joutsenlippu näkyy yli 9 000 tuotteessa eli käytännössä se on jokaisessa suomalaisessa jääkaapissa ja ruokapöydässä läsnä.

Tuottajalle luotiin kasvot

Hyvää Suomesta -kampanja on ollut vahva pohja MTK:n tekemälle kuluttajatyölle kotimaisen ruuan puolesta. Työn perustan loi tiedottaja Onerva Hintikka heti vuoden 1995 alussa eli samaan aikaan kun EU-jäsenyyks alkoi.

Lisää vauhtia työ sai samana vuonna kun Leena Packalen tuli järjestön tiedotuspäällikkönä vetämään myös kuluttajapolitiikkaa. Työ oli hänelle ennestään tuttua ja hänen oman käsityksensä mukaan tärkeä peruste valinnalleen tiedotuksen ohella.

Perusstrategiaa lähdettiin toteuttamaan niin, että haluttiin luoda kasvot suomalaisille tuottajille. Tuottajia opastettiin keskustelemaan kuluttajien kanssa, sillä he olivat itse asiassa parhaita esiintymään omassa asiassa ammattinsa puolesta.

Tämän mukaisesti MTK:ssa tehtiin EU-ajan ensimmäinen kuluttajapoliittinen iskulause ”Tunne suomalaisen ruuan tekijät” ja sille jatkoksi ”Olen suomalaisen ruuan ystävä”. Näillä rakennettiin ruuan ja tuotannon välistä yhteyttä.

Heti jäsenyyden alkuvaiheessa MTK alkoi luoda yhteyksiä kuluttajajärjestöihin ja erityisesti Suomen Kuluttajaliittoon. Sitä kautta opittiin, miten kuluttajaa pitää lähestyä ja mitä yhteistyötä tuottajien ja kuluttajien järjestöt voivat tehdä keskenään.

Ensi hapuilun jälkeen yhteistyö on Packalenin mielestä sujunut hyvin. MTK oli hieman sanelijan maineessa, mutta siitä päästiin, kun yhdessä alettiin opastaa nuoria kuluttajia suomalaisen ruuan ystäviksi päiväkodeista ja kouluista lähtien. Viestiä on viety oppimateriaalin ja jopa tapakasvatuksen kautta.

Packalen pitää hyvänä sitä, että Kuluttajaliitto on aidosti kotimaisuuden puolesta. Hänestä on joskus tuntunut siltä, että kiinnostusta on jopa enemmän kuin elintarviketeollisuudessa yksinkertaisesti sillä perusteella, että kuluttajat haluavat tietää tuotteen alkuperän aina, vaikka eivät joka kerta valitse joutsenlippu-tuotteita.

Tämä selittää myös sitä, miksi kaupan omien tuotemerkkien suosio on meillä vähäisempää kuin jossakin muualla. Kuluttajien silmissä kaupan omat tuotemerkit hämärtävät elintarvikkeiden alkuperää. Sen vuoksi Kuluttajaliittokin on esittänyt, että kauppa liittäisi omiin merkeihinsä alkuperän näkyville vapaaehtoisesti, sillä laki ei sitä vaadi. Alkuperä on merkittä-

vä pakollisena vain kasviksiin ja hedelmiin sekä nautanlihaan, kalaan ja kananmuniin.

Kauppaa on moitittu muutoinkin siitä, että se ei ole nähnyt tehtäväkseen markkinoida erityisesti joutsenlippu-tuotteita, vaan on pitänyt niitä samaan sarjaan kuuluvina muiden tuotteiden kanssa.

Tuonnilla kauppa on kilpailuttanut kotimaista laatutuotantoa.

Packalen on kuitenkin aistivinaan muutosta kaupan ajattelussa. Kauppa on alkanut katsoa kotimaisuutta uudesta näkökulmasta eli erilaistumiskeinona kansainvälisiä ketjuja vastaan. Kaupan mielestä sen paremmuus näkyy nykyisin siinä, että sillä on tarjolla suomalaisia tuotteita.

Päivittäistavarakauppaa edustava yhdistys on jo käynnistänyt maakuntaruokahankkeen, jolla se opettaa omia kauppiaitaan tekemään hankintoja lähimaakunnasta. Packalenin mielestä kauppa on tässäkin oivaltanut, että kotimaisuus on kilpailukeino, eikä pelkkää isänmaallisuutta tai hyväntekeväisyyttä.

Päivittäistavarakauppiaisyhdistys ajoi tasokorotusta myös pienten kyläkauppojen määrärahaan kylmälaitteiden ja kassakoneiden nykyaikaistamiseen, joten kaupan huoli alkaa näkyä myös laajemmin maaseudusta ja sen asiakaspohjan säilymisestä.

Joutsenlippu viestii myös laadusta

Kaupan asenteiden muutos merkitään MTK:ssa myönteisiin asioihin, mutta huolta kannetaan siitä, että järjestön omissa jäsenissä on elintarvikkejalostajia, joille joutsenlipusta ei ole tullut sitä merkkiä, jolla voitaisiin erottua muista.

Tämä on harmillista, sillä joutsenlippu on saanut kuluttajien silmissä alkuperämerkin ohella myös laatumerkin sisältöä. Kuluttajien mielestä kotimaiset elintarvikkeet ovat paitsi laadukkaampia myös turvallisempia kuin tuontituotteet.

Tällaiseen ajatteluun on myös perusteita, sillä joutsenlipulla merkityt tuotteet edustavat aina valvottua tuotantoa. Yritysten täytyy täyttää tietyt kriteerit ennen kuin ne saavat lippua käyttää. Tämän vuoksi alkutuotannossa pohditaan alati, miten joutsenen siipiä ja lentotaitoa voitaisiin vahvistaa. Se on nähty tärkeämmäksi kuin erillinen laatumerkki, jota sitäkin on ajateltu. Sellaisen tekeminen on kuitenkin vaikeaa ja ylläpitäminenkin raskasta.

Pohdintaa Packalenin mielessä aiheuttaa enemmän se, että suomalaiset kuluttajat ovat polarisoitumassa erilaisiin ryhmiin. Toisessa ääripäässä on niitä, jotka panostavat valmistamansa ruuan raaka-aineisiin ja suorastaan kilpailevat omista hovihankkijoistaan. Toisessa päässä ovat ne, jotka haluavat vatsan täyteen halvalla luottaen siihen, että kaikki ruoka on turvallista.

Pikaruoka on kuitenkin se alue, johon kuluttajat ovat hiljalleen kyllästymässä. Matkailijatakaan eivät hakeudu entiseen tapaan pikaruoka-paikkoihin, vaan hakevat vaihtelua paikallisesta ruuasta ja etsivät ruokakaupoissa poiketessaan paikallisia makuelämyksiä, erimakuista leipää ja makkaraa.

Packalenin mielestä tällainen kehitys viestii elintason noususta. Sen ansiosta aika alkaa olla kypsä suomalaisen ruokakulttuurin uudelle esiinmarssille. Siihen ollaan panostamassa.

Kotimaiselle ruualle halutaan lisää samanlaisia valovoimaisia lähettiläitä kuin maamme kärkikokit olivat Suomen EU-puheenjohtajakauden, vuoden 2006 loppupuoliskon, kaikissa huipputapahtumissa. Niissä oli tarjolla suomalaisen ruokakulttuurin tuotteita parhaimmillaan. Packalen sanoo, ettei ole ollut mistään niin tyytyväinen kuin siitä, että kiitosta tuli kaikilta kokousjärjestäjiltä.

Samalla tuli balsamia niihin haavoihin, joita berlusconit ja chiracit aiheuttivat suomalais-ta ruokaa nokittelevilla puheillaan. Ne nostivat kansalaisia ja varsinkin alan osajia barrikadeille näyttämään, ettei arvostelu pidä paikkaansa.

Puheilla oli lopulta samanlainen vaikutus kuin aikanaan viljelijöiden pelkäämällä EU-jäsenyydellä. Siitäkin nousi isänmaallinen innostus

kotimaisen ruuan puolesta. Innostus on kestänyt hyvin ja pitänyt joutsenlippua korkealla.

МТК:ssa katsellaankin EU-jäsenyyttä kuluttajapolitiikan näkökulmasta sillä tavalla, että jos jäsenyys ei tuonut tullessaan muuta hyvää, niin ainakin sen, että suomalaiset oppivat arvostamaan omaa ruokaansa. Kun kaikki on vapaata, huomataan, ettei ruoho aidan takana ole yhtään vihreämpää.

Kuluttajatyön ongelma Packalenin mielestä on kuitenkin se, että työ mielletään yhä naisten asiaksi. МТК:ssakin se on väärässä paikassa, kun se on osana tiedotusta. Oikeampi paikka hänen mielestään olisi markkinaryhmän yhteydessä, koska työ on perimmältään markkinaedun valvontaa. Se on vaikuttamista yhtäältä siihen, että tuottaja saa jalostavilta yrityksiltä kunnon hinnan tuotteista ja toisaalta siihen, että teollisuus saa jalostamansa tuotteet myydiksi. Yhteistyön pitää silloin toimia myös kaupan kanssa. ■

› ELINTARVIKE-
TEOLLISUUDEN
KESKEINEN
ASEMA

KARI SALONEN

Suuret osuuskunnat hintojen takuumiehenä

■ Suuret osuustoimintayritykset olivat kansallisen maatalouspolitiikan jatkeena se toimija, joka turvasi maataloustulojärjestelmän mukaisien tavoitehintojen toteutumisen viljelijöille.

Järjestelmä toimi pitkään niin, että MTK neuvotteli ensin maan hallituksen kanssa tavoitehinnat, ja sen jälkeen hintaviranomaiset vahvistivat elintarvikkeitten tukku- ja vähittäishinnat sekä vientitakuuhinnat tasolle, joka mahdollisti tavoitehintojen toteutumisen.

Keskusliikkeissä markkinoita hoidettiin hallintovetoisesti. Jos tavaraa tuli liikaa tai kysyntä tyrehtyi kotimaassa, yrityksistä lähdettiin MTK:hon ja maa- ja metsätalousministeriöön esittämään vientiä. Jos se ei tuonut tulosta, menttiin koko hallituksen ja ministereitten puheille ja jos sekään ei riittänyt, käännyttiin tasavallan presidentin puoleen. Se naula yleensä veti.

Järjestelmä oli pitkään aukoton. Kuitenkin eri tahoilla varauduttiin hyvissä ajoin siihen, että kaikki ei voi jatkua entisellään ja ulkoisilta uhkatekijöiltä suojattuna.

Nuoret yritysjohtajat laskeskelivat jo 1970-luvun lopussa, ettei Urho Kekkonen voi olla ikuisesti tasavallan presidenttinä eikä keskustapuolue jatkuvasti vallan kahvassa eikä MTK:kaan

kaiken takuumiehenä. Poliittinen valta oli siirtymässä maaseudulta kaupunkeihin ja yhä enemmän sosiaalidemokraateille.

Kansainvälisen kehityksen perusteella oli yhä selvempää, että tuontisuojaajan säilyttäminen aukottomana oli mahdotonta. Kehitysnäkymät pakottivat varautumaan markkinoiden avautumiseen. Silloin laskettiin, että oli vielä kylliksi aikaa laittaa firmoissa taseita kuntoon ja tehostaa kilpailukykyä niin, että avoimilla markkinoilla menestyään.

Alettiin puhua yhä enemmän markkina-orientoitumisesta, omista tuotemerkeistä ja muista tämän päivän yrityksille itsestään selvisistä asioista.

MTK:ssa muutoksen merkkejä tähyili erityisesti johtokunnan silloinen puheenjohtaja Heikki Haavisto. Hän varoitteli jo 1980-luvulla elintarvikeviennin vaikeutumisesta ja muistutti, että vaikka silloin vientiä kyettiin hoitamaan valtion kustannuksella vetoamalla viisaasti asutuksen säilyttämisen, toimeentulon ja työllisyyden näkökohtiin, niin jatkossa sama meno ei voinut enää jatkua.

Valion meijerit yhteen yhtiöön

Muutoksiin ei päästy heti, mutta 1980-luvun puolivälissä Valiossa mietittiin silloista yritysraakennetta ja tulevaisuutta jo varsin konkreettisesti.

Pohjaa mietinnälle antoi vuoden 1986 alussa valmistunut vasta eläkkeelle jääneen pääjohtaja Erkki Aholan johtaman työryhmän raportti meijereiden kustannuksista Pohjoismaissa. Se osoitti, että Suomessa oli paljon tehtävää tällä alueella.

Keskustelua sysäsi sitten liikkeelle Valion johtokunnan maanviljelijäjäsens Juhani Rinta. Hän kuvasi silloisia meijerirakenteita ”hevoskyytien aikaan” kuuluviksi. Osuusmeijereitä oli 122 ja niistä hänen mielestään 100 liikaa.

мтк:ssa tuettiin Rinnan näkemystä ja kehoitettiin maidontuottajia harkitsemaan, kumpi on heille tärkeämpää, parempi tilityshinta vai turvalliseksi koettu meijeri lähellä.

Meijereissä ja meijeriliitoissa rakenneasioita arvioitiin maakuntien näkökulmasta. Valiossa puolestaan alkoi pitkällinen toimikuntien ja työryhmien, muistioiden ja selvitysten vaihe. Tähtäimessä oli jo tuolloin valtakunnallinen yhden meijerin malli ja sen vaihtoehtona vahvojen alueellisten meijereitten varaan nojannut maakunnallinen malli sekä vielä kolmantena mahdollisuutena kaikkea niiden väliltä.

Valion pääjohtaja Iikka Haka oli näkyvästi ja sitkeästi yhden meijeriyrityksen kannalla. Samalla kannalla oli мтк, jonka valtakunnalliseen ajattelutapaan ja tarpeisiin vahva keskitys sopi hyvin.

Maakuntien meijerijohtajat linnoittautuivat enimmäkseen omien meijereittensä taakse. He uskoivat rakenteellisen etenemisen onnistuvan luontevasti sitä kautta. Myös maakuntien väki luotti omiinsa ja kuunteli herkäällä korvalla meijerijohtajiaan, joilla oli huoli paitsi omasta meijeristään myös omasta leivästään eli työpaikastaan.

Maakunnissa pelättiin valtakunnallisen keskityksen johtavan siihen, että laajat alueet maata jäävät vain raaka-aineen toimittajiksi ja kaikki teollinen toiminta keskittyy etelän suuriin keskuksiin. Kuopion silloinen meijerijohtaja Jorma Pulliainen vertasi tällaista kehityssuuntaa siirtomaapolitiikkaan. Hän pelkäsi etäisten maakuntien jäävän alusmaitten asemaan.

Kilpailulaki johti yhteen

Sittemmin kilpailulainsäätö nousi asemaan, joka ohjasi keskeisesti rakenteen pohdintaa. Laki näytti estävän kaiken järkevänä pidetyn kehittämisen. Kilpailuvirasto tyrmäsi Valion yhteistyön jäsenmeijereittensä kanssa ja jäsenmeijereiden yhteistyön keskenään, kummatkin tylysti lain vastaisina. Ne katsottiin horisontaaliseksi kilpailun rajoitukseksi eli pahamaineiseksi kartelliksi.

Meijereissä ja Valiossa oltiin ymmällään. Niin oltiin myös мтк:ssa ja Pellervo-Seurassa, kun kävi selväksi, että kilpailulaki ei lainkaan

ottanut huomioon osuustoiminnan perimmäistä tarkoitusta tehdä jäsentensä välistä yhteistyötä.

Lain tulkinnessa ei haluttu ymmärtää sitä, että osuuskuntien yhteistyö on konserniluonteista toimintaa, vaikka lakia säädettäessä tämä näkökoh- ta oli niin itsestään selvä, ettei sitä taidettu edes miettiä eduskunnassa lain säätämisvaiheessa.

MTK:kin lähti ensisijaisesti siitä, että tärkein- tä oli saada maatalouden tavoitehintatuotteet lain ulkopuolelle. Markkinointiosuuskuntiakin yritettiin puheenjohtaja Haaviston mukaan saa- da pois lain piiristä, mutta siinä ei onnistuttu. Silloin ei saatu ymmärrystä ajatukselle, että laki kuitenkin ulotti kaupan ja teollisuuden kautta vaikutuksensa vahvasti alkutuotantoon.

Jälkeenpäin näytti, että tuottajaosuustoimin- ta nukkui onnensa ohi lakia säädettäessä. Kävi kuitenkin niin, että rakennekehityksen tavoit- teena ollut yhden meijerin malli sai loppujen lo- puksi tukea juuri kilpailulaista ja sitä tulkitse- vasta Kilpailuvirastosta. Kun virastolle ei kel- vannot yhteistyöhön perustuva malli, se ajoi väistämättä meijerikenttää kohti valtakunnallista keskitystä yhteen meijeriin.

Prosessi oli hidas, kesti kaikkiaan kymme- nisen vuotta, ehkä enemmänkin, koska joiltain osin hiomistyötä tehdään yhä, mutta se eteni kuitenkin vääjäämättä Valion johdon toivomaan suuntaan.

Ellei laki olisi ollut ruoskana takana, olisi hel- posti tyydytty alueellisiin meijereihin, jotka oli- sivat kilpailleet keskenään. Siitä olisivat kärsi- neet varsinkin maidon tuottajat, mutta välillisesti myös maidon juojat, kuten myöhemmin nähtiin.

Valio Oy saatiin perustetuksi monen tuskalli- sen vaiheen jälkeen vuonna 1992. Silloin Valios- ta tuli valtakunnallinen markkinointi- ja myyn- tiyhtiö hallintoneuvoston silloisen puheenjohta- jan Niilo Mäen johtaman työryhmän esityksen perusteella.

Tämäkään ei vielä riittänyt, sillä kilpailulaki edellytti markkinoinnin lisäksi myös meijerei- den tuotannon keskittämisen samaan yhtiöön. Tämä toteutti viimein valiolaisen uudistustyön perimmäisen tarkoituksen. Sen perusteella toi- mitusjohtaja Matti Kavetvuola saattoi ilmoittaa vuoden 1995 toimintaa esitellessään, että kon- sernin fuusioprosessi oli saatu päätökseen.

Näin kilpailulaki koitui lopulta meijeriken- tän ja nykyisen Valion pelastukseksi. Meijerit jäivät Valio Oy:n omistajiksi. Firma hoitaa bis- nekset ja perusosuuskunnat raakamaidon han- kinnan ja jäsentensä tuottajapalvelut sekä hal- linnoinnin.

Luottamusmiehet vahvoina tekijöinä

Nykyinen Valio saa kiittää olemassaolostaan paitsi määrätietoista ylintä johtoaan myös vah-

voja luottamusmiehiään, jotka käytännössä tekivät sen työn, mikä pitikin.

Niilo Mäki luotsasi hallintoneuvoston puheenjohtajana Valion keskeisintä päättävää elintä ja turvasi yhdessä pääjohtaja Iikka Hakan kanssa maakuntien luottamusmiehille työrauhan.

Pohjoisen Suomen maitotalonpojat olivat perustaneet meijereittensä yhteenliittymän Normilk Oy:n vuonna 1990. Sen alue käsitti yli puoli Suomea ja ulottui Lapista Etelä-Pohjanmaalle ja Keski-Suomeen saakka.

Etelä-Suomessa koottiin vastaavasti Etelä-Hämeestä ja Uudeltamaalta itään Etelä- ja Pohjois-Karjalaan asti ulottuva meijereitten ryhmittymä, joka sai maantieteellisen muotonsa mukaisen nimen Maitokaari Oy.

Nämä kaksi yhtiötä löysivät toisensa ja halitsivat jo huomattavaa osaa valtakunnan maitomäärästä ja saivat vielä kolmantena mukaan alueosuuskunta Promilkin. Se käsitti lähinnä Pohjois-Savon ja ensi alkuun myös Kainuun.

Nämä luovuttivat liiketoimintansa Valio Oy:hyn, jolloin peli oli käytännössä voitettu Valion hyväksi. Vahvana ketjuna olivat meijeriryhmittymiensä puheenjohtajat Jouko Kallio Nivalasta, Jarno Mäki Hausjärveltä ja Ilmari Tuovinen Varpaisjärveltä.

Tämän jälkeen mukaan tuli läntinen ryhmittymä kulutusmaitomeijereineen, osa niistä tosin

jäädäkseen myöhemmin ulkopuolelle. Ryhmittymää paimensi Valion hallintoneuvoston varapuheenjohtajana Maskun vahva mies Sampsa Kairinen, mutta hänen menehdyttyään ryhmä jäi hajanaiseksi, mikä sitten vaikutti lopputulokseen.

Neuvotteluja länsiryhmän kanssa hankaloitti erityisesti se, että hyväkatteisten maitonesteiden markkinointi oli vanhastaan meijereiden omassa hallinnassa. Meijerit olivat myös varakkaita, joten niillä oli vartioitavaa omalla reviiрилään. Sen vuoksi oma suu tahtoi olla lähempänä kuin kontin suu.

Kokoon saatiin kuitenkin niin vahva Valio kuin noissa oloissa oli mahdollista.

Jouko Kallio kiittelee työssä erityisesti sitä, että heillä oli vahva pääjohtajan ja kentän tuki takanaan. Sen ansiosta ei tarvinnut Valioltaakaan kovin paljon kysellä, eivätkä he vielä siinä vaiheessa edes olleet Valion hallinnossa kovin näkyvästi mukana.

Omistajaohjausta eikä omistajien ohjausta

Valion hallituksen puheenjohtajana sittemmin pitkään toiminut Kari Inkinen Ruokolahdelta arvioi noita aikoja loppukesästä 2005 ennen kohdalokasta katoamistaan Saimaalla.

Inkinen kertoi, että hänen tullessaan ensin Etelä-Karjalan Osuusmeijerin hallintoon 1980-

luvun puolivälissä oli meijeriverkoston harveneminen jo nähtävissä, vaikka globalisaatiosta ei silloin vielä puhuttu. Pienen aluemeijerin toimintamahdollisuudet kuitenkin rapisivat silmissä ja viimeistään ne rapisivat Normilkin ja Maitokaaren syntymisvaiheessa.

Inkisen mielestä sopeutumisvaatimus uuteen kilpailulakiin oli totaalisen tyly. Oli pakko löytää malli, joka soveltui lainsäätöön, ja pakon edessä saatiin kaikki keskeiset toimijat alkuvaiheessa mukaan niin, että koko maan maidosta Valio Oy:ssä oli yli 80 prosenttia ja parhaimmillaan lähes 90 prosenttia.

Keskeistä Valio Oy:n syntymiselle oli Inkisen mielestä, että vaikeuksista huolimatta voitiin kuitenkin sopia yhteisistä periaatteista, joilla meijeriteollisuus pannaan kuntoon.

Erityisen tärkeää oli tulevan yhtiön sitoutuminen siihen, että jokainen tuottaja sai maidosta saman hinnan, oli hän sitten tuottajana Utsjoen mutkassa tai Riihimäellä kivenheiton päässä tehtaasta. Maidon keräilykustannukset kompensoitiin todellisten kulujen mukaan.

Jokaikinen valiolainen maidontuottaja oli samalla lähtöviivalla. Jos tästä ei olisi sovittu ja sitä kiveen hakattu yhtiöjärjestyksessä, Valio Oy:tä ei olisi Inkisen arvion mukaan syntynyt.

Silloinen tekemisen meininki sai Inkiseltä kiitosta.

Oli sekä näkeviä luottamushenkilöitä että sellaista toimivaa johtoa, joka osasi katsoa tulevaisuuteen. Tapahtui oikeaa omistajaohjausta eikä omistajien ohjausta. Nämä ovat kaksi valan eri asiaa.

Toimitusjohtajat ovat tässä pelissä tärkeitä. He saattavat olla halutessaan muutoksen jarru, vaikka pitäisi olla päinvastoin. Inkinen ei halunnut osoitella ketään, mutta totesi kuitenkin, että rakennekehitys voi lähteä etenemään ihan toisella tavalla vasta sen jälkeen, kun johtajan oma asema ensin turvataan.

Toimitusjohtajan näköä parantaa kummasti, kun on voita oman leivän päällä.

Osa lähti omille teilleen

Myöhemmin eri syistä ennen vuotta 1995 muutamia meijereitä lähti Valiosta omille teilleen. Nämä olivat yleensä pienimmän pään meijereitä, joten kokonaisuuden kannalta niillä ei ollut kovin suurta merkitystä.

Kohtalokasta oli se, että kaksi suurta, ensin Kainuun Osuusmeijeri ja sitten Maito-Pirkka, tekivät omat harharetkensä. Ne tulivat kalliiksi maidon tuottajille, varsinkin yhteinen yritys Aito Maito Finn. Se aloitti vuonna 1998 ja ajautui heti hintakilpailuun Valion kanssa, jotta sai tuotteitaan kaupan hyllyille, ennen muuta maitonesteitään, jotka olivat meijereille katteellisimpia.

Kauppa tanssitti molempia yrityksiä ja painoi hinnat pohjalukemiin. Se puolestaan söi meijereiden tilityskykyä tuottajille.

Aito Maito kesti vajaat pari vuotta, mutta saattoi sinä aikana Maito-Pirkan ja Kainuun Osuusmeijerin lähes konkurssin partaalle ja maitonestemarkkinat sekaisin.

Syynä eriseuraisuuden syntyyn Inkinen pitää ”toivotonta tavoitteiden yhteensovittamista”. Jo pelkästään se, että haluttiin säilyttää oman meijerin piippu lämpimänä, mutta olla samaan aikaan mukana etenevässä rakennekehityksessä, oli hirmuisen vaikeaa, kun kenellekään ei voitu antaa takeita meijerinsä toiminnan jatkumisesta.

Jokainen oli jatkamisen suhteen samalla viivalla, mikä sinällään oli aivan reilu päätös. Jos yhdelle olisi luvannut jotain, se olisi sulkenut toisen pois. Oli joko lähdettävä mukaan yhteisillä ehdoilla tai sitten ei.

”Turhaa kritiikkiä”

Kun on jälkikäteen kritisoiu päätöksentekijöitä siitä, että he olivat liian jyrkkinä kokonaisuuden puolesta, niin Inkisen mielestä tällainen kritiikki on täysin turhaa ja sopimatonta.

Sotkamolainen näkökulma, missä keskelä ”ei mitään” ei ole yhtään mitään, on sinänsä ymmärrettävä, vaikka kaikki järkisyyt puolsivat muita päätöksiä.

Kainuussa saattoi vaikuttaa sekin, että pelättiin enää pistää kaikkia maitoja samaan tonkaan, kun oli jo menetetty kainuulaisille tärkeä Hankkija konkurssissa ja terve säästöpankki pankkikriisin seurauksena. Vieläkö piti kainuulaisten ylpeys osuusmeijeri uhrata samalle alttarille.

Tampereella ei ollut tällaisia ongelmia, mutta siellä oli uusittu hyvässä kunnossa oleva meijeriteollisuus, josta oli vaikea luopua. Tampereilaisten työpaikkojen tukeminen saattoi olla vahva argumentti monelle.

Maito-Pirkalla oli vanhastaan epäluottamus- ta Valioon, mutta silti on vaikea sanoa, mitkä tekijät Maito-Pirkan irtautumiseen vaikuttivat kaikkein merkittävimmin. Hallitus esitti sopimuksen hyväksymistä, mutta hallintoneuvoston lopulta kaatoi.

Hintataso raiskattiin

Inkisen mukaan on vaikea ynnätä sitäkin, mitä Kainuun ja Maito-Pirkan eriseuraisuus maksoi maidontuottajille, sillä vielääkään ei ole palattu faktisesti maitonesteiden hinnoittelussa sille tasolle, joka maitosodassa raiskattiin. Kyse on joka tapauksessa sadoista miljoonista silloisista markoista, joidenkin laskelmien mukaan jopa miljardiluokan menetyksistä. Riippuu siitä, mil- tä ajalta menetyksiä lasketaan.

MTK:n silloinen maitoasiamies Matti Voutilainen arvioi, että kolmessa vuodessa menetettiin miljardi markkaa. Meijereissä ja Valiossa pitkään toiminut johtaja Pentti Moisio hyväksyy arvion suuruusluokan.

Harmillista oli se, että hintojen lasku kirpaisi kaikkia, myös näitten meijereitten ulkopuolisia maidontuottajia, koska se heijastui koko maan tuottajahintatasoon.

Käytännössä meijerin hallintomiestä kirvelee erityisesti se, että kyseessä on tuote, jossa meillä on yhä edes jonkinlainen teoreettinen ja käytännönkin rajasuoja. Tällaisen tuotteen hintaa olisi voitu pitää hieman korkeammalla, mutta keskinäisellä myyntikilpailulla hinta painui tasolle, jonka korjaaminen on äärimmäisen vaikeaa.

Hinnan palauttaminen takaisin kestää minimissäänkin ainakin viisi vuotta ja on joskus suorastaan mahdotonta, kuten nyt näyttää.

Maidon tukkuhinnan aleneminen ei mennyt edes suoraan kuluttajille, vaan jäi käytännössä suurimmaksi osaksi kaupan kukkaroon. Näin kuluttaja ei maitosodasta hyötynyt kuin korkeintaan hetkellisesti jossain myymälässä.

Kari Inkistä suretti haastattelun aikaan erityisesti se, että maito on yhä aivan surkean alihinnoiteltu tuote. Tuottajan on vaikea ymmärtää, että pakattu vesilitra voi maksaa nyky-Suo-

messä yli euron, mutta maitolitrana saa parhaimmillaan 60–70 senttiin.

Olympiastadionilla Coca-Cola maksoi yleisurheilun MM-kisoissa 2005 kolme euroa, mutta maidosta sellaista hintaa ei saa koskaan.

”Rationalisointia raaimmillaan”

Maitosota rauhoittui, kun Kainuun Osuusmeijeri ja Maito-Pirkka palasivat takaisin Valion helmaan vuosituhannen vaihteessa. Jonkinlaisina ei-toivottuina tuliaisina oli Kilpailuviraston määräämä 150 miljoonaa litraa raakamaitoa, joka Valion pitää määräävän markkina-asemansa perusteella myydä kilpailijoilleen niiden tarpeisiin.

Sittemmin ruotsinkielisten maidontuottajien tulo Valioon vuonna 2004 lisäsi Valion myyntivoittoa kilpailijoille 30 miljoonaa litraa eli kokonaismäärä nousi yhteensä 180 miljoonaan litraan.

Käytännössä näillä asioilla ei kuitenkaan ole ollut kovin suurta merkitystä, koska Valio on joka tapauksessa myynyt maitoa kilpailijoilleen. Sillä on myös ollut maitoa jalostettavanaan enemmän kuin se on tarvinnut.

Kilpailuvirasto oli lähellä sitäkin päätöstä, että tuhlaajapoikien paluu Valioon olisi estetty, mutta se olisi todennäköisesti tiennyt konkurs-sikypsien yritysten loppua. Siihen ei Kilpailuvirastonkaan rohkeus riittänyt.

Suomen meijerit 2006

VALIO OY

Valion tuotantolaitokset:

1. Valio, Haapaveden tehdas
2. Valio, Helsingin tehdas
3. Valio, Joensuun tehdas
4. Valio, Jyväskylän meijeri
5. Valio, Kaitsorin tehdas
6. Valio, Lapinlahden tehdas
7. Valio, Oulun meijeri
8. Valio, Riihimäen meijeri
9. Valio, Seinäjoen tehdas
10. Valio, Tampereen meijeri
11. Valio, Toholammin tehdas
12. Valio, Turengin tehdas
13. Valio, Vantaan tehdas
14. Valio, Äänekosken tehdas

Valion kotimaiset tytäryhtiöt

15. Nordic Jam Oy

Valion hankintaosuuskunnat:

16. Alueosuuskunta Promilk
17. Evijärven Osuusmeijeri
18. Härmän Seudun Osuusmeijeri
19. Kainuun Osuusmeijeri
20. Liperin Osuusmeijeri
21. Mejeriandelslaget Milka - Meijeriosuuskunta Milka
22. Nurmeksen Osuusmeijeri
23. Osuuskunta Idän Maito
24. Osuuskunta Lapin Maito
25. Osuuskunta Länsi-Maito
26. Osuuskunta Maitosuomi
27. Osuuskunta Pohjolan Maito
28. Osuuskunta Tuottajain Maito

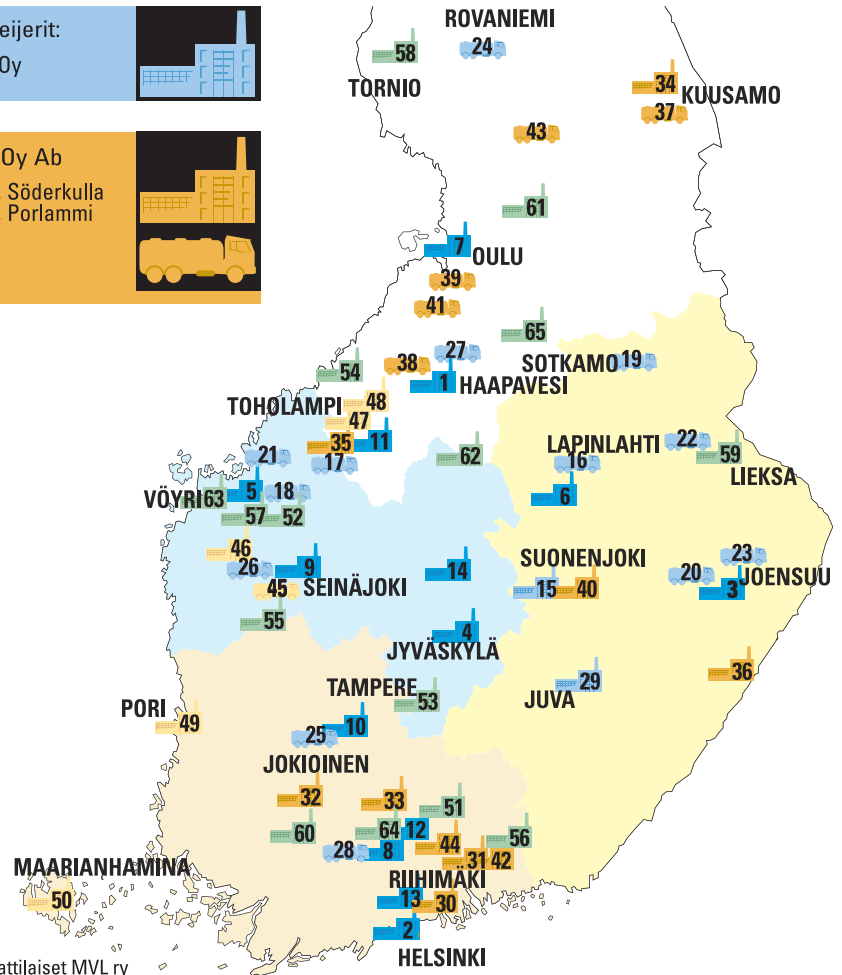
Valion yhteistyömeijerit:

29. Juvan Luomu Oy

INGMAN FOODS Oy Ab

30. Ingman Foods, Söderkulla
31. Ingman Foods, Porlammi

Lähde: Meijerialan ammattilaiset MVL ry

- Ingman Yhteistyöryhmä
32. Halkivahan Meijeri Oy
  33. Hämeenlinnan Osuusmeijeri
  34. Juusto Kaira Oy
  35. Kaustisen Osuusmeijeri
  36. Kiteen Meijeri Oy
  37. Kuusamon Osuusmeijeri
  38. Laaksojen Maitokunta
  39. Limingan Osuusmeijeri
  40. Osuuskunta Maitomaa
  41. Paavolan Osuusmeijeri
  42. Porlammin Osuusmeijeri
  43. Ranuan Meijeri Oy
  44. Ruhan Kartanon Meijeri

ITSENÄISET OSUUSMEIJERIT

45. Hirvijärven Osuusmeijeri
46. Ilmajoen Osuusmeijeri
47. Osuuskunta Maitokolmio, Toholampi
48. Osuuskunta Maitokolmio, Sievi
49. Osuuskunta Satamaito
50. Alands Centralandelslag

KESKUSLIIKKEISIIN KUULUMATTOMAT MEIJERIT

51. Felix Abba Oy Ab, Lahden tehdas
52. Härmä Food Oy
53. Jokilaakson Juusto Oy
54. Jukkolan Juustola Oy
55. Juustoportti Oy
56. Kaslink Foods Oy, Korian tehdas
57. Kyrönmaan Juustomestarit Oy
58. Lapin Juustola Oy
59. Lieksan Laatuherkut Oy
60. MTT
(Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus)
61. Niemitalon Juustola
62. Pyhäsalmen Herkku
63. Riitan Herkku Oy
64. Suomen Nestlé Oy Valiojäätelö
65. Vaalan juustola Oy

Jäljelle jäi kuitenkin ikävä luku muutoinkin sopeutumisasikeuksissa olleiden Suomen maitotalonpoikien ja meijereiden historiaan.

Valion teollisuuden ja sen toimipisteiden järjestelyä Kari Inkinen piti rationalisointikysymyksenä raaimmillaan. Valio Oy:n alkuvuosina toimipisteitä oli 36, ja haastatteluhetkellä 2005 niitä oli jäljellä 15.

Keskittäminen jatkuu kuitenkin yhä. Tavoitteena on ollut pääsy tuoretuotteissa kolmeen tehtaaseen koko maassa. Viime vaiheen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että Tampereellakin voidaan jatkaa toimintoja, joten sikäläinen huoli työpaikoista on ainakin näillä näkymin ohi.

Näin isoa aluetta kuin Suomi pinta-alaltaan on, ei hevinkin kyetä vähemmällä pisteillä hoitamaan. Viiden miljoonan kuluttajan tarpeet voitaisiin esimerkiksi Pietarissa huolehtia hyvinkin yhdestä tehtaasta, mutta Suomessa sellainen ei Inkisen mielestä onnistu.

Maidon hankintaosuuskuntien määrää Inkinen piti osuuskuntien omana kysymyksenä. Osuuskunnat maksavat tuottajan ja Valion välissä vain noin kolme senttiä maitolitralla. Sillä maksetaan välttämättömät kulut, jotka eivät kokonaan katoa, vaikka osuuskunnat räjäytettäisiin pois.

On lähinnä tuottajien itsensä asia, pitävätkö he tuottajapalvelut tuttujen henkilöiden ulottuvilla vai ovatko valmiita odottamaan niitä kauempaa.

Kansainvälinen menestyminen

Suurimmat haasteensa Valio saa kansainvälisyydestä. Uhkakuviin kuuluu, että loputkin vientituet karkaavat alta. Tämä on näköpiirissä jo EU:n 2007 alkavalla rahoituskaudella.

Kansainvälisellä puolella ei ole varaa epäonnistua, sillä kotimaassa hankitusta raaka-aineesta eli maidosta lähtee vientiin 40 prosenttia. Tästä on lähes puolet tuonnin aiheuttamaa vientiä eli suunnilleen Riihimäen tai Lapinlahden tehtaan vastaanottaman maitomäärän verran. Sekin on Valion hoidettava. Jos siinä ei onnistuta, se on sitten lypsäjän tilistä pois, Inkinen aprikoi.

Valion runsaan 1,6 miljardin euron liikevaihdosta tulee jo kolmannes ulkomailta

Valio sanoo olleensa kansainvälisillä markkinoilla pitkään lähinnä vientimyyjä, mutta tavoitteena on päästä vientimarkkinoijan asemaan.

Näillä kahdella asialla on Inkisen mukaan selvä ero. Myynti on lähinnä ylijäämien sijoittamista, mutta markkinointi on enemmän. Se on pyrkimystä kuluttajatuotteisiin ja niistä saatavaan parempaan hintaan. Markkinahinta on aina varmempi kuin massatuotteeksi luokiteltavan könttivoin tai jauhesäkin hinta.

Venäjän markkinoilla Valio on jo hyvin paljon brändeillä, kuten merkkivoilla sekä Oltermanni- ja Viola-juustoilla. Valio jo sinällään on tunnettu merkki siellä ja Viola erityisen tunnettu.

Keski-Euroopassa Valio on samoin merkkituotteilla, joiden osuus viennissä on kaksinkertaistunut EU-aikana. Yhdysvalloissa brändit ovat kova sana, kuten Finlandia-juusto. Se ei ole Amerikassa suuri merkki, mutta kuitenkin tunnettu paikallisesti.

Keski-Eurooppaa hoidetaan tytäryrityksillä, mutta Venäjällä toimitaan toisin. Jos sinne mentäisiin omilla yrityksillä, niille pitäisi samalla luoda myös oma maidontuotanto, sillä huipputuotteet vaativat huippuraaka-aineen. Moskovaan on suunnitteilla lähinnä logistiikkakeskuksen ja sulatejuustolan rakentaminen.

Tilanne on Valion kannalta erilainen kuin muilla elintarviketeollisuuden lohkoilla, vaikkapa teurastamoilla tai viljan jalostajilla.

Valio luottaa yhteistyöhankkeisiin. Sellaisia on Sveitsissä, Espanjassa ja Irlannissa ja viimeksi alkuvuodesta 2006 myös Saksassa sen suurimman meijeriyrityksen Nordmilchin kanssa. Valion sittemmin eronneen toimitusjohtajan Harry Salonahon mukaan yhteistyöverkosto alkaa olla valmiina ainakin pääosin.

Yhteistyöhön halukkaita on yhä, sillä Valio on eurooppalaisessa meijeriperheessä osiaan maineessa.

Osaaminen näkyy siinäkin, että Valio on kyennyt maksamaan maidontuottajilleen eurooppalaisittain hyvää hintaa. Se ylittää EU:n

keskihinnan ja on eräänlainen valttikortti myös kansainvälistä yhteistyötä mietittäessä.

Valion suuri kysymys näet on siinä, pitäisi-
kö sen fuusioitua eli liittoutua ulkomaisten mai-
tojättien kanssa, ettei jäätäisi yksinään pussiin
Euroopan perukoille.

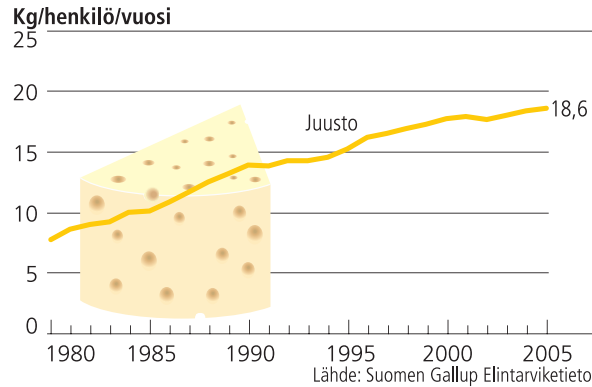
Ruotsalaisen Arlan kanssa Valiolla oli vakavia
neuvotteluja, mutta tulosta ei tullut, vaikka var-
sin pitkällä jo oltiin. Arlan silloisen Suomen-toi-
mintojen johtajan Matti Uusitalon mukaan oltiin
jopa niin pitkällä, että Arlan johdolla oli perus-
teet odottaa suomalaisten myönteistä vastausta.

Kun suostumusta ei tullut, Arla suuntasi
Tanskaan ja fuusioitui sikäläisen jätin MD Food-
sin kanssa. Valiossa tästäkin tiedettiin, sillä Arla
ilmoitti Juutinrauman sillan rakentamisen vai-
kuttaneen sen, ettei ole muuta vaihtoehtoa kuin
liittoutua tanskalaisen toimijan kanssa. Tavara
kulkee joka tapauksessa sillan yli.

Suomalaisiakin MD Foods kiinnosti jo siinä
vaiheessa, kun Normilk Oy perustettiin. Normil-
killa oli suoria kontakteja MD Foodsiin ja myös
muualle, mutta ne jäivät, kun se alkoi laittaa
Maitokaaren kanssa kotimaan päätä kuntoon.

Suomessa liittoutumia katsellaan yhä, vaikka
Arlan kanssa sopimusta ei tullut. Arlakin oli jat-
kuvasti kiinnostunut Suomesta. Syksyllä 2006
se hankki Ingman Oy:n ja sai näin myös oman
jakeluverkoston Suomeen.

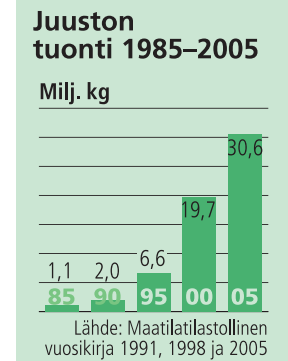
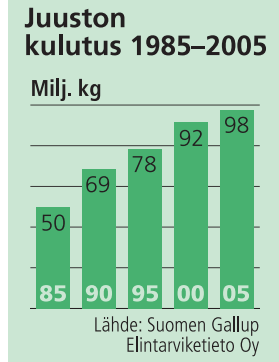
Juuston kulutus 1980–2005

Ruotsissa Valiolla on tytäryhtiö ja yhteistyö-
sopimukset kahden pienen meijerin kanssa. Yri-
tys pitemmälle menevään yhteistyöhönkin oli,
mutta se kaatui ruotsalaismeijereitten keskinäi-
seen kinasteluun.

Tulevaisuudessa tilanne voi olla toinen, sillä
Euroopassa on vielä kaksi maatalouden sektoria,
joiden tuotantoa suojellaan kiintiöjärjestelmil-
lä. Valio toimii näistä toisella eli maitosektorilla.
Toinen on sokeri, jonka järjestelmiä jo puretaan.

Jos maitokiintiötkin jossain vaiheessa pure-
taan, niin silloin markkinat ovat avoimet. Silloin
maidolle voi käydä kuten sokerille: tuotannon
painopiste siirtyy maihin, joissa se on edullisin-
ta. Joka tapauksessa paineet maidon hintaan ja
sitä kautta tuotantoedellytyksiin kasvavat, jos
kiintiöinti lopetetaan.

Kotieläintuotteiden kulutus milj. kg ja kg/henkilö 1985–2005

Tuote	1985	1990	1995	2000	2005
■ Kulutus, milj. kg					
Maito ja nestemäiset maitovalmisteet ¹⁾	1 156,2	1 076,9	1 011,9	977,3	1 062,6
Meijerivoi	52,6	26,6	26,5	19,5	17,4
Juusto, rahka ja raejuusto	49,7	68,6	78,3	91,6	90,2
Kananmunat	54,6	55,1	59,9	51,4	48,6
Naudanliha ²⁾	103,5	108,6	96,1	99,0	97,5
Sianliha ²⁾	156,9	164,2	164,6	168,8	175,7
Siipikarjanliha	21,1	33,8	44,6	68,9	84,3
■ Kulutus, kg/henkilö					
Maito hapanmaitotuotteet ja kerma	243,2	222,9	203,2	193,9	184,8
Meijerivoi	10,9	5,5	5,5	3,8	2,3
Margariini	7,1	7,6	8,3	7,7	6,6
Juusto	9,6	12,7	14,8	16,5	18,8
Kananmunat ³⁾	10,6	11,1	11,8	10,1	9,4
Naudanliha ²⁾	21,3	21,8	19,4	19,0	18,6
Sianliha ²⁾	32,0	33,0	33,3	33,0	33,5
Siipikarjanliha	4,2	6,8	8,7	13,3	16,1

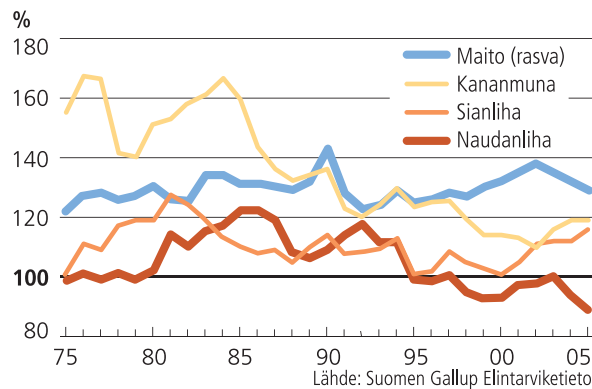
1) Sisältää viennin ja tuonnin vuodesta 1992 alkaen.

2) Kuumapainovähennys (2 %) vuodesta 1995 alkaen.

3) Tilastointia muutettu vuodesta 2001.

Lähde: Maatilatilastollinen vuosikirja 1991, 1998 ja 2005, MITL 2006 sekä ravintotase 2004–2005

Kotieläintuotteiden omavaraisuus 1975–2005

Toistaiseksi kiintiöt on turvattu vuoteen 2015. Silti asia jo huolestuttaa. Se panee kysymään, miten tällaisen tilanteen varalta on valmistauduttu. Meijeriseniori Pentti Moisiokin miettii, mikä on meidän huoltovarmuutemme tila, jos tulee kriisi. Sokeria ilman on pärjätty ennenkin, mutta ei ilman maitoa ja maitotuotteita.

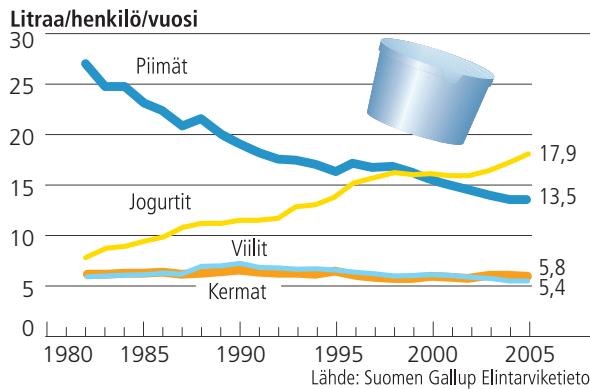
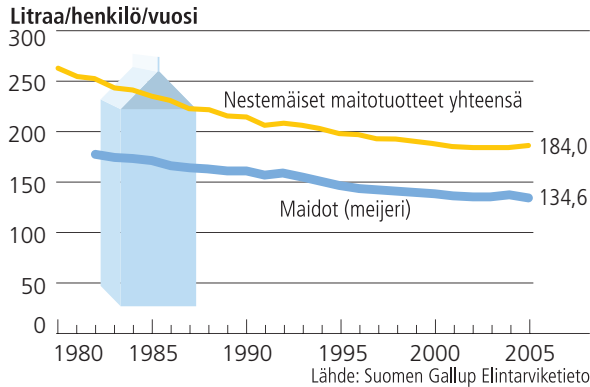
Kevyttuotteet Suomen asia

Suomessa on käyty vuosikymmeniä rasvavalistusta, jonka seurauksena meillä kulutetaan kevyttuotteita enemmän kuin muualla Euroopassa henkeä kohden laskettuna. Kulutusmaitokin on muualla rasvaisempaa kuin Suomessa. Meillä mennään yhä rasvattomampaan suuntaan. Sama koskee jogurttia eli pitää olla 0,0-tuotteita.

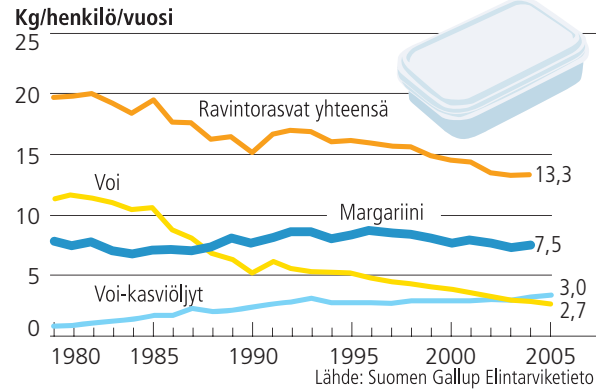
Inkisen arvion mukaan suuntaus kevyisiin tuotteisiin saattaa sinällään olla hyvä, mutta sen käänteinen puoli on, että meillä jää rasvaa käyttämättä suhteellisesti enemmän kuin muualla Euroopassa. Rasvaosan vientitarve kasvaa vastaavasti ja aiheuttaa meille maidon hinnoitteluongelmaa suhteessa muuhun Eurooppaan.

Valiassa mietitään, ottaako ravitsemustiede kantaa rasvaongelmaan ja jos ottaa, niin miten ja missä vaiheessa, koska rasvaakin tarvitaan. Sen kulutuksen vain pitää olla oikeassa suhteessa kokonaiskulutukseen.

Nestemäisten maitotuotteiden kulutus 1980–2005

Ravintorasvojen kulutus 1980–2005

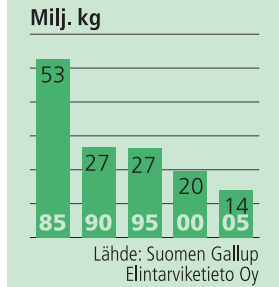
Inkistä surettaa, että huonot ravitsemustotumukset näkyvät ja menevät usein maitorasvan piikkiin, vaikka siitä ei ainakaan kulutuslukujen perusteella voi olla kysymys.

Inkisen mielestä on aika ällistyttävää sellainenkin näkymä, että ensimmäistä kertaa Suomen historiassa on varttumassa sukupolvi, jonka vanhemmat elävät pitempään kuin varttuva polvi itse.

Kuolleisuus sydän- ja verisuonisairauksiin lisääntyy ylipaino-ongelmien vuoksi, jos tahti ei muutu.

Valion osalta Inkinen on tyytyväinen siihen, että maitorasva ei enää ole sellainen kirosana kuin joskus ennen. Suhteet lääkärikuntaan ovat hyvät, ja yhteisessä neuvottelukunnassa katsotaan, mitä voitaisiin tehdä vielä paremmin.

Voin kulutus 1985–2005

Valio välttyi pakottamiselta

Tohtori Risto Volanen seurasi Euroopan maitonäkymiä maataloustuottajien järjestön Copan johtajana Brysselistä ennen Vanhasen hallituksen valtiosihteeriksi siirtymistä ja sitä ennen Pellervo-Seuran osuustoimintaosaston johtajana.

Volanen pitää Suomen maitomenestyksen yhtenä ansiona sitä, että Suomessa Valiota ei pakotettu maksamaan ylihintaa maidontuottajille siinä vaiheessa, kun liitettiin EU:n jäseneksi 1995 ja tuottajahinnat romahdutettiin yhdessä yössä EU:n tasolle. Ruotsi sortui pakottamiseen pehmentääkseen tuottajien menetyksiä, ja se kostautui heille niin, että elintarvikeyritykset ovat siellä yhä heikoissa kantimissa ja huonoja maksajia tuottajille.

Kuluttajahintojen muutos

huhtikuu 1994–huhtikuu 1995

Kuluttajahinnat	+1,5 %
Kananmunat	-41,7 %
Rasvat, öljyt	-18,5 %
Liha	-13,5 %
Hedelmät, marjat, vihannekset	-9,2 %
Leipä- ja viljatuotteet	-7,6 %
Ravinto	-7,1 %
Maito, juusto, kananmunat	-4,6 %
Mut ravintoaineet	-3,9 %
Kala	-2,3 %
Peruna ja perunavalmisteet	+18,7 %
Kahvi, tee ja kaakao	+28,4 %

Lähde: Tilastokeskus

Valiota ei tarvinnut muutoinkaan pakottaa, sillä se oli heti EU:n parhaita tilittäjiä sen ansiosta, että maidon markkinointi oli keskitetty yhteen yhtiöön eli Valioon. Merkitystä on myös sillä, että tuotannosta markkinoidaan meillä maitonesteinä suurempi osa kuin muissa EU-maissa.

Suomessa ei tuottajahintoihin yleensä-kään puututtu sivustapäin, ja se rauhoitti Suomea myös rajuilta tuontipaineilta ensi vaiheessa. Tuontipaineet alkoivat kasvaa vasta myöhemmin.

Tosin Suomen elintarvikeoteollisuus oli Valiota lukuun ottamatta jäsenyysvaiheessa yleisesti sellaisessa taloudellisessa ahdingossa, että siitä ei olisi ylimääräistä irronnut pakottamallaakaan.

Eurooppalaisessa vertailussa Englanti oli aiemmin se maa, joka kulki maataloussektorin rakenteissa muita edellä niin hyvässä kuin pahassa. Siellä on ollut Euroopan suurimmat maitotilat, mutta niiden tuotantoa eivät ole jalostaneet Euroopan tehokkaimmat meijerit. Maalla ei ole esittävä laadukkaita brändejä alalta, vaan kaupan omat tuotemerkit, privat labelit, ovat vallanneet markkinat.

Risto Volanen sanoo, että Englannissa ei enää uskota sikäläisen maidontuotannon tulevaisuuteen. Investoinnit ovat vähissä ja koko sektori taantumassa. Tässä piilee hänen varoittava sanansa Suomelle, joka viime vuodet on elänyt vahvaa investointivaihetta maitosektorillaan.

Osuusteurastamot lähes pohjalukemissa

Osuusteurastamoissa, maan lihantuotannon ykkösjalostajissa, elettiin 1980-luvulle tultaessa päällisin puolin varsin turvallisessa kansallisessa järjestelmässä. Hintasäännöstely toimi senkin sateenvarjona, mutta varjon alla piili jo epävarmuus tulevasta.

Vuonna 1977 Lihakunnan toimitusjohtajaksi Kuopioon tullut Paavo Jauhiainen kertoo hämmästyneensä, miten heikossa taloudellisessa asemassa olevan talon hän sai hoitaakseen. Piti aivan rautalangasta vääntää malli, jotta itselle ja muille kävi selväksi, missä jamassa oltiin ja mikä ansaintatarve talolla oli käyttökatteella mitattuna.

Osuustoiminta oli toiminut vuosikymmenien perinteen mukaisesti niin, ettei voitonteko ollut mikään tärkeä asia. Tärkeää oli saada omistajille eli osuuskunnan jäsenille kaikki, minkä firma pystyi keräämään, eikä sellainen tapa toiminut inflaatio- ja kasvuyhteiskunnassa.

Jauhiainen sanoo, että vasta 1980-luvun puoliväliä lähestyttäessä yritys alkoi olla siinä kunnossa, että saattoi lähteä keskustelemaan muiden osuuskuntien kanssa alan kehitysnäkymistä.

Lihakunta oli jäsenmäärällä mitattuna suuri talo. Sen toiminta-alue käsitti yli puoli Suomea Savosta Lappiin asti, mutta silti oli suuri huoli siitä, ettei jäädä paitsioon muiden taakse. Stra-

tegista asemaa heikensi vielä, että Lihakunta toimi nauta-alueilla. Kaksi kolmasosaa tuotannosta oli nautaa ja vain yksi kolmannes sikaa, mutta yleinen kulutuksen suunta oli aivan toinen. Se oli kohden broileria ja sianlihaa.

Lihakunta haki nopeasti yhteistyökumppania ja pääsi fuusiokeskustelussa pohjalaisten osuusteurastamon, Itikan, kanssa viittä vaille sopimukseen. Muodollisesti kyse oli enää yhteisen pääkonttorin sijaintipaikasta Kuopiossa tai Seinäjoella.

Tähän hanke kuitenkin kaatui, mutta asiallinen syy ei ollut niinkään pääkonttori, vaan Lihakunnan suuri jäsenmäärä. Lihakunnalla oli jäseniä 17 000 ja Itikalla 12 000. Tämän perustella Lihakunnasta olisi tullut johtava fuusio-kumppani, eikä se sopinut pohjalaisten pirtaan.

Seuraavaksi Lihakunta kävi keskusteluja Lounais-Suomen Osuusteurastamon LSO:n kanssa. Tässä oli synergiaa, kun Lihakunta oli nautatalo ja LSO sikatalo. Ne olisivat täydentäneet toisiaan. Keskusteluissa ei päästy kuitenkaan alkua pitemmälle. Lounais-Suomen suunnalla arvioitiin tuolloin, että jos Suomi liittyy joskus EU:hun, niin Salpausselän pohjoispuolella lihaa ei tuoteta kiloakaan. Siellä olevan kumppanin kanssa yhteistyö ei houkutellut varsinaissuomalaisia.

Jauhiainen kertoo, että vakavia keskusteluja Lihakunta kävi yhdistymisestä myös Saarioinen

Oy:n kanssa. Taloudelliset laskelmat olivat edullisia kummallekin ja yhteisymmärrys molemminpuolista, kunnes Saarioisten omistajaohjaja Pentti Avotie alkoi epäillä, että joutuisi Heikki Haaviston juoksupojaksi samaan tapaan kuin arveli osuustoimintajohtajien olevan ja perui hankkeen.

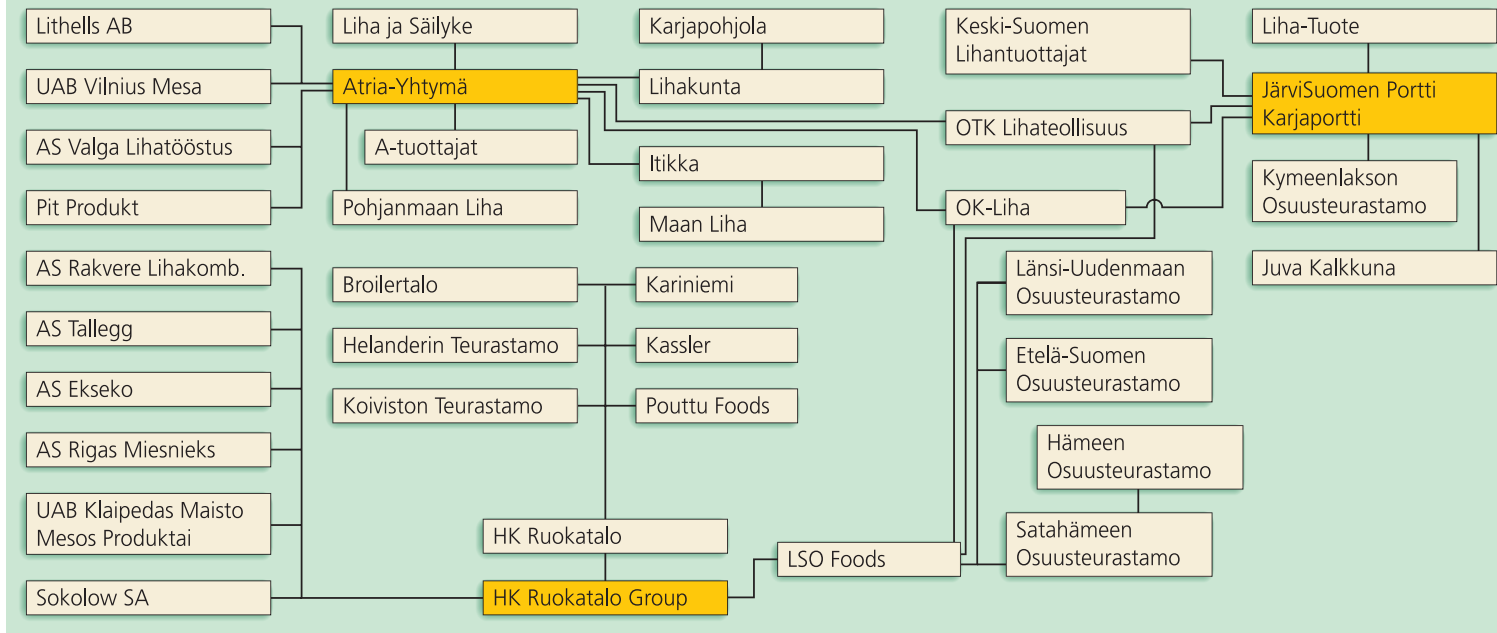
Välillä kontaktia oli myös lähinaapurin Osuuskunta Karjaportin kanssa, mutta Portin mielenkiinto kohdistui enemmän etelän kutsualueille kuin pohjoisille tuotantoalueille.

Itikka hyväksyi lopulta Lihakunnan

Lopulta Lihakunnalle löytyi kumppani ensimmäisestä kohteesta Itikasta sen jälkeen kun Sepo Paatelainen oli tullut Itikkaan syksyllä 1987 ja toimitusjohtajaksi heti seuraavana vuonna. Osuuskunnat tunsivat toisensa hyvin aiempien fuusiokeskustelujen perusteella ja kykenivät laittamaan teollisuutena yhteen vuonna 1990.

Jo silloisen tarkastelun alkuvaiheessa osapuolet totesivat, että taseiden perusteella Itikan

Rakennekehitys osuusteurastamoissa 1960–

omistus uudessa pörssi-yhtiössä on 55 prosenttia ja Lihakunnan 45 prosenttia. Itikalla oli ollut hyviä vuosia ennen yhdistymispäätöstä.

Paatelainen sanoo, että häntä auttoi lihatalojen tilanteen näkemisessä se, että hän palasi alalle 14 vuoden jälkeen rakennusteollisuudesta, joka oli voimakkaasti kilpailtu toimiala. Siellä oli totuttu muutoksiin ja avoimeen talouteen. Lihapuolella näiden vuosien ajalta oli nähtävissä lähinnä vain entiset kaverit, mutta uudistuksia oli vähän.

Haettiin rahaa ja dynamiikkaa

Jauhiainen oli ennättänyt uudistushankkeissaan ja kosioiretkillään pettyä osuuskuntaan päätöksentekemuotona. Hän piti sitä liian jäykkänä varsinkin siinä vaiheessa, kun oli lopullisen puristamisen paikka.

Ajatuksena oli rakentaa hallintomalli, joka pystyy nopeisiin ratkaisuihin ja niin, että ne tehdään pääoman perusteella eikä jäsenmääriä mittaamalla. Oli myös näkyvissä, että jäsenmäärät pienenevät rajusti ja samalla osuuspääomaa lähtee pois. Uutta oli vaikea saada, kun kilpailijat ostivat lihaa ilman osuusmaksuvelvoitetta.

Osakeyhtiömalli mahdollisti Jauhiaisen ajatuksissa pääomahankinnan pörssistä investointitarpeita varten. Se antoi dynaamisen tavan johtaa ja toi vielä läpinäkyvyyttä yrityksen toi-

mintaan. Siinä johtajakin joutui pistämään itsensä teurastuspukille.

Seppo Paatelaisella oli Itikassa hyvin samantapaiset ongelmat kuin Jauhiaisella Lihakunnassa. Talo oli hänen tullessaan ehkä hieman paremmassa kunnossa ja toimialuekin suppeampana helpommin hallittavissa, vain Etelä- ja Keski-Pohjanmaan 32 kuntaa, mutta tuotantolaitokset olivat vanhentuneita. Lihakunta oli panostanut laitoksiinsa, mutta ne olivat kuitenkin hajallaan laajan alueen eri puolilla.

Investointitarpeita riitti, vaikka Itikka ja Lihakunta olivat 1980-luvun loppupuolella toimialansa kärkipäätä. Saarioinen Oy piti tuolloin kilpailun johtopaikkaa.

Tuolloiset haasteet johtivat sekä Lihakunnassa että Itikassa yhtiöittämisajatusien lopulliseen toteuttamiseen ja rahan hakuun pörssistä. Yritysten osakkeet kävivät hyvin kaupaksi, emisiovoittoja tuli ja tämän jälkeen oli helppo pistää teolliset yritykset yhteen. Enää ei ollut ongelmia jäsenmäärästä, kun sijoitettu pääoma ratkaisi.

Mitenkään kivuttomasti nämä vaiheet eivät kuitenkaan onnistuneet.

Pellervo-Seurassa ja МТК:ssa oltiin varauksellisia yhtiöittämisen suhteen, vaikka tiedettiin osuuskuntien pääomahuolet. Yhtiöittäminen sopi huonosti osuustoiminnan perinteeseen,

johon kuului, että kaiken toiminnan piti koitua suoraan ja ainoastaan jäsenen hyväksi.

Rahamiesten tulo yhtiön omistajiksi toisi vaatimuksen osingon maksamisesta, joten osuuskunnissa oltaisiin tämän jälkeen vastuussa jäsenten lisäksi myös sijoittajille. Se nostaisi kysymyksen, kumman ehdoilla toimitaan, jäsenen vai sijoittajan.

Tällaista opillista kysymystä tärkeämmäksi taisi kuitenkin muodostua se, että yhtiöittäminen pelättiin siirtävän jäsenten valtaa osuuskunnista yhtiöille ja siis toimivalle johdolle. Osuustoiminta ei enää olisikaan yhtiöiden kautta samanlaista pienten ihmisten yhdenvertaista yhteistyötä kuin ennen.

Paavo Jauhiainen muistaa, miten hän ja hänen teurastamonsa johtavat hallintomiehet olivat tästä Helsingin herrojen tentattavana. Lopputulos oli pitkän pohdinnan jälkeen, että yhtiöittäminen eteni epäilyistä huolimatta. Se oli myös eräänlainen kulminaatiokohta.

Lihakunnan ja Itikan lisäksi myös LSO lähti etenemään yhtiöittämisen tietä rakenteittensa ja teollisuutensa kehittämisessä. Vain Karjaportti jatkoi puhtaasti osuuskuntana.

Itikan ja Lihakunnan päätös sai myös Pentti Avotien korjaamaan käsityksiään ja sähköttämään Lihakunnalle, että ette taida sittenkään olla aivan juoksupojan asemassa.

Kovan luokan yritysostoja

Osuusteurastamojärjestöön tai TLK-ryhmään, kuten sitä noihin aikoihin kutsuttiin, oli vuosien mittaan ostettu ja sulautettu lukuisia pienehköjä yksityisiä liha-alan yrityksiä, mutta myös kovan luokan taloudellisia ja aatteellisia kilpailijoita, kuten Helsingin Kauppiaat eli HK vuonna 1975, OTK:n lihanjalostusteollisuus vuonna 1981 ja viimeksi S-osuuskaupoilta OK-Liha eli aiempi Karjakunta vuonna 1985.

Ostot kasvattivat ryhmää ja sen markkinaosuutta. Ne myös sujuivat juohevasti paitsi OK-Lihan ostamisen osalta.

OK-Lihaa oltiin jo myymässä ja melkeinpä myytykin elintarvikejätti Cultorille. Ryhmä pääsi viime vaiheessa väliin, ja niin kauppa kääntyi sen hyväksi yhtäältä MTK:n valppauden ja nopean toiminnan sekä toisaalta SOK:n joidenkin johtomiesten ja varsinkin sen hallintoneuvoston puheenjohtajan Seppo Törmälän ansiosta.

Jälkeenpäin Heikki Haavisto kyllä miettii, olisiko silloisessa tilanteessa sittenkin pitänyt toimia toisin. Kauppa oli Cultorin merkittävä omistaja ja vastusti tuottajien väliintuloa, koska pelkäsi TLK-ryhmän vallan kasvua eräänlaisena uutena liha-Valiona. Varsinkin Tuko oli vastaan.

Enemmän Haavisto kuitenkin mietti sitä, olisiko OK-Lihan meno Cultorille sitonut tätä Suomen maatalouteen voimakkaammin ja estänyt

sen myöhempää fuusioitumista niin helposti tanskalaiseen Daniscoon. Olisi saattanut käydä niinkin, että myöhemmässä vaiheessa OK-Liha olisi ollut sieltä ostettavissa halvemmalla ryhmän osaksi.

Ostot kuitenkin sulautettiin osuusteurastamoihin joustavasti muilta osin, HK organisoitiin suoraan TLK:hon. Siitä tuli sittemmin harmia.

TLK:n alasajo alkaa

HK kilpaili TLK:n kyljessä jäsenosuusteurastamoitten kanssa ja herätti sen vuoksi närää. Maakunnissa katsottiin, että HK:n toiminta johti epäterveeseen sisäiseen kilpailuun TLK-ryhmässä. HK:lle piti toimittaa lihaa hallinnollisesti sovituin hinnoin, jotka teurastamoissa koettiin huomattavasti halvemmiksi kuin markkinoilta saatavat tukkuhinnat. Valmistetut tuotteet kuitenkin kilpailivat jäsenten omien tuotteiden kanssa.

HK:ssa näkemykset olivat päinvastaiset. Sen mielestä liharaaka-aineen hinnat olivat liiankin korkeat, mikä johti sittemmin ohjastoihin järjestön ulkopuolelta, vaikka järjestöllä oli omasta takaa lihaa liian kanssa.

Maakunnissa oli tyytymättömyyttä myös keskusliikkeen muuhun toimintaan. Sitä pidettiin tehottomana organisaationa paitsi kotimaassa myös ulkomaankaupassa, joka oli sen perustehtäviä.

Vienti oli aikanaan kannattavaa, mutta kun silloinen Holkerin hallitus leikkasi vientitukia, kannattavuus heikkeni ja koko vientitoiminta alkoi tulla räsikseksi lihataloille.

Käytännössä viennin kustannuksista vastasivat ylituotantotalot. TLK:n vientiosasto toki hoiti viennin, mutta kaikki tappiot, jotka viennistä, varastoinnista ja tasapainottamisesta tuli, hoiti jokainen talo itse, Seppo Paatelainen valitteli.

Viejinä olivat lähinnä Itikka ja Lihakunta. Itikalla oli runsaasti sikaa ja Lihakunnalla nautaa.

Lso ja Karjaportti toimivat lähempänä suuria kulutuskeskuksia ja saivat hääriä enemmän kotimarkkinoilla.

Tämä asetelma kiristi keskusliikkeen ja maakuntien välejä, mutta näkyi myös rintamalinjoina niin, että Lso ja Karjaportti tukeutuivat enemmän TLK:hon, kun taas Itikka ja Lihakunta olivat sen toimintaan hyvin kriittisiä.

Karjaportti tunnettiin luotettavana lihan toimittajana TLK:lle aina, kun TLK lihaa tarvitsi. Lso puolestaan oli jo entuudestaan TLK:n tuki ja turva vahvan puheenjohtajansa Eeri Hyrkön kaudelta.

Vaihtoehtoja haettiin

Arvostelua herätti myös TLK:n kaksiportainen organisaatio, johon HK:n ymppääminen toi omat ongelmansa. Organisaation laskettiin aiheuttavan ylimääräisiä kustannuksia siinä määrin,

että Itikka ja Lihakunta halusivat muuttaa TLK:n pelisääntöjä, mutta eivät onnistuneet siinä, kun talot pelasivat kukin omaan pussiinsa.

Teurastamot hakivat ratkaisua ongelmalliseen tilanteeseen siltä pohjalta, että joku niistä olisi ostanut HK:n omistukseensa. Se olisi vienyt yhden päällekkäisyyden. TLK olisi hoitanut entiseen tapaan kansainvälisen kaupan ja tutkimuksen ja yleensä järjestölliset asiat.

TLK:lla oli omat ehdotuksensa, joilla pattitilanteesta päästäisiin, mutta nekkään eivät johtaneet tulokseen. TLK:ssa pelättiin tuottajille tärkeään keskitetyn markkinoinnin periaatteiden murtumista ja lihan tuottajahintojen romuttumista, kun osuusteurastamot ryhtyvät kilpailemaan keskenään.

Varsinkin Itikassa paineet olivat kovat. Se oli panostanut paljon alueensa lihantuotannon tehostamiseen ja jo sen vuoksi ja myös muista syistä sen oli mielestään pakko uusia ja laajentaa tuotantolaitoksiaan. Muutoin olisi jääty pelkästään raaka-aineen toimittajiksi.

Olellainen kysymys oli se, mihin uutta ja korvaavaa rakennetaan. Siitä käytiin kovaa keskustelua.

TLK:n silloisten pelisääntöjen mukaan Itikka olisi saanut mitoittaa laitoksensa vain oman toimialueensa kulutusta vastaavaksi. Seppo Paatelainen sanoo, että sen kokoisella tehtaalla ei oli-

si ollut minkäänlaista menestymisen mahdollisuutta.

Itikka kävi neuvotteluja TLK:n kanssa, kun TLK:lla oli samaan aikaan tarve uusia HK:n tuotantolaitoksia.

Itikka ehdotti, että rakennettaisiin uusi tuotantolaitos Nurmoon suoraan raaka-aineen äärelle. Laitoksen ei olisi tarvinnut olla Paatelaisen mukaan edes Itikan omistuksessa, mutta tämäkään ajatus ei ottanut tulta.

Senaikaisessa Suomessa lähdettiin siitä, että laitoksen piti olla kuluttajien lähetyvillä eli Helsingin seudulla. Pelättiin ja oltiin melkein pävarmoja, että jos osuusteurastamojärjestö ei rakentaisi pääkaupunkiseudulle, sen tekisi joku muu ja veisi samalla markkinat.

Itikka teki sitten omat johtopäätöksensä. Se lähti rakentamaan Nurmoon luottaen siihen, että sillä on Lihakunnan tuki takanaan, kuten tietysti teollisen fuusion kautta olikin.

Kohtalokas ohjostotoiminta

Samoihin aikoihin HK:n lihanhankinnassa sattui kohtalokas virhe. HK osti huomattavan määrän sianlihaa ryhmän ohi Koiviston teurastamolta Varsinais-Suomesta, ja se suututti perin pohjin LSO:n toimitusjohtajan Voitto Scharlinin. LSO joutui juuri silloin pakastamaan suuria määriä sikaa eli omassa ryhmässä tavaraa oli kosolti tarjolla.

LSO:n toimiva ja hallintomiesjohto mietti tilannetta loppuvuoden ja joulun pyhät 1990 ja totesi omalta osaltaan luottamuksen keskusliikkeeseen menneen ohioistotoiminnan vuoksi. Ohioistoista tuli ainakin muodollisesti se viimeinen pisara, joka sai teurastajan lasin vuotamaan yli ja LSO:n liittymään Itikan ja Lihakunnan leiriin.

Loppuratkaisu oli ulkopuolisille yllätyksellinen ja TLK:lle väkivaltainen. Pääjohtaja Voitto Koskenmäeltä ammuttiin kirjaimellisesti ratsu alta, kuten hän itse asian tuolloin ilmaisi.

TLK yhtiöitettiin, koska yhtiö oli helppo lopettaa. Se asia hoidettiin jo kesällä 1991.

Kaatumisen tai alasajon, kuten sitä yleisimmin kutsuttiin, mahdollisti nimenomaan LSO:n lähtö mukaan hankkeeseen. Se takasi kolmelle suurelle sen määräänemmistön, jota ne siihen tarvitsivat.

Kun TLK:n omaisuus jaettiin, jokainen talo sai selvitystoimikuntaa vetäneen Paavo Jauhiaisen mukaan osuutensa mukaisen osan. Jauhiaisen mielestä näin sai myös Karjaportti, joka kävi tavaramerkistä myöhemmin oikeutta, mutta tuloksetta.

LSO sai HK:n uusine laitoksineen ja velkoineen ja HK:n tuotemerkin, mutta joutui maksamaan niistä kovan hinnan. Itikalle ja Lihakunnalle tuli Atria-tuotemerkki ja valtakunnallinen

markkinointioikeus, jota Atria nimenomaan tavoitteli ja joka oli itsestäänselvyys kaikille, kun keskusliike lopetettiin.

Perinnönjako tarkoitti lopullisesti kahden suuren lihatalon syntyä tähän maahan. Ne on tunnettu nimillä Atria Yhtymä Oyj ja HK Ruokatalo Oyj. Kolmantena on Karjaportti, sittemmin Järvi-Suomen Portiksi nimensä muuttanut ja enää ainoa osuuskuntamuotonsa säilyttänyt yritys alalla.

Portti on lähtenyt velkasaneerauksen kautta vaikealle tielle tervehdyttämään talouttaan. Siinä tarkoituksessa se myös on myös ulkoistanut lihanhankintansa LSO Food Oy:lle vuonna 2006.

Luottamuspula viimeinen niitti

TLK:n kohtaloa on sittemmin paljon pohdittu.

Seppo Paatelainen sanoo, että TLK:ssa luotettiin liiaksi siihen, että markkinoita hoidettaisiin vielä hallinnollisin keinoin, eikä oikein uskottu, että markkinatalous jyräisi poliittisen voiman niinkin nopeasti.

Joidenkin mielestä TLK:ssa luotettiin liiaksi siihenkin, että MTK pystyisi estämään lihantuottajien järjestäytyneen markkinoinnin hajottamisen.

Suurin syy nurinmenoon oli Paatelaisen mukaan kuitenkin luottamuspula johtoa kohtaan. Se oli loppujen lopuksi se asia, joka koitui TLK:n kohtaloksi. Monien neuvotteluiden jälkeen ei ollut enää uskoa siihen, että silloinen johto oli-

si kyennyt johtamaan muutosta ja saamaan aikaan hyvää jälkeä.

Jälkeenpäin Paatelainen pitää pelkästään teoreettisena sellaista mahdollisuutta, että voit olisi sittenkin keskitetty TLK:n ympärille. Jos jotain olisi saatu aikaan, se olisi lähtenyt hänen mielestään enemmän valtapolitiikasta kuin teollisesta ja kilpailullisesta ajattelusta.

Paatelainen muistuttaa, että ruotsalaiset toteuttivat hieman myöhemmin Swedish Meatsissa TLK:ta vastaavan mallin, mutta ovat tehneet sen jälkeen vain kaksi tai kolme positiivista tulosvuotta ja olleet suurissa vaikeuksissa. Hänen hankintahintansaakaan ei ole ollut erikoinen, mutta taloudellinen tulos enimmäkseen katastrofaalinen.

HK:sta maksettua hintaa pidettiin varsinkin LSO:n piirissä kovana, suorastaan ylisuurena. Se oli ymmärrettävää, sillä HK:n arvo oli paljolti substanssissa, kun Vantaan projekti oli jo pitkällä. Myyjäpuolella näkemykset hinnasta olivat tietenkin päinvastaiset.

Hintakysymys tuntui kuitenkin olleen siinä vaiheessa toisarvoinen asia. Hintaa ei ajatella, kun taistellaan vallasta.

MTK:n toimia pelättiin

Yhtä mieltä kaupan osapuolet sen sijaan olivat siitä, että MTK pidettiin TLK:n loppuratkaisuis-

ta ulkona, koska pelättiin järjestön vastatoimia, jos tieto olisi vuotanut sen korviin. MTK oli niin vahvasti yhden talon kannalla.

MTK ja sen puheenjohtaja Heikki Haavisto saivat tiedon TLK:n kohtalosta vasta sitten, kun päätökset oli asiallisesti tehty. Haavisto tyytyi silloin vain toteamaan asiasta kertomaan tulleele osuuskuntien johdolle, että ”vai näin olette päättäneet”.

Haavisto halusi kaikesta huolimatta nähdä asian parhain päin. Hän luonnehti ratkaisua ”sanelluksi järkeistämiseksi” tuoreeltaan *Maa-seudun Tulevaisuudessa* 7. maaliskuuta 1991, mutta arvioi sen silti tuovan hyvät mahdollisuudet kustannusten alentamiselle, kun päästään moniportaisuudesta eroon.

Samassa lehdessä Haavisto varoitti osuusteurastamoita keskinäisestä markkinointi- ja hintakilpailusta, sillä hänellä oli syytä pelätä, että kilpailu ei poistu, vaan sitä tulee markkinoinnin lisäksi myös teuraiden hankintaan.

MTK:n harmi TLK:n kaatumisesta oli ymmärrettävä ja aiheellinen. Ovathan niin TLK, Valio kuin Munakuntakin olleet järjestölle niitä välineitä, jotka ovat lopulta turvanneet viljelijöille tuloatkaisuissa sovittujen tavoitehintojen toteutumisen. Ne ovat olleet ikään kuin viimeinen lukko tulojärjestelmässä.

TLK:n lopettaminen nähtiinkin MTK:ssa kuoliniskuna lihantuottajien etujen mukaiselle kes-

kitetylle markkinoinnille. Haavisto kertoo, että МТК:ssa harkittiin vetoamista tuottajajärjestön kenttään ja ennen kaikkea osuusteurastamoiden jäseniin keskitetyn markkinoinnin pelastamiseksi, mutta pelättiin, että kiistan tulo julkiseksi häiritsee osuusteurastamoita ja tukee kilpailevia lihaliikkeitä.

Alasajon seurauksena koko osuusteurastamojärjestö oli enemmän tai vähemmän hämmennyksen tilassa. ТЛК:lla oli hallussaan lihasta 75 prosenttia ja se oli selvä markkinajohtaja. Silloin oli syytä pelätä, miten käy, kun yhtenäistä ryhmää ei enää ole.

Perästäpäin Seppo Paatelainen vakuuttaa, että osuusteurastamoilla ei ole koskaan ennen ollut niin paljon lihaa kuin nykyään. Se on kuitenkin eri asia kuin ennen.

Lihanjalostusyrietykset ovat aktiivisia suurten tuotantoyksiköiden perustamiseksi varmistukseen lihan saantinsa. Viljelijöitä houkutellaan mittaviin investointeihin lupaamalla hoitaa ne rahoitusta myöten. Riski jää kuitenkin viljelijälle.

Rahastuksen meininki

Pääjohtajana toiminut Voitto Koskenmäki ei myönnä ТЛК:n kaatajien esittämään arvosteluun. Hänestä näytti pelkästään siltä, että kaatajina olleet ”pohjoisen pojat” halusivat rahastaa ТЛК:n. Se haluttiin panna lihoiksi ja päästä sen jälkeen

vapaasti valtakunnallisille markkinoille toteutamaan omaksi koettua etua.

Hankkeeseen osallistuneet osuusteurastamot ohittivat Koskenmäen mukaan keskitetyn markkinoinnin periaatteet täysin ja lähtivät sen sijaan keskinäisen kilpailun tielle. Markkinalähtöisiä tekijöitä korostettiin, koska se sopi kaatajien silloiseen tarkoitukseen.

Koskenmäen omasta mielestä ТЛК oli kuitenkin se, joka oli järjestössä markkinahakuinen. Se johti työtä valtakunnallisten brändien Atrian ja НК:n puolesta. Atria-työtä tehtiin yhteistyössä teurastamoitten kanssa, mutta НК:n osalta teurastamot eivät halunneet edes olla mukana.

Koskenmäki vakuuttaa, että hänen aikanaan ТЛК:ssa toimitettiin hallintoneuvoston päätösten mukaisesti. Ongelmia tuli kuitenkin siitä, kun samat miehet, jotka olivat tekemässä yksimielisiä päätöksiä ТЛК:ssa, tekivät omissa osuuskunnissaan, varsinkin Itikassa, päinvastaisia päätöksiä.

Reino Penttilä toimi puheenjohtajana sekä ТЛК:ssa että Itikassa. Hajaannus alkoi Koskenmäen mukaan näkyä käytännössä, kun Penttilä menetti ТЛК:n puheenjohtajuuden. Silloin lähtivät ulos ne, jotka halusivat rahastaa, vaikka enemmistö halusi jatkaa yhteistoiminnan tiellä.

Luottamuspuulasyytöksiin Koskenmäki tyytyy toteamaan vain, että se on näitten miesten käsitys.

LSO:kin lopulta halusi HK:n hänen arvionsa mukaan sen vuoksi, että HK alueella sijainneena sopi LSO:lle hyvin. Kaatajat tarvitsivat LSO:ta saadakseen enemmistön, ja LSO tarttui tilaisuuteen. Kun sille myöhemmin oli tulla konkurssi HK:n kanssa, Koskenmäki sanoo, että ilman HK:ta konkurssi olisi ollut vielä todennäköisempi.

LSO:n maksamasta hinnasta Koskenmäki arvioi, että TLK:n yhtiöittämisestä vapautuneita pääomia LSO joutui käyttämään tähän tarkoitukseen, joten Itikka ja Lihakunta pääsivät niillä rahastamaan. Pahempaa hän pitää kuitenkin Karjaportin asemaa. Portti sai osuuskunnasta kyllä osuutensa mukaisesti, mutta yhtiöittämisen jälkeen Atria-tuotemerkin immateriaalit arvot se menetti.

Koskenmäki ei usko siihenkään, että oli todellista halua yhdistää HK johonkin osuusteurastamoon. Silloin ei ajateltu koko teurastamokenttää, vaikka HK oli yhteinen nyrkki, joka prosessoi tehokkaasti lihan tuotteiksi ja toi lihalle näin sitä lisäarvoa, jota kaikki osuuskunnat kiipeästi tarvitsivat.

Ruotsalaisetkin ovat olleet Swedish Meatsissa kateellisia TLK:lle juuri HK:sta, koska heiltä itseltään on puuttunut lihan jatkojalostus. He ovat toimittaneet lähinnä vain ruholihaa jatkojalostajille ja palalihaa tukkukauppoihin, ja

tämä on Koskenmäen mielestä perussyy sikäläiseen alhaiseen tuottajahintaan ja huonoon talouteen, eikä hallintomalli. Scan-tuotemerkkikin on hänen mukaansa lähinnä palalihan merkki, tosin tunnettu Ruotsissa.

Hintapelko osui oikeaan

Voitto Koskenmäki arvioi, että Suomessa olisi vielä pitkään kyetty tilittämään tuottajille korkeampaa hintaa kuin sitten tilitettiin TLK:n alajakson jälkeen. Koko tilityskyky-ajattelu heitettiin lihataloissa silloin tavallaan romukoppaan, kun tuli muita huolia.

Haavistonkin teurastamoitten keskinäisen kilpailun seurauksista esittämä pelko osui valittavan oikeaan. Hän tajusi, että kova kilpailu, vaikka alentaakin kustannuksia, alentaa myös tuottajahintoja.

Tuottajahinnat jäivät heti alle tavoitehintojen. Ne ovat myöhemminkin EU-aikana jääneet eurooppalaisesta keskitasosta. Hetkellisesti on saatettu olla keskitason yläpuolella, mutta yleensä on oltu alapuolella.

Osuuskuntien keskinäinen kilpailu on tuonut myös sen, että periaate jäsenten yhdenvertaisuudesta on toteutunut vain osittain. On totta, että lihantuottaja, olkoon hän Savossa tai Kainuussa, saa saman hinnan kuin tuottaja aivan Nurmon teurastamon vieressä.

Yhdenvertaisuus ei ole kuitenkaan paljon painanut silloin, kun osuuskunnat ovat ryhtyneet ostamaan lihaa toistensa alueelta. Naapurialueen lihasta on joskus maksettu huikeasti yli sen, mitä omalla reviiirillä tuotetusta. Tällaisesta pistehinnoittelusta on hyötynyt joku yksittäinen, aidan yli potkinut tuottaja, mutta muut ovat kärsineet.

Käytössä ovat olleet ja ovat edelleen erilaiset partialisät ja sopimuslisät eli suurtuottajille maksetaan parempi yksikköhinta kuin muille. Sekin sotii osuustoiminnassa omaksuttuja periaatteita vastaan.

Jäsenkuntaa häiritsee myös, että liiketoimintojen yhtiöittämisen jälkeen osuuskunnilla ei ole enää huoli pelkästään jäsentensä menestyksestä, vaan on otettava huomioon myös riskipääoman sijoittajat ja niille maksettavat osingot. Jäsenistöllä ei ole selvää kuvaa, mikä on tuleva painopistealue, tuottajan saama tilityshinta vai sijoittajan saama tuotto.

Henkilösuhteetkin koetuksella

Osuusteurastamoissa käyty keskustelu on, ikävä kyllä, raastanut monilla tavoin henkilösuhteita. Aikanaan, jo 1930-luvulla leimahtanut karjariita repi paitsi näitä suhteita, myös sok:n ja mtk:n välejä.

Sittemmin 1960-luvulla Sakari Kontio joutui tulilinjalle Karjapohjolassa johtokunnan pu-

heenjohtajana ja koko osuusteurastamokentässä, kun kyseessä olivat periaatekiistaksi nousseet toimivan johdon ja luottamusmiessuhteet. Tämä maksoi myöhemmin Kontiolle, mtk:n silloiselle toiselle puheenjohtajalle, tlk:n lisätyn johtokunnan paikan. Siihen tuli lopulta Heikki Haavisto ykköspuheenjohtajana, vaikka Kontio Haaviston omasta mielestä oli pätevämpi liha-alan tuntija.

Haavisto itse ei kelvannut tlk-keskustelujen kuluttamana teurastamomiehille mtk:n lihavaliokunnan puheenjohtajaksi, vaan siihen piti nimittää silloinen toiminnanjohtaja Markku Nevala.

Haavisto itse sanoo, että suhteet joihinkin teurastamoihin pysyivät pitkään rasittuneina ja näkyivät joillakin muillakin aloilla. mtk:n puheenjohtajana Haavisto joutui astumaan milloinkin isokenkäisen varpaille, eikä semmoista olisi niiden mielestä saanut tehdä.

Valittaessa Esa Härmälää uudeksi puheenjohtajaksi Haavistoa tuuranneen Toivo T. Pohjalan jälkeen yksi valinnan perusteita oli mtk:n ulkosuhteiden parantaminen. Härmälä myöntää, että siinä oli ensi alkuun yhtä ja toista tehtävää. Sittemmin hän itse joutui joidenkin osuuskuntien tulilinjalle.

Asetelmat ovat Härmälän kokemuksen mukaan niin, että kun osuuskuntien ja mtk:n kannat joutuvat vastakkain, niin viljelijät kokevat

osuuskunnat läheisiksi ja silloin osuuskuntien äänikin kuuluu paremmin. Näin näyttää olevan, vaikka käytännössä мтк puolustaa viljelijöiden etua ja osuuskunnat omaa etuaan.

LSO oli kuilun partaalla

LSO:ssa НК:n osto toi uuden tilanteen. Toimitusjohtaja Voitto Scharlin tuskaili, kun tuli pyöritettäväksi kaksi yhtiötä ja kaksi tavaramerkkiä rinnan, osittain päällekkäin ja osittain keskenään kilpailen. LSO Foodia ja НК:ta ei onnistuttu nivomaan yhteen eikä niiden keskinäistä kilpailua saatu kuriin.

Rationalisointi takelteli siinä määrin, että parin vuoden sisällä 1994 vaihdettiin toimitusjohtaja. Ohjaksiin tuli Simo Palokangas, joka oli näyttänyt osaamistaan Lännen Tehtailla ja sitä ennen Munakunnassa.

Palokangas onnistui kääntämään nopeasti yli 100 miljoonan markan vuositappiota tehneen yrityksen muutaman kymmenen miljoonaa voitolliseksi. Hän myös aloitti tehokuurin, joka puri laajalla alueella.

Toimet olivat jäädä tyhjiksi, kun ilmeni, että Suomi on menossa Euroopan unionin jäseneksi ilman siirtymäaikaan kertarysäyksellä yhdessä yössä vuodenvaihteessa 1994/95. Tämän asian edessä vapisi koko elintarvikesektori. Konkursin uhka varjosti muitakin kuin НК Ruokataloa.

Palokangas kertoo tehneensä tässä vaiheessa suurimman virheensä yritysjohtajana, kun hän kävi pääministeristä lähtien kaikkien keskeisten ministereiden ja virkamiesten luona selvittämässä talonsa vaikeuksia. Hän mietti silloin, että kustajohtooselle hallitukselle olisi nolo juttu, jos LSO menisi EU-jäsenyyden vuoksi heti nurin.

Käyntien seurauksena ongelmat tulivat nopeasti muitten tietoon. Talo joutui silmätikuksi, jota mieluummin kammitettiin kuin autettiin, vaikka hallituksesta apua luvattiin. Veljesyritykset panivat hanttiin.

LSO:lla oli yhä akuutti rahoitusongelma. Rahaa oli luvassa, mutta sen osana oli raju 150 miljoonan markan lainan lyhennysohjelma, jonka hoitaminen silloisella kassavirralla oli täysin mahdotonta.

Kassa päinvastoin hupeni muutamassa viikossa, joten rahoitus jouduttiin neuvottelemaan uudestaan. Viikkojen jälkeen päästiin sopimukseen ehdolla, että kaikki osapuolet ovat siinä mukana. Tapiola-Yhtiöt kuitenkin vetäytyi ja niin rahoituspaketti hajosi.

Silloin oltiin niin hiuskarvan varassa, että jos joku kilpailijoista olisi saanut tietää todellisen tilanteen, sen että meillä ei ole rahoitusta, niin nurin olisi menty, Simo Palokangas sanoo jälkeinpäin.

Rahahanat ennättivät olla pankeissa kiinni puolitoista vuorokautta. Mitään ei pystytty

maksamaan ulos. Tuottajillekin jouduttiin selittämään, että oli tietotekniikan vaikeuksia, joiden vuoksi maksuja ei pystytty hoitamaan, vaikka kyse oli aivan muusta.

Tapiola lähetti vielä konkurssihakemuksen. Se ei suostunut edes tel-maksujen siirtämiseen vuoden loppuun yhdellä kertaa maksettavaksi, vaan nekin piti suorittaa ajallaan konkurssin uhalla.

Pelastaja löytyi lopulta vakuutusyhtiö Sammosta ja sen johtajasta Jouko K. Leskisestä. Sampo oli mukana myöhemminkin, kun LSO:lla oli osakeanti.

Atria-fuusio vaihtoehtona

Palokangas kertoo, että LSO oli täpärästi selviytymisestään huolimatta taloudellisesti niin tiukalla, että se neuvotteli kaiken varalta Atrian kanssa fuusiosta, kun ei voinut olla varma selviytymisestään omin voimin. Konkurssiin taloa ei haluttu missään tapauksessa laskea.

Tunnelmat olivat Palokankaan mukaan silloin kuin Suomella ennen talvisotaa. Jos antaudut, niin viedään Siperiaan ja jos taistelet ja häviät, ei käy yhtään sen huonommin.

Oli halua taistella ja niin myös taisteltiin.

Fuusioneuvoiteluissa oltiin Atrian kanssa jo niin pitkällä, että hallituspakatkin olivat jaettavina. LSO:lle oli luvassa hallintoneuvoston puheenjohtajuus, mutta se jäi lunastamatta, kun

käänne parempaan alkoi viimein näkyä syksyllä 1996.

LSO:n hallinto oli niihin aikoihin Pariisissa liha-alan messuilla, joiden yhteydessä hallitus kokoontui. Kun esille tuli fuusio Atriaan ja kysyttiin, mitä tehdään, Palokangas kertoi vastanneensa, että tässä asiassa ei tarvitse tehdä yhtään mitään. Fuusio ei enää ole tarpeen.

Palokangas sanoo todenneensa fuusiosta kysyneille, että sellainen voidaan kyllä tehdä, jos niin halutaan, mutta sitä ei enää tarvita. Ainaakaan hän itse ei ole siinä mukana, ”kun luonto ei anna periksi”. Hänelle oli selvinnyt, että omilla pärjätään, ja niin asia ratkesi.

Kulttuurihuolet koulun penkille

LSO:n, sittemmin HK Ruokatalon, historiassa on kymmeniä fuusioita ja niiden seurauksena kymmeniä erilaisia kulttuureita, joihin yritys oli lähellä kompastua.

Yksi vaikeimpia oli HK:n Vantaan tehtaan sulauttaminen osaksi muuta yritystä. Tilanne oli niin lukkiutunut, että tehdasta ei Palokankaan mielestä johtanut enää HK, vaan ammattijärjestö. Sen pillin mukaan tanssittiin.

Pahimmillaan ensimmäinen bonus piti maksaa, että väki tuli töihin ja toinen, jotta se teki jotain. Ja kun jollekin maksoi, piti maksaa kaikille tai muuten koko tehdas seiso.

Mahdottomaksi käynyt tilanne onnistuttiin ratkaisemaan henkilöstön sitkeällä koulutuksella, jonka koko talo kävi läpi toimitusjohtajaa myöten. Mukana olivat niin luottamusmiehet, työntekijät, päälliköt kuin johtajat.

Vastaavanlaisen koulutuksen oli aikanaan käynyt läpi myös Lihakunta ja saanut sen avulla henkilöstönsä puhaltamaan yhteen hiileen. Koulutuksen jälkeen talo ei ollutkaan enää riistäjä, vaan sampo, joka jauhoi hyvää kaikille.

ISO:ssa koulutuksen jälki näkyi heti. Ennen sitä Vantaan tehtaalle jouduttiin ottamaan töihin kaikki, jotka kävelivät portista sisään, mutta koulutusprosessin jälkeen pyrkijöitä on ollut moninkertaisesti enemmän kuin on voitu pestä. Talosta on tullut avoin ja arvostettu työyhteisö, jota esitellään muillekin.

Konkurssin välttänyt yritys rupesi laittamaan myös taseitaan kuntoon. Se lähti ulkomaisiin pörssiin ja sai kokoon 270 miljoonaa ja kotimaan joukkovelkakirjahankkeesta 62,5 miljoonaa silloista markkaa.

Palokankaan mukaan saatu riskiraha oli aivan keskeinen asia yritykselle. Eihän pörssiin muuten olisi lähdetty – varsinkin, kun sinne menoa myös emmittiin.

Tämän päivän arvion mukaan omalla kassavirralla olisi ehkä pysytty hengissä, mutta firma olisi varmasti toisen näköinen. Ainakin ke-

hitys olisi ollut kovin hidasta, Palokangas arvioi.

Laajeneminen maailmalle

Kun nähtiin, että yritys selviytyy, edessä oli kasvun strategian miettiminen. НК oli jo sen koluokan yritys, että rajat kotimaassa alkoivat tulla vastaan. Nähtiin, että täällä joudutaan, ellei jotain uutta tehdä, tuota pikaa puolustusasemiin. Niissä on kovin vaikea olla, eivätkä hyvät ihmiset sellaisissa pitkään pysy. Piti lähteä kansainvälistymisen tielle.

Katseet käännettiin ensin Venäjän suuntaan, jonne oli yhteisiä projekteja menossa. Oltiin mukana ruotsalaisen Lithellsin kanssa, jonka Atria sittemmin osti, mutta johon НК:n taseet eivät silloin tuntuneet riittäville.

Kansainvälisen osakeannin aikaan alkoi kiinnostaa Rakveren lihanjalostustehdastehdas Virossa. НК tunsu taloa ennestään, kun oli suunnitellut sen tuotantolaitokset. Baltia nähtiin myös oikeana suuntana. Se oli lähellä, riittävän pieni ja kulttuuri melkein sama eli sopiva ensi askel kansainvälistymisen tiellä.

Kommunismien jälkeisessä yksityistämisvaiheessa Rakvere oli joutunut käsiin, joissa oli paljon muitakin yrityksiä, ja joitakin niistä oli myytävä. Palokangas sanoo, että palaset loksahivat niin yllättävän hyvin kohdalleen, että hän ei lo-

pulta tiedä, kumpi puoli Rakveressa oli aloitteellinen, ostaja vai myyjä.

Kauppa tuli ja sen mukana myös iso sikala ja lisäksi Rakveren Riikan tehdas. Ruplan romahdetua toiminta oli aluksi tiukalla, mutta myöhemmin Rakverestä tuli talon kannattavin yksikkö.

Seuraavassa vaiheessa pari vuotta myöhemmin Ruotsin tuottajajärjestö LRF tuli HK:n yhdeksi omistajaksi. Naapuri oli niihin aikoihin varakas ja mieluisa yhteistyökumppani. Sen edustaja haaparantalainen Lars Danell tuli myös HK:n hallitukseen ja toi sinne kaivattua kansainvälistä näkemystä. Kaiken lisäksi hän puhui suomea, joten hän sopi hallitukseen senkin puolesta.

LRF:n taholla kaaduttiin sitten omiin ongelmiin, mutta kausi oli HK:lle opettavainen. LRF oli hankkiutunut mukaan myös puolalaiseen Sokolowin lihanjalostusyritykseen. Se oli jo silloin volyymiltaan iso yritys, lähes Suomen HK:n kokoinen, 3 500 työntekijää ja kuusi tehdasta.

HK oli seurannut Sokolowia ennenkin, mutta firma ja sen mukana tuleva riski tuntuivat kovin suurilta.

Sittemmin LRF päätti talousvaikeuksiensa vuoksi vetäytyä ulkomailta. Se oli valmis luopumaan Sokolowista, mikä jätti mahdollisuuden HK:lle. Kumppaniksi tuli tanskalainen osuusteurastamojätti Danish Crown, jonka kanssa ollaan nyt yhdessä Sokolowissa.

Danish Crownilla on edustajansa HK Ruokatalon hallituksessa, mutta hallituksen kielenä on nykyisin englanti, kun sopivaa suomen kielen taitajaa ei Tanskasta löytynyt.

Palokangas kiittelee yhteistyötä. Tanskalaiset ovat vahvoja teurastamisessa ja leikkaamisessa ja suomalaiset kuluttajapäässä. Tämä vahvistaa molempia.

HK marssi Ruotsiin

Varsin merkittävä siirto lihateollisuudessa nähtiin joulun alla 2006, kun ruotsalaisten johtavan lihatalon, tuottajaomisteisen Swedish Meatsin liiketoiminnot siirtyivät jättikaupassa HK Ruokatalolle.

Kauppa nostaa HK:n Pohjoismaiden toiseksi suurimmaksi lihataloksi Danish Crownin jälkeen ja Suomen suurimmaksi elintarvikeyritykseksi parin miljardin euron liikevaihdolla. Seuraavina ovat Valio ja Atria. HK saa myös pohjoismaisen nimen HK Scan Oyj.

HK:lle ruotsalaisjätin sulattelu on iso haaste ja koettelee sen tilityskykyä. Puheenjohtaja Marcus H. Borgström sanookin, että Ruotsiin mennään nöyrinä, vaikka isoja ollaan ja suuret markkinat ovat lähellä.

Kauppaa Swedish Meatsista hierottiin reilut puoli vuotta. Mukana oli alun perin kymmenkunta ostajaehdokasta: Suomen HK ja Atria, Tanskan Danish Crown, Hollannin rajus-

ti laajentanut VION ja USA:n jättimäinen Smith-fied sekä joukko erilaisia pääomasijoittajia. Lopulta НК jäi neuvottelupöytään yksinään ruotsalaisten kanssa.

Yllättävän lisäpiirteiden kaupan hierontaan toi, kun Atria, joka välillä jo ilmoitti vetäytyvänsä kisasta ja keskittyvänsä Venäjän markkinoihin, jätti kuitenkin aivan viime vaiheissa kilpailevan tarjouksen Swedish Meatsille.

Atria perusteli tarjoustaan paitsi aiemmilla keskusteluillaan Swedish Meatsin kanssa myös Ruotsista saaduilla yhteydenotoilla. Atrian tarjous tuli kuitenkin niin myöhään, että ruotsalaiset eivät ottaneet sitä käsittelyyn.

Atria olisi ostanut vain lihan jalostuksen ja jättänyt hankinnan, teurastuksen ja leikkaamisen ruotsalaisille itselleen, kun НК:n tarjous koski yrityksen kaikkea liiketoimintaa velkoineen päivineen.

Kumpikin talo, sekä НК että Atria, piti toisensa tarjouksia vihamielisinä. НК siksi, että se koki Atrian heittelevän kapuloita jalkoihin ja Atria puolestaan sillä perusteella, että se oli jo ennestään Lithellsin omistajana Ruotsin markkinoilla, joita НК tuli hämmentämään.

Niin tai näin. Ainakin tuottajille nokittelu oli epämieluisa kokemus. МТК muistutti lihatalojen osuustoiminnan periaatteista ja kehotti nii-

den mukaisesti taloja yhteistyöhön huutokaupan sijasta.

Lopputulos oli, että ruotsalaiset hyötyivät Atrian manööveristä niin kuin saattoi odottaa. Pöytään ei tarvinnut pistää lisää rahaa, mutta äänivaltaa ruotsalaisosuuskunta sai lopulta 12,3 prosenttia НК:sta. Ääniosuus nousi lähes nelinkertaiseksi alkuperäisestä tarjouksesta.

Itikkakin välillä paniikitunnelmissa

Suomen pohjoiset lihaosuuskunnat, Itikka ja Lihakunta, pitivät aikanaan ТЛК-ratkaisua itselleen voittona, vaikka ilo siitä oli jäädä ennenaikaiseksi, kun Suomen EU-jäsenyys alkoi käydä niillekin selväksi.

Seppo Paatelainen sanoo jo miettineensä, miten lyhyeksi hänen oma toimitusjohtajakautensa jää, kun mahdollisuudet selviytyä EU:n pelisäännöillä näyttivät perin vähäisiltä siitä huolimatta, että hänen firmansa oli lihataloista tuolloin selvästi vahvin.

Talot pohtivat asioitaan Pellervo-Seurassa. Siellä laskettiin yhdessä, kuinka monta sataa silloista miljoonaa piti säästää vuositasolla, jotta pysytään hengissä. Luvut tuntuivat hurjilta.

Nopea seuraus keskusteluista oli, että Itikka Lihapolarissa ja sittemmin nimenmuutoksen jälkeen Atriassa alettiin tehdä mielettömästi elon-

jäämissuunnitelmia. Niihin luottaen lähdettiin rationalisoimaan.

Atrialla oli Lihabotnian ja Lihapolarin fuusion jälkeen 12 tuotantolaitosta, joista yksikään Nurmon uutta tuotantolaitosta lukuun ottamatta ei vastannut talon oman käsityksen mukaan sitä teollista rakenteellista kilpailukykyä, jota EU-ajan arvioitiin edellyttävän.

Muutosvauhti oli mieletön. Vanhentuneita yksiköitä pantiin niin surutta kiinni, että päätöksiä jouduttiin selvittämään maaherraa ja eduskuntaa myöten ja kuuntelemaan ministeriöitten puhutteluja. Karavaani piti kuitenkin pitää liikkeessä ja antaa koirien haukkua. Sellaiselta lukittiin korvat.

Vauhti johti mahtaviin investointeihin Nurmossa. Kokonaismäärä oli yli 500 miljoonaa markkaa vuonna 1992. Paatelainen sanoo epäroimättä, että sellaiseen panostukseen ei olisi ollut mahdollisuutta, ellei toimintaa olisi yhtiötetty aiemmin ja saatu sitä kautta riskipääomaa.

Investointivauhti johti silti roimaan velkaantumiseen, mutta yllättävää kyllä, rationalisointietu oli niin mittava, että esimerkiksi henkilömäärä voitiin vähentää 3 000:sta 2 000:een tuotannon volyymien silti laskematta.

Tuotanto keskitettiin pääasiassa kolmeen pisteeseen: Nurmoon, Kauhajoelle ja Kuopioon. Muualla suljettiin ovia.

Rationalisointihyöty tästä oli niin hirmuinen, että ennen EU-jäsenyyttä tehtiin jo kunnon tuloista. Talo oli kuin olikin iskukunnossa EU-ajan tullessa.

Paatelainen haluaa antaa tunnustusta hallintomiehilleen muutokseen lähdöstä. Ilman heidän mukanaoloaan se ei olisi ollut mahdollinen.

Osuuskuntia on moitittu kankeiksi ja niiden kykyä tehdä päätöksiä huonoksi, mutta Paatelainen tyrmää nämä puheet. Harvassa firmassa päätöksiä on hänen arvionsa mukaan tehty yhtä vauhdikkaasti, voimalla ja omistajalähtöisesti kuin Atriassa sen kiireisimmässä muutosvaiheessa.

Selviytymisen halu oli se voima, joka pani liikkeelle. Hallinto oli mukana ja seisoi tärkeitten päätösten takana, vaikka päätökset olivat erityisen vaikeita silloin, kun toimintaa piti alueilla lopettaa.

Atriakin vahvistui Ruotsissa

Seuraava muutoksen vaihe Atrialle oli kansainvälistyminen. Kun HK Ruokatalo lähti ensi vaiheessa etelään Baltiaan ja Puolaan, niin Atria lähti länteen ja itään eli ensin Ruotsiin ja sitten Liettuan ja Viron kautta koukaten Venäjälle pitkällisen harkinnan ja tutkinnan jälkeen.

Ruotsissa Atria saattoi pitää asemaansa vahvana hankittuaan jo 1997 omistukseensa Lithell-

sin ja sen Sibylla-ketjun. Se oli maan lihatalojen kakkonen ja toi Atrian liikevaihtoon merkittävän osan Ruotsista.

Jatkoa tuli vuonna 2002, kun Atria osti lihajalosteita valmistavan Samfoodin ja liitti sen osaksi Lithellsiä.

Atriaa kuitenkin kirpaisi Swedish Meatsin siirtyminen HK:lle. Se muutti olennaisesti Atrian asemaa varsinkin, kun Lithells hankkii osan tarvitsemastaan lihasta Swedish Meatsilta. Atrian piti tehdä jotakin, ja se vetäisi kuin piilokorttina hihastaan Sardus-yhtiön, Ruotsin kolmanneksi suurimman lihatalon Swedish Meatsin ja Lithellsin jälkeen.

Sardusista Atria pääsi nopeasti kauppoihin heti helmikuussa 2007. Ensi vaiheessa omistuksesta ja äänivallasta siirtyi Atrialle liki 60 prosenttia ja loput myöhemmin.

Atria mietti Sardusin ostoa yhtenä vaihtoehtona jo Samfood-kaupan aikoihin ja uudelleen keväällä 2006, mutta hanke siirtyi Swedish Meatsin vuoksi ja ajankohtaistui heti sen jälkeen.

Liikevaihtoa Sardusilla on 234 miljoonaa euroa vuonna 2006, joten se nostaa Atrian 1,3–1,4 miljardin euron yritykseksi.

Sardus-yhtiö on tunnettu jalosteistaan, varsinkin leivänpäällisistä, jotka sopivat hyvin Atrian tuotevalikoimaan ja vahvistavat sitä entistään

Suomalaisittain Ruotsissa tehdyt yritysostot mairittelevat ja vahvistavat alan toimijoita. Käytännössä Ruotsin markkinat ovat suomalaisten käsissä, tosin mutkikkaiden, tuottajien tunteita nostattaneiden ja tarpeettoman kalliiksi käyneiden vaiheiden jälkeen. Edessä on vielä sanerausrakka varsinkin Swedish Meatsissa.

Panostukset Venäjälle

Baltiassa Atrian jalansija on pieni, mutta mukana yritys on sielläkin. Venäjä on se suuri mahdollisuus, josta Atria odottaa paljon.

Venäjällä kiinnostaa monikin asia, mutta erityisesti se, että alan ulkomaiset yritykset eivät ole sinne vielä kovin vahvasti sijoittuneet. Siellä on kuitenkin kulutuksen ja koko kansantalouden kasvu voimakasta. Se näkyy varsinkin Pietarin ja Moskovan alueilla, missä suuria marketteja nousee toinen toisensa jälkeen.

Atrian valinta kohdistui pietarilaiseen vuonna 1996 perustettuun perheyritykseen, Pit Produktiin. Atria osti sen koko osakekannan vuonna 2005. Tavoitteena on vielä vahvistaa kasvua Pietarin alueella, ja jos siinä onnistutaan, niin sitten katseet suunnataan Moskovaan ja muualle Venäjälle.

Venäjän ongelma on toistaiseksi raaka-ainepuolella. Teollisuus joutuu tuomaan puolet raaka-aineestaan ulkomailta, kun oma tuotanto ju-

roo. Tässä on suomalaisen osaamisen mahdollisuus. Me voimme viedä lihaa eli raaka-ainetta ja jalostaa sitä Venäjällä.

Valmistus on Pietarissa toistaiseksi edullista. Sikäläiset reseptitkin poikkeavat meikäläisistä siinä määrin, että ne puoltavat valmistuksen viemistä sinne. Venäläinen kuluttaja on myös isänmaallinen ja laatu tietoinen, koska on kokenut välillä huonojakin aikoja, Seppo Paatelainen muistuttaa.

Suomella on Venäjältä ennestään hyviä kokemuksia ja päinvastoin. Siellä tunnetaan Valio ja suomalaiset meijerituotteet, samoin Fazerin leipomot, jotka nykyään tekevät kilomääräisesti leipää enemmän Venäjällä kuin Suomessa.

Portin asema vaikeutui

Osuuskunta Karjaportti jäi TLK:n lopettamisprosessissa sivustakatsojan asemaan. Portti vastusti lopettamista viimeiseen saakka, mutta sillä ei ollut merkitystä, kun enemmistö teki päätöksiä.

Karjaportin kanssa samassa vastustamisen veneessä oli lähinnä ruotsinkielisten tuottajien osuuskunta Pohjanmaan Liha, mutta se siirtyi nopeasti Atrian kainaloon, kun menetti TLK-väylän.

Portti valitsi toisin ja piti itsenäisen tiensä. Se oli TLK:n purkamiseen asti maksanut tuottajille maan parasta lihan hintaa ja taisi tehdä täs-

sä myöhemmän puheenjohtajansa Kyösti Harjun mukaan pahan virheen.

Osa hyvästä tuloksesta olisi kannattanut siirtää sivuun puskurirahastoksi tulevia tarpeita varten sen sijaan, että kaikki tilitettiin tuottajille.

Portille hankalinta purkuprosessin yhteydessä oli yhteisen tavaramerkin menettäminen. Samalla meni muutamia yksittäisiä makkaroituja, joita oli tehty TLK:n nimissä.

Toinen hankaluus oli suuri velkamäärä ja kolmantena vielä se, että TLK:n hajottaminen ja sen seuraukset olivat yrityksen johdolle niin paljon voimia vievä asia, että varautuminen EU-jäsenyyteen jäi vähälle hoidolle.

Onnekkana asiana kaiken harmin keskellä silloinen toimitusjohtaja Jukka Haukka pitää sitä, että Karjaportin uuden tuotemerkin saamista ja käyttöönottoa osattiin valmistella jo ennen TLK:n purkamista. Tältä osin ei pudottu ihan tyhjän päälle.

Portti pärjäsi tappioitta vuoteen 1997, mutta sitten se teki neljä tappiovuotta peräjälkeen, kunnes alkoivat fuusiokeskustelut.

EU-jäsenyys pakotti Portin rakennusinvestointeihin. Ne olivat väistämättömiä, kun entisten tuotantorakennusten osalta asioita oli katsoitu pitkään läpi sormien.

Lappeenrantaan rakennetusta teurastamosta tuli pramea ja kapasiteettia lopulta liikaa, kun

tappiovuodet veivät tuottajia ja pudottivat hankittavan lihamäärän 40 miljoonan kilon tasosta lähes puoleen eli 23 miljoonaan kiloon.

Portissa toivottiin apua yhteisyrityksenä toteutetusta kalkkunapuolesta Juvalla, mutta siitäkin tuli enemmän riippa kuin pelastus. Portti joutui lopulta ottamaan yrityksen nimiinsä, että vältettiin konkurssi, mutta osakkaat menettivät osakepääomansa.

Mikkeliin vuonna 2003 valmistunut ruokatalo oli suurin ponnistus, 100 miljoonan markan laitos, jonka rakentamiseen Kyösti Harju sanoo puheenjohtajaksi tultuaan suhtautuneensa hyvin kriittisesti, koska hankkeen rahoitus perustui osin tulorahoitukseen ja edellytti seuraavien vuosien olevan voitollisia. Hankkeen puolesta olivat kuitenkin talon uusi johto, Mikkelin seudun hallintomiehet ja varsinkin kaupunki, jolle työpaikat olivat tärkeitä, joten rakennustyöt pantiin alulle.

Investointi oli Portille niin suuri, että siitä selviämiseksi olisi Harjun tekemien laskelmien mukaan pitänyt tehdä voittoa joka vuosi vähintään 25 miljoonaa markkaa seuraavan viiden vuoden aikana, jotta olisi kyetty hoitamaan lainat sekä tuottajille samat lisätilit ja osuuspääomat kuin kilpailijat.

Suurimpia tuottajia, joilla oli 60 000 markkaa osuuspääomaa täynnä, oli jo lähtenyt run-

saasti, ja pako jatkui edelleen. Koko markkina-kenttä oli muuttumassa.

Portilla oli TLK:n purkamisen jälkeen ollut joitakin yhteistyökeskusteluja eri tahoille, mutta sitten näytti, että saadaan aito tarjous, kun sekä HK Ruokatalo että Atria halusivat keskustella fuusiosta. Vuosi oli 2000 eli maansiirtotyöt Mikkelissä olivat silloin vasta alussa.

Atrian tarjous lopulta voitti. Siinä Atria olisi ottanut kaikki Karjaportin velat ja vanhat laitokset taseeseensa ja maksanut kaupan osakkeilla ja käteisellä rahalla.

Atrian viimeisen tarjouksen tultua asia tuntui olevan hyväksyttävissä. Oli jo sovittu pidettäväksi samanaikaiset hallitusten kokoukset molemmissa yrityksissä. Ne pidettiin, ja Atrian hyväksyi sopimuksen, mutta Karjaportissa asiat mutkistuiivat. Kunnallispoliittiset ja työllisyysnäkökohdat alkoivat painaa enemmän kuin lihatalopoikien edut.

Muodollisesti fuusion vastustajat menivät äänivaltakysymyksen taakse, vaikka sillä ei sinänsä ollut merkitystä, koska Portti olisi saanut joka tapauksessa kaksi hallituspaikkaa Atriasa eli puhevaltaa sitä kautta saman verran kuin muutkin. Jos ollaan yhtä yritystä, tuskin mitään kamppailusta hallinnossa kannattaa edes ajatella, koska tuottajat voivat joka tapauksessa myydä teuraansa minne haluavat.

Karjaportin hallintoneuvosto kutsuttiin vielä uudelleen koolle, mutta sielläkään asia ei mennyt läpi. Fuusion vastustajat estivät kokousteknisin syin haittojen ja etujen laajemman läpikäymisen.

Fuusion vastustajat saivat myös alueen lehdistöä tuekseen, kun varsinkin Kuopiossa pelättiin työpaikkojen menetyksiä, jos Atria keskittäisi toimintojaan Lappeenrantaan. Kuopiosta työpaiikat lähtivät myöhemmin, vaikka Atria ei Lappeenrantaan saanut.

Karjaportista tuli 2003 alusta Järvi-Suomen Portti, joka jatkaa enää ainoana osuuskuntamuotoisena lihatalona toimintaansa tässä maassa.

Toiminnan jatkuminen oli kiikun kaakun ja konkurssi lähellä, kunnes päästiin sopimukseen tervehdyttämishjelmasta ja talo hyväksyttiin velkasaneeraukseen 2003. Tällöin vuosina 2003 ja 2004 osuuspääomansa irtisanoneet tuottajat menettivät rahansa, yhteensä 1,9 miljoonaa euroa.

Uusin vaihe on lihan hankinnan ulkoistaminen HK Ruokatalolle syksyllä 2006.

Näillä toimilla Portti on raivannut itselleen mahdollisuuden selviytyä, mikä on tärkeää varsinkin tuottajien kannalta. Konkurssi olisi vienyt tuottajilta osuuspääomat ja saattanut joissakin tapauksissa tilojen tuotannon jatkamisen kyseenalaiseksi.

Nähtäväksi jää, miten Portti onnistuu mahdollisuutensa hyödyntämään. Hallituksen jättäneellä Kyösti Harjulla on kuitenkin viesti osuuskunnalle sen hallintotehtävistä. Niihin ei hänen mielestään pitäisi missään tapauksessa ottaa pienten kuntien kunnallispoliitikkoja. Tiukasti kilpailluilla avoimilla markkinoilla ei pärjää, jos kokemusta on pelkästään kuntatalouden verotulojen jaosta päättämisestä.

Harju on vielä jälkeensä laskenut Atrian tarjouksen sisältöä esitetyn kauppasumman perusteella. Kauppasumma koostui Atrian A-osakeista, 2 000 000 kappaletta, ja käteisestä rahasta. Syystalven 2005 osakekurssien mukaan Karjaportin velaton omaisuus olisi yli 260 miljoonaa mummon markkaa, jos kauppa olisi toteutunut.

Lihatalonpoikien kannalta olennaista olisivat olleet samat tuottajahinnat kuin muilla Atrian tuottajilla sekä turvatut osuuspääomat.

Pakkaajien sota munapuolella

Kananmunamarkkinat ovat olleet vuosikymmeniä kaikkea muuta kuin helpot. Niitä on sotkenut alan jatkuva ylituotanto ja se, että kananmuna on tyyppillisesti kotimarkkinatuote. Sen vienti on hankalaa ja kallista.

Alan johtava keskuspakkaamo, tuottajien itensä omistama Munakunta on saanut tuntea

tämän nahoissaan. Se on ollut markkinaajohtaja, joten siltä on edellytetty viennin hoitamista kuin itsestäänselvyytenä niin, että muut pakkaajat ovat saaneet toimia turvallisesti kotimaassa Munakunnan antamassa suojassa.

Turvallisuus katosi kuitenkin kertaheitolla, kun Suomi liittyi EU:n jäseneksi ja hinnat romahtivat yhdessä yössä alle kahden markan kilolta. Se oli ennenkuulumatonta, sillä aiemman tuottajahinnan perusteella arvioitiin, että EU:ssa kyettäisiin turvaamaan vähintään viiden markan hintataso kilolta.

Hintaromahdus herätti kaikki munaketjun osapuolet tuottajasta, pakkaajasta ja kauppiasta lähtien kuluttajaan saakka. Kuluttajatkin hämmästelivät olemattoman alas romahtanutta hintaa.

Tuottajat ryhtyivät keräämään rivejään erityisen Rusko-mallin taakse, mihin piti saa-

da mukaan myös pakkaajat ja kauppiat, jotta markkinat kyettäisiin vakauttamaan. Tarkoituksena oli vakauttaa ensin tuotanto ja sitten hoitaa ylijäämien vienti yhteisvastuullisesti, jotta kotimaan pää saadaan kuntoon.

Alku näytti lupaavalta, mutta rivit kuitenkin repesivät. Osa tuottajista ja pakkaajista, joiden olisi pitänyt välttämättä olla mukana, arveli sitenkin pärjäävänsä paremmin omillaan.

Ne halusivat toimia vain kotimaassa ja välttää osallistumistaan vientiin.

SOX:n A-Muna oli yksi pahimpia kantoja yhteisvastuun kaskessa. Kun sen pakkaamat munat menivät omien osuuskauppojen kautta kotimaahan eivätkä edes kunnolla riittäneet, niin A-Munalla ei ollut halua osallistua viennin kustannuksiin. Se katsoi, ettei ollut vastuullinen koko alasta. Samoin menettelivät monet suurehkot yksittäiset pakkaajat.

Kanatilojen lukumäärä kanalakokoluokittain 1990–2005

Vuosi	Kanatiloja, kpl (mukana kaikki tilat, joilla muniva kanoja, ei vain päätuotantosuunnaltaan olevat)												
	1–299 munivaa kanaa/tila	Osuus kana- tiloista, %	300–999 munivaa kanaa/tila	Osuus kana- tiloista, %	1 000– 2 999 munivaa kanaa/tila	Osuus kana- tiloista, %	3 000– 5 999 munivaa kanaa/tila	Osuus kana- tiloista, %	6 000– 9 999 munivaa kanaa/tila	Osuus kana- tiloista, %	10 000– munivaa kanaa/tila	Osuus kana- tiloista, %	Kana- tiloja yhteensä
1990	11 969	79,9	1 535	10,2	1 217	8,1	221	1,5	31	0,2	16	0,1	14 988
1995	4 723	67,0	896	12,7	1 138	16,1	239	3,4	47	0,7	8	0,1	7 051
2000	1 184	56,2	166	7,9	450	21,4	195	9,3	65	3,1	47	2,2	2 107
2005	896	57,8	93	6,0	267	17,2	139	9,0	69	4,5	85	5,5	1 549

Lähde: Maatilaräkisteri 2004 ja Tike

Useimmat halusivat välttää vientiä ja pyrkivät vain kotimaan markkinoille. Se piti tuottajainnat jatkuvasti alhaalla ja niin vallitsi kaikkien sota kaikkia vastaan.

Sittemmin on yritetty Rusko-mallin tapaan saada asioita uudelleen hallintaan vastaavanlaisen Laitila-malliksi kutsutun järjestelmän avulla.

Toiveita herätti se, että alan kaksi johtavaa keskuspakkaamoja Munakunta ja A-Muna yhdistyivät. Sen odotettiin tuovan vakautta markkinoille ja vähentävän keskinäistä kyräilyä alalta. Toiveet ovat tästäkin hieman rapisseet, vaikka vahvistunut Munakunta on kyennyt pitämään markkinaosuutensa. Yksittäisiä pakkaajia on kuitenkin tullut lisää sitä mukaa kuin on tullut uusia suuria tuottajia.

Kananmunien tuotannossa yrityskokoa on muita aloja helpompaa kasvattaa suorastaan teollisuusmaisiin mittasuhteisiin. Teoriassa koko ala voitaisiin Suomessa hoitaa yhdessä tai muutamassa yrityksessä. Ne voisivat myös itse pakata munat ja toimittaa markkinoille. Estenä tälle kehitykselle taitavat olla vain suuriksi kasvavat riskit.

Menossa onkin edelleen raju uloslyöntipeli. Siinä munien pakkaajat menestyvät, mutta tuottajat ovat heikoilla. He syövät kirjaimellisesti munaketjun muitten osapuolten kädestä ja vievä osaksi omasta syystään. Miksi kaupan pitäisi

maksaa kananmunista enemmän, kun joku on aina oven takana tarjoamassa halvemmalla?

Kanataloudessa ja sen luottamustehtävissä pitkään toiminut Juha Nevavuori sanoo, että pahimman pyörremyrskyn aikaan Munakunnassa yritettiin selviytyä johtajia kierrättämällä, kun tuntui, että homma ei ollut hanskassa. Sitä tehtiin kolme tai neljä kertaa, kunnes todettiin, etteivät ongelmat yksin johdosta johtuneet.

Johtajien ohella vaihtuivat myös puheenjohtajat. Joku haluttiin vaihtaa uuteen ja joku ei enää viihtynyt tehtävässä.

Miehissä ei välttämättä ollut vikaa, mutta markkinoitten levottomuus kuitenkin heijastui henkilöpolitiikkaan asti.

Tänä päivänä alalla ollaan sitä mieltä, että suora markkinointi ja tilapakkaaminen tulevat edelleen lisääntymään yrityskoon kasvun jatkuessa. Nevavuori laskee, että voidaan pärjätä lopulta hyvinkin, jos alalla maltti ja harkinta voittavat.

Viljakauppa jäi tyhjän päälle

Viljakaupassa Valtion viljavarasto hoiti kansallisen maatalouspolitiikan aikana sitä tehtävää, joka kotieläinpuolella oli suurilla osuuskunnilla. Valtion viljavarasto hoiti lakisääteisen monopolinsa turvin viljan vientiä ja tuontia ja piti näin yllä viljamarkkinoitten tasapainoa. Siinä auttoivat myös viljavaraston rakentamat suuret varastotilat.

EU-jäsenyyden vei viljavarastolta vienti- ja tuontimonopolin, joten valtion piti luopua viljavarastosta. Tilalle tuli EU:n viljan interventiojärjestelmä ja sitä hoitava interventioyksikkö.

Valtion viljavarasto pilkottiin Avena-yhtiöiksi, joista Avena Nordic Grain hoiti edelleen viljakauppaa ja Avena Siilostot nimensä mukaisesti viljavaraston siiloja. Avena itse hallinnoi molempia.

Siiloyhtiö jätettiin valtion omistukseen, mutta Avena Nordic Grain myytiin Lännen Tehtaille Säkylään. Sitä ennen Suomen Rehu oli jo siirtynyt Avenalle, joten sen mukana Lännen Tehtaat sai myös Suomen Rehun omistuksensa. Näin Lännen Tehtaista tuli myös merkittävä vilja-alan yritys aiempien toimintojensa lisäksi.

Viljavaraston yhteydessä olleen viljalaboratorion toiminta siirrettiin Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen (КТТК) huoleksi ja viljan varmuusvarastointi jätettiin huoltovarmuuskeskuksen hoidettavaksi. EU-jäsenyyden tuomat interventioehtävät sijoitettiin maa- ja metsätalousministeriöön perustetulle interventio toimistolle.

Vilja-asioissa kunniakkaan työn tehnyt Valtion viljavarasto oli näin siirretty historiaan.

EU-jäsenyyden kuviteltiin tuovan viljakauppaan sellaisen kilpailun, että markkinat hoitaisivat kaupankäynnin ja turvaisivat vakaat eurooppalaisen tason hinnat viljalle EU:n pelisään-

töihin perustuen. Tässä odotuksessa on petetty. Suomen pienillä markkinoilla viljan hinta ei ole yltänyt EU:n hintatasolle.

Viljavarasto jätti tyhjiön, jota mikään suomalainen vilja-alan toimija ei ole kyennyt paikkaamaan EU-vuosina. Siihen eivät ole kyenneet ja tuskin edes halunneet sen enempää Lännen Tehtaat kuin Raision Tehtaat, vaikka kummasakin on merkittävä viljelijäomistus. Raisio on suorastaan sementoitu viljelijöille. Tämän mukaisesti niiden pitäisi toimia viljantuottajien eduksi. Resurssit ovat kuitenkin rajalliset.

Hankkija-Maatalous palasi juurilleen

Rajallisilla resursseilla toimii myös Hankkija-Maatalous, joka osti Lännen Tehtailta Suomen Rehun ja Avena Nordic Grainin 51 prosentin osake-enemmistön tammikuussa 2007. Kauppaan sisältyy optio loppuosan ostamisesta 15 kuukauden kuluessa kaupan toteutumisesta.

Hankkija-Maatalous palasi näin juurilleen rehuteollisuuteen, josta entinen Hankkija vuonna 1992, silloin jo konkurssin partaalla olleena ja Noveraksi nimensä muuttaneena, joutui pankkien pakottamana luopumaan lähes pilkkahintaan. Ostajana oli tuolloin Cultor.

Lännen Tehtaiden kanssa tehty kauppa vahvistaa Hankkija-Maatalouden asemaa paitsi rehupuolella myös viljakaupassa Avenan ansiosta.

Toimitusjohtaja Ensio Hytönen luonnehti tuoreeltaan ostosta jatkumoksi vuoden 2006 keväällä tehdylle kaupalle, jolla Kemira Grow-How osti 19 prosenttia Hankkija-Maatalouden osakkeista S-ryhmältä. Tällä vahvistettiin Hankkija-Maatalouden kasvinviljelyosaamista, jossa Kemira on hyvin pitkällä ja joka on Hankkijalle tärkeää laajenevan viljakaupan sekä rehuteollisuuden tarpeisiin.

Lännen Tehtaat puolestaan ilmoittaa keskittyvänsä ensisijaisesti elintarviketeollisuuteen ja luopuvansa samalla bioetanoli-hankkeistaan, mutta ei silti kokonaan kieltäydy yhteistyöstä alalla.

Lännen Tehtaat paikkaa kaupalla mukavasti taskujaan. Rahaa tulee sen verran, että kauppa haluttiin sen vuoksi kaksiosaiseksi.

МТК:ssa toivotaan yritysjärjestelystä lisää vakautta viljakauppaan ja suomalaisen viljan hinnan nousua lähemmäksi eurooppalaista tasoa. Hytösen mukaan hintaero ei ole enää niin suuri kuin yleisesti annetaan ymmärtää.

Eurooppalaiseen maatalouskauppaan rehuteollisuus on kuulunut vanhastaan kiinteänä osana. Suomi on ollut poikkeus säännöstä 15 vuotta, mutta palaa nyt ruotuun.

Hankkijan kanssa rehuteollisuuden ostosta kilpaili tanskalaisten DLG-konserni. Se on valannut markkinoita Ruotsista ja Pohjois-Saksas-

ta, mutta veti vesiperän Suomeen kohdistuneessa hankkeessaan.

Hytönen muistuttaa, että viljasektorikaan ei ole Suomessa enää kansallinen toimiala, vaan kiinnostusta siihen on myös muualla Euroopassa. Nytkin oli kyse siitä, säilyykö ala kotimaisessa omistuksessa.

Cultor ja Raisio mietityttävät

Perästäpäin on jääty miettimään, olisiko Cultor sittenkin pitänyt pelastaa Suomeen ja olisiko siitä voinut tulla muiden toimijoiden kanssa sellainen markkinavoima, joka olisi kyennyt turvaamaan muiden toimijoiden kanssa viljan eurooppalaisen hintatason.

Esa Härmälä pohti asiaa vielä ennen Brysseliin siirtymistään siinä mielessä, että Cultor olisi suomalaisessa omistuksessa ollut tärkeä varsinkin sokerijuurikkaan tuotannon ja jalostuksen kannalta mutta myös viljapuolen osalta. Cultor olisi voinut jatkaa myös elintarviketeollisuuden tutkimuksen ja tuotekehityksen keihäänkärkenä.

Cultor oli kiinnostava mahdollisuus 1980-luvun lopulla. Se olisi silloin ollut johtaja Esko Lindstedtin mukaan mahdollista pelastaa merkittävällä omistusosuudella tuottajien kylkeen, mutta mahdollisuus nähtiin lähinnä Etelä-Suomen asiana, joka ei kiinnostanut muun Suomen viljelijöitä.

Kun Cultor fuusioitiin tanskalaiseen Daniscoon, toimintoja jäi vielä Suomeen, mutta osajat hajautuivat kuka minnekin.

Raisiolla oli tahollaan pitkälle edennyt hanke yhdistymisestä Ruotsin ja Pohjoismaiden johtavan viljan jalostajan Cerealian kanssa. Cerealia on vahva mylläri. Sillä on puolet Ruotsin ja kolmannes Tanskan leipämarkkinoista. Norjassakin se on merkittävä tekijä ja toimii myös Puolassa ja Saksassa.

Kysytään, miksi Cerealia ei sitten onnistunut Raision ja Suomen kanssa. Ainakin muodollisesti hanke kaatui konsernisäädöksiin. Silti yhteistyötä Cerealian kanssa yhä on, mutta ei sellaista, joka voisi olla viljan hintatason ylläpitäjänä Suomessa.

Raisiossa eurooppalaisesta hintatasosta tyydytään toteamaan vain, että jos Raisio maksaisi yksinään kovaa hintaa viljasta ja ottaisi laarinsa täyteen, muille myllyille jäisi yhä mahdollisuus ostaa viljaa hinnalla millä hyvänsä.

RavintoRaision ja muiden maatalousyritysten johtopaikoilla toiminut Olavi Kuusela myöntää, että vilja on Suomessa halpaa, ainakin kun sen hintaa verrataan viljasta tehtyjen lopputuotteiden hintoihin. Sen hinta on painunut niin alas, että teollisuus ei aina itsekään hänen mielestään tajua, miten halpaa vilja on nykyisin verrattuna esimerkiksi 1970-luvun hintoihin.

Sama kehitys on ollut koko Euroopassa, ja se on aiheuttanut tiukan taiston jauhokaupassa.

Monen mielestä syy tähän on ylituotannossa ja tukipolitiikassa. Ostajat tuntevat tukitasot eivätkä välitä maksaa viljasta, kun sitä on muutenkin tarjolla. Tukia yksinkertaisesti valuu ostajien taskuun.

Silloin tällöin ostajat valittavat viljan laatua, mutta näyttävät unohtavan sen valtiosihteerin Pekka Pesosen toteamuksen, että laatuviiljaa saa, jos maksaa kunnon hinnan.

Ennen EU-jäsenyyttä Raisio valmisti vehnä-tärkkelystä ja käytti siihen 100 miljoonaa kiloa suomalaista viljaa vuodessa. Heikki Haavistoa harmittaa, että tuotanto lopetettiin, kun leipä- ja rehuvehnän väliltä hävisi hintaraja ja laskettiin, että tuotanto ei täällä enää kannattanut.

Haavisto on sitä mieltä, että tuotantoa lopettaessa sen vaikutuksiin kiinnitettiin liian vähän huomiota. Markkinoista tuli tukkoiset, kun näinkin suuri määrä vehnän käyttöä hävisi pois.

Käytön väheneminen harmittaa Haavistoa siinäkin mielessä, että Raision Tehtaitten juuret ovat vehnässä. Vehnätärkkelyksestä alkoi oikeastaan koko kemiallinen puoli, joka laajeni sittemmin yrityksen merkittävämmäksi osaksi. Se toi yli puolet liikevaihdosta ja oli selvästi yrityksen kansainvälinen osa. Sen mukana Raisio kas-

voi maailman johtaviin kuuluvaksi paperikemikaalien valmistajaksi.

Osa Raisiossa on tänä päivänä sitä mieltä, että kemian teollisuus olisi pitänyt säilyttää omistuksessa ja luopua elintarvikepuolesta, kun näytti, että resurssit eivät riitä molempien kehittämiseen. Haavisto itse on sitä mieltä, että ainakin osaomistajaksi olisi kannattanut jäädä. Nyt kaupasta saatu rahamäärä polttaa näpeissä. Osa taas on sitä mieltä, että kemian myynti oli oikea ratkaisu. Sille oli kysyntää, mutta elintarvike- ja varsinkin rehupuolen myynti olisi ollut vaikeaa.

Tiukka taloustilanne esti yrityksen tasapainoisen kehittämisen. Viime aikoina koko tutkimus- ja tuotekehitystyö oli painottunut pelkääntään kemian teollisuuteen, jolloin elintarvikealan vieminen eteenpäin jäi vähemmälle huomiolle tai pysähtyi kokonaan.

Olavi Kuusela kiittelee loppuratkaisua isänmaalliseksi teoksi, joka mahdollistaa elintarvikepuolen kehittämisen, jos niin halutaan.

Syödä täytyy aina

Kuusela katselee viljaa jalostavaa teollisuutta erilaisuuden näkökulmasta muuhun elintarvikeollisuuteen verrattuna.

Koko ketju on toisenlainen. Viljan tuotanto on luonnonolojen varassa enemmän kuin koti-

eläinpuoli. Vilja on säilyvyytensä ansiosta helposti kuljetettavaa ja sen vuoksi myös herkkä tuote maailmanmarkkinoilla.

RavintoRaisiossa Kuusela ajatteli vehnää ja ohraa globaaleina tuotteina, mutta kauraa ja ruista hiukan ongelmallisempina, mutta toisaalta mahdollisuuksia antavina viljalajeina. Kauran kanssa tehtiin kovasti työtä ja mietittiin myös, miten ohran asema voidaan palauttaa. Suomalaiset syövät turhan paljon riisiä, vaikka meillä on hyvää ohraa.

Raisio investoi kaura- ja soijajuomiin, jotka ovat kasvavia tuoteryhmiä. Niiden parissa ovat liikkeellä myös isot kansainväliset toimijat, joten kilpailu on kovaa. Raision vahvuutena ovat aamiaiset ja välipalat ja kolmantena vielä kauran gluteenittomuus.

Gluteenittomilla tuotteilla on Suomessa pie-nehköt markkinat. Meillä on muutama kymmentuhatta keliakikkoa, mutta Euroopassa heitä on vajaat 10 miljoonaa. Kuuselan mielestä nimenomaan Raisiolla on mahdollisuus tulla gluteenittomalla tuotteella Euroopan markkinoille ja ottaa johtava rooli.

Raisio lähti kehittämään myös camelinan eli kitupellavan tuotantoa. Camelinaöljy korvaa kalanmaksaöljyä ja on erinomainen omega-rasvahappojen lähde. Camelinassa ei myöskään ole kalaöljyn tarttuvaa makua, joten sitä voidaan li-

sätä mitä erilaisimpiin lopputuotteisiin. Sillä arvioidaan olevan hyvät kysyntämahdollisuudet koko Euroopassa.

Kitupellava ei ole mikään volyymituote, mutta se voi olla joillekin viljelijöille uusi tervetullut rahakasvi niiden harvenevassa joukossa.

Viljalla ja viljatuotteilla on osoitettavissa monia ravitsevuksellisia ulottuvuuksia, joten Kuusela ihmettelee sellaista asennetta, että vilja ja yleensä ruokapuoli olisi jotenkin iltaruskon ala. Lähes kaikkea muuta ilman voi pärjätä, mutta syödä täytyy aina.

Raisiokin hakee kasvua ulkomailta

Raisio jatkaa kansainvälisissä toiminnoissaan vahvasti mukana Itämeren alueella, jonka monet elintarvike- ja muut yritykset laskevat nykyisin kotimarkkinoikseen. Lisäksi se on muualla Euroopassa ja Amerikassa asti.

Venäjän suunta on se, mikä Raisiota erityisesti kiinnostaa, vaikka Venäjä on vielä arvaamaton ja vaikeana pidetty markkina. Siellä on kuitenkin jo menestyksellistä suomalaista panimobisnestä ja leipomotoimintaa.

Raisio on Venäjällä lähinnä margariineillaan samoin kuin Puolassa. Venäjällä Raisiolla on lisäksi vahva ote hiutalemarkkinoista. Lännen Tehtaiden kanssa se suunnitteli sinne yhteistä rehuteollisuutta, mutta nyt yhteishanke

on lopetettu. Suomessa rehubisnes ei enää kasva, mutta Venäjälle rehuja menee jo pyöreästi 10 miljoonan euron edestä vuodessa. Varsinkin kalarehuja kysytään Karjalaan ja sinne halutaan myös alan teollisuutta.

Perinteinen mallas on käymässä ongelmalliseksi vientituotteena. Venäjä on aloittamassa omaa tuotantoa ja lähestyy volyymin osalta omavaraisuutta. Jatkossa on mahdollista, että Venäjästä tulee jopa maltaan viejä. Euroopassa olevan maltaan ylikapasiteetin vuoksi muillakin on ongelmia ainakin tuloksen tekemisen osalta.

Benecol syntyi kuin vahingossa

Kemian osaaminen synnytti Raisiossa kuin vahingossa benecolin, terveysvaikutuksiltaan tunnetuksi tulleen ravintorasvan, jolla näytti olevan maailma edessään mutta jonka markkinointisopimusten teossa epäonnistuttiin ja maailmanlaajuinen menestyskin jäi lopulta odotettua vaatimattommaksi.

Benecol elää uutta nousuaan nyt, kun sitä lisätään muihin elintarvikkeisiin. Tämä saattaa jälleen nostaa paitsi Raision menestystä myös sen arvoa, vaikka tuskin sentään sellaiseen kurssiin kuin ensimmäinen benecol-huuma. Sen ansiosta moni viljelijäomistajakin saatoi paikata risaisia taskujaan.

Ainut tie menestyä

Elintarvikesektorilla nähdään, että kilpailu kiristyy koko ajan hirmuista vauhtia niin, että uhkatekijät tulevat alalle enemmän kaupan kansainvälistymisen ja ketjuuntumisen puolelta kuin alan sisältä.

Atriaa johtanut Seppo Paatelainen ottaa esimerkin Ruotsista, missä Icalla, sikäläisellä Kes-kolla, on puolet kaupan markkinoista ja missä Ica on jo niin vahva, että se saattaa heittää ulos Kellogg'sin ja Gilletten tapaisia tavarantoimittajia, kun niiden ilmoittamat hinnat eivät sitä miellytä.

Elintarviketeollisuuden ainoita keinoja vastata kaupan ketjuuntumiseen on niin hyvä tuotemerkki, että kauppa itse häviää, jos jättää merkin pois. Pitää olla myös toiminnallisesti vahva ja täyttää esimerkiksi logistiikan vaatimukset.

Kaava on sinänsä yksinkertainen. Elintarviketeollisuuden pitää pärjätä omillaan, mutta sen pitää sietää samalla sitä, että kauppakin tienaa sen tuotteilla.

Teollisuus voi hakea apua verkottumisesta, mutta se on kotimaassa kilpailun rajoitusten vuoksi vaikeaa. Se onnistuu paremmin kansainvälisellä puolella, missä kasvun rajat eivät tule heti vastaan.

Paatelainen pitää suorastaan järjettömänä, että kilpailulaki panee 5 miljoonan asukkaan Suomessa markkinoille samat säännöt kuin

85 miljoonan asukkaan markkinoille Saksassa. Laki estää täällä kasvamasta kansallisesti suureksi, mutta isossa maassa kasvu onnistuu ja siellä voi tulla jopa valtavan suureksi.

Osuuskunnat teollisine yrityksineen ovat lihatalonpojille ainut tie päästä markkinoille ja menestyä siellä. Jos yritykset eivät kasva, ne useimmiten taantuvat ja katoavat ajanoloon yrityskartalta.

Ovatko talot sitten hoitaneet asiansa parhaalla mahdollisella tavalla, on jo toinen kysymys. Paatelainen myöntää, että se malli, jolla tehtiin TLK:n rakennemuutosta ja hoidettiin TLK lopulta hengiltä, ei ollut paras mahdollinen. Se oli ikävän väkivaltainen tapa, mutta muita vaihtoehtoja ei hänen mielestään oikeastaan ollut.

Viljelijöiden keskuudessa syntyi arvostelua. Viljelijäpuolella nähtiin, että yhden yrityksen malli Valion tapaan olisi ollut vahvempi puolustamaan tuottajan etua. Keskinäisessä kilpailussa on palanut paljon tuottajan rahaa.

Paatelainen haluaa kuitenkin korostaa sitä, että kilpailuasetelma on toisaalta kannustanut lihataloja trimmaamaan toimintansa äärimmilleen kuntoon ja pakottanut ne koviksi tsemppaajiksi.

Lihatalosta katsottuna näyttää siltä, että kaupan puolella tällainen tilanne, jossa on kaksi vahvaa, aika isoa yritystä, on rauhoittanut kaupan tuonti-innostusta ja vähentänyt monopo-

lin vastaisuutta, mitä yhden yrityksen malli olisi vain lisännyt.

Loppujen lopuksi Paatelainen jää epäilemään koko kysymystä, miten paljon hinnat voisivat olla nykyistä parempia, jos meillä olisi liha-Valio.

HK Ruokataloa johtanut Simo Palokangas katsoo asiaa sillä tavalla, että vastaisuudessa voitulla tilanne, jossa talojen yhdistäminen on tarpeen. Näin voi käydä, jos kansallinen tuotanto joutuu kilpailussa niin ahtaalle, että yhdistämisen edut osoittautuvat suuremmiksi kuin haitat.

Suomi voisi lainsäädännössään ottaa esi-merkkiä Tanskasta, jossa elintarviketeollisuuden yritykset saavat kasvaa kotimaisittainkin suuriksi. Tanskassa koko sektori on niin vahva osa talouselämää, että sen kansallinen merkitys oivalletaan paremmin.

HK:n puheenjohtaja Marcus H. Borgström on tyytyväinen siihen, että osuustoimintapohjaiset yritykset ovat kaikesta huolimatta onnistuneet hoitamaan asiansa niin, että ne eivät ole joutuneet muiden maiden yritysten ostoslistoille, vaan ovat päinvastoin kyenneet itse ohjaamaan alan kehitystä ja rakenneuudistuksia.

Suomalaiset ovat olleet ostajina eivätkä ostetavina. Sillä on pitemmän päälle merkitystä myös yritysten tilityskyvyn kannalta, vaikka tilityskyky ei eurooppalaisittain kovin mairitteleva ole ainakaan lihan, kananmunien ja viljan osalta.

Ruotsalaisten viljelijöiden tilanne on toisin. He ovat menettäneet käytännössä maidon ja rehupuolen tanskalaisille, lihan suomalaisille ja aikanaan lannoitetuotannon norjalaisille.

Tuottajälähtöisyydestä asiakaslähtöisyyteen

Kokonaisuutena Suomen elintarviketeollisuus on sopeutunut kansainvälisen kaupan vapautumiseen paremmin kuin pelättiin.

Vanhastaan toki tiedetään, että meillä on runsaasti alan osaamista. Siihen tarvittiin lisää kustannustehokkuutta, vanhojen laitosten uusimista ja uusien rakentamista sekä yritysten ostamista.

Näillä eväillä HK Ruokatalo ja Atria ovat ponnistaneet eurooppalaisittain johtaviksi lihataloiksi. Valio on aina ollut alansa huippuosaaaja, mutta viljapuolella rakenteen ja tuotannon kehittämässä on jääty suurten menestyjien varjoon.

Elintarviketeollisuusliiton toimitusjohtajan Heikki Juutisen mielestä kaiken perustana on yhtenäinen ravintoketju pellolta kuluttajan pöytään saakka. Sen taustalla on puhdas suomalainen luonto, hyvä ammattitaito ja suuri laatu-puhtaus. Teollista tuotantoa ohjaavat valtakunnallisen ravintoneuvottelukunnan suositukset, joiden ansiosta Suomi on maailman kärkimaita ravintovalistuksessa.

Parissa vuosikymmenessä koko ketju on muutettu tuottajälähtöisestä asiakaslähtöiseksi.

On ruvettu tekemään ruokaa kuluttajille ja palauttamaan ruokakulttuuria sille kuuluvaan arvoonsa.

Vaikka tuottajahinnat eivät tyydytä, koko ruokaketjun maltillinen hintakehitys kuvastaa kuitenkin alan tehokkuutta varsinkin EU-aikana. Jäsenyys pudotti kerralla tuottajien saamat hinnat lähes puoleen ja teollisuuden myyntihinnoja 10 prosenttia. Sen jälkeen teollisuuden saamat hinnat ovat alentuneet vielä toiset kymmenen prosenttia eli yhteensä 20 prosenttia EU-jäsenyyden jälkeen.

Kuluttajahinnat ovat samaan aikaan myös alentuneet, kun ne suhteutetaan palkkojen kehitykseen, mutta kaupan osuus hinnoissa on kasvanut.

Ketjutehokkuuden piiskurina on maailman kauppajärjestö WTO. Se lisää entisestään paineita tuottajahintojen ja vientitukien alenemiseen. Samalla tuonti tulee entistä edullisemmaksi.

Tästä on esimerkkinä broilereiden rintafileiden tuonnin nopea kasvu aivan viime vuosina. Sen edessä Eurooppa on joutunut perääntymään. Ruotsissa on jo kaksi siipikarjateuras-tamo konkurssissa, ja yksi oli selvitystilassa vuonna 2005. Sikäläisestä kulutuksesta on mennyt yli 40 prosenttia tuonnille.

Jos Suomessa antaudutaan yhtä kevyesti samaan kehitykseen, että liha-ala käy tuonnilla

tuhoamaan omaa kannattavuuttaan, ollaan täälläkin aivan uudessa tilanteessa. Kampanjoin-ti kotimaisuuden puolesta alkaa jo rakoilla, kun jotkin teollisuuden yritykset lähtevät rakentamaan toimintaansa tuonnin varaan.

Heikki Juutinen pitää tilannetta suorastaan uhkaavana. Toinen uhkatekijä on, että kauppa pyrkii kasvattamaan omia tavaramerkkejään.

Käytännössä on niin, että uudet tuoteinno-vaatiot syntyvät teollisuudessa brändien kautta. Juutinen laskee, että tällaisia tuotteita oli 12 prosenttia vuonna 2004, ja se on erittäin korkea luku. Tuotekehitys kuitenkin pysähtyy kuin seinään niillä aloilla, joilla kaupan omien tavaramerkkien osuus on yli 50 prosenttia.

Kauppa lisää itsepäisesti omia merkkejään, vaikka se näin sahaa omaa oksaansa. Toisaalta se sitten kehottaa elintarviketeollisuutta kehittämään brändejä, koska niistä kauppa saa parhaat katteet. Syksyllä 2006 kaupan omien merkkien kasvu näytti jo pysähtyvän.

Kaupan merkkien osuus on meillä noin 10 prosenttia, mikä on huomattavasti alhaisempi kuin muissa EU-maissa. Ruotsissa niiden osuus on noin 20 prosenttia. ■

› METSÄKLUSTERI
UUTEEN
ASENTOON

Metsiä hoidettiin tiukoin ohjaksin

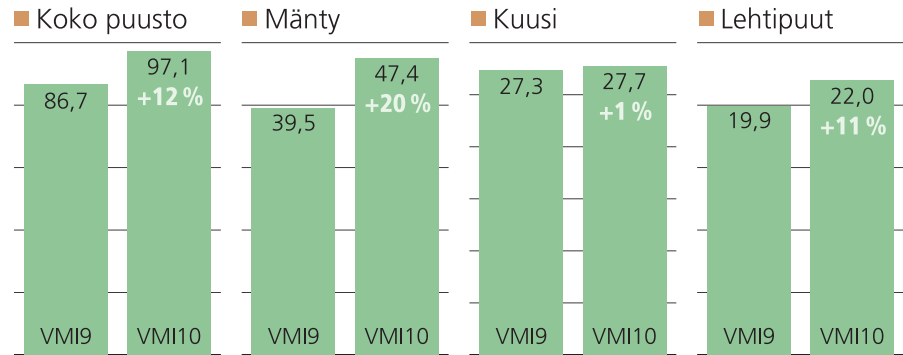
■ Metsäpolitiikassa MTK sai pitkään keskittyä lähinnä puukauppaan ja metsänparannukseen, kuten metsäojituksiin ja metsäautoteiden rakentamiseen. Ne olivat MTK:n metsällisen edunvalvonnan ydinaluetta.

Metsien hoitoon MTK:lla ei ollut erityistä tarvetta puuttua, sillä metsiä hoidettiin tiukasti lain ja Tapion suositusten mukaisesti, kunnes luonnonsuojeluvuosi 1970 muodosti käännekohtan. Sen jälkeen suojelun näkökohdat korostuivat ja alkoivat vaikuttaa metsien hoitoon ja käsittelyyn.

Yhä äänekkäämmin alettiin puhua Lapin suurista hakkuuaukeista, jotka tulivat tunnetuiksi Metsähallituksen sen aikaisen pääjohtajan nimen mukaisesti Osaran aukkoina, sekä yleensä avohakkuista, soiden ojituksista, metsämaan muokkauksesta ja vesakoiden torjunnasta. Ne kaikki leimattiin kovakouraiseksi tehometsätaloudeksi. Jonkinlaisena vastapainona oli professori Erkki Lähteen markkinoima jatkuvan kasvatuksen menetelmä.

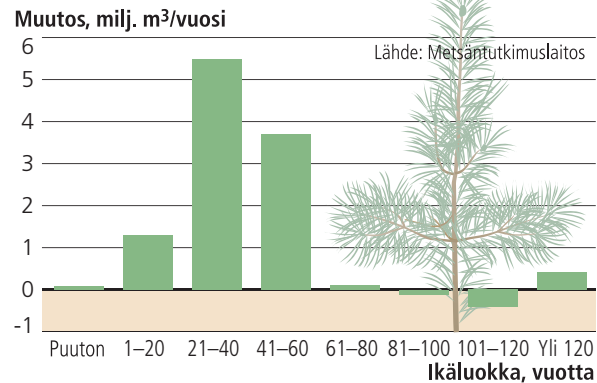
Myöhemmin 1980-luvulla jotkut metsänomistajat kyllästyivät Tapion holhoaviin ohjeisiin ja ryhtyivät kokeilemaan yksityismetsälain rajoja. Se nosti metsäriitoja, joita lain vartijoina olleet metsälautakunnat veivät oikeuteen saakka.

Puuston kasvu metsä- ja kitumaalla Koko Suomi, milj. m³/vuosi, VMI 9 ja VMI10

Lähde: Metsäntutkimuslaitos

Vuotuisen kasvun muutos ikäluokittain Koko Suomi, VMI 9 ja VMI10

MTK:n varametsäjohtaja Timo Nyrhinen katsoo, että oikeastaan vasta tässä vaiheessa MTK:ssa ryhdyttiin miettimään metsänhoidon kysymyksiä tarkemmin ja katsomaan, ovatko siinä kaikki menettelytavat ihan niin kuin pitää.

Silloin alettiin kiinnittää huomiota myös vesistöasioihin ja rantojen suojeluun sekä happamiin laskeumiin. Oli kovin paljon asioita, joista tiedettiin vähän mutta joista nousi suuri häly.

Nyrhinen muistaa itsekin havahtuneensa vesakontorjunnan yhteydessä, kun joidenkin metsämiesten mielestä uhkasi melkeinpä maailmanloppu, jos torjunta-aineiden lentoruiskutukset kielletään.

Metsätalous oli tavallaan aseeton julkisessa keskustelussa ja ainakin huonosti valmistautunut siihen.

MTK halusi vaihtoehtoja

MTK:n mielestä metsänhoitomenetelmien arvostelu meni niin kohtuuttomaksi, että järjestö tuli 1983 julki omilla näkemyksillään siitä, että metsänhoidossa täytyy olla vaihtoehtoja. Männynistutus ei voinut yksinään olla ainoa oikea metsien uudistustapa.

Metsälautakunnat olivat tiukasti istutusten puolesta. Kun lautakunnat omistivat taimitarhoja, kritiikkiä alkoi tulla siitakin, että lautakun-

nat halusivat istutuksilla turvata omien taimien sa menekin.

Aikaisemmin oli jo irrotettu yksityismetsälain valvontaohje ja Tapion antamat metsänhoidon suositukset, mutta käytännössä Tapio valvoi lähinnä suositusten toteutumista. Tämä sai MTK:n aktiiviseksi niin, että valvontaohje ja suositukset erotettiin entistä selvemmin toisistaan.

Sen jälkeen MTK on ollut hyvinkin aktiivinen näissä asioissa ja viime vuosina ihan jo sen vuoksi, että myös metsänomistajat saavat näkemyksensä esiin metsien hoidossa. Tämä korostui varsinkin uusimpia, elokuussa 2006 voimaan tulleita Tapion suosituksia valmisteltaessa.

Järjestö on koko ajan halunnut ohjeisiin väljyyttä eli sitä, että metsänomistaja saa itse päättää, miten tehokkaasti hän metsiään hoitaa. Jos joku haluaa tehdä erityisen intensiivistä työtä, sen täytyy olla mahdollista, ja jos joku haluaa pitäytyä matalammalla hoidon tasolla, niin senkin täytyy olla mahdollista, kunhan toimitaan lain rajoissa.

Hieman paradoksaalista on, että ne, jotka ovat olleet erityisen tehokkaita metsissään, ovat päässeet hakkuukypsään vaiheeseen etuajassa ennen lakisäateistä uudistusikää, mutta ovat törmänneet samalla valvojaan, jonka mielestä uudistuksen aika ei ole vielä. Tämän seurauk-

sena puun läpimitta on saatu iän ohella metsän toiseksi uudistuskriteeriksi.

Nykyisin MTK liputtaa talousmetsissä tehokkaan vaihtoehdon puolesta. Tämä tarkoittaa, että uudistustyöt tehdään kunnolla, hoidetaan taimikot ajoissa, harvennetaan ajoissa ja lannoitetaankin välillä niin, että kiertoaika lyhenee. Päätehakkuuvaiheeseen voidaan silloin päästä jo 50–60 vuoden iässä ainakin Etelä-Suomen oloissa.

MTK:ssa myönnetään, että männyn laatu-puun kasvattamiseen tämä konsepti ei sovi. Siihen tarvitaan lähes sadan vuoden kiertoaika.

MTK on metsien hoitokysymyksissä tavallaan sellaisessa välimaastossa, johon näkyvät erilaiset tavat toimia metsissä.

Nyrhinen kertoo, että professori Lähteen kanssakin haluttiin päästä selvytyteen siitä, mitä hän perimmältään tarkoitti puun jatkuvalla kasvatuksella. Korpilotkokuusikoissa se voi olla ihan järkevä metsän uudistusmenetelmä. Näissä kohteissa kannattaa ottaa isot puut pois, että jatkossa tulee uutta kuusikkoa.

Normaaleille mäntykankaille jatkuva kasvatusta ei käy, eikä Lähde Nyrhisen mielestä ole sitä sinne kaupitellutkaan. Puheita on tulkittu, miten sattuu.

Yläharvennuksen otti esille itse asiassa professori Yrjö Vuokila jo 1970-luvulla, joten aivan uudesta asiasta ei ollut kyse. Metsänomistajat-

Yksityismetsien metsänhoito- ja perusparannustyöt 1985–2005

Vuosi	Metsänviljely 1 000 ha	Taimikonhoito 1 000 ha	Lannoitus 1 000 ha	Uudis- ojitus 1 000 ha	Kunnostus- ojitus ¹⁾ 1 000 ha	Uudet metsä- autotiet km	Perusparan- netut tiet ²⁾ km
1985	91,3	157,8	44,0	55,1		2 500	
1986	95,5	156,9	49,6	51,7		2 532	
1987	88,1	167,7	56,6	46,9		2 346	
1988	79,9	153,6	51,4	57,1		2 444	
1989	86,8	134,6	21,3	41,0		2 396	
1990	90,4	143,2	25,4	32,8	39,6	1 980	
1991	101,4	211,6	4,4	29,9	33,0	2 695	
1992	93,9	197,3	1,5	29,6	48,5	2 633	
1993	79,5	194,0	2,5	22,4	57,7	2 414	
1994	72,4	142,5	2,9	15,7	62,5	2 276	
1995	80,7	139,5	3,3	14,5	64,0	2 242	253
1996	92,9	128,6	8,2	6,3	55,8	1 447	250
1997	91,4	123,0	8,9	7,8	70,2	1 648	378
1998	92,6	161,0	8,8	3,6	57,1	1 372	486
1999	94,6	162,2	11,8	3,4	71,2	1 298	667
2000	96,0	170,3	10,8	0,6	62,7	936	648
2001	102,0	183,1	11,9		69,4	1 045	579
2002	95,4	173,4	20,1		70,4	838	729
2003	93,7	175,8	16,3		57,3	503	1 193
2004	95,5	174,8	15,4		67,0	459	1 421
2005	91,9	158,5	14,5		57,8	380	1 517

1) 1985–1989 kunnostusojituksista ei ole hehtaaritietoja

2) 1985–1994 metsäteiden perusparannukset sisältyvät osittain metsäteiden rakentamiseen

Lähde: Metsäntutkimuslaitos

kin tietävät vanhastaan, että jos on kolme puuta, niin yksi kannattaa ottaa pois, jotta kaksi muuta pääsee paremmin kasvamaan.

Vakuustalletukset olivat automatiikkaa

Yksityismetsälain mukainen vakuustalletus saattoi aikanaan olla perusteltu metsän uudistamisen turvaamiseksi, mutta metsänomistajalle MTK piti sitä kalliiksi käyneenä automatiikkana. Puu-

kaupan jälkeen vakuusraha piti tallettaa pankkiin, ja se pysyi siellä keskimäärin kaksi tai kolme vuotta, pohjoisessa enemmänkin, eikä aina edes riittänyt, kun inflaatio laukkasi kovaa vauhtia.

Jälkivakuustalletus saattoi pitää vakuusrahan tilillä jopa kymmenen vuotta.

Timo Nyrhinen katsoo vakuustalletuksen johtaneen siihen, että kustannustietoisuus metsän uudistamistöissä oli sitä sun tätä, kun tiedettiin, että tilillä oli rahaa, jota voitiin käyttää.

Metsänomistajat arvostelivat menettelyä ja kävivät neuvotteluja pankkien kanssa, että talletuksen sijasta riittäisi pankin antama takaus. Pankkeja asia ei kuitenkaan innostanut, koska vakuusrahat olivat niille kuin automaattisesti tulevat eläkemaksut. Vakuusrahat olivat pankkien käytettävissä siten kuin ne itse halusivat. Tällä oli rahapoliittisen säännöstelyn aikana suuri merkitys pankeille.

Vasta sitten, kun neuvotteluissa mentiin oikein pitkälle, pankit perääntyivät ja rupesivat antamaan takauksia, mutta tämä vaihe ei kestänyt kovinkaan pitkään.

Metsätaloudessa on nyt eletty 15 vuotta ilman vakuuksia eikä asia näy missään. Metsien kasvu ei ole siitä pysähtynyt.

Ongelmia ei ole tullut uudistustöiden tekemättä jättämisestä, vaikka sellaista pelättiin varsinkin metsälautakunnissa ja metsäteollisuudessa.

Ongelmia on tullut vasta myöhemmässä vaiheessa, kun taimikoiden hoitotoita on jäänyt rästiin. Se kuitenkin johtuu muista syistä kuin vakuusasioista.

Vakuustalletus saatiin pois metsälaista, mutta lakia muutettiin sittemmin 1997 niin, että vakuus voitiin edellyttää, jos metsänomistaja oli jättänyt uudistamisveloitteen hoitamatta.

Laiminlyöntejä tunnetaan vähän. Nyrhinen arvelee, että metsälain vuotuisesta valvontatilastosta voi jonkun yksittäisen tapauksen löytää. Silloinkin kyse lienee lähinnä siitä, että uudistamista ei tarvita tai perustamisilmoitus on tekemättä tai on joku muu tolkullinen syy laiminlyöntiin, kuten yksinkertaisesti rahapula lamavuosina.

MTK:sta päin näyttää siltä, että metsäkeskukset eivät halua enää lähteä käräjoimään tällaisissa turhan vähäisissä asioissa.

Metsä 2000 kuivahti kokoon

Metsätaloudessa syntyi 1980-luvun alkupuolella kiinnostus suuren metsäohjelman tekemiseen aiempien Mera-ohjelmien tapaan. Matti Pekkanen kantoi silloin metsäteollisuuden nokkamiehenä huolta puun riittävydestä ja hintaneuvotteluissa sovittujen puumäärien saamisesta markkinoille.

Teollisuutta oli tulossa lisää, joten mietittiin laajemminkin, mitä pitäisi tehdä, kun metsä-

taloudella ja -teollisuudella oli monia paineita muun yhteiskunnan taholta. Metsäala haluttiin nostaa uuteen kukoistukseen 1970-luvun laman ja kaikenlaisen riitelyn jälkeen.

Metsä 2000 -ohjelmaa varten tehtiin laaja pohjatyö. Mukana oli annos yliorganisointia, mikä näkyi Helsingin Kalastajatorpalla pidetyssä suuressa avaustilaisuudessa. Mukana oli silloinen pääministeri Kalevi Sorsa.

Valmistelutöissä mukana ollut Timo Nyrhinen muistaa, ettei ole koskaan kuullut kenenkään puhuvan niin hitaasti kuin Sorsan siinä tilaisuudessa. Pääministerin piti olla harkitseva.

Työhön valjastettiin suuri määrä tutkijoita, jotka siihen saakka olivat olleet lähes ulkona metsäpoliittisesta keskustelusta. Monet olivat kaukana käytännön asioista.

Ohjelmaan laitettiin suuria tavoitteita hakkuu- ja hoitotöille, mutta silti se jäi työksi, joka mahtipontisesta valmistelusta huolimatta rupeesi kuivahtamaan vähitellen kokoon.

Nyrhinen miettii perästäpäin syitä, miksi näin kävi, ja arvioi, että kun oli mittavat hoitotyön tavoitteet, valtion budjetissa ei yksinkertaisesti ollut niihin tarvittavia metsänparannusvaroja. Ohjelma söi tämän vuoksi itseään.

Toisaalta on niin, että hakkuutavoitteiden asettaminen ei sinällään riitä. Hakkuut riippu-

vat aina siitä, minkä verran teollisuus tarvitsee vuosittain puuta. Välillä tarvitaan hieman enemmän ja välillä vähemmän.

Hintasopimusten ansiosta teollisuus sai aina sen määrän puuta 1980-luvulta lähtien, mitä se tarvitsi. Sitä varten oli kaikenlaisia operaatioita, ja ne hoidettiin aina. Puuta tuli kaiken kaikkiaan täysimääräisesti.

Metsä 2000 jäi lopulta aikansa lapseksi. Se yksinkertaisesti unohdettiin, kun tultiin 1990-luvulle ja kun esiin nousivat kestäväen kehityksen periaatteet, ilmastomuutokset ja muut tämäntapaiset suurta huomiota saaneet asiat.

Talous sai sijaa ohjeissa

MTK:ssa ollaan tyytyväisiä siihen, että taloudelliset näkökohdat alkavat saada sijaa metsänhoidossa. Enää ei lähdetä 1990-luvun tapaan kaavamaisesti siitä, että pelkkä kansantalouden etujen välttämättömyys sanelee ehdot, vaan jossain määrin ymmärretään jo toiminnan yksityistaloudellinen luonne.

MTK:ssa annetaan tunnustusta professori Olli Tahvoselle, että Tapion uusiin suosituksiin on saatu uutta näkemystä, jonka mukaan tietty tuottovaatimus edellyttää metsätaloudessa jo aiemmin saatuja eväitä metsän uudistamiseen.

Yhtä oleellista on ymmärtää, että jollain kannervakankaalla ei hakkuun jälkeen kannata teh-

dä mitään uudistamiseksi, koska jokainen euro, joka sinne laitetaan, on vain meno.

Laki muutti Tapion roolia

Keskusmetsälautakuntana Tapio oli aiemmin mahtava organisaatio, jonka asema turvattiin lainsäädännössä. Se hoiti metsänparannuspiiriensä kautta metsäojitukset ja metsäautotiet. Metsälautakunnat valvoivat lakia ja ohjailivat metsänhoitoyhdistyksiä.

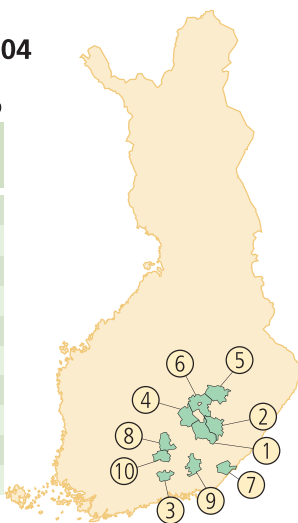
Tapiolle ja maakunnissa oleville metsäpäälliköille oli kova paikka, kun lautakunnat ja piirit yhdistettiin 1987 metsälautakunniksi ja sittemmin metsäkeskuksiksi.

Metsätuloiltaan suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

Kunta	Metsätulot milj. e
① Mikkeli	14,93
② Juva	6,61
③ Orimattila	5,21
④ Kangasniemi	5,12
⑤ Leppävirta	5,05
⑥ Pieksänmaa	4,89
⑦ Lappeenranta	4,31
⑧ Sysmä	3,79
⑨ Valkeala	3,72
⑩ Asikkala	3,69

Osuus koko maan tuloista 10 %.

Tapion maakunnallinen näkyvyys häipyi, kun valvontatehtävät siirrettiin metsäkeskuksille ja Tapio jäi metsätalouden kehittämiskeskukseksi vaille suurta hallinnollista valtaa ja kenttäorganisaatiota.

MTK esitti vielä, että Tapion antamat suositukset siirrettäisiin suoraan Metsäntutkimuslaitoksen, Metlan, kirjoitettavaksi. Siellä on metsäalan huippuosaaminen, joten sillä perusteella Metla voisi ottaa sille kuuluvan vastuun myös metsänhoidon suosituksista.

MTK:ta häiritsee, että suositusten valmistelussa on mahdoton määrä tahoja Helsingin kaupunkia ja yrityksiä myöten, vaikka käytännössä suositukset koskevat lähinnä Etelä-Suomen yksityismetsiä. Yritykset hoitavat metsänsä omien ohjeittensa mukaan ja Metsähallitus valtion metsät omaan tapansa.

Viimeksi uusien suositusten valmistelussa oli niin paljon väkeä mukana, että jouduttiin jo kyselemään, kenen asialla siellä kaikki lopulta olivat.

Tapion aiempi metsävalta on siirtynyt maaja metsätalousministeriölle ja sen metsäosastolle. Ministeriö puolestaan siirtää asioita maakuntiin metsäkeskuksille. Ne tekevät alueellisia tavoiteohjelmia, joiden yhteenlaskettu rahoitus-tarve on aivan toinen, mihin valtakunnallisen budjetin rahkeet riittävät.

Uusi tilanne on tulehduttanut Tapion ja metsäkeskusten välit ja johtanut myös siihen, että МТК asioidi suoraan metsäkeskusten kanssa, kun on huolta taimikonhoidosta tai muista töistä.

Metsäkeskusten ja metsänhoitoyhdistysten välit selvenivät, kun keskuksilta jäivät pois yhdistysten ohjaustehtävät. Metsäkeskukset paneutuvat nyt yhdistysten toiminnan lainmukaisuuden ja metsänhoitomaksujen käytön valvontaan ja metsätalouden yleisiin edistämistehtäviin.

Metsänomistajien näkökulmasta oli kuitenkin outoa, että metsäkeskusten hallinnosta jäävattiin kokeneita mh-yhdistysten hallintomiehiä oikein asetusteitse sillä perusteella, että nämä olisivat joutuneet valvomaan itseään. Tällaisissa tapauksissa riittää yleensä, että asianomainen jäävää itsensä.

Ympäristönäkökohta tuli metsälakeihin

Koko metsälainsäätö uudistettiin 1980- ja 1990-luvuilla, ja se oli МТК:lle edunvalvontajärjestönä suuri työ.

Lähtökohta uudistukselle oli, että yhteiskunnalliset paineet olivat tuomassa lakeihin muuta kuin puuntuotantoa. Ympäristöliike oli silloin vahva ja sen tuomia elementtejä uudistuksessa paljon katsottiin.

Suuret puolueet olivat oppositiota myöten mukana. Niiden edustajina Timo Kalli keskus-

Keskeiset metsälakiuudistukset 1980- ja 1990-luvuilla

31.12.1982	Laki Lapin vajaatuottoisten metsien uudistamisesta eli Lapin laki 1982–1995
1.3.1987	Laki metsähallinnosta
1.5.1987	Laki keskusmetsälautakunnista ja metsälautakunnista
1.5.1987	Metsänparannuslaki
1.2.1991	Yhteismetsälaki
1.3.1991	Laki metsähallituksesta
1.3.1991	Laki yksityismetsälain muuttamisesta – vakuustalleteuksista luovutaan
1.7.1991	Laki metsän hyönteis- ja sienituhojen torjunnasta
1.1.1993	Laki metsänparannuslain muuttamisesta
1.1.1994	Laki metsähallituksesta
1.3.1996	Laki metsäkeskuksista ja metsätalouden kehittämisseskuksista
1.1.1997	Metsälaki
1.1.1997	Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta (Kemera)
1.1.1998	Laki oikeudesta hankkia maa- ja metsätalousmaata annetun lain kumoamisesta
1.1.1999	Laki metsänhoitoyhdistyksistä

tasta, Jari Koskinen kokoomuksesta ja Kari Rajamäki demareista oli Timo Nyrhisen mielestä hyvä kolmikko, joka paneutui asioihin. Sittemmin oikeuskansleriksi noussut vihreitten Paavo Nikula oli asiansa taitava pykäläjuristi.

Tämän ryhmän kanssa МТК käytti paljon aikaansa, koska poliitikot lopulta ratkaisivat, miten asioita vietiin eteenpäin.

Metsäteollisuus oli valmisteluvaiheessa se osapuoli, jonka kanssa yhteistä oli vähemmän. Teollisuutta ei kiinnostanut rahoituslaki ollenkaan, ja metsälaisakin ajattelu oli lähinnä sitä, että metsänomistajille piti olla velvoitteita, mutta ei vapauksia.

Hieman ihmeissään Nyrhinen on siitä, että metsäkeskusorganisaatio vedettiin lakien valmistelusta pois, kun alkoi näyttää, että metsäkeskusten asema heikkenisi, mutta yhdistykset kehittyvät.

Tuntuma oli silloin, että metsäkeskuksia oli viemässä maaseutupiirien tapaan TE-keskusten osaksi.

Silloinen ministeri Kalevi Hemilä myöntää, että hän ajatteli tätä mahdollisuutta. Hän katsoi, että peruselinkeinot ovat muun talouselämän osana TE-keskusten yhteydessä paremmasa asemassa. Vastustus oli kuitenkin sitä luokkaa, että hanke jäi.

Samanaikaisesti metsälakien kanssa uudistettiin luonnonsuojelulakia, mutta näiden lakien yhteen sovittamisesta Nyrhiselle ei jäänyt oikein hyvää kuvaa. Hän arvioi, että olisi selkeämpää, jos metsälain kuuluisa 10. pykälä elintärkeistä luontoarvoista olisi luonnonsuojelulain puolella. Silloin pelisäännöt olisivat selkeämmät siitä, miten näitten arvojen kanssa menetellään. Ei tulisi epäselvyyttä kohteesta, sen rajaamisesta ja korvauksista. Maanomistaja ja viranomainen voisivat ne sopia, ja asia olisi sillä selvä.

Holhoamisesta päästy vähitellen

MTK:n perimmäisenä tavoitteena metsälakien uudistamisessa oli, että lakeihin saadaan väljyyt-

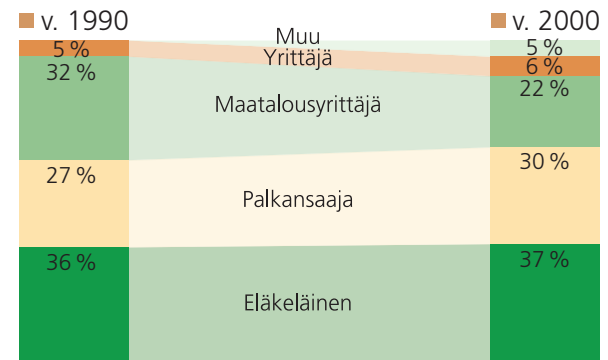
tä ja päästään tiukasta metsänomistajien holhouksesta. Tässä myös onnistuttiin sillä tavalla, että lainmukaisia metsän uudistuskypsyysrajoja muutettiin ja harvennusvaihtoehtoja saatiin.

Luontonäkökulmastakin metsänomistaja sai liikkumatilaa niin, että jos hänellä on maisemallisia, suojelullisia tai muita arvoja, niin metsää voidaan käsitellä normaalista poikkeavalla tavalla. Käytännössä metsänomistaja sai oikeuden harventaa villiintynyttä pusikkoa järvimaisemansa edestä lain estämättä.

Metsänomistaja on ollut lakiviidakossa näihin saakka jonkinlainen välikappale yhteiskunnan ja teollisuuden lähtökohdista asetettujen tarpeiden keskellä. Hän on joutunut tekemään sitä ja tätä, että on tyydyttänyt molempia.

Yksityismetsien omistusrakenne

Ammattiaseman mukaan, osuus metsänomistajista

Lähde: Suomalainen metsänomistaja 2000, Metla

Nyrhisen mielestä tätä ajattelua laeissa on vieläkin. Muussa taloudellisessa toiminnassa saa tehdä konkurssin, mutta metsään annetaan velvoitteita, jotka ovat ikuisia.

Nyrhisen mielestä metsäasioissakin pitää elää 2000-lukua. Siihen kuuluu metsänomistajan oman näkemys oikeus, sen huomioon ottaminen ja hyväksyminen sekä yksityistaloudellinen kannattavuus. Nämä ovat ruvenneet nostamaan päätään ja niin pitää hänen mielestään nostaakin.

Jonkinlaisena huolenaiheena on se, rupeaako jokamiehen oikeus olemaan asia, josta tulee ykkönen niin, että metsänomistajan oikeus on vasta kakkonen. Tämä uhkakuva huolettaa Nyrhistä erityisesti, jos vaikkapa naapuri pystyy rajoittamaan, mitä metsässä saa tehdä.

Muutoin kehitys menee Nyrhisen mielestä hyvänsuuntaan, kun yhteiskunta alkaa ymmärtää metsänomistajan näkemystä. Tajutaan jo, että kun on velvollisuuksia, pitää olla myös oikeuksia.

Tapiokin saa kiitosta siitä, että se ei ajattele suosituksia enää pelkästään teollisuuden näkökulmasta, vaan ymmärtää myös metsänomistajien yksityistaloudellisen kannattavuuden parantamista.

Metso päästi pakkosuojelusta

Yleinen ajattelutavan muutos heijastuu suhtautumisessa metsien suojeluun. Siinä MTK joutui

tekemään paljon työtä, että päästiin eroon pakkosuojelusta ja alettiin ympäristötahoillakin ymmärtää vapaaehtoisuuden merkitys metsänomistajan suojeleasenteisiin.

Kaikki eivät vapaaehtoisuuteen usko vielä. Metsänomistajien mielestä on kuitenkin eri asia, jos tullaan sanomaan tyyliä, että metsä on suojeltava tai jos kerrotaan, että metsässä on suojeltavia kohteita ja tiedustellaan samalla, millä hinnalla ne voidaan suojella.

Jos suojele jatkuu Metson linjalla, niin metsänomistajien kannalta ollaan hyvällä tiellä.

Ihmiset eivät enää muutoinkaan alistu viranomaisten pompotteluun, miksi he alistuisivat suojelussa. Monessa asiassa näkee päinvastoin, että ihmiset rupeavat puolustamaan oikeuksiaan.

Timo Nyrhinen ei usko, että suojele olisi vielä häirinnyt järkevää toimintaa metsissä, ei ainakaan suuressa mittakaavassa. Käytännössä on kuitenkin kyse yksityisistä ihmisistä, ja heitä on kohdeltu huonosti.

Suojelella ei nosteta tai kaadeta metsätaloutta tai metsäteollisuutta. Nyrhisen arvion mukaan suojelealueita voitaisiin jopa lisätä, kunhan ei lähdetä kaavamaisesta prosenttiajattelusta.

On lajeja, jotka viihtyvät lehdoissa eikä niiden suojeleuun tarvita männikkökankaita.

МТК:laisittain harmittaa myös suojeluväen yltiöpäisyys. Jos joku suojelun puolella oppii ymmärtämään, miten asiat todellisuudessa ovat, niin hän huomaa olevansa kohta entinen hallituksen jäsen. Tilalle tulee uusi porukka, joka lopettaa järjenkäytön pehmoiluna.

Metsätalouden ympäristöohjelmalla ylenmääräistä suojelun innokkuutta on kyetty hie-
man rauhoittelemaan.

Ympäristöasioissa on sentään väkeä, joka myöntää, että eteenpäin päästään yleensä silloin, kun on puheyhteydet ja yhteistyötä muiden ryhmien kanssa. Silloin kun suojelijoiden aika kuluu rähjätessä ja käräjäinnissä, ei ole myöskään odotettavissa kunnan tuloksia.

Sertifioinnista paljon porua

Metsien sertifiointi on asia, jota МТК:ssa ei ensi alkuun pidetty tarpeellisena. Varametsäjohtaja Timo Nyrhinen muistaa, että se koettiin lähinnä hommaksi, jonka parissa puuhasteleminen oli vain ajan hukkaa.

Sertifiointiin ei yksinkertaisesti nähty tarvetta, kun oli valtakunnan metsien inventoinnin tulokset, jotka osoittivat, että metsät olivat kunnossa. Siinä oli sertifiointiin tarkoittamaa alkuperämerkkiä riittävästi.

Suomen metsäyhdistyksellä oli Plus Metsä-kampanja, joka sekin viestitti metsien priimakuntoa.

Metsänhoitaja Pekka Airaksinen МТК:sta selittää, että puukauppaan luotu mittaajajärjestelmä osoitti osaltaan vielä samaa asiaa. Sen antama todistus riittää hänen mielestään kaikille osapuolille, paitsi myyjälle ja ostajalle myös puunkorjaajalle ja kuljettajalle. Todistus vakuuttaa, että puu on varmasti laillisesti hakattua.

Maa- ja metsätalousministerikin joutui takamaan allekirjoittamallaan todistuksilla, että Suomessa harjoitetaan perhemetsätaloutta, jonka ansiosta metsä kasvaa enemmän kuin sitä hakataan. Ei siis pitänyt olla mitään uhkia siltä puolelta.

Kaikesta huolimatta 1993 perustettu alkupe-
rämerkki oli uhanpoikanen maailmalla. Se oli ympäristöjärjestöjen tuote, josta metsäteollisuuden asiakkaat alkoivat kiinnostua. He perustivat Englannissa ryhmä 95:n, joka tarkoitti, että vuonna 1995 kaiken ostettavan sahatavaran piti olla FSC-sertifioitua.

Pohjoismaissakaan ei voitu olla välinpitämättömiä sertifiointille. Siihen oli lopulta pakko reagoida.

Luontoväki oli aluksi mukana

Suomessa pantiin asialle työryhmä, jota veti metsäosaston päällikkö Juhani Viitala maa- ja

metsätalousministeriöstä ja jossa olivat mukana myös ympäristöpuolen edustajat.

Samaan aikaan valmisteltiin metsänhoitoyhdistyslain muutosta niin ikään Viitalan johdolla. Mhy:n jäsenyydestä oli tulossa pakollinen, jos siitä ei erikseen kieltäytynyt. Se sopi myös hallinnollisesti taloudelliseen sertifiointijärjestelmään, sillä tätä kautta kaikki metsänomistajat voitiin saada mukaan toimintaan.

Asiat etenivät rinta rinnan. Luonnonsuojelijoilla oli vain yksi hankalaksi koettu mies, metsäprofessori Matti Kärkkäinen, jota he eivät halunneet järjestelmään millään hinnalla. Sen vuoksi sillä puolen ajateltiin kaikenlaisia kummallisuuksia, mutta ajattelu oli turhaa. Kärkkäinen ei olisi lähtenyt mukaan muutoinkaan. Sitä suojelijat eivät kuitenkaan tienneet, Timo Nyrhinen naureskelee jälkikäteen.

Sittemmin suojeluväki ja sen edustajat Harri Karjalainen ja Esko Joutsamo joutuivat perään-tymään kansainvälisen suojeluporukan painostuksesta ulos kansallisesta järjestelmästä, vaikka he pitivät sitä hyvänä ja ennättivät kiitellä sitä muissa pohjoismaissa.

Mutta kerrankos näin suojelijoille käy. Sitä vain hämmästelee, että miehet suostuivat jälkikäteen haukkumaan oman työnsä.

Suomalainen sertifiointityö otettiin täällä niin vakavasti, että valmisteluvaiheessa MTK:n

metsäluottamusmiehet Ahti Huovinen ja Antero Aho olivat niin täysillä mukana, että koko pitkän MTK-uransa aikana Nyrhinen pitää sitä luottamusmiesten kaikkein tiukimpana mukanaolona metsäpoliittisten asioiden valmisteluvaiheessa.

Jonkinlainen yllätys oli, että myös kenttäväki tuli vakuuttuneeksi sertifiointin tarpeesta. Heti ensimmäiseksi ei ruvettu miettimään, miten sitä voisi kiertää.

Suomalainen työ kelpasi Euroopalle

Suomalaista mallia on sittemmin sovellettu muissa yksityismetsävaltaisissa maissa. Sitä työsti käytännössä hyvin pitkälle parivaljakko, jonka toisena juhtana oli tutkimuspäällikkö Anna-Lee Simula MTK:sta ja toisena Norjan metsänomistajajärjestön tiedotusjohtaja Berit Sannäs.

MTK:n silloinen metsäjohtaja Martin Lillandt korostaa, että nämä naiset tekivät suuren käytännön työn. Sen ansiosta hän saattoi itse hoitaa Ruotsin metsänomistajajärjestön toiminnanjohtajan Ulf Österblomin kanssa asian poliittista puolta.

Paljolti tämän nelivaljakon toimin saatiin aikaan yleiseurooppalainen sertifiointijärjestelmä PEFC. Hyvää taustatukea tuli joka pohjoismaasta ja erityisesti johtaja Hannu Valtaselta Metsäteolisuus ry:stä.

Sertifiointiaatteen myyminen muualle Eurooppaan oli kovan väännön tulos. Ranskan ja

Saksan tapaiset suuret maat eivät olleet alkuun kiinnostuneita koko asiasta, mutta hiljalleen se kuitenkin saatiin läpi.

Lillandt muistelee, että vyörytys onnistui Ranskan kautta. Kun se ilmoitti lähtevänsä mukaan, vastahakoisen Saksankin oli tultava. Näitä kahta seurasivat muut maat.

Tätä ennen Pohjoismaat olivat joutuneet nostamaan pystyyn Euroopan metsänomistajajärjestön (CEPF), joka oli hieman nukahtanut mutta jota tarvittiin, kun vyörytystä vietiin eteenpäin. Järjestöstä tuli kuin sivutuotteena tärkeä organisaatio, jota EU:kin nykyisin mielellään kuulee Euroopan metsäasioissa.

Martin Lillandt korostaa tässä, kuten kaikissa muissa sertifiointiyhteyksissä, varsinkin MTK:n puheenjohtajana toimineen Esa Härmälän panosta. Härmälä antoi kaiken tukensa sertifiointityölle, ja sittemmin hänestä tuli myös pystyyn nostetun Euroopan metsänomistajajärjestön puheenjohtaja.

PEFC-sertifiointi on rakennettu alun perin suomalaisista, sitten pohjoismaisista ja lopuksi yleiseurooppalaisista aineksista niin, että se sopii hallinnollisesti hyvin vanhan mantereen metsänomistusoloihin, tšekäläisiin perhemetsätalouden lähtökohtiin.

Sellaisena PEFC:stä on tullut laajin alkuperämerkki Eurooppaan ja myös maailmanlaajuiseksi. Siitä tuli vaihtoehto FSC:lle, joka oli luotu lä-

hinnä valtamerentakaisiin tropiikkiin sademetsäoloihin ja joka sen vuoksi sopi hallinnollisesti huonosti eurooppalaisiin metsiin. Se ei tuntenut ryhmäsertifiointia ennen kuin PEFC kehitti mallin, joka on Euroopan sirpaloituneessa metsänomistusrakenteessa erityisen tarpeen. FSC:ssä määräysvaltakkin on kamarijärjestelmällä varmistettu luontojärjestöille.

Sisällöllisesti kummallakaan järjestelmällä ei ole olennaisia eroja.

PEFC:stä sulka MTK:n hattuun

PEFC-järjestelmässä on sertifioitu yli 20 miljoonaa hehtaaria Suomen metsiä, mutta FSC:n osuus meillä on vain 10 000 hehtaaria. Tämä kertoo jo sinällään suhtautumisesta järjestelmiin.

PEFC:tä pidetään Euroopassa täydellisenä ja hyvänä, mutta silti siitä joudutaan jatkuvasi antamaan selvityksiä Euroopassa tehtäviä julkisia hankintoja varten. Iso-Britannia on tässä suhteessa aktiivisin ja hankalin, mikä on paljolti ympäristöjärjestöjen vaikuttamisen seurausta.

Metsänomistajat eivät ole päässeet taloudellisesti hyötymään vielä mistään alkuperämerkistä. Merkki on vakuus, josta pitäisi olla etua varsinkin sitten, jos vaikeuksia tulee. Onneksi niitä ei ole vielä laajemmin tullut, ja onneksi koko asiasta ei ole jouduttu kovin hirveästi maksamaan.

FSC on metsänomistajalle sinänsä kallis merkki ja ympäristöväen keino ohjata metsien hoitoa ja käyttöä. Kun mukaan on lähtenyt vain harva, niin kustannuksetkin ovat kohdistuneet vain harvoille.

Kaiken kaikkiaan sertifiointi on aiheuttanut paljon porua, mutta mitättömän vähän villoja, jos lainkaan.

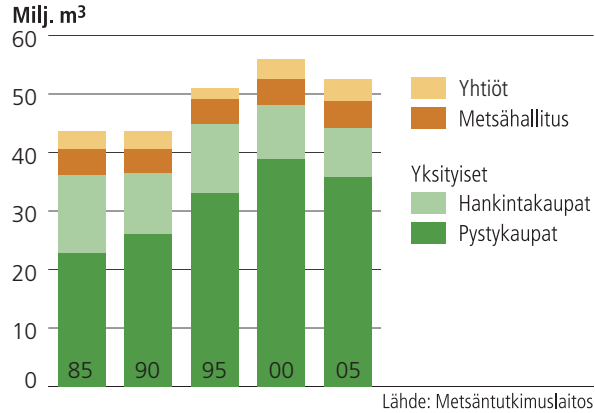
Suomalaisittain merkittäväntä toistaiseksi on se, että Suomen tapaisen maan tuottajajärjestöllä on harvoin tilaisuus loistaa eurooppalaisella foorumilla, mutta sertifiointista MTK voisi hyvin laittaa sulan hattuunsa. Järjestö pani pakon edessä prosessin liikkeelle ja vei sen kunniallisesti päätökseen.

Puukauppaan tulivat laajat hintasuositukset

Puukauppaa ohjailtiin yli kolme vuosikymmentä ostaja- ja myyjäpuolen välisin hintasopimuksin. Ne olivat vahvasti suositusten luontoisia ja tulivat jo 1961 vanerikoivun kauppaan, 1964 paperipuun kauppaan ja 1978 myös sahapuukauppaan, kunnes 1990-luvulla kilpailulaki lopetti sopimusten teon.

MTK:ssa puukauppaa pitkään seurannut metsänhoitaja Pekka Airaksinen muistaa 1980-luvun aikana, jolloin kaupankäyntiä oli vaikeaa saada liikkeelle. Merkittävän sysäyksen antoi lopulta hallituksesta tullut nuhtelu siitä, että met-

Markkinapuun hakkuut omistajaryhmittäin vuosina 1985–2005

säsektori eli kuin viimeistä päivää, kun osapuolet vain kyräilivät toisiaan.

Kiistaa käytiin noihin aikoihin teollisuuden tarjoamista metsäpalvelusopimuksista ja metsänhoitoyhdistysten roolista kaupankäynnissä.

Teollisuuden metsäpalvelusopimukset olivat varsinkin MTK:n hampaissa. Järjestössä niitä pidettiin yksipuolisina puunostoon sitovina sopimuksina, jotka rajoittivat metsänomistajan valinnan vapautta kaupanteossa. Niistä haluttiin päästä.

Teollisuus hyökkäsi puolestaan metsänhoitoyhdistyksiä vastaan, joiden se halusi keskittävän lähinnä metsien hoitoon ja pitäytyvän erillään kaupoista.

МТК:lla oli aivan toiset tavoitteet. Se halusi saada yhdistykset palvelemaan metsänomistajaa myös markkinaedun valvontaan liittyvissä asioissa, vaikka tuota sanaa ei vielä silloin käytetty.

Teollisuuden puuntarve oli kova, ja se sai metsäteollisuuden istumaan lopulta samaan neuvottelupöytään metsänomistajien kanssa. Niin syntyi laaja hintasuositussopimus, jossa koko ostajapuoli oli ensimmäisen kerran mukana.

Pekka Airaksinen korostaa, että hintasuosituksista tuli heti alkuun sillä tavoin kattavia, että varsinaisten hintojen ohella niissä määriteltiin tarkoin myös hinnoitteluun vaikuttaneita yksittäisiä tekijöitä korjuuoloista, leimikoiden koosta, metsäkuljetusmatkasta, puuston poistumasta ja muista tämänkaltaisista asioista lähtien.

Vaikka kyse oli muodollisesti hintasuosituksesta, lähtökohta oli alun perin, että metsänomistajat saivat puustaan vähintään suosituksen mukaisen hinnan ja yleensä pikkuisen päälle.

Kun keskustelua tuli heti siitä, suosiko sopimusjärjestelmä hankintamyyjää vai pystykaupan tekijää, niin Airaksinen vakuuttaa, että lähtökohdat olivat kummallekin kauppamuodolle tasavertaiset. Ensin katsottiin tienvarsihinnat, sen jälkeen korjuukustannukset ja sitten hinnoittelutekniikka.

Käytännössä teollisuus halusi ohjata kauppaa pystykauppojen puolelle päästäkseen vaikuttamaan hankintaketjuun. Se piti tehtaiden puuhuollolle ratkaisevan tärkeänä, että korjuutyöt ja kuljetukset voitiin organisoida ja ajoittaa puun käytön mukaisesti.

Käytännössä tämä tarkoitti, että teollisuuden intressissä oli suosia mieluummin puun pysty kuin hankintaleimikoita. Hankintamiehen liikumavaraa se tietenkin pienensi.

Sitten kun korjuutekniikka edistyi ja metsien leikkuupuimureina tunnetut monitoimikoneet tulivat metsiin, metsänomistajalle jäi käytännössä vain uudistustöitä, taimikon istuksia, hoitoa ja ensiharvennuksia.

Teollisuudella oli rahaa ja resursseja panostaa uuden tekniikan tuloon niin, että moto-koneet ajoivat ylivertaisen tehokkaina metsänomistajat nopeasti metsistään. Se pudotti hankintakauppojen osuuden vähäiseksi. МТК ei voinut asettua kehitystä vastustamaan.

Jälkeenpäin on mietitty vain sitä, olisiko metsänomistajien tuolloin pitänyt ottaa koneellinen korjuu omaan hallintaansa ja päästä näin osalliseksi sen tuomasta rationalisointihyödyistä. Se olisi säilyttänyt vanhan työnjaon, jonka mukaan metsänomistaja huolehti puun tien varteen ja teollisuus siitä eteenpäin tehtaalle.

МТК:ssa tuohon kysymykseen vastataan niin, että sitä ei yritetty eikä se olisi edes onnistunut. Metsäjohtaja Antti Sahi sanoo, että metsänhoitoyhdistykset eivät silloisessa kunnossaan olisi voineet ottaa hoitaakseen puun ulosottoa metsistä. Siihen olisi kyennyt vain muutama yhdistys. Mitään muutakaan organisaatiota siihen ei ollut.

Muutamalla yhdistyksellä on ollut paikallista hankintapalvelua Metsäliiton kanssa lähinnä Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla.

Pekka Airaksisen mukaan ajateltiin enemmänkin niin, että kun metsäkoneyrittäjinä oli maaseudun ja maatilojen poikia, niin katsottiin, että heille tämä yrittäminen sopii luonnostaan. Se oli koneurakointia ja maaseutuyrittämistä aikana, jolloin siitä ei maaseutuyrittämisen nimellä edes vielä yleisesti puhuttu.

Puun määrälliset ostotavoitteet mukaan

Suositusohjeiden ohella sopimukseen tulivat mukaan 1970-luvun lopulla myös puun määrälliset ostotavoitteet. Ne olivat alussa teollisuuden yksipuolisesti ilmoittamia ja sellaisina usein ylimitoitettuja. Se sai МТК:n kehittämän ohjausjärjestelmää laajemmalle pohjalle niin, että se saatiin yhteisesti hyväksytyksi vuosikymmenen lopussa.

Airaksisen mukaan määrien sopiminen oli järjestelmän ansiosta hintoihin verrattuna hel-

pompaa. Kun kriteerit olivat selvät, loppu oli lähinnä matematiikkaa.

Määrätavoitteiden jälkeen puukauppa saatiin nostetuksi uudelle tasolle, yli 40 miljoonaan kuutiometriin. Se osoitti muillekin kuin ostajaja myyjäpuolelle, että organisaatio ja puukauppa toimivat, kunhan palikat saatiin kohdalleen.

Määräohjailusta tuli merkittävä osa puukauppajärjestelmää niin, että siihen liitettiin erityiset aikaisuuslisät. Ne toivat metsänomistajalle pienen lisähinnan, kun puu tuli markkinoille teollisuuden haluamassa varhennetussa aikataulussa.

Airaksinen muistelee, että teollisuuden silloinen avainneuvottelija Pekka Tiililä kyseli huolestuneena МТК:laisilta, miten hän selittää omilleen kalliina pitämänsä hintasuosituksen ja varsinkin siihen liittyneet aikaisuuslisät.

Airaksinen kertoo vastanneensa, että ne tuovat teollisuudelle puuta. Siihen Tiililä oli sanonut, että se riittää hänelle. Teollisuudelle puun saatavuuden turvaaminen oli sopimusten keskeisimpiä perusasioita.

Koko 1980-luku meni puukaupassa sittemmin ilman erityistä dramatiikkaa. Neuvottelut olivat tiukkoja niin kuin aina, mutta kun sopimukseen päästiin, niin kauppa kävi.

Sopimuksilla metsänomistajat tavoittelivat ensisijaisesti hyvää taloudellista tulosta met-

sistään, mutta samalla sopimukset heijastuivat myös metsien hoidon hyvään tasoon.

Kun hoitotason merkitystä välillä kyseenalaistettiin ja tuontipuun edullisuutta ylistettiin, puheenjohtaja Esa Härmälällä oli epäilijöille vastaus valmiina. Hän sanoi, että venäläisellä puun hinnalla saatte venäläisen metsänhoidon tason, mutta suomalaisella puun hinnalla suomalaisen metsänhoidon tason. Ero oli siinä.

Kilpailulain kuolinisku sopimuksille

Suomalainen metsänomistaja törmäsi toden teolla venäläiseen puuhun 1990-luvun alun syvässä lamassa. Silloin oli kaksivuotinen sopimus, josta МТК piti tiukasti kiinni. Se johti lamaoloissa siihen, että toisena sopimusvuotena 1990/91 puukappa tyrehtyi täysin. Markkinoille tuli yksityismetsistä vain 26 miljoonaa kuutiota puuta, ja teollisuuden usko sopimustoiminnan merkitykseen kärsi kovan kolauksen.

Kun sopimus ei niissä oloissa toiminut, teollisuus ajatteli tulevansa toimeen ilmankin ja alkoi pälyillä entistä enemmän Venäjältä ja muualta saatavaa tuontipuuta. Se oli alkusignaali sittemmin rajusti kasvaneelle puun tuonnille.

Tämä vaihe on jäänyt rassaamaan МТК:laisia mieliä. Yksi ja toinen silloisista vaikuttajista on myöntänyt, että puupinnaa taidettiin kiristää

liiaksi, kun ei saatu enää aikaan uutta hintasuositussopimusta.

Mietteitä on herättänyt varsinkin МТК:n käynnistämä operaatio kantohinta. Sillä yritettiin puolustaa puun hintaa. Se tarkoitti käytännössä juuri puun tarjonnan radikaalia vähentämistä, kun kysyntääkin oli vähän ja teollisuuden halut maksaa puusta vielä vähäisemmät.

Käytännössä operaatio tulkittiin puunmyyntisulukuksi tai suorastaan lakoksi, vaikka siitä ei ollut kysymys. МТК ei voinut ketään kieltää myymästä puuta, mutta kuitenkin se halusi saattaa julki, että kun hintaa vaadittiin alennettavaksi yli 10 prosenttia, edellytyksiä kaupanteokoon ei ollut sellaisessa tilanteessa.

Kilpailuvirasto kuitenkin kirjelmöi operatiosta МТК:lle ja uhkaili kilpailuneuvostolla, jos tilanne pitkittyy. Kun talouden lama syveni yhä ja lopulta pääministeri tuli väliin, МТК totesi operaation päättyneeksi, tosin pitkin hampain äänestyksen jälkeen ja omista hintanäkemyksistään kiinni pitäen. Päätös tehtiin samana päivänä, kun markka laskettiin kellumaan.

Jonkin aikaa puumarkkinoilla toimittiin МТК:n antamien hintaohjeitten varassa. Teollisuudella ei ollut silloin kummoisia haluja hintasuositusten jatkamiseen. Myös Kilpailuvirasto asettui lain nojalla näkyvästi suositusten tekemistä vastaan.

Haluja sopimiseen tuli vasta sitten, kun lamasta päästiin ja teollisuus tarvitsi lisää puuta. Valtakunnallinen keskihintasuositus tehtiin vielä 1994, alueellinen 1995 ja yrityskohtaiset suositukset Enson ja UPM:n kanssa 1996 ja 1997. Metsäliiton ei sentään tarvinnut tehdä jäsentensä kanssa erillistä suositusta.

МТК kävi Kilpailuviraston kanssa katkeran taistelun sopimustoiminnan jatkamisen puolesta ja sai 1996 siihen poikkeusluvan EU:n komissiolta Brysselistä viideksi vuodeksi, mutta meidän oma Kilpailuvirastomme salli sopimukset vain vuoteen 1999 ilmeisesti teollisuuden hiljaisella suostumuksella, niin kuin on annettu ymmärtää.

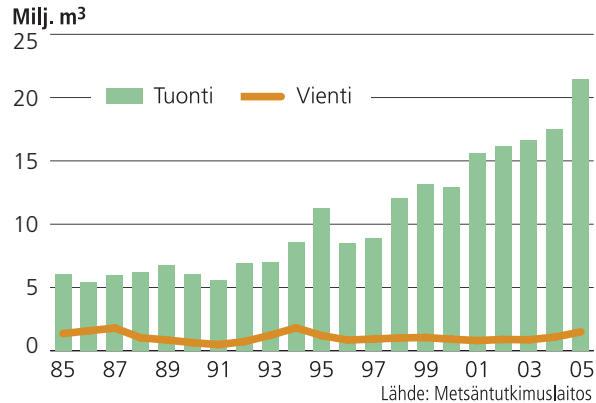
Tähän Kilpailuviraston kantaan päättyi pitkään jatkunut järjestöjen välinen konsensus Suomen metsissä. Vuoden 1997 suositus jäi viimeiseksi.

MTK menetti syömähampaansa

Teollisuudelle ja varsinkin МТК:lle puun hintasuositukset olivat väline, jolla pidettiin yllä vakaata puukappaa. Se nähtiin kansantaloudellisenä etuna ja myös kuluttajien etuna juuri vakautensa vuoksi. Se turvasi keskeisen teollisuuden alan häiriöttömän toiminnan.

МТК:n metsäpuolelle suositukset olivat suorastaan ydinkysymys. Ne merkitsivät samaa kuin keskitetty markkinointi ja siihen kuuluva

Raaka- ja jätetuun tuonti ja vienti vuosina 1985–2005

osuuskuntien yhteistyö maataloudessa. Senkin kilpailulaki lopetti kartellina.

МТК:laisittain tuntui hurjalta, että yhdellä kertaa menivät molemmat syömähampaat.

Pekka Airaksinen myöntää, että ainakaan metsäpuolella asiaa ei silloin osattu ajatella noin, kun on kysely, miksi МТК ei puuttunut tiukemmin siihen, että hintasuositukset olisi jätetty lain ulkopuolelle, kuten Ruotsissa.

Yksi syy saattoi olla se, että samaan aikaan käytiin metsäverokeskustelua. Se oli iso asia metsäpuolella, joten kilpailulaki saattoi jäädä sen varjoon. Ainakaan metsävaliokunta ei Airaksisen mukaan kilpailulain käsittelyä seurannut erityisesti. Se miellettiin enemmän johtokunnan asiaksi.

Metsäteollisuuden kanssa MTK keskusteli hintaneuvottelujen yhteydessä siitä, pitäisikö laittaa yhteinen lausuma, että hintaneuvotteluja voidaan edelleen jatkaa laista huolimatta.

Airaksinen muistelee teollisuuden edustajien sanoneen ihan suoraan, ettei tarvitse laittaa mitään. Molemmiin puolin taisi olla silloin mielikuvaa, että tuleva lainsäädäntö ei koske puun hintaneuvottelua.

Ehkä MTK:n puolellakin oletettiin, että teollisuuden kanssa voitaisiin jatkaa entiseen tapaan, koska koko ajan korostettiin, että metsäkaupassa oli vain suosituksia. Jokainen metsänomistaja päätti kuitenkin itse, millä hinnalla kaupan teki.

Metsäteollisuus koki tilanteen noihin aikoihin sellaiseksi, että talouden veto hiipuu ja teollisuuden tuotanto alenee. Teollisuus laski, että puuta liikkuu sen asettamilla ehdoilla sen verran kuin tarvitaan.

Ehkä kuviteltiin yleisemminkin, että poikkeuslupa saadaan sitten, jos hintaneuvotteluja todella halutaan. Metsäteollisuus oli tottunut siihen, että se sai isänmaan edun nimessä kaikesta sen, mitä tarvitsi devalvaatiota myöten.

MTK heräsi kilpailulain kovaan arkeen oikeastaan vasta sitten, kun laki oli voimassa ja sen vaikutukset alkoivat näkyä Kilpailuviraston tiukkoina tulkintoina.

Kilpailuviraston osalta Airaksinen hämmästelee erityisesti sitä, että yksittäinen metsänomistaja pantiin neuvottelutilanteessa samalle viivalle suuren integraatin kanssa ja sitten ajateltiin, että tilanne olisi tasavertainen.

Tilanne nähtiin MTK:ssa hyvinkin epätasapainoisena, kun käytännössä oli vain kolme suurta ostajaa, Stora Enso, UPM ja Metsäliitto, mutta myyjiä yli 300 000 yksityistä metsänomistajaa. Heidän asemaansa piti kyetä kohentamaan kaupantekotilanteessa.

MTK päätteli, että metsänomistajien oli saatava ainakin kaupantekoa varten kaikki se olennainen tieto, joka saatavissa oli. Näin MTK:sta tuli keskeinen hintainformaation tuottaja metsänhoitoyhdistyksille ja niiden kautta metsänomistajille.

MTK rakensi erityisen informaatiojärjestelmän. Siihen tietoa saadaan suoraan metsänhoitoyhdistysten välittämistä puukaupoista metsänomistajilta saatujen valtakirjojen perusteella. Järjestelmä toimii reaaliajassa ja on tietosisällöltään niin täydellinen, että MTK:n käsityksen mukaan missään muualla ei ole vastaavanlaista järjestelmää käytettävissä puukauppaan.

Metsänhoitoyhdistysten valtakirjakaupasta on näin tullut metsänomistajille aiemman hintasuositusjärjestelmän korvaaja. Se on järjestön uusi syömähampaan puukaupassa. Se myös

merkitsee, että metsänhoitoyhdistykset ovat entistä selvemmin metsänomistajien puukaupallisen markkinaedun valvojia.

МТК perusti informaatiotoimintaan sisältyvien palvelujen tuottamiseen erillisen yrityksen, Metsänhoitoyhdistysten Palvelu Oy:n. Se tuoteistaa yhdistyksiltä saamansa avaintiedon yhteiseen markkinointiin ja ketjumaiseen toimintatapaan sopivaksi. Tätä kautta metsänomistajista on jo yli 90 prosenttia ketjumaisen toiminnan piirissä.

Toiminnassa tarvittavaa tietoverkkoa hoitaa metsäsektorille aiemmin perustettu Silvaldata Oy. Se oli välillä vaikeuksissa ja melkein pä myyntilistalla, mutta kun ostajaa ei löytynyt, yritys saneerattiin. Tänäpä se huolehtii, että yhdistyksillä on yhtenäiset tietojärjestelmät, joista ne saavat puukaupan ohella muutakin palvelutoiminnassaan tarvittavaa tietoa.

Mhy-toimihenkilöt saivat suuren vastuun

Pekka Airaksinen myöntää, että metsänhoitoyhdistysten toimihenkilöillä on metsänomistajien antamien valtakirjojen haltijoina suuri vastuu siitä, että hinnat yltävät alueilla vallitsevaan tasoon kauppoja tehtäessä.

Ennen vastuu tästä oli МТК:lla, koska se teki hintasuosituksen teollisuuden kanssa. Suositusta toteutettaessa kentällä ei ollut paljon tulkit-

tavaa. Nyt tilanne on aivan toinen, kun hinnat päätetään suoraan alueilla.

МТК:llekin uusi tilanne on tarkan harkinnan paikka. Se ei voi suoraan sanoa, minkälaisia hintojen pitäisi olla, jotta kauppoja kannattaa tehdä. Sen täytyy sovittaa sanansa niin, että pysytään kilpailulain rajoissa, mutta metsänomistajat ja metsänhoitoyhdistykset kuitenkin tietävät, mikä on todellinen päivän hinta.

Tilanne on haastava siinäkin mielessä, että aitoa kilpailua Suomen pienille markkinoille on vaikea saada. Aiemmin kävi yleensä niin, että kun yksi yritys aloitti ostot, muut tulivat perässä samalla hinnalla, ja hintataso yhtenäistyi sitä kautta. Näin voi käydä vieläkin.

Airaksinen arvioi, että myyjäpuoli on sopeutunut kilpailulain moniin vaikutuksiin, mutta teollisuuden puolella tuskaa voi tulla siitä, miten markkinat käytännössä toimivat.

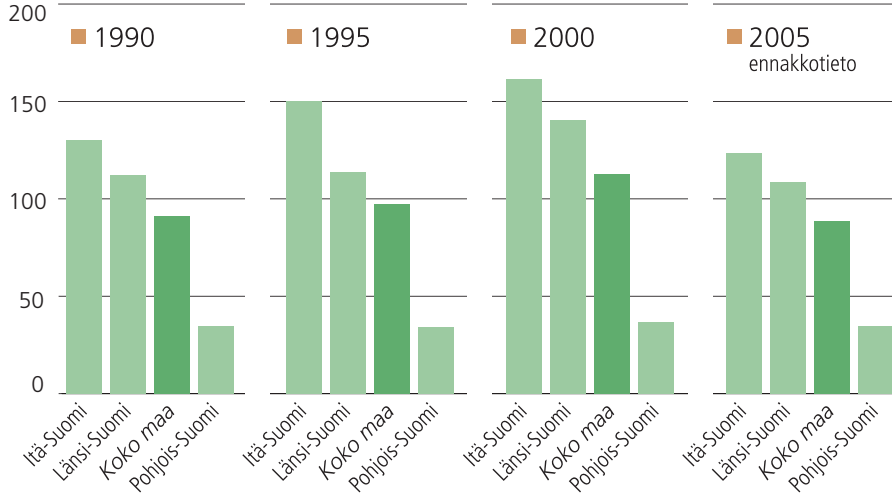
Puukauppa siirtyi vapaille markkinoille

Metsäverouudistus saatiin päätökseen vasta vuoden 2005 lopussa. Siihen saakka myytäväksi tuli vielä keskimääräisen kasvun mukaan verotettua puuta.

Vuoden 2006 alusta puukaupassa eletään ensimmäistä kertaa todellisessa markkinataloudessa, joten jatkossa nähdään, miten aidosti vapaat markkinat voivat toimia.

Yksityismetsätalouden nettotulos vuosina 1990–2005

Euroa/hehtaari (vuoden 2005 hinnoin)

Lähde: Metsäntutkimuslaitos

МТК:n metsäjohtaja Antti Sahi on luottavainen siihen, että metsänomistajapuoli pärjää kilpailussa ylivertaisen tehokkaan markkinatietojärjestelmänsä ansiosta.

Tekniset valmiudet ovat siihen, että kaikki leimikko- ja puukaupan taustatiedot saadaan työmaakohtaisesti päivitettyinä karttatietona suoraan ostajien järjestelmiin. Periaatteessa yhdistys on se, joka suunnittelee leimikon. Tarjouskilpailun voittanut yritys saa siitä asiakirjat suoraan korjuukoneelle.

Tehokkuutta on tullut rutkasti lisää, ja se on Sahin arvioinnissa tavallaan kilpailulain positiivinen käänneinen puoli.

Metsänhoitoyhdistysten tekemien valtakirjakauppojen osuus on reilut 40 prosenttia yksityismetsien puumäärästä. Teollisuuden omien palvelusopimusten osuus on noin 25 prosenttia, joten kaksi kolmannesta puusta menee näiden kahden järjestelmän kautta.

Loppu kolmannes on itsenäisesti toimivia suoran kaupan tekijöitä.

Antti Sahi laskee, että valtakirjakauppojen osuus riittää pitämään yllä markkinoiden tasapainoa. Joidenkin mielestä osuus voisi olla suurempi, ja joidenkin toisten mielestä vähäisemmälläkin osuudella pystytään vaikuttamaan markkinoihin.

Huolta järjestössä herättää se ryhmä, joka haluaa toimia itsenäisesti. Siinä on mukana osajia, ja he pärjäävät, mutta mukana on myös niitä, joiden tiedot kaupankäynnistä ovat puutteellisia kovassa markkinataloudessa.

Sahi katsoo asiaa siltä kannalta, että on hyvä, kun metsänomistajissa on omatoimista väkeä. Heidän aktiivisuuttaan ja osaamistaan pitää kannustaa eikä tukahduttaa, mutta hekin tarvitsevat tietoa, jotta voivat hoitaa itse asioitaan.

Jos kaikki metsänomistajat olisivat korkeata-
soisia osaaajia, kovin kummoisia tukijärjestelmiä
ei edes tarvittaisi.

Hintasuhteet muuttuivat

Hintasuositusten jälkeen puun markkinatilan-
ne on muuttunut niin, että kuusitukin reaalinen
keskihinta on korkeampi kuin koskaan. Se on
ainoa puutavaralaji, joka on pystynyt säilyttä-
mään hintansa. Muutoinkin tukkimarkkinoilla
on pysytty kohtuullisesti mukana. Näin on var-
sinkin nimellishintojen osalta.

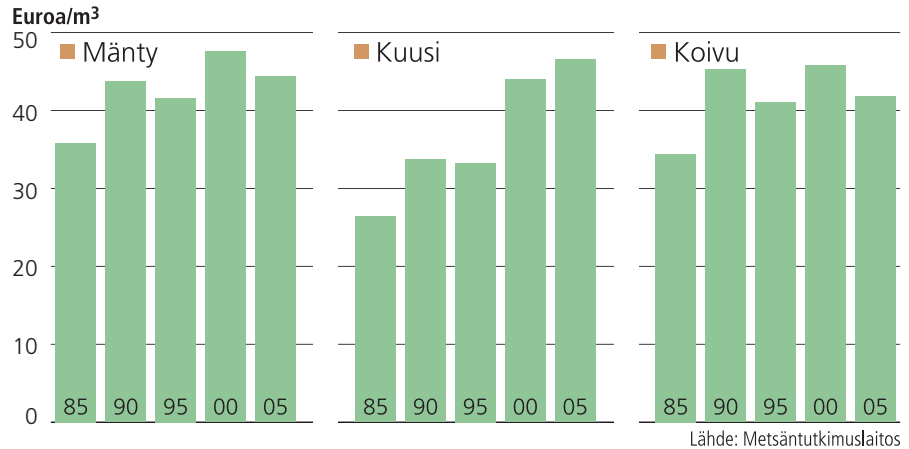
Murheenkryyni metsänomistajan kannalta
on kuitupuun hinta ja kaikkein murheellisinta
mänty- ja koivukuidun hintakehitys. Kuusikui-
dun nimellishinnat ovat kehittyneet paremmin.

Antti Sahi arvioi, että jos hintasuositukset
olisivat vielä käytössä, niin kuitupuun hinta oli-
si säilyttänyt paremmin tasonsa. Se olisi saatta-
nut jopa nousta, mutta tukin hinta ei olisi nous-
sut niin paljon kuin on todellisuudessa toteutu-
nut.

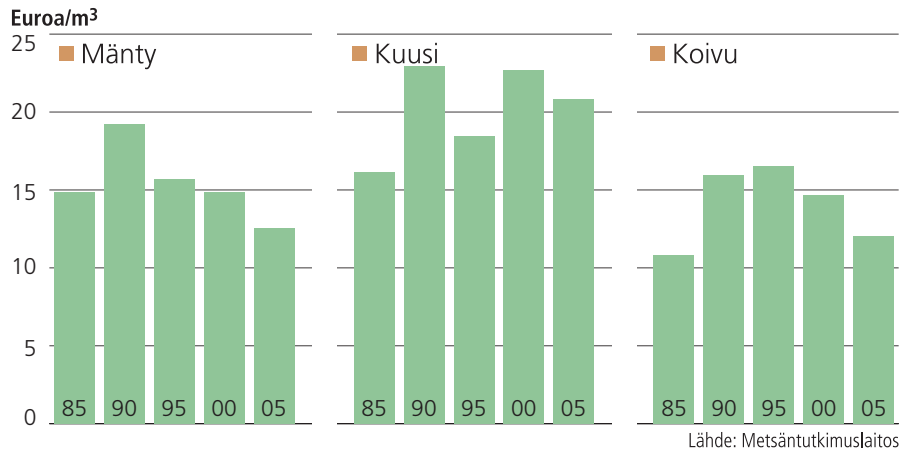
Tässä näkyy Sahin mielestä markkinoiden
kaksijakoisuus. Tukkipuusta kilpaillaan, mutta
ei kuitupuusta, ja miksi näin on, siihenkin hän
näkee kaksi syytä. Toinen on markkinoilla ja
toinen toimijatasolla.

Rajojen avauduttua kuitupuuta on ylen mää-
rin tarjolla. Sitä on niin paljon, että kotimaan

Tukin kantohinnat vuosina 1985–2005

Kuitupuun kantohinnat vuosina 1985–2005

vähäinen tarjonta ei nosta täällä mäntykuidun hintaa. Suomen tarjonnan supistaminen ei tässä tilanteessa kerta kaikkiaan toimi.

Toimijatasen vaikutus näkyy puun hintarakeenteessa. Sahojen sivutuotteena syntyvä hake menee kuidutukseen, joten tukkia ostaessaan teollisuus saa myös kuitua ja voi sen ansiosta maksaa tukista hieman enemmän. Tämä ei ole markkinoilla aivan terve asia.

Suurten integraattien ja itsenäisten sahojen välillä on vielä oma pelinsä siitä, minkä hinnan itsenäiset sahat saavat hakkeesta. Sahi laskee, että integraatit pääsevät asettelemaan ehdot. Energiapuun tarve saattaa kuitenkin muuttaa asetelmaa. Itsenäiset sahat voivat ohjata hakkeensa energia käyttöön, jos kuidun hinta ei tyydytä.

Tämäntapaiset pelaamisen mahdollisuudet olivat yksi syy siihen, että МТК jäi roikkumaan kiinni hintasuosituksissa. Sahi myöntää, että silloin oli syytä pelätä teollisuuden ylivallan vahvistumista, kun omassa leirissäkään ei oikein tiedetty, miten vapaassa markkinataloudessa voitiin toimia.

Toisaalta oli selvää, että hintasuositusten jatkuessakaan niihin tuskin olisi enää sisältynyt puumäärätavoitteita. Oli vaikea kuvitella, että teollisuus olisi voitu sitouttaa ostamaan lähes 50 miljoonaa kuutiota pelkästään kotimaista

puuta, kun teollisuus kuitenkin ajatteli saavansa tuontipuuta halvemmalla.

Tuonti on kasvanut kaiken aikaa, mutta se ei ole Sahin mielestä niinkään sopimusasia, vaan enemmänkin vapaan markkinatalouden ja kansainvälisen kaupan yleisen kasvusuunnan seurausta.

Markkinoihin sopeuduttu

МТК:n suuri tehtävä on ollut saada metsänomistajat sopeutumaan kilpailulain tuomiin muutoksiin ja toimimaan avoimilla puumarkkinoilla. Antti Sahi on mielissään siitä, että markkinoille on päästy sisään.

Maa- ja metsätalousministeriössä on ihasteltu МТК:lle sitä, miten hyvin metsänhoitoyhdistykset on saatu kuosiin ja toimimaan yhdessä, mutta ministeriön ohjauksessa olevat metsäkeskukset riitelevät keskenään.

Sahi on tyytyväinen ministeriön huomioon, mutta haluaa vielä, että kaikki metsänhoitoyhdistykset saadaan nykyistä paremmin samaan ruotuun ja käymään yhtä jalkaa.

Tällä hetkellä enemmistö yhdistyksistä on hänen arvionsa mukaan hyvässä iskussa. Sitä tuleekin jonkinlainen väliryhmä ja lopulta pieni joukko, jota muiden antama esimerkki vetää eteenpäin ja jota vielä pitää kannustaa.

Yleensä asiat ovat sitä paremmin, mitä metsäisemmästä maakunnasta on kyse.

Kun on onnistuttu luomaan mahdollisuudet siihen, että kaikkien metsänomistajien ulottuvilla on samanlaiset palvelut riippumatta asuinpaikasta tai metsien sijainnista, MTK haluaa, että mahdollisuuksien pitää voida myös käytännössä toteutua.

Metsäpolitiikan ja lainsäädännön puolella järjestö on tyytyväinen siihen, että metsänomistajan valinnanvapautta on voitu viedä eteenpäin ja onnistuttu vähentämään sisäistä sääntelyä. Sen sijaan ympäristöpolitiikassa ponnistellaan yhä siinä, miten sieltä tulevat erilaiset paineet käännetään metsätaloudessa taloudellista hyötyä tuottaviksi mahdollisuuksiksi.

Järjestöllisesti Antti Sahi pitää yhä suurena kysymyksenä erilaistuvan ja kasvavan metsänomistajajoukon pitämistä edunvalvonnan piirissä. Edunvalvonta pitää kyetä tuotteistamaan niin, että se näkyy käytännön hyötynä metsänomistajille ja kannustaa sitoutumaan yhteisiin tavoitteisiin.

Järjestössä mietitään jälleen kerran, miten minimoidaan metsien sirpaloitumista. Antavatko yhteismetsät tai metsien yhtiöittäminen siihen mahdollisuuksia, vai pitäydytäänkö edelleen perinteisessä perhemetsätaloudessa ja autetaan perintötilanteissa verouudistuksien kautta.

Metsäliitto vahva puumarkkinoilla

Osuuskunta Metsäliitto vakuuttaa toteuttavansa puukaupassa yhä alkuperäistä toiminta-ajatusaan jäsentensä tuottaman puun markkinointiosuuskuntana. Tehtävän hoitaminen on merkinnyt laajan teollisuuden rakentamista niin, että Metsäliitto on teollisena yhtymänä yksi maan kolmesta metsäjätistä Stora Enson ja UPM:n kanssa. Maailman listalla Metsäliitto on sijalla 10.

Vuorineuvos Antti Oksanen oli Metsäliiton ohjissa 1990-luvun alun ratkaisevina vuosina, kun uusia strategioita alettiin luoda. Metsäteollisuudessa toimi vielä 15–16 kansallisessa mittakaavassa suurta metsäalan yritystä, jotka kuitenkin kansainvälisesti katsoen olivat pienehköjä.

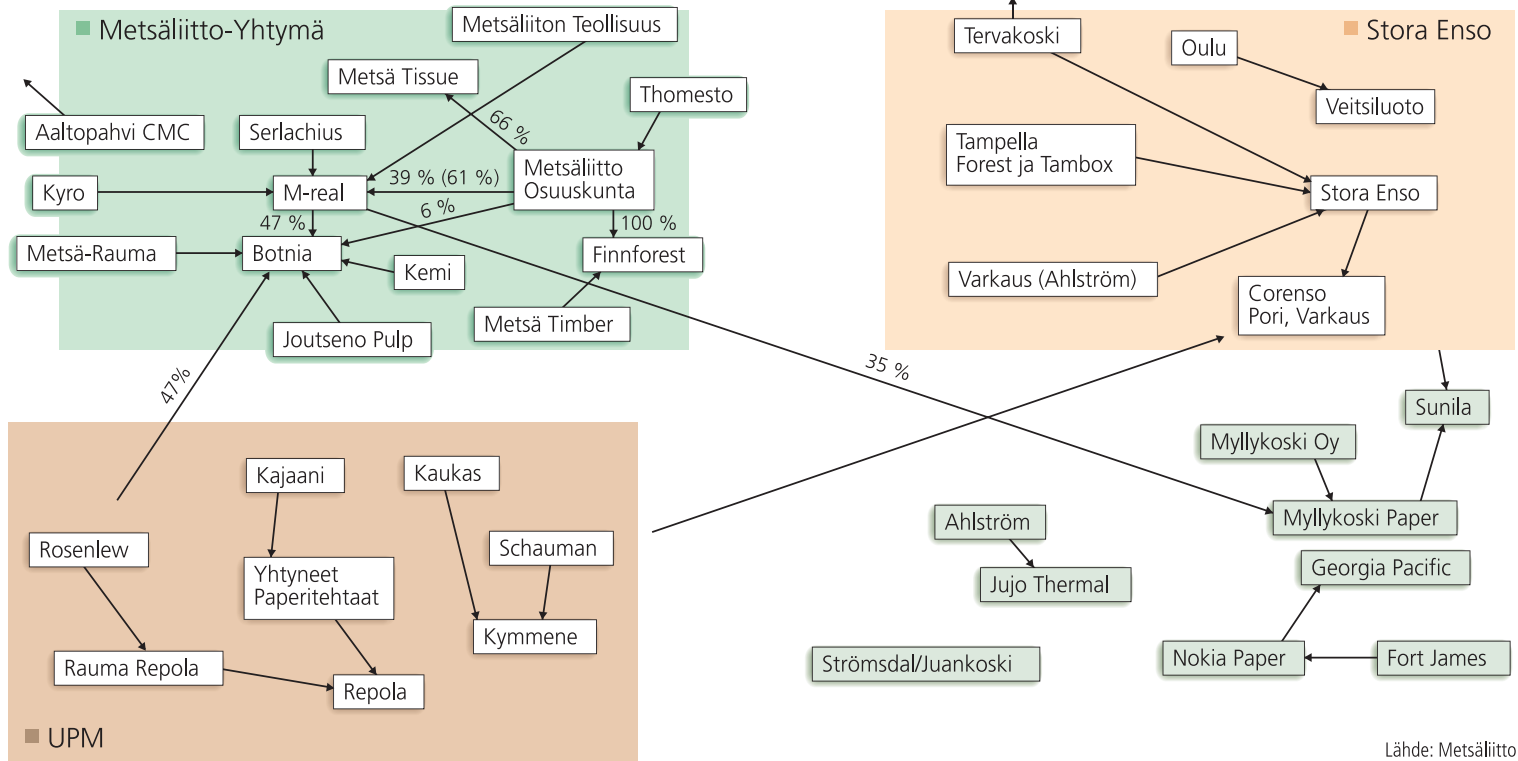
Kansainvälisille markkinoille metsäteollisuus pääsi keskittämällä markkinavoimansa yhteisiin myyntiyhdistyksiin. Strategioitten erkaantuminen ja kilpailulainsäädännön tulo lopettivat yhteisen markkinoinnin.

Maailma oli muutenkin muuttumassa, ja katseet kääntyivät suurien kokonaisuuksien saamiseen. Pääomavaltaisella alalla voima tuli suuruudesta.

Antti Oksasen mukaan Metsäliitossa mietittiin tulevaisuutta hyvin tarkoin. Silloin arvioitiin, voitiinko jatkaa entisellään, pitkö liittoutua vai oltiinko itse kohteena sulautettavaksi jonkin.

Rakennemuutos metsäteollisuudessa

Lähde: Metsäliitto

Silloin kysyttiin, mitä omistajat Metsäliitolta halusivat ja päädyttiin siihen, että itsenäisenä pitää jatkaa, jotta puulle saadaan omistajien haluaa lisäkayttöä. Sitä varten tarvittiin lisää kapasiteettia, sillä metsien kasvu ylitti noihin aikoihin 25 miljoonalla kuutiolla vuotuisen puun käytön.

Metsäliitolla oli myös alueellinen ongelma. Sillä oli Itä-Suomessa vähän teollista toimintaa ja sinne piti saada jäsenten haluamia investointeja.

Oksanen sanoo, että metsätalouden kannattavuuden kannalta järeälle puulle tarvittiin välttämättä myyntimahdollisuuksia, ja se edellytti mekaanisen teollisuuden kehittämistä. Sitä ei voitu jättää pelkästään sahojen varaan. Levyn sorvaamisen rinnalle kehitettiin kertopuu suhdanteita tasaamaan.

Kun tukki- ja kuitupuu kulkevat metsätaloudessa rinta rinnan, panostus myös selluteollisuuteen oli itsestään selvää.

Toisen suuryhtiön UPM:n kanssa jatkettiin Metsä-Botnia-yhteistyötä. Saatiin aikaan ratkaisut Kemissä, Raumalla, Joutsenossa ja vielä Äänekoskella niin, että yhteinen investointiohjelma oli päätöksessä.

Oksanen kiittelee sitä, että yhteistyö näiden kahden yrityksen kesken saatiin aikaan. Se ei ollut itsestään selvää, mutta sillä kyettiin nostamaan kuitupuun käyttö lähes metsien täyskäyttöä vastanneelle tasolle.

Mekaanisella puolella Metsäliiton rakenne oli hajanainen. Sahat koottiin yhteen ensin Metsä-Timberiksi, yhdistettiin sitten levyteollisuuden kanssa Finnforest-nimen alle ja sulautettiin viimeksi suoraan Osuuskunta Metsäliittoon.

Oksanen laskee, että perusinvestoinnit merkitsivät puun käytön lisääntymistä 8–10 miljoonasta kuutiosta 1990-luvun alussa noin 18 miljoonaan kuutioon.

Kantorahatuloina puun käytön kaksinkertaistuminen merkitsi nousua 200 miljoonan euron tasosta suunnilleen 500 miljoonaan euroon vuotuisena rahavirtana.

Jatkojalostus toi lisää kapasiteettia

Perusteellisuuden rakentamista seurasi uusi strateginen mietintä jatkojalostuksesta, jossa Metsäliitto oli jo jonkin verran mukana, mutta ei mielestään riittävään tehokkaasti markkinoinnin näkökulmasta. Paperia tehtiin suunnilleen 600 000 tonnia ja lisäksi kartonkia. Se riitti myyntiyhdistysten aikana, mutta ei enää myöhemmin.

Allianssi Myllykosken kanssa ratkaisi osan tästä kysymyksestä, mutta sen lisäksi se oli alustava ratkaisu myös Metsäliiton Itä-Suomen ongelmaan. Kun siihen liittyi Sunilan puunhankintaosuus, päästiin jo paljon lähemmäksi kuitupuutasapainoa, joka täydentyi sitten, kun Joutseno hankittiin Metsä-Botnialle.

Metsäliitto-konsernin keskeisimmät ulkomaiset yrityskaupat

- 1973 Metsäliiton Teollisuus Oy perusti Lontooseen sahatavaran ja levytuotteiden myyntiyhtiön Finnforests Ltd.
- 1976 Saksan Düsseldorfin perustettiin myyntiyhtiö Finnforest GmbH. Nämä olivat Metsäliitto-konsernin ensimmäiset omat ulkomaiset toimipisteet.
- 1982 Metsäliiton Teollisuus Oy osti Tanskassa 25 % Neopac A/S:n osakkeista. Loput osakkeet ostettiin 1985. Tuote: aaltopahvi.
- 1984 Metsäliiton Teollisuus Oy osti Kreikassa 20,5 % St. Reigis Finance B.V:stä ja 1985 osake-enemmistön. Kaksi aaltopahvi-tehdasta.
- 1986 Metsäliiton Teollisuus Oy osti Tanskassa levytuotteiden markkinointiyhtiön Kristian Stærk A/S:n ja Ruotsissa vaneriyhtiön AB Plyfan. 1996 vaneritehtaan toimiva johto osti tehtaan.
- 1989 Metsä-Serla Oy osti Ruotsissa MoDon kolme pehmpaperitehdasta (Holmens Hygiene).
- 1991 Finnforest Oy osti Saksan alueen suurimman levyalan myyntiyhtiön Gottfried Lauprecht Holzwerkstoffe GmbH:n
- 1991 Metsä-Serla Oy osti Winpacin paperi- ja kartonkiarkittamat Hollannissa.
- 1994 Finnforest Oy osti englantilaisen levytukkurin Bligh Boards Ltd:n.
- 1995 Finnforest Oy osti Belgian suurimman levytuotteiden tukku-kauppayrityksen Omniplex N.V:n ja englantilaisen puulevy- ja sahatavaratukkurin Hunter Timber Plc:n.
- Metsä-Serla Oy osti enemmistön Venäjällä Pietarin lähellä olevasta Komsomolets-yhtiöstä. Tuote: aaltopahvipakkaukset.
- 1996 Metsä-Serla Oy osti:
- sveitsiläisen Biberist-tehtaan. Tuote: päällystetty ja päällystämätön hienopaperi, 330 000 tn/v.
  - saksalaisen MD Papier GmbH:n osakekannan. Tuote: LWC-paperia (2 tehdasta), 530 000 tn/v. Myi heti 50 % osakekannasta Myllykoski Oy:lle.
  - 50% saksalaisen Papierfabrik Albruck GmbH:n osakekannasta. Tuote: päällystetty aikakauslehtipaperi, 225 000 tn/v.
- 1997 Metsä-Serla Oy osti Kubanin aaltopahvitehtaan Etelä-Venäjällä.
- Finnforest Oy osti ranskalaisen levytuotteiden maahantuoja- ja myyntiyhtiön Rambert S.A:n.
- Metsä-Timber Oy osti Reopalun sahan Virosta.
- Metsä-Tissue Oy osti enemmistön puolalaisesta pehmpaperi-yrityksestä Warszawskie Zakłady Papiernicze S.A:sta.
- 1998 Metsä-Tissue Oy osti saksalaiset pehmpaperitehtaat Papierwerke Halstrick GmbH:n ja Strepp GmbH & Co KG Papierfabrik Hochkoppelmülen.
- Metsä-Serla Oy osti liettualaisen aaltopahvitehtaan Medienos Plausasin.
- Metsä-Serla Oy osti englantilaisen UK Paper Plc:n, kaksi tehdasta, tuotanto 430 000 tn/v päällystettyä ja päällystämätöntä hienopaperia.
- Metsä-Serla Oy osti enemmistön englantilaisesta maailmanlaajuisesta metsäteollisuustuotteiden kauppahuoneesta Price & Piercestä.
- Metsäliitto SW osti brittiläiset pylväsyhtiö Burt Boulton & Haywood Ltd:n sekä kaksi pylväiden valmistus- ja kyllästyslaitosta James Jones & Sons Ltd:itä.
- MetsäTimber Oy osti USA:sta sahatavaran myyntiyhtiön Woodward & Dickersonin. Alaskirjattiin pari vuotta myöhemmin.
- Metsäliitto ja ruotsalainen SCA ostivat 50–50 saksalaisen Gratenau Holz & Fiber GmbH:n, nykyisin Thoscaholz GmbH. Yhtiö hoitaa puun hankinnan Myllykosken kanssa omistetuille osakkuuslaitoksille.
- 1999 Metsä-Serla Oy osti saksalaisen paperi- ja kartonkiarkittamon PVA Papierverarbeitung GmbH:n sekä tanskalaisen pakkausalan yrityksen D-Display A/S:n.
- Finnforest Oy osti saksalaisen jatkojalostusyhtiön Louis Kragesin ja Itävaltalaisen Itä-Euroopassa toimivan vaneritukkurin Bailloun.

- 2000 Finnforest Oy osti ranskalaisen sahatavaran jatkojalostusyhtiön Sibun.
Metsä-Serla Oy osti unkarilaisen kotelo- ja tarraaliiketoimintayhtiön Cofinecin.
Metsä-Serla Oy osti ruotsalaisen Modo Paper AB:n paperi- ja sellutehtaat Ruotsissa, Ranskassa, Saksassa ja Itävallassa.
Metsä-Serla Oy myi koko aaltopahviliiketoimintansa SCA:lle. EU:n kilpailuviranomaiset estivät Metsä Tissue Oy:n myynnin SCA:lle.
- 2001 M-Real Oyj osti saksalaisen hienopaperiyhtiön Zanders Feinpapier AG:n (lopun osakkeet; osto 2002).
M-Real Oyj osti hollantilaisen pakkausalan yhtiön S.A. Meulemans N.V:n.
M-Real Oyj myi 50 %:n omistusosuutensa MD Papier GmbH:sta Myllykoski Oy:lle.
Finnforest Oyj osti saksalaiset puulevytukkurit Schütte-Lanzin ja Jarl Schweyerin.
Finnforest Oyj osti norjalais-ruotsalaisen puutuoteteollisuusyhtiö Moelven ASA:n osake-enemmistön.
- 2002 Metsäliitto Osuuskunta tuli Moelven ASA:n osakkaaksi. Norjalaiset metsänomistajajärjestöt jatkoivat vähemmistöosakkaina.
Metsäliitto Osuuskunta osti ruotsalaisen Södra Cell Ab:n kolmannen osuuden A/S Baltic Pulpista, jolloin Metsäliitosta tuli sen enemmistöosakas.
M-Real Oyj myi 50 %:n omistusosuutensa Papierfabrik Albruck GmbH:sta Myllykoski Oy:lle.
M-Real Oyj osti saksalaisen paperin jakeluyhtiön CN Papiervertriebs GmbH:n.
M-Real Oyj myi toimivalle johdolle Winpacin paperi- ja kartonkiarkittamat Hollannissa.
Finnforest Oyj osti englantilaisen sahatavaran jakelu- ja jalostusyhtiö Montaque L. Meyerin.
Metsä-Tissue Oyj osti enemmistön puolalaisesta pehmopaperiyhtiö Krapex Sp.zoo:sta ja osakkuuden puolalaisesta pehmopaperiyhtiö Zakłady Papiernicze w Krapkowicach S.A:sta. Ne yhdistyivät 2004 Metsä-Tissue S.A. -yhtiöön.
- Thomesto Oy hoiti Metsäliitto-Yhtymän ulkomaista puunhankintaa ja osti osakkuuden Leningradin läänissä sijaitsevasta puunhankintayhtiö 000 Progressista. Samalla perustettiin yhtiö SvirTimber. Oy Metsä-Botnia Ab käynnisti 2006 Podporodzhessa 000 SvirTimberin uuden sahalaitoksen.
- 2003 Oy Metsä-Botnia Ab osti enemmistön uruguaylaisesta metsänomistusyhtiöstä Compania Forestal Oriental S.A:sta (FOSA). Botnia A.S. -tytäryhtiö käynnisti selvitykset sellutehtaan rakentamiseksi Uruquayhin.
- 2004 Finnforest Oyj osti saksalaisen puurakentamisan jakelu- ja palveluyhtiö Merk GmbH:n.
Finnforest Oyj solmi yhteistyösopimuksen venäläisen kertopuuvalmistajan LVL-Ugra-yhtiön kanssa.
M-Real Oyj myi Price & Pierce -kauppahuoneen liiketoiminnan.
M-Real Oyj myi Savon Sellun fluting-kartonkitehtaan irlantilaisen Dermot Smurfitin johtamalle sijoittajaryhmälle.
Thomesto Oy osti osakkuuden venäläisestä Vologdan alueella toimivasta puunkorjuuyhtiö Vologodskie Lesopromyshlennikistä.
- 2005 Thomesto Oy myi osakkuutensa Baltiassa sijaitsevasta Vika Wood- ja Toftan -sahayhtiöistä.
- 2005 Oy Metsä-Botnia Ab käynnisti sellutehtaan rakentamisen Uruquayhin Fray Bentosiin. Projekti on suurin suomalainen yksityinen teollinen uusinvestointi ulkomaille. Samalla se on Uruquayn historian suurin teollinen investointi, kustannusarvio 1,1 miljardia US-dollaria.
- 2006 Metsä-Tissue Oyj osti Slovakiassa toimivan pehmopaperiyhtiön Tento A.S:n.
Metsäliiton ja Finnforestin omistamat Moelven ASA:n osakkeet myytiin takaisin norjalaisille.
Finnforest Oyj:n ostamat tukkuri- ja jatkojalostustoiminnat ovat nykyisin osia Metsäliiton puutuotetoimialan maakohtaisista yhtiöistä.

Oksanen laskee, että tämän prosessin jälkeen alettiin olla Euroopassa järkevää kokoluokkaa.

Noihin aikoihin tehtiin varsin mittavia yritysostoja ulkomailla. UPM ja Enso toimivat kumpikin tahoillaan ja Metsäliitto kehitteli omaa pallettiaan.

Kun Oksanen katsoo sitä perästäpäin, hän toteaa, että omistajastrategian mukaisesti puulle haettiin käyttöä ja perusteellisuutta luotiin sitä toteuttamaan. Jatkojalostus on enemmänkin liikkuva osa, jota toteutetaan sen mukaisesti, mikä on järkevää ja tarpeen strategian toteuttamisen kannalta.

Investoinneille lähtökohta oli sillä tavoin synkkä, että taloudessa elettiin vielä syvää lamaa, mutta siinä vaiheessa ei oikeastaan ollut muuta lähtökohtaa kuin investoida.

Tänä päivänä tilanne on Oksasen mielestä toinen, kun tietty koko on saavutettu. Nyt voidaan vapaammin miettiä, kuinka monta tukijalkaa tarvitaan ja missä kaikessa kannattaa olla mukana.

Metsänomistajan kannalta Oksanen pitää tilannetta hyvänä, kun puulla on kysyntää ja jalostuskapasiteettiakin on niin, että se ylittää kotimaisen puun tarjonnan. Tämän puolesta tilaa olisi vaikkapa puun tuotannon lisäämiselle.

Puun käytön näkökulmasta kotimaisen kapasiteetin rakentaminen on viety metsämiesten kielellä sanottuna tappiin. Metsäliitto sanoo läheneensä aina tästä näkökulmasta.

Kahden muun suuren lähtökohta on toinen. Ne ovat kasvaneet paljolti yhdistymisten ja ostojen kautta. Niiden taustakin on vanhoina yrityksinä toinen.

Metsäliitto laskee, että sillä ei ole vanhoja omaisuuksia eikä niistä tulevaa tasepohjaa. Ei liioin ole vanhaa koskivoimaa, ei rvo:n osakkeita eikä suuria metsäomistuksia.

Metsäliitto on käynyt enemmän omistajan kukkarolla, tosin aika pienin panoksin, tai sitten rakentanut lainaamalla rahat. Tästä seuraa, että taloudelliset resurssit ovat tiukat.

Tulevaisuutta Oksanen katsoo siltä pohjalta, että metsäteollisuudessa edetään yleensä 10 vuoden syklillä. Sen perusteella alalla saattaa hyvinkin tulla yhtä ja toista.

Maailman suurin yhtiö International Paper on jo ilmoittanut, että se ei enää halua olla maailman suurin. Se voi tarkoittaa, että enää ei haeta absoluuttista kasvua, vaan mieluummin kasvua jonkin segmentin sisällä.

Euroopassa tilanne on Oksanen arvion mukaan erilainen. Täällä on vielä tilaa kasvuille eri sektoreilla.

Metsäliitto yhä tärkeä MTK:lle

Koska Metsäliitto on metsänomistajien omistama yritys, MTK näkee sen tärkeäksi perustehtäväksi sen, että puusta maksetaan oikean markkinahinnan mukaisesti.

MTK:ssa toistuu usein se näkemys, että Metsäliiton kautta voidaan arvioida teollisuuden kykyä maksaa puusta.

Metsäjohtaja Antti Sahi muistuttaa, että vuosien mittaan kuitenkin korostuu Metsäliiton rooli kotimaisen puun käyttäjänä. Metsänomistajalle on tärkeää, että raakapuuta käytetään mahdollisimman paljon. Tähän suuntaan Metsäliitto on myös teollisuuttaan asemoinut.

Kun Metsäliitolla on yhteisyrityksiä, se asettaa myös rajoituksia puun hinnoitteluun. On vaikeaa ajatella, että Metsäliitto voisi maksaa Metsä-Botniaan menevästä puusta olennaisesti enemmän kuin kumppaninsa UPM.

Metsäliiton ja metsänhoitoyhdistysten toimintaa Sahi katselee niin, että välillä on parempaa ja välillä huonompaa yhteistyötä, kun samoista metsänomistajista kilpaillaan ja kummallakin puolella on halua kasvaa.

Tilanne on onnistuttu vakauttamaan niin, että molemmat juoksevat nykyisin omilla radoillaan eivätkä häiritse toistaan. Varsinkin nuorten metsien ja harvennusmetsien hoidossa yhteistyö toimii hyvin.

Ratkaisevaa tässä on Sahin arvion mukaan se, että organisaatioiden luottamushenkilöjohdolla on selvä näkemys siitä, mihin suuntaan kenttä haluaa edetä.

Tulevaisuuden kannalta on isompi asia se, että vapailla markkinoilla metsänomistajat joutuvat kilpailuttamaan yrityksiä, mutta kun Metsäliitto on osuuskunta ja osuuskunnalla on jäseniä, tällainen kilpailuttaminen sopii Metsäliittoon äärimmäisen heikosti. Se luo jännitteitä koko ajan.

Tulevaisuudessa joudutaan miettimään, miten nämä asiat hoidetaan. Toistaiseksi käytännössä on niin, että on jäseniä, joiden puu menee aina Metsäliitolle omana firmana, mutta on myös niitä, jotka panevat Metsäliiton kilpailutusviivalle. Asiallisilla hinnoilla puut menevät Metsäliitolle, ja jos se ei kilpailutuksessa pärjää, puut menevät muualle.

Pääomasijoitus lisää puukauppaa

Metsäliitto käy jäsentensä kanssa puukauppaa niin, että se kartuttaa osuuspääoman muodostumista. Puun myynnin yhteydessä voi tallettaa lisäosuuspääomaa. Se tuottaa myös uusia jäseniä, sillä monet metsänomistajat haluavat päästä puukappayhteyteen juuri pääomasyistä.

Osuuspääomalle maksetaan kohtuullisen hyvää korkoa, mikä tekee kiinnostavaksi lisäosuuspääoman sijoittamisen. Metsäneuvos Jaak-

ko Punkari tietää tätä kautta tulleen rahaa sisään 450 miljoonaa euroa runsaan kymmenen vuoden aikana.

Rahaa tuli osuuskuntaan välillä niin runsaasti, että se nosti omavaraisuuden korkealle ja muutti velkaisuusasteen miinusmerkkiseksi. Omistuksia on sittemmin lisätty, joten velkaisuus on jälleen plusmerkkinen niin kuin pitääkin, mutta ei Punkarin mukaan kuitenkaan kovin suuri.

Puukaupallisesti lisäosuuspääoma on osoittautunut hyväksi kilpailuvälineeksi, kun lisäosuuteen voi sijoittaa vain puukaupasta tulevaa rahaa. Tämä sopii varsinkin niille metsänomistajille, jotka eivät tarvitse puukaupparahoja heti.

Tytäryhtiöitten osakepääoman hankintaan aiemmat menettelytavat eivät Punkarin mukaan enää sovi. Lainsäädäntö on siltä osin muuttunut, eikä kiertäminen talosta taloon näissä asioissa enää muutoinkaan ole tätä aikaa. Metsämarkkampanja 1990-luvun puolivälissä jäi viimeiseksi perinteikkäässä kampanjahistoriassa.

МТК:ssa lisäpääomaan sijoittamista pidetään mielekkäänä. Ongelmia tuottaa vain verolainsäädäntö, joka sallii osakeyhtiöihin 90 000 euron verovapaan sijoittamisen, mutta osuuskunnassa verovapaus on vain 1 500 euroa. Vuorineuvos Antti Oksanen jaksaa uskoa, että kyseessä olisi vain kömmähdys, joka korjataan ennen pitkää.

Puulle haetaan uutta käyttöä

Kun metsäsektorilla käydään keskustelua siitä, sopsisiko Suomeen vielä uutta teollista kapasiteettia, kannanotot ovat puolesta ja vastaan.

МТК:ssa kysymys nähdään sellaisena, että puulle tarvitaan joka tapauksessa lisää käyttöä. Metsät kasvavat koko ajan uutta puuta, ja kasvua on yhä mahdollista ja tarpeen tehostaa.

Metsänhoitaja Pekka Airaksinen laskee, että energiapuusta on tullut tavallaan uusi artikkeli. Se tuo uutta virettä ja mahdollistaa puun entistä tarkemman hyväksi käytön varsinkin sitten, kun latvusmassan markkinat saadaan toimimaan.

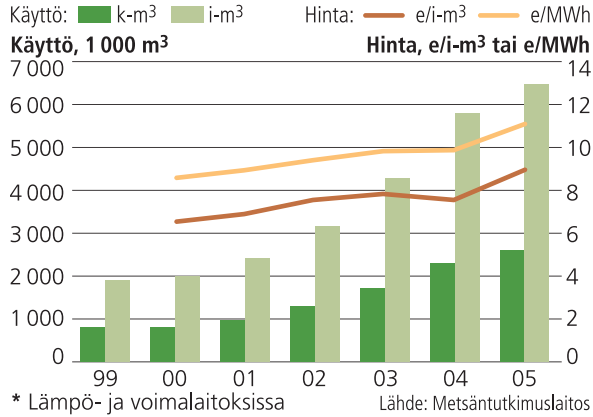
Airaksinen puhuu mieluummin latvusmassasta kuin hakkuutähteestä, joka on vähättelevä suhtautumista puun koko biomassaansa. Sahausjätteenkin sai uutta sisältöä, kun ruvettiin puhumaan sahauksen sivutuotteesta.

Oksainen latvusmassa on Airaksisen mielestä selvästi oma tuote, jolla on oltava omat markkinat ja oma hinta. Kantojen käyttö on vielä kokeilun luonteista, mutta siihenkin järjestössä suhtaudutaan avoimin mielin tutkimustietoa odotellen.

Energiakäyttö avaa uusia kilpailullisia mahdollisuuksia ensiharvennuspuulle. Kuiduttaminen ei ole enää ainoa vaihtoehto.

МТК oli perustamassa 1995 Suomen sahojen ja metsäteollisuuden kanssa Suomen metsäsäätöä hoitamaan puun menekinedistämistä. Se on

Metsähakkeen käyttö ja hinta* 1999–2005

tehnyt puutavaran käytön puolesta hyvää työtä. Välillä jo hiipumaan päässyt puurakentaminen on saatu uuteen nousuun. Puusta osataan tehdä pientalojen lisäksi jo asuinkerrostaloja, toimistotaloja, urheiluareenoita ja konserttisaleja.

Säätiö on mukana tuotekehityksessä, koulutuksessa, eurooppalaisessa yhteistyössä ja myös tehtävissä, jotka Suomen tapaisessa metsäisessä maassa kuuluisivat asiallisesti yhteiskunnan hoidettavaksi. ■

› MAASEUTU-
YRITTÄJYYDEN
SYNTY JA KASVU

Yrittäjyys nousi MTK:n kolmanneksi peruspilariksi

■ Maaseutuyrittäjyys on noussut MTK:n edunvalvonnan kolmanneksi peruspilariksi maatalouden ja metsätalouden rinnalle. Se on monialaistamassa järjestöä koko maaseutuun ulottuvaksi edunvalvojaksi.

MTK:ta 2000-luvulle luotsannut Esa Härmälä tunnistaa uuden kehityssuunnan. Hän laskee, että järjestö joutuu ottamaan lisää vastuuta maaseudusta yksinkertaisesti sen vuoksi, että muut eivät sitä ota. Maaseudun infrastruktuurin ja keskeisten peruspalveluiden säilyminen on kaatumassa MTK:n syliin.

Tuottajajärjestö saattoi keskittyä ydinalueeseensa maatalouteen vain parin ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Metsätalous tuli mukaan 1930-luvulla, pienteollisuus sotien jälkeen 1940-luvulla ja maaseutuyrittäjyys 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, kun maatiloilla alettiin erikoistua peruselinkeinojen ulkopuolelle.

Sivutulaja maatiloille on hankittu vanhaan, mutta mökkien rakentamisesta ja vuokraamisesta lomalaisille on tullut yllättävän nopeasti liitännäselinkeino monelle viljelijälle. Kun toiminta monipuolistui matkailupalvelujen tuottamiseksi, saatettiin puhua jo maaseutuyrittämisestä.

Sittemmin yrittäjyys on laajentunut monille muille alueille ja kasvanut myös liikevaihdoltaan merkittäväksi tulonlähteeksi viljelijöille.

Kynnys maaseutuyrittäjyyteen on sinänsä matala. Viljelijälle ei ole suurta eroa sillä, auraa ko hän peltoja vai maanteitä. Kyntöaura pitää vain vaihtaa välillä lumiauraksi.

Yrittäjyys on edennyt luonnostaan ja vakaasti. EU-jäsenyys antoi sille selvästi lisäpotkua, kun monilla tiloilla nähtiin, että niiden tulevaisuus on muualla kuin perustuotannossa.

Samaan tapaan tasaisesti ”nykimättä ja valmistellusti” on edetty MTK:n järjestöosaston luonnehdinnan mukaan myös edunvalvonnan puolella.

Ajatus on ollut koko ajan, että järjestön asiana on huolehtia kaikista jäsenistään niiden erikoistumissuunnasta huolimatta. Yrittäjyys sinänsä soveltui hyvin maa- ja metsätalouden yhteiseksi tekijäksi.

Yrittäjyys koettiin tavallaan MTK:n koheesiovoimaksi. Se oli maapolitiikan ja veropolitiikan lisäksi se tekijä, joka sitoi jäsenryhmiä edunvalvonnallisesti toisiinsa. Näin maaseutuyrittäjyydestä tuli tavallaan lisävelvoite jäsenkuntaa kohtaan.

Yrittäjyys lisättiin sääntöihin

Mökkibisnekseen järjestö lähti mukaan jo alkuvaiheessa, kun oli tarpeen luoda alalle pelisään-

töjä ja huolehtia mukaan lähteneiden toiminta-edellytyksistä.

MTK:n esityksestä saatiin 1988 jo erityinen maaseutuelinkeinojen neuvottelukunta. Siihen tuli 11 järjestöä kehittämään maaseudun elinkeinoelämää. Vetovastuu oli tuottajajärjestöllä. Asioita vietiin eteenpäin erilaisten projektien, työryhmien ja toimikuntien keinoin. Mukaan saatiin valtiotalta, ja sen kanssa kyettiin luomaan merkittäviä ohjelmia ja kehittämään lainsäädäntöä.

Periaatteellisesti tärkeä askel MTK:ssa otettiin 1993, kun edunvalvontaan perustettiin erityinen maaseutuyrittäjätyöryhmä. Se laajennettiin 1995 yrittäjäasioita valmistelevaksi elimeksi, maaseutuyrittäjävaliokunnaksi, joka sai 1997 MTK:n sääntöuudistuksen perusteella virallisen, sääntöihin perustuvan aseman.

Nämä järjestölliset uudistukset vankistivat järjestön otetta yrittäjyysasioihin varsinkin, kun MTK:n johtokunnan ykköspuheenjohtaja Esa Härmälä otti vastuulleen maaseutuyrittäjävaliokunnan vetämisen 2001. Se oli viesti siitä, että järjestö oli tässä asiassa tosissaan. Johtaja Olli-Pekka Väänäsen mielestä tässä vaiheessa maaseutuyrittäjyydestä tuli asiallisesti kolmas pilari MTK:lle maatalouden ja metsätalouden rinnalle.

MTK:n johtokunnassa maaseutuyrittäjyys jäi tätä ennen hieman taustalle, vaikka monilla joh-

tokunnan jäsenillä oli monimuotoista toimintaa tiloillaan. Silti johtokunnassa keskityttiin enemmän muihin kuin maaseutuyrittäjyyteen kuuluiin asioihin.

Aloitteellisuus kuitenkin näkyi MTK:n johtokunnan toimissa silläkin tavoin, että saatiin perustetuksi erityinen Maaseutuyrittäjyyden edistämiskeskus 1997 neljällä eri pilottialueella.

Hallituskin oli tahollaan aktiivinen ja asetti työryhmän maaseutuasioihin paneutuneen tohtori Eero Uusitalon johdolla valmistelemaan erityistä maaseutuohjelmaa. Se sisälsi toista sataa esitystä maaseudun kehittämiseksi. Hallitus toteutti niistä suuren osan, mutta lähinnä vain ne, joilla ei ollut merkittävää valtiontaloudellista kustannusvaikutusta. Useimmat muut esitykset on hiljalleen unohdettu.

Olli-Pekka Väänänen kiittelee Eero Uusitaloa kuitenkin siitä, että hän on se henkilö, joka pitää maaseutuasiaa yhä esillä, tietenkin MTK:n ohella.

Yrittäjäjärjestöt olivat nihkeitä

Yrittäjäjärjestöjen puolella MTK:n uudesta roolista ei oltu kovin innostuneita. Väänäsen mukaan MTK nähtiin niissä lähinnä kilpailijana haalimassa muilta jäseniä. Olihan yhteisiä jäseniä 1990-luvun lopulla ainakin 8 000, vaikka niiden tarkkaa määrää ei koskaan laskettu.

Yrittäjien omassa keskuudessa maaseutu-yrittäjät olivat pienimpiä, ja pitivät osin sen vuoksi ja osin edullisen jäsenmaksun ansiosta МТК:ta itselleen sopivana edunvalvojana. Suuremmat yrittäjät näkivät aloittelevissa lähinnä uhkan, jonka varsinkin pitäjätasolla pelättiin tuovan epätervettä kilpailua.

МТК:n pystyttämä yrittäjyysteemavuosi 2002 oli kaikin puolin onnistunut. Sen arvioidaan hälventäneen ennakkoluuloja näiltäkin osin. Teemavuoden suurin anti oli kuitenkin maaseutuyrittäjyyden tunnetuksi tekemisessä ja yleisen hyväksymisen saamisessa maaseudun asialle.

МТК:n yhteistyö toimi alkuvaiheessa hyvin varsinkin Suomen Yrittäjien Keskusliiton kanssa. Se yhtyi Pienteollisuuden Keskusliiton kanssa myöhemmin Suomen Yrittäjiksi, jolloin valalle pääsi Väinäsen arvion mukaan sellainen pienporvarillinen ajattelu, joka oli maatalousvastaista ja lähinnä maataloustukien riepotteluun keskittyvää.

Tämän МТК on kokenut esteeksi järkevälle yhteistyölle ja haitaksi jossain määrin vieläkin, vaikka МТК on onnistunut hoitamaan joitakin tärkeitä asioita Suomen Yrittäjille, kuten oman mandaatin koulutuspolitiikassa.

Maaseudun Työnantajaliitossakin epäilyjä kytee МТК:n yrittäjäosaamiseen sillä perusteel-

la, että siihen kuuluu usein työsuhteisiin liittyviä asioita, eivätkä ne ole МТК:n alaa.

Väänänen ei kuitenkaan pidä suhteita muihin yrittäjiin päin huonoina, vaan haluaa muistuttaa enemmänkin siitä, että myös Akava, SAK ja STTK ovat joutuneet yrittäjien kentälle, koska niiden jäsenkunnassa toimii myös yrittäjiä. Järjestöt joutuvat sopeutumaan uuteen rooliin, kun kaikkia jäseniä ei vanha palkkasuhde enää elätä.

Valtion hallinnon puolella МТК:hon on suhtauduttu vanhastaan suopeasti. МТК sai yrittäjäjärjestönä liikkumatilaa, kun se ei ollut työnantaja- eikä työntekijäjärjestö. Tämän perusteella valtiolla on ollut sille käyttöä yrittäjäjärjestöjen edustajana.

Euroopan unioni puolestaan pitää maaseutuyrittäjyyttä lähinnä keinona, jolla helpotetaan maatalouden rakennemuutosta. Keinovalikoima on kuitenkin aika yksinkertainen. Väinäsen mielestä siihen kuuluvat oikeastaan vain maatilamatkailu ja alihankinta sekä neuvo siirtyä muihin ammatteihin niille viljelijöille, joilla on siihen mahdollisuuksia.

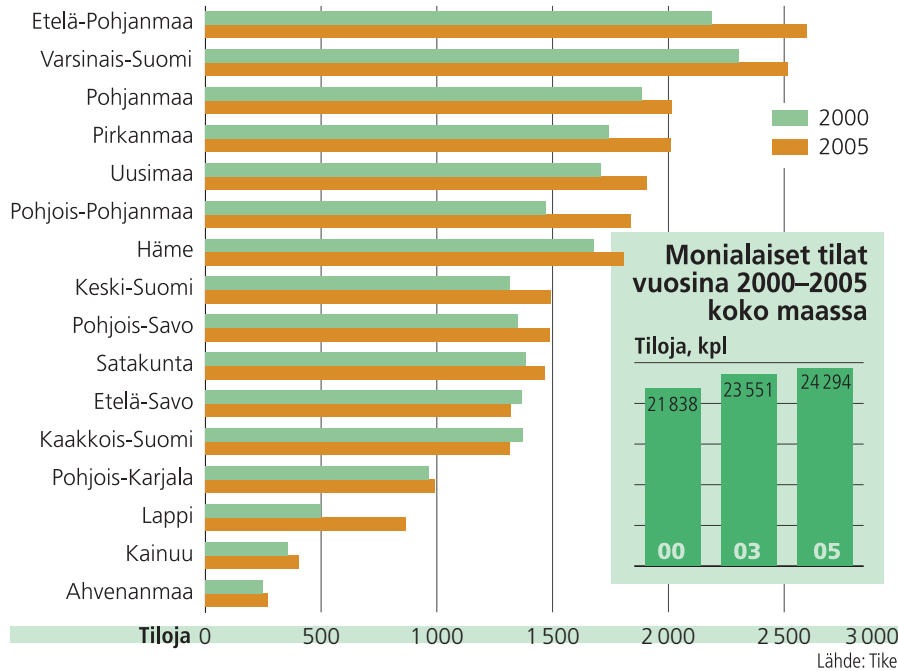
Väinäsen mielestä unionin ajattelu maaseutuyrittäjyydestä on vanhakantaista. Siitä on kuitenkin se hyöty, että siihen voi vedota, jotta asioita saadaan omassa maassa eteenpäin. Siinänsä maaseutuyrittämisestä unionissa puhutaan vähän, vaikka yrittäjäkirjoa jäsenmaiden maatioilla ja maaseudulla on.

Monitoimitiloja jo kolmannes

MTK:ssa tyypillisinä maaseutuyrittäjinä pidetään niitä, jota harjoittavat yritystoimintaansa maataloilta muun tuotannon ohessa.

Varsin usein kyseessä on sellainen tila, joka tekee koneurakointia. Näitä on maaseutuyrittäjästä liki puolet, ja niiden määrä kasvaa kaiken aikaa. Heille tulee töitä myös maatalouden sisältä, kun yritys- ja tilakoon kasvaessa tehtäviä joudutaan ulkoistamaan.

Monialaiset maatilat TE-keskuksittain vuosina 2000 ja 2005

Perinteisesti tärkeässä maatilamatkailussa kasvu on tasaantumassa ja osin jo taittumassa laskusuuntaiseksi. Maatilamatkailuyrittäjät toimivat tiukan kilpailun sektorilla, jossa helpoin kausi on takana ja vaikein ilmeisesti vasta edessä. Laskusuunnassa on myös teollisuuden piirissä puun ja elintarvikkeiden jatkojalostuksessa toimivien yrittäjien määrä.

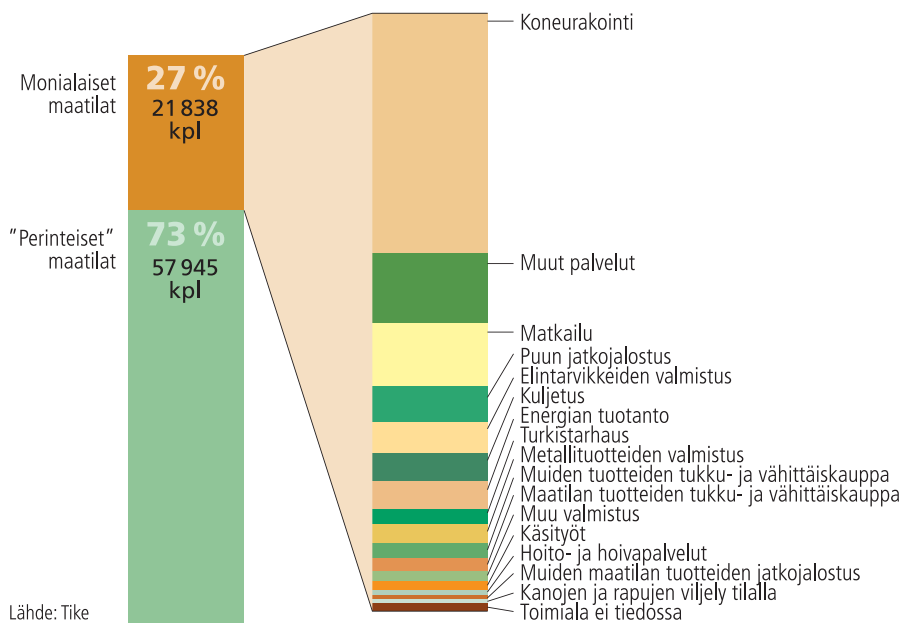
Kasvusuunta sen sijaan näkyy hoivapalvelujen kysynnässä ja rakentamisessa viime vuosien rakennusbuumin ansiosta sekä hevostalouden parissa. Hevosurheilun ja hevosharrastuksen kasvu on kaksinkertaistanut hevosten määrän parissa vuosikymmenessä.

Merkittävimmät tulevaisuuden mahdollisuudet maaseutuyrittäjillä näyttäisi olevan energia-tuotannossa uusiutuvien luonnonvarojen eli paljon puhutun bioenergian hyödyntämisessä. Sen parissa vuotuinen kasvu lähentelee 20:tä prosenttia.

Kaikkiaan monialaisia tiloja oli vuoden 2000 maatalouslaskennassa vajaat 22 000 eli runsas neljännes silloisista perinteisiksi luonnehdituista maataloilta, mutta vuoden 2005 laskennan mukaan jo lähes 25 000 eli yli kolmannes toimivista maataloilta.

Yritystoiminnan tuoma liikevaihto on useilla tiloilla edelleen pientä, mutta kokonaisuutena se on kuitenkin niin merkittävää, että viljeli-

Monialaisten tilojen lukumäärä ja toimialat vuonna 2000

jöiden kaikista tuloista lasketaan kertyvän kahdeksan prosenttia maaseutuyrittäjyydestä. Se lähentelee metsätulojen osuutta, joka on keskimäärin 10 prosenttia viljelijöiden kaikista tuloista. Palkkatyö tuo tiloille jo neljänneksen ja varsinainen maatalous enää runsaan toisen puolen.

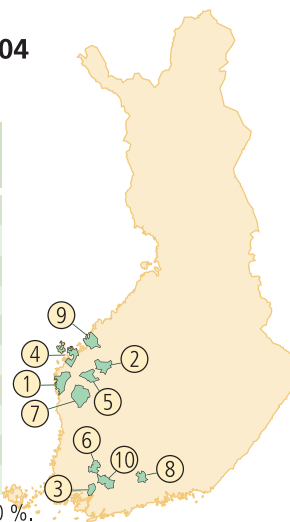
Alueiden tyhjentymistä ei ole kyetty estämään
Siinä, missä yksittäinen viljelijä on onnistunut säilyttämään työpaikkansa oman innovatiivisuutensa ja yritteliäisyytensä ansiosta, koko yhteis-

Sivuvuosiensa suurimmat kunnat 2004

Lähde: Suomen Gallup Elintarviketieto

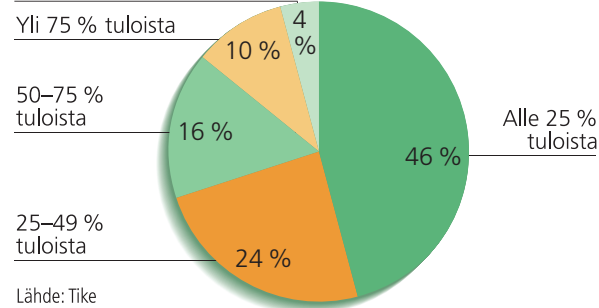
Kunta	Sivuvuosiensa milj. e
① Närpiö	27,22
② Lapua	21,89
③ Halikko	20,40
④ Mustasaari	17,55
⑤ Ilmajoki	16,15
⑥ Somero	15,77
⑦ Kauhajoki	15,12
⑧ Hausjärvi	14,41
⑨ Uusikaarlepyy	13,98
⑩ Loimaan kunta	13,21

Osuus koko maan sivuvuosiensa 10 %.

Maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan osuus viljelijäperheen nettotuloista vuonna 2000

Tieto puuttuu

Lähde: Tike

Kuntien välinen muuttoliike seutukunnittain 2001–2005

Muuttovoittoa

Muuttotappiota

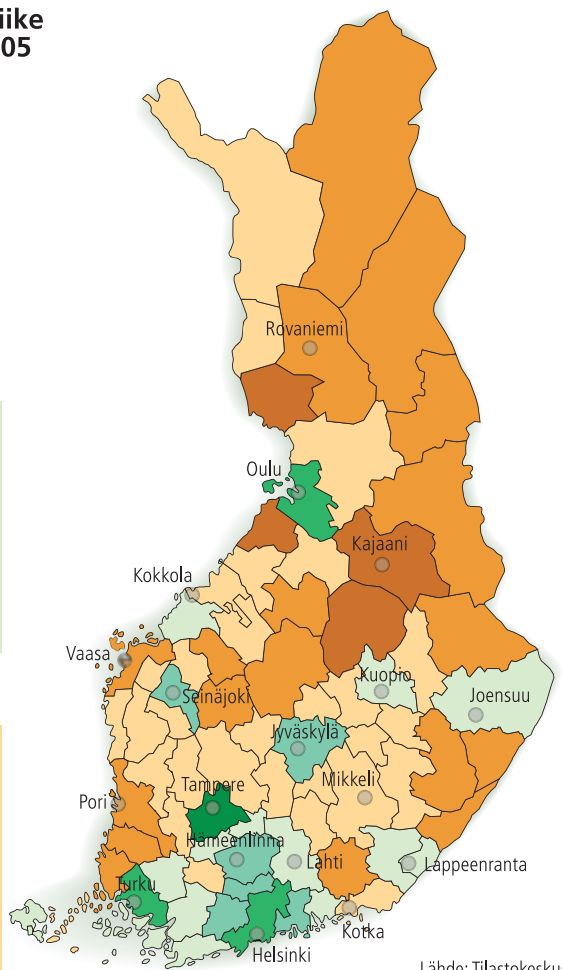

10 eniten muuttovoittoa saanutta seutukuntaa

1. Tampere	12 445
2. Helsinki	8 091
3. Oulu	7 329
4. Turku	5 017
5. Jyväskylä	4 744
6. Lohja	2 327
7. Porvoo	1 988
8. Hämeenlinna	1 732
9. Seinäjoki	1 481
10. Riihimäki	1 375

10 eniten muuttotappiosta kärsinyttä seutukuntaa

1. Kajaani	-2 475
2. Raahе	-2 254
3. Ylä-Savo	-2 090
4. Kemi-Tornio	-2 022
5. Kehys-Kainuu	-1 966
6. Pielisen Karjala	-1 946
7. Itä-Lappi	-1 844
8. Saarijärvi-Viitasaari	-1 828
9. Nivala-Haapajärvi	-1 721
10. Pori	-1 536

Lähde: Tilastokeskus

kunta on kuitenkin epäonnistunut yrittäessään pitää maaseudun asuttuna. Laajat alueet Itä- ja Pohjois-Suomea ovat joutuneet menettämään väkeään läntisen ja eteläisen Suomen hyväksi.

Näin on käynyt, vaikka aluepoliitikoilla oli Euroopan unionin jäsenyydestä suuret odotukset. Unionin tiedettiin harjoittavan koheesiopolitiikkaa, jonka mukaan kaikkien alueiden pitää olla mukana myönteisessä kehityksessä ja kansalaisten pitää siitä myös hyötyä.

Itä- ja Pohjois-Suomi näkivät koheesiopolitiikassa elämänsä tilaisuuden juuri sillä perusteella, että muuttotappioalueina niihin panostetaan, kun niiden alueelliseen käyttöön tarkoitettu bkt-mittarikin oli punaisella.

Silloin koettiin, että päästään kansalliseen alamäkeen menevästä aluepolitiikasta unionin ylöspäin vievään politiikkaan. Itä- ja Pohjois-Suomeen saatiin harvan asutuksen perusteella tukitasot, joita pidettiin korkeina.

Yleisesti uskottiin, että EU:n tuoma politiikka olisi hyvä lisä meidän omaan kansalliseen aluepolitiikkaamme ja antaisi alueille lisäruiskeen kehittymiseen.

Kävi kuitenkin päinvastoin. Lipposen ensimmäinen hallitus totesi toimintansa alkajaisiksi, että taloudellinen lama oli tuonut työttömyyden kaupunkeihin. Tällä perusteella se julistautui kaupunkilaisten hallitukseksi. Entinen alue-

politiikka todettiin viimeistään silloin vanhentuneeksi, joka sai mennä. EU:n aluepolitiikasta ei ollut yksinään alueiden ylläpitäjäksi.

Olli-Pekka Väänänen laskee, että unionin tuomaa tukea arvioitiin ensi alkuun turhan ruusuisesti. Se oli noin 100 euroa henkeä kohden, kun esimerkiksi yksi lukiopaikka merkitsi alueelle 3 000–4 000 euroa. Tämän perusteella voidaan arvioida, miten paljon rahaa tuli pelkän lukion kautta verrattuna EU:n tuomaan tukeen. Siitäkin oli vain puolet EU:n omaa ja puolet kansallista rahaa ja kansallisesta usein vielä puolikas paikallista eli kuntien tai yrittäjien rahaa.

Hankekohtaisesti on menestytty

Unioni toi aluepolitiikkaan uuden rakennelman, johon kuuluivat strategioitten ja ohjelmien laatiminen ja niiden mukaisten hankkeitten toimeenpano. Se kannusti viranomaisia paneutumaan elinkeinoelämään ja lisäsi heidän innostustaan asiaa kohtaan.

Väänäsen mielestä ensimmäisen ohjelma-kauden 1995–2000 aikana tehtiin sellaista maaseudun kehittämistä, mitä Suomessa ajateltiin. Se koetaan vieläkin tervetulleena maaseudulla, vaikka kaikkialla sitä ei arvosteta.

Kehittämisessä lähdetään toimialakohtaisesta suunnittelusta, jossa maaseutualueet miettivät, minkälaisia hankkeita on syytä rahoittaa ja

toteuttaa. Juuri tämän ansiosta Väänänen laskee niiden virkistäneen maaseutua.

Hankkeita ei odoteta joltakin ulkopuoliselta taholta, vaan ollaan enemmänkin omatoimisia. Ohjelmat tunnetaan leader-nimellä, mikä nimenä vie helposti harhaan. Kyse ei ole johtamisesta, vaan maaseudun kehittämisen toimenpiteistä.

Kehittämiseen kuului myös hallinnollista uudistamista ja alueviranomaisten töiden yhdistämistä työvoima- ja elinkeinokeskuksiksi. MTK tuki uudistusta sillä perusteella, että maa- ja metsätalousministeriön, työvoimaministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön virkamiehet saataisiin toimimaan yhdessä ja miettimään myös maaseudun kehittämistä pelkän määrärahavalonnan ohella. Järjestö ei kuitenkaan ole täysin tyytyväinen tuloksiin.

EU:n esimerkkiä seuraten uudistettiin läänijakoa ja maakuntahallintoa ja muodostettiin seutukuntia, kun arvioitiin, että pitäjakohtaisia palveluja ei pystytä turvaamaan. Seutukunnat saivat unionin tukea, joten niistä tuli merkittävä aluepoliittinen opinkappale, kun ryhdyttiin kehittämään elinkeinoja ja palveluja.

Myöhemmin seutukuntien sijasta on alettu puhua työssäkäyntialueista luontevampina kehittämisen alueina. Samanaikaisesti on noussut esiin kaupunkipolitiikka ja sen mukana aluekes-

kusohjelmat. On haluttu, että maassa on useita kehitettäviä keskuksia.

Olli-Pekka Väänänen mielestä ajattelumalli on ollut sekava. Sen yksi pahimpia seurauksia on ollut, että tilastoja on kerätty eri pohjalta sen mukaan, miten muodikasta on ollut puhua jonkin alueen, kaupungin tai seutukunnan kehittämisestä. Se on tuonut suorastaan sellaisen ”tiedollisen katastrofin” 1990-luvun alkuvuosista lähtien, että ei ole pitävää tilastollista pohjaa, jonka perusteella voitaisiin laskea uudistusten vaikutuksia ja saada asioita yhteismitallisiksi.

МТК:ssa nähdään joka tapauksessa hyvänä aluekeskusten hyvinvointi ympäröivän maaseudun kannalta. Se auttaa viljelijöitäkin saamaan tarvitsemansa palvelut yhdellä asiointikerralla eri kohteista. Väänänen pitää esimerkkinä Seinäjokea, joka palvelee ympäröivää maaseutua sillä tavalla kuin maaseutu tarvitsee.

Tässä mielessä järjestö ei näe ristiriitaa aluekehittämisen ja maaseudun kehittämisen välillä. Hyväksytään jo yleisesti, että elinkelpoinen maatalous tarvitse elinvoimaisen maaseudun.

Ydinmaaseutua ei kyetty säilyttämään

Kun summataan maaseutu- ja aluepolitiikan vaikutuksia, niin Olli-Pekka Väänänen mielestä harmillista on se, että millään politiikan keinolla ei ole kyetty pitämään yllä ydinmaaseutua.

Harvan asutuksen maaseutu vain kasvaa koko ajan.

Väänänen tarkoittaa ydinmaaseudulla sellaista vahvan maataloustuotannon aluetta, jolla ei ole kovin monia mahdollisuuksia muulle elinkeinotoiminnalle. Näistä alueista täytyisi kyetä pitämään kiinni. Niillä on kohtuullisten luonnonolojen lisäksi sen verran vahva elinkeinopohja, että sen elinvoimaisuuden säilyttäminen olisi tärkeää.

Meillä ollaan iloisia siitä, että kaupunkien läheisyydessä maaseutu on saanut väestön muutovoittoa ja sitä kautta elinkeinovoittoa, mutta tämäkään ei korvaa sitä, että ydinmaaseutu kutistuu ja harva maaseutu kasvaa.

Edunvalvojan mieltä masentaa, että työn kannalta kaikkein hedelmällisintä aluetta ei ole pystytty pitämään elinvoimaisena.

Esimerkkinä tämän vaikutuksista on maidon jalostamisen ja markkinoinnin tehostaminen. Se on sinänsä tarpeen ja suotavaa, mutta kun yksi meijeri menetetään, samalla menetetään yksi yhteisö, joka pystyy puolustamaan, ylläpitämään ja kehittämään alueen taloutta. Kun menetyksiä tulee riittävän monta, meijerin jälkeen kauppa, pankki, posti ja koulu, niin ei ole enää, minkä varaan jotain rakennettaiisiin. Näiden perässä menee muutakin taloudellista toimintaa.

Näitä esimerkkejä maaseudulla on kiusallisen paljon. Päinvastainen esimerkki löytyy sen-tään Nurmosta ja sen elintarviketeollisuuden keskittymästä. Siellä tiedetään, mihin suuntaan taloudellinen toimeliaisuus menee.

Väänänen ihastelee niitä kuntia, joissa on säilynyt luonteva yhteys kunnan ja tuottajien välillä, vaikka kunnissa maataloudesta saa toimeentulonsa jo pienempi osa väestöstä kuin kunnan omista töistä. Hänen laskelmiensa mukaan Parikkala ja siihen liittyneet Saari ja Uukuniemi muodostavat kunnan, jossa maatalouden työvoimaosuus on julkista sektoria suurempi.

Maatalouden mahdollisuuksista Väänäsen arvioinnissa on etusijalla yhä ruoka. Se on jatkossakin maaseudun ykkösasia. Sellaiseksi on laskettava myös puu, ja kolmantena ehkä hie-man yllättäen yhteiskunnallisesti tärkeä tasarvoisen ajattelun perinne. Sen mukaisesti maaseutukysymyksiin joutuvat paneutumaan nekin, joille siihen ei ole kannattajilta tulevaa poliittista välttämättömyyttä. ■

› YMPÄRISTÖ- JA
MAAPOLITIIKAN
PAKKOPAITA

Natura nosti omistusoikeuden edunvalvonnan ykkösasioihin

■ Suomi on uudistanut parin viime vuosikymmenen aikana koko ympäristö- ja maankäyttölain säädäntönsä vesilakia lukuun ottamatta. Varsinkin alkuaikoina uudistustyön punaisena lankana oli hyökkäily omistusoikeutta vastaan ja maanomistajien ja MTK:n joutuminen puolustuskannalle. Sosialisoinnin koura oli pitkään kirjaimellisesti omistusoikeuden yllä, ja se nosti Natura 2000 -suojeluohjelman kanssa maapoliitiikan jäsenistön silmissä MTK:n edunvalvonnan ykkösluokkaan kuuluvien asioiden joukkoon.

Syvimmälle maan omistamiseen puututaan maa-aineslaissa, jota MTK:n maapoliitikko, johtaja Markku Tornberg pitää melkein pä perustustalain vastaisena. Maa-ainesten ottaminen pientä kotitarvekäyttöä lukuun ottamatta on tehty lain nojalla luvanvaraiseksi kunnissa. Jos kunta ei myönnä lupaa, ei käytön epäämisestä ole asiallisesti myöskään korvauksen saamisen mahdollisuutta. Korvaussäännös on niin huono, että se ei käytännössä toimi.

Maankäyttölainsäädäntöä on viety vuosien mittaan siihen suuntaan, että kiinteä omaisuus ei nauti enää samaa suojaa kuin muu omaisuus. Joissakin yksityiskohdissa on menty niin pitkälle, että Tornbergin arvion mukaan niiden osalta

joudutaan peruuttamaan takaisin uudistuksen lähtöruutuun.

Ympäristölainsäädännön puolella luontoarvot on sisällytetty kaikkiin lakeihin. Ympäristöarvot ovat tulleet koko voimallaan yhteiskuntaan ja lainsäädäntöön.

Kehitystä voidaan pitää sinänsä perusteltuna, ellei lainsäädännössä olisi samanaikaisesti sellaisia ylilyöntejä, jotka tuovat meille pitemmälle meneviä ehtoja kuin muualla Euroopassa. Sääntöjen pitäisi olla kaikille samat, kun toimitaan samoilla pelikentillä.

Tornberg ottaa esimerkiksi pohjavesien suojelun. Sen yksioikoinen lähtötilanne on, että pelloilla ei saa tulla minkäänlaista vaaraa nitraattien joutumisesta pohjavesiin. Keski-Euroopassa sama asia määritellään niin, että 50 milligrammaa nitraattia litrassa on se raja, joka ei saa ylittyä.

Tämä määrittely olisi Tornbergin mielestä selkeästi tulkittava ja parempi myös Suomen oloissa. Meidän sääntömme eivät saisi olla kovempiä kuin muilla.

Luonnonsuojelussakin valtavirta on ollut äärisuojelu. Se on ikään kuin itseisarvo, joka ylittää kaiken muun.

Vasta vähitellen Natura 2000 -ohjelmasta käydyn rajun kansalaiseskustelun jälkeen ollaan ymmärtämässä, että pakkosuojelu ei voi

olla sellainen toimintalinja, joka vie suojelua rakentavasti eteenpäin. Naturen jälkeen on alettu hakea muita menettelytapoja.

Tornberg ottaa esimerkiksi vanhan rakennuslain, jossa määrättiin rannoille erityinen suunnittelutarve. Tämän perusteella rakentaa saa vain yleiskaavan tai rantakaavan perusteella tai poikkeusluvan varassa. Kuitenkin toinen puoli Suomen rannoista on sellaisia, joihin ei koskaan tule yleiskaavaa. Niissä ei ole sellaiseen tarvetta. Monelle kunnalle on päinvastoin siunaus, jos joku haluaa rakentaa sinne mökinsä. Tässä mentiin Tornbergin mielestä selvästi yli.

Yhtä lailla arvostelua saa EU:n nitraattidirektiivin toimeenpano. Se toteutettiin koko maata koskevana, vaikka direktiivin edellyttämiä nitraattiherkkiä alueita Suomessa on vain muutama Vakka-Suomen ja Keski-Pohjanmaan seuduilla. Tässäkin on selvä takaisinoton tarve.

Muutenkin Tornberg haluaisi ymmärrettävän, että jos pääkaupunkiseudulla tai jollakin muulla kasvukeskuksella on joku erityinen maankäyttöongelma, sen ratkaisemiseen ei tarvita koko maata koskevia säännöksiä.

Suojelukorvaukset oltiin viemässä

Rantakaavoituspaktoon liittyy sellainenkin vaihe, että ympäristöministeriö aikoi sen perus-

teella lopettaa rantojen suojelukorvausten maksamisen. Ministeriössä ajateltiin, että kaavapakko vei hajarakentamisoikeuden ja sen perusteella maksettavan korvauksen. Korvattavaa ei tule, jos ei ole kaavaa.

Tornberg kertoo, että yhteydenotto silloiseen valtiovarainministeri Sauli Niinistöön onneksi pysäytti hankkeen alkuunsa. Siitä ei ole sen koommin kuultu, mutta sillä olisi viety pyöreästi miljardi silloista markkaa maanomistajille kuuluvia korvausrahoja. Maanomistajasta olisi tehty rantojen ja myöhemmin ehkä muunkin suojelun yksinomainen maksaja. Nykyiselläänkin suojelu rasittaa maanomistajia enemmän kuin muita kansalaisia.

Periaatteellisesti arveluttavaa hankkeessa oli juuri se, että sillä yritettiin murentaa omistusoikeutta vähän kerrallaan kuin reikäleipää, josta lopulta olisi vain reikä jäljellä.

Omistusoikeus MTK:n ydinasia

MTK puolustaa rajusti yksityistä omistusoikeutta, minkä vuoksi sitä joskus leimataan yhteiskunnallisen kehityksen jarruksi. Tornberg sanoo, että tällaisista ulkokuvasyistä järjestössä on mietitty monta kertaa, lähdetäänkö joka tilanteessa keihään kärjeksi puolustamaan omistusoikeutta. Useimmiten lähdetään, koska Suomessa ei ole muutakaan järjestöä, joka rohke-

nee esiintyä maanomistajan puolesta ja vastustaa epäoikeudenmukaisiksi koettuja yhteiskunnallisia linjauksia.

Teollisuuskin seurailee mielellään maapoliittisten joukkojen reservinä, kun MTK taistelee eturivissä. Samantapainen tilanne on ympäristöpolitiikassa.

MTK on saanut rohkeudestaan kiitosta jäsenistöltään, jonka mielestä omistusoikeudessa on kyse kaikkein tärkeimmästä, aivan ykkösasiasta. Tätä mieltä ovat yhtä lailla nuoret ja vanhat, naiset ja miehet, viljelijät ja metsätilanomistajat ja maaseutuyrittäjät.

Asia tulee ilmi järjestötutkimuksista, mielipidekyselyistä ja suorana palautteena erilaisista yleisötilaisuuksista, joissa maapolitiikkaa ja ympäristöasioita käsitellään.

Asenteet ovat yleisemminkin muuttuneet niistä ajoista 1970-luvulta, kun demarit kirjoittelivat puolueohjelmiinsa sosialisointipykälää. Tornbergin mielestä demarit ovat siirtyneet huomattavasti oikealle ja ohittaneet joskus keskustankin sitä kautta.

Maapolitiikka on syvällä MTK:n historiassa. Yksi merkittävä sysäys oli Pohjois-Suomen koskiosuuksien lunastamisvaihe, mikä johti 1960-luvun alussa Pohjolan Arvioimistoimiston osakekannan hankintaan. Näin järjestö on voinut tarjota jäsenilleen apua tie-, vesioikeus-, pakko-

lunastus, kaavoitus- ja muissa korvausasioissa koko maassa yli 40 vuoden ajan.

MTK:n aikana Maanomistajain Arviointikeskuksesta on tullut maan johtava korvausasioiden hoitaja.

Yva ja kestävä kehitys saavat tunnustusta

Ympäristökysymyksiä alettiin katsella 1990-luvulla uusista laajenevista näkökulmista, ja se johti Ahon hallituksen esittämään lakiin ympäristön vaikutusten arvioinnista, yva:sta.

Tornberg pitää ympäristövaikutusten arviointia hyvänä asiana silloin, kun kyseessä on todella iso hanke, kuten moottoritien, ydinvoimalan, sellutehtaan tai muun vastaavan rakentaminen. Pelkkä lupamenettely ei silloin riitä.

MTK:n jäsenillä on harvoin, jos lainkaan, näin isoja hankkeita edessään. He törmäävät yva:aan nimenomaan kaavoituksen yhteydessä ja useimmiten ympäristölupia haettaessa. Navetta- ja sikalahankkeet ovat kasvaneet niin suuriksi, että niiden ympäristövaikutuksia on ryhdytty arvioimaan lupia käsiteltäessä.

Tornberg sanoo, että viljelijä saa useimmiten luvan hankkeisiinsa. Se ei ole ongelma. Ongelmia tulee enemmän siitä, että lupaan liitetään kovia ehtoja. Ehto voi koskea jopa sitä, mihin kellonaikaan traktoreilla ja muilla koneilla saa ajaa, ettei häiritse muita.

Tämän tapaisia työn tekemiseen vaikuttavia lupaehtoja asetellaan ympäristökeskuksissa jo sitä vauhtia, että niiden mielekkyys käy MTK:n näkökulmasta kyseenalaiseksi. Kun ujuttamisessa mennään aina vaan pitemmälle, joudutaan ennen pitkää harkitsemaan koko ympäristöpolitiikan uusimista.

Ympäristöpolitiikkaan tuotu kestävän kehityksen periaate on Tornbergin mielestä toinen hyvä asia, mutta siinäkin Suomessa lähdettiin väärin liikkeelle.

Kestävään kehitykseen kuuluu alun perin vähintään kolme, ellei neljä näkökohtaa, joita kaikkia pitää arvioida samaan aikaan. Ensin on taloudellinen näkökohta, sitten sosiaalinen eli työllisyyden ja ihmisten hyvinvoinnin näkökohta, kolmantena ympäristö ja neljäntenä vielä kulttuuri.

Suomessa ympäristöministeriö lähti viemään eteenpäin vain ympäristön näkökohtaa ja pilasi Tornbergin mukaan koko asian. Kun laajempi näkemys puuttuu, mennään osa-alueilla helposti liian pitkälle, mikä johtaa yksipuolisuuteen. Juuri tästä tulee tarve taka-askeliin ympäristöpolitiikassa.

Vihertämisen sävy muuttuu

Ympäristöpolitiikkaan liittyvää vihreää ajattelua Tornberg katselee siltä kannalta, että vihreäl-

lä ajattelulla on tarve olla aina oikeassa muusta välittämättä. Mukana näkyy myös tarkoituksellista, keinot pyhittävää ajattelua. Näitä piirteitä on ollut nähtävissä kaikissa puolueissa, mutta tässäkin on Tornbergin mielestä viimein muutoksen merkkejä.

Yksi selvä muutoksen kohta näkyi luonnonsuojelulain liito-oravapykäläiä eduskunnassa käsiteltäessä. Vaikka EU oli vaatimuksineen lain taustalla, eduskunta kirjoitti hallituksen esittämät pykälät uusiksi, mutta ei puolueiden vihreiden ajattelijoiden, vaan Tornbergin mielestä enemmän maanomistajien näkökohdista.

Samantapaista muutosta näkyi Kainuussa 2002, kun Kakkurin hakkuut olivat alkamassa. Silloin paikallinen väki meni mielenosoittajia vastaan Metsähallituksen puolelle vaatimaan, että Kainuussakin pitää saada hakata metsää. Aiemmin kyläläiset uhosivat enemmän marjamaitensa puolesta ja urputtivat Metsähallitukselle.

Tornberg tulkitsee muutosta niin, että kestävän kehityksen taloudelliset ja sosiaaliset näkökohdat alkavat saada lisää huomiota varsinkin kansan syvien rivien keskuudessa.

Asenteisiin on saattanut vaikuttaa sekin, että erilaisia suojeleohjelmia tehtäessä korvausmäärärahat mitoitettiin alakanttiin, jotta kustannusvaikutukset saatiin näyttämään vähäisiltä ja ohjelmat voitiin viedä helpommin läpi valtioneu-

vostossa ja eduskunnassa. Suojelupäätöksiä tehtiin, vaikka rahaa niiden toteuttamiseen puuttui, joten valtiolle jäi suuri määrä korvausrästejä suojelupäätöksiä tehtäessä.

Meillä on parikymmentä vuotta vanhoja suojeleohjelmia, joiden aiheuttamat toimenpitekiellot ovat voimassa, mutta korvaukset ovat yhä maksamatta. Suurimmat ongelmat ovat juuri rantojen suojelussa.

Tornberg ottaa esimerkiksi viljelijän, jonka kaikki rannat, vajaat kolme kilometriä, oli määrätty suojeleohjelmaan. Hän oli neuvotellut korvauksista viisi vuotta, ensin lääninhallituksen ja sitten ympäristökeskuksen kanssa. Näiden vuosien aikana maanomistajalle oli tehty kolme ostotarjousta ja joka kerta hinta oli alentunut. Perusteluna oli se, että muutetut säännökset mahdollistivat alemmat korvaukset.

Tämä on Tornbergin mukaan se lähtökohta, mistä maanomistajat käyvät suojeluneuvotteluja viranomaisten kanssa. Tilanne koetaan sellaiseksi, että joudutaan toimimaan täysin ympäristökusten ehdoilla. Muodollisesti tehdään vapaaehtoista kauppaa, mutta käytännössä kaupanteko on pakollista. Maanomistajan asema on huono.

Naturasta tuli kansalaismylläkkä

Toiminta rantojen suojelussa on Tornbergin arvion mukaan yksi keskeinen, joskaan ei ainut

syy siihen, miksi Natura 2000 -ohjelmasta tuli niin valtava kansalaismylläkkä. Maanomistajat katsoivat, että Naturaan ei haluta luovuttaa enää mitään huolimatta siitä, että sinne oltiin viemässä pääasiassa vanhoja, suojeleluun jo päätettyjä kohteita.

Kansalaiset olivat täysin kyllästyneitä siihen, että Helsingissä tehdään ohjelmia, joiden korvausten perässä joudutan juoksemaan vuosikautia.

Natura on puhtaasti Euroopan unionin tuote. EU oli päättänyt jo 1992 ennen Suomen liittymistä jäseneksi, että kaikkiin jäsenmaihiin tehdään eurooppalainen luonnonsuojelualueiden verkosto. Se sai nimekseen Natura 2000.

Natura-verkostolla EU pyrkii turvaamaan uhanalaisten luontotyyppien ja lajien sekä niiden elinympäristöjen suojelun. Suomea koskevan ehdotuksen laati ympäristöministeriö alueellisten ympäristökusten kanssa. Ehdotus sisälsi yli 1 500 kohdetta, joissa oli yhteensä 4,9 miljoonaa hehtaaria alueita eli noin 15 prosenttia Suomen pinta-alasta.

Ympäristöministeriö asetti ehdotuksen kansalaisten kuultavaksi ja tuskin yllättyi sen saamista vastaanotosta. Maanomistajat olivat suorastaan tyrmistyneitä, kun pääsivät kuulemaan siitä tiedotus- ja muistutustentekotilaisuuksissa, joita МТК järjesti eri puolilla maata. Vuoden aikana järjestettiin kaikkiaan 86 tilaisuut-

ta. Lähinnä niistä saamansa tiedon perusteella maanomistajat jättivät ympäristökeskuksille yli 14 300 muistutusta ehdotuksista.

Tornberg sanoo, että viranomaisten kanssa tuli heti kiistaa niistä perusteista, joilla alueita ehdotettiin Natura-verkostoon. EU-direktiivi edellyttää, että verkostoon valitaan suojelullisilta arvoiltaan parhaat alueet, mutta hänen mielestään Suomessa ei tehty näin. Ympäristöhallinnoille riitti perusteeksi, että joltakin alueelta löytyi tiettyjä luontotyyppisiä tai lajien esiintymispaikkoja. Alueet otettiin jo sillä perusteella mukaan.

МТК halusi, että direktiivin edellytysten ohella olisi vertailtu myös alueiden suhteellista merkitystä Naturan kannalta ja esitetty vasta sen jälkeen alueitten liittämistä verkostoon.

Ympäristöministeriö sai lopulta oman kantansa läpi hallituksessa. Sen päätöksestä valittiin heti korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituksia tuli 850, ja niistä useimmat olivat yhteisvalituksia niin, että valituksissa oli mukana kaikkiaan 5 200 maanomistajaa.

МТК esitti omassa valituksessaan, että КНО pyytäisi EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisua valintaperusteista sen takia, että niistä ei mainittu mitään Suomen omassa luonnonsuojelulaissa, vaan jouduttiin soveltamaan EU:n lintu- ja luontodirektiivejä kohteita valittaessa.

Tornbergiä harmittaa, että КНО ei suostunut МТК:n esitykseen. Asia vietiin EY-tuomioistuimeen, jonka ratkaisua odotellaan yhä. Valitusprosessi on kansalaisten nostamana erikoinen ja Natura tuomioistuimille muutoinkin vaikea kysymys.

Toinen asia, joka МТК:n mielestä meni Naturassa pieleen alusta lähtien, oli ympäristöhallinnon käyttäytyminen ja asiasta maanomistajille tiedottaminen.

Ympäristöministeriö teetätti Naturasta konsulttitoimistolla tiedotusmateriaalin. Siihen sisältyi tiukka ohjeistus ministeriön alaisille viranomaisille siitä, mitä Naturasta saa kertoa kansalaisille. Ympäristökeskusten täytyi pitäytyä tarkasti ohjeistuksessa, joka oli muotoiltu niin ympäripyöreäksi, että kansalaiset jäivät vaille pyytämäänsä vastauksia.

Maanomistajat kokivat suorastaan järkyttäväksi, kun asioista tultiin jotain kysymään tiedotustilaisuuksiin. Viranomaisten antamat vastaukset täyttivät hallintomenettelylain muotoiseikat, mutta maanomistajat kokivat jääneensä vaille pyytämäänsä tietoa tai apua. Se raivostutti ihmisiä.

Lainsäädäntöä korjattiin

МТК:lle Natura-projekti on laajuudeltaan kaikkien aikojen suurin ympäristö- ja maapoliittinen

hanke. Järjestön pitämässä tiedotustilaisuuksissa kävi satoja ihmisiä. Tornberg sanoo, että kävijöiden tarkkaa määrää ei koskaan laskettu, mutta kun tilaisuuksia oli paljon, kokonaismäärä on 10 000:n ja 20 000:n välillä.

Järjestö sai aikaan rajauksia Natura-verkoston laajuuteen. Muutamia kymmeniä kohteita otettiin pois ja muutamia lisättiin. Tärkeämpänä Tornberg pitää kuitenkin sitä, että saatiin korjauksia lainsäädäntöön.

MTK halusi korvaussäännökset siihen kuntoon, että ne tunnistivat Naturan. Tornbergin mukaan tämä onnistui kokoomuksen silloisena puheenjohtajana ja valtiovarainministerinä toimineen Sauli Niinistön tuella. Korvaussäännökset päätettiin hänen ansiostaan juuri niin kuin ne oli valmisteltu.

Toinen lainsäädännöllinen muutos tehtiin luonnonsuojelulain haittapykälään. Se lähti aiemmin siitä, että Natura-alueella tai läheisyydessä ei saa aiheuttaa merkityksellistä haittaa luontoarvoille. Direktiivit lähtivät siitä, että merkityksellisen haitan sijasta puhuttiin merkittävästä haitasta. Tämäkin muutos tehtiin lakiin.

Kolmantena merkittävänä hallintokulttuuriin tullessa muutoksena Tornberg pitää maanomistajan näkökulmasta sitä, että Natura oli lopulta se asia, joka lopetti pakkosuojelun. Rank-

ka Natura-keskustelu ja maakuntiin syntynyt Naturan vastustus saivat viranomaisetkin lopulta ymmärtämään, että suojelussa päästään eteenpäin paremmin vapaaehtoisin keinoin kuin pakkotoimilla.

Naturan alkuvaiheessa ympäristöviranomaiset olivat niin ylimielisiä maanomistajia kohtaan, että ympäristöministeriön kansliapäällikkö Sirkka Hautojärvi joutui julkisesti opastamaan ympäristökeskusten väkeä käytöstavoista lähtien. Hänen reseptinsä oli, että ensin koputetaan ovelle ja sanotaan päivää. Vasta sitten mennään metsään katsomaan kohteita.

Ministeriö kehotti muutoinkin ympäristökeskuksia pitämään yhteyttä maanomistajiin jo suunnittelun alkuvaiheissa.

Metso suojelee vapaaehtoisesti

Etelä-Suomen metsien suojelussa kokeillaan nyt uutta vapaaehtoisuuteen perustuvaa luonnonarvokauppaa metsien suojeluohjelman (Metso) periaatteiden mukaisesti. Metsänomistajat ovat lähteneet siihen kiitettävän hyvin mukaan. MTK:kin on väkeään siihen kannustanut.

Luonnonarvokauppa lähti liikkeelle Satakunnasta maataloustuottajien, metsänomistajien ja luonnonsuojelijoiden yhteisen kehittelyn pohjalta. Sitä on toteutettu aluksi koemielessä ensin omassa maakunnassa ja sitten muualla.

Luonnonarvokaupassa on kyse siitä, että halutaan säilyttää tärkeinä pidettyjä kohteita, kuten uhanalaisten lajien esiintymispaikkoja. Metsänomistajat ovat useimmiten itse halukkaita näiden suojeluun.

Yleensä tehdään kymmenen vuoden sopimuksia. Luontoarvosta maksetaan tältä ajalta korvaus, ja sen jälkeen metsä palautuu aina-kin periaatteessa normaaliksi talousmetsäksi, jos sopimusta ei jatketa. Sopimukset ovat metsänomistajia kannustavia ja senkin vuoksi haluttuja.

Tornberg antaa Metso-toimikunnan puheenjohtajana olleelle kansliapäällikkö Hautojärvelle tunnustuksen, että hän on oivaltanut luonnonarvokaupan filosofian erinomaisesti.

Suomessa on miljoonia hehtaareja luonnon-suojelualueita, joilla on valtava metsäpotentiaali suojelun käyttöön. Sen turvin voidaan varmistaa, etteivät uhanalaiset lajit ja muut tärkeät luonnonarvot pääse häviämään.

Uusia alueita ei enää välttämättä tarvita, vaan enemmänkin muutaman vuosikymmenen kestävä siirtymävaiheen keinoja, joilla varmistetaan arvojen säilyminen siihen asti, että suojellut tilat jo hankituilla alueilla paranevat. Luonnonarvokauppa auttaa siirtymäaikaan arvojen säilyttämisessä. Yksityisten maiden väliaikainen suojelu soveltuu siihen hyvin.

Luonnonarvokauppa on silläkin lailla suomalaisen suojeluperinteeseen sopivaa, että Suomen suojeluohjelmat ovat metsissä, soilla ja metsäisillä rannoilla sekä vesillä. Pelloilla on lähinnä lannoitusohjeita ja -rajoituksia.

Metso-ohjelmasta saatujen kokemusten perusteella vapaaehtoinen metsien suojelu laajennetaan koko maahan ulottuvaksi vuoden 2008 alusta. Maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön kansliapäälliköt ovat yksimielisiä ohjelman jatkovalmistelusta. Tavoitteena on tehdä metsien suojelusta normaalia arkipäivän toimintaa.

MTK säväytti ympäristöohjelmalla

Maataloudessa ympäristökysymyksiin alettiin herätä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Yksi herättelijöistä oli MTK, joka säväytti tekemällä ensimmäisenä maatalouteen oman ympäristöohjelmansa heti 1990.

Ohjelmaa pidettiin hyvin edistyksellisenä. Se kannusti viljelijöitä hyvään ympäristön hoitoon, ennen muuta optimaaliseen lannoitukseen ja kasvinsuojeluaineiden käyttöön paitsi ympäristösyistä myös kustannusten säästämiseksi.

Ohjelmalla on suuri vaikutus siihen, että lannoitus on nykyisin tarkoin harkittua ja kasvinsuojeluaineiden käyttö eurooppalaisittain vähäistä. Pohjoisissa oloissa riittää vähäinenkin

kasvinsuojelu. Jäämápitoisuudet ovat meillä ole-
mattomat.

Ympäristöohjelmalla on myös toinen suu-
ri merkitys. Se osoitti järjestön ja sen jäsenistön
kiinnostuksen ympäristökysymyksiin ja kumo-
si aiempia luutuneita käsityksiä MTK:n suoje-
lusesteista. Asenteiden muuttuminen on sittem-
min todistettu oikein Pentti Luoman väitöskirja-
tutkimuksella.

Silloinen maatilahallitus eli viimeisiä aikojaan
ja ennäti tehdä maataloudesta oman ympäristö-
raportin, joka kirjoitettiin ohjelman muotoisesti.

Seuraava vaihe oli maa- ja metsätalousminis-
teriön ja ympäristöministeriön yhteisesti aset-
tama työryhmä, joka ryhtyi pohtimaan viral-
lisluontoista maatalouden ympäristöohjelmaa.
Käytännössä tästä tuli pohja EU:n kanssa sovi-
tuille ympäristötuen ehdoille ja tukien rahoituk-
sen turvaavalle ohjelmalle.

Markku Tornberg kiittelee sitä, että eri mi-
nisteriöt, luonnonsuojeluliitto, MTK ja maata-
lousneuvonta kykenivät tekemään työtä yhdes-
sä ja saavuttamaan ohjelmasta yksimielisyyden.
EU:ssa on menossa jo toinen rahoituskausi, ja
kolmannen kauden ohjelma on tekeillä.

Ympäristötuesta tuli artiklan 141 ohella nivel,
jolla EU:n ja Suomen tavoitteet onnistuttiin yh-
distämään liittymisvaiheessa, ja sen vuoksi tu-
keen tuli vahvana myös tuloelementti.

Kaikki ympäristötukiohjelmat ovat olleet
vahvasti vesiensuojelupainotteisia. Vesien suoje-
luun on kiinnitetty huomiota eri muodoissa.

Ympäristöministeriön ja luonnonsuojelun
puolelta ympäristötukiohjelmaan halutaan li-
sätä alati uusia velvoitteita viljelijöille. Tällaiset
paineet ovat korostuneet erityisesti kolmatta tu-
kikautta valmisteltaessa.

Tornberg arvelee, että kolmannesta ohjel-
masta tulee samaan tapaan vesiensuojeluun pai-
nottuva kuin kaksi edellistä ja lopulta kohtuulli-
sen järkevä viljelijöitten kannalta.

Suojelujärjestöt elävät opportunistista

Ympäristökysymyksissä MTK ja luonnonsuojelu-
liitto ovat olleet tukkanuottasilla. MTK suivaan-
tui etenkin liiton nuorisojärjestönä toimivaan
Luonto-Liittoon. Se on ollut muitten käsikassa-
rana varsinkin kansainvälisissä asioissa.

Suhteet ovat parantuneet, vaikka vieläkään
ei voida puhua niiden normalisoitumisesta. Yh-
teistyötä on yhä varsinkin vesiasioissa ja niitä
miettineessä toimikunnassa.

Jännitteitä riittää, kun koko ajan suoje-
luu uusia vaatimuksia. Tornberg kertoo luonnons-
uojeluliiton edellisen puheenjohtajan Heikki Si-
molan myöntäneen avoimesti, ettei suojeluliike
voi pysähtyä siihen, että se saavuttaa jotain. Jos
se näin tekisi, se kuolisi siihen paikkaan.

Animaliaakin MTK katselee syrjäkarein sen vuoksi, että aktivistit häärivät sen siipien suojassa laittomissa toimissaan, vaikka Animalia itse on sanoutunut irti laittomuuksista.

Teollisuuden järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä Tornberg kiittelee hyväksi, vaikka EK:lla on taipumus pysytellä taka-alalla silloin, kun akti on päällä. Vuorineuvoksia ei näe turuilla ja toreilla asiaansa puolustamassa. Aika pieni joukkokin se olisi niihin hommiin, Tornberg myöntää.

Itämeri-kysymyksessä maatalous sivuroolissa MTK, EK ja SAK ovat löytäneet toisensa monissa suojeluasioissa. Ne muodostavat Tornbergin mielestä toimivan kolmikon, mutta ympäristöministeriöön hän kaipaa uutta otetta ja ministerin tuolille sellaista substanssimiestä, jolla olisi omaakin näkemystä.

Tämä tulee esiin varsinkin Itämeren suojelussa, jossa maatalous on jatkuvasti esillä. Sitä kurnimalla ei Tornbergin mielestä päästä pitkälle. Maatalouden rooli alkaa olla olematon. Jos onohdetaan Pietari, niin Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja Saksassa on ulkoista kuormitusta saatu vähennetyksi niin paljon, että huomiota pitäisi ryhtyä kiinnittämään jo itse mereen ja siihen, mitä sen sisäisessä kuormituksessa tapahtuu.

Itämeren ekologialle suolapulssit ovat ratkaisevan tärkeitä. Ne tuovat raskasta vettä ja laittavat pohjaa myöten kulkiessaan liikkeelle suunnattomat ravinnemäärät.

Tornberg tuskailee, että maataloutta syytetään Itämeren ja vesien kuormituksesta yleensäkin. Itämeren suojelun jatkuvalla esillä pitämisellä tehdään hänen mielestään laajempaa politiikkaa.

Hyvinvoiva metsä on paras hiilinielu

Kioton ilmastopimusta Tornberg arvioi lähinnä metsien kannalta eli mitä paremmin metsä voi, sen parempi hiilinielu se on. Nuori varttuva metsä on tässä mielessä paras, kun taas vanha, rämettyvä metsä on huono nielu. Kun puut alkavat lahota, ne itse asiassa vapauttavat hiiltä.

Suomen ja Ruotsin havumetsät ovat Keski-Euroopan vuoristometsien kanssa EU:n parhaita hiilinieluja. Tornberg onkin hieman huolissaan siitä, että Keski-Euroopassa Saksan kaltaiset maat keksisivät jossain vaiheessa, että nämä nielut olisivat Euroopan yhteisiä ja niitä halutaisiin hallinnoida EU:n suunnasta.

Suomen kannalta olisi kyseenalaista, jos EU:ssa päätettäisiin, mitä tässä asiassa saisi tehdä ja mitä ei. Ajatus on MTK:lle yhtä vieras kuin

luontojärjestöjen into mestaroida Suomen metsissä.

Suomen metsissä ja niiden hyvinvoinnissa on sekin hyvä, joskin käännteiseksi väännetty puolensa, että ”vihreä jalanjälki” on niin iso.

Iso jälki johtuu Tornbergin mukaan yksinkertaisesti siitä, että meillä käytetään niin paljon metsiä. Niitä on varakin käyttäjä, kun metsä kasvaa alituisesti. Hakatun tilalle luodaan aina uusi, entistä ehompi metsä.

Uusimman tiedon mukaan Suomen metsät kasvavat puuta joka vuosi noin 20 miljoonaa kuutiota enemmän kuin sitä käytetään. ■

› SOSIAALI-
POLITIIKAN
UUDISTUKSET

Kansaneläke yhä tärkeä viljelijöille

■ Viljelijät alkavat olla ainoa selkeä yksittäinen ammattiryhmä, jolle kansaneläke on yhä tärkeä. Näin on vielä pitkään, vaikka kansaneläkkeen saajien määrä vähenee työeläkkeiden kasvaessa ja kansaneläkkeen huetessa alta pois. Kuitenkin vielä arvioidaan, että lähes jokainen maatalousyrittäjien eläkelain (myel) nojalla vakuutettu saa yhä kansaneläkettä.

Viljelijöiden keskimääräisestä kokonaiseläkkeestä on yhä puolet kansaneläkettä. Toinen puoli on maatalousyrittäjä- ja muuta työeläkettä.

Pitkään kansaneläkelaitosta palvellut agronomi Torsti Rantanen kuvaa viljelijäeläkeläisen tilannetta vuoden 2004 lopusta laskemansa esimerkin perusteella. Vielä näinkin myöhään viljelijän oma työeläke oli keskimäärin vain 274 euroa kuukaudessa. Kansaneläkkeen määrä oli silloin II kuntaryhmässä 314 euroa kuukaudessa naimisissa olevalle ja 371 euroa kuukaudessa yksin elävälle.

Viljelijöille kansaneläkkeen näin keskeinen asema ei ole kovin imartelevaa. Se kieli hitaasta eläkekehityksestä.

MTK:n sosiaalipolitiikan johtaja Kaarina Knuuti arvioi, että jatkossakin vanhuuseläkkeelle jäävien viljelijöiden työeläke kasvaa suh-

teellisen hitaasti, koska eläkkeeseen vaikuttavat yhä menneiden vuosien alhaiset myel-työtulot. Vaikka niitä olisi vielä muutama vuosi sitten korotettu, sen jälkeiset vuodet ennättävät kartuttaa eläkettä enää vähän.

Myel-edut tuovat turvaa maataloille

Monet viljelijät kokivat myel-eläkkeen aikanaan pakkojärjestelmänä, josta oli tuntuvat maksut, mutta vähäiset etuudet. Nykyisin motivaatio riittää työtulojen pitämiseen niiden todellisella tasolla sen vuoksi, että myel-työtulo on sairausvakuutuksen päivärahan, äitiyspäivärahan ja vanhempainpäivärahan pohjana. Vuodesta 1982 tullut pakollinen tapaturmavakuutus vaikutti samaan suuntaan. Liikennevakuutuksessakin myelin mukainen työtulo on yleensä viljelijän tuloperusteena.

Näiden ansiosta myel-vakuutetuilla on jo suurempi tarve pitää työtulo oikealla tasolla kuin muilla yrittäjillä. Heillä ei ole pakollista tapaturmavakuutusta vielääkään, vaikka heilläkin yrittäjäeläkelain (yel) mukaisen työtulon ottaminen sairaus-, äitiys- ja vanhempainpäivärahan pohjaksi korostaa yel-työtulon tärkeyttä.

Maatalousyrittäjien eläkelaitos, Mela, pani 1990-luvun alussa pystyyn erityisen työtulo-opeeraation, jossa viljelijöitä kehoitettiin tarkistuttamaan työtulonsa ajan tasalle. Apulaisjohtaja Tau-

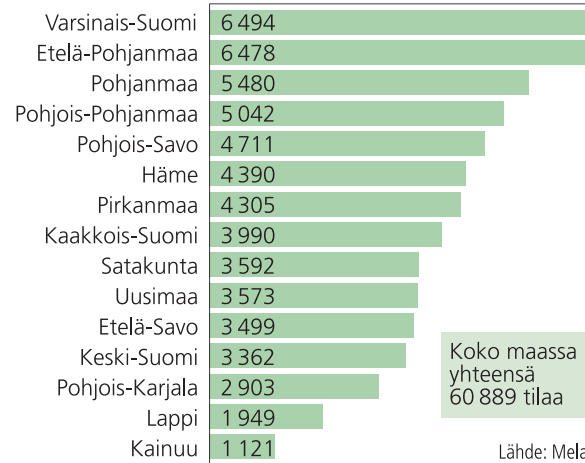

MYEL-vakuutettujen määrä 1985–2005

TE-keskus	1985	1990	1994	1995	2000	2005
Uusimaa	10 690	9 209	8 183	7 699	6 193	5 560
Varsinais-Suomi	19 847	17 348	15 041	14 239	11 019	9 457
Satakunta	12 772	10 626	9 136	8 628	6 501	5 557
Häme	14 080	11 953	10 228	9 665	7 399	6 323
Pirkanmaa	13 739	11 298	9 503	8 925	6 687	5 791
Kaakkois-Suomi	14 487	11 913	9 941	9 362	6 870	5 667
Etelä-Savo	13 009	10 701	9 018	8 470	6 065	4 950
Pohjois-Savo	16 936	14 016	11 854	10 961	8 315	7 076
Pohjois-Karjala	12 067	9 687	7 904	7 398	5 189	4 298
Keski-Suomi	12 896	10 299	8 588	8 120	5 832	4 738
Etelä-Pohjanmaa	21 249	18 203	15 656	14 645	10 876	9 384
Pohjanmaa	17 544	14 545	12 903	12 335	9 751	8 469
Keski-Pohjanmaa	15 345	13 004	11 125	10 493	8 005	6 986
Pohjois-Pohjanmaa	3 045	2 368	1 837	1 692	1 072	849
Kainuu	5 955	4 620	3 572	3 314	2 180	1 684
Lappi	9 434	7 661	6 075	5 674	4 039	3 218
Koko maa	213 095	177 451	150 564	141 620	105 993	90 007

Lähde: Mela

MYEL-vakuutetut tilat TE-keskuksittain 31.12.2005

Lähde: Mela

no Jouhtimäki kertoo, että vuodessa tuli pyöreästi 35 000 tarkistushakemusta ja koko operaation aikana kaikkiaan noin 80 000 hakemusta.

Operaatiolla viljelijät saatiin tietoisiksi myel-työtulon vaikutuksista. Se pani vauhtia työtulojen tarkistamiseen ja muutti samalla myös Mellassa suhtautumista myel-työtuloon. Aiemmin sitä hoidettiin pelkästään lakisääteisenä asiana, mutta operaatio oli niin massiivinen, että siitä tuli suorastaan työeläkkeen markkinointiasia, joka vaikutti viljelijän jokapäiväiseen elämään.

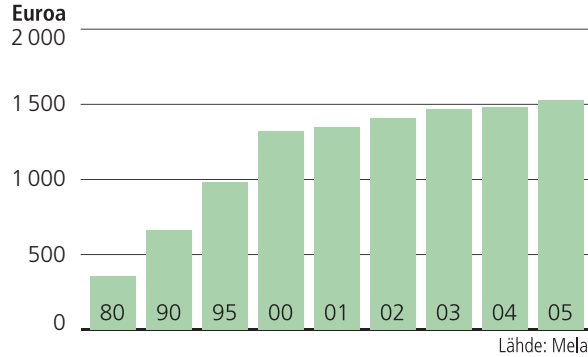
Jouhtimäki laskee, että aiemmin moni viljelijä jäi sairausvakuutuskorvauksissa minimitasoon. Nuorten emäntien äitiysraha- ja vanhempanrahan osalta tilanne on nyt aivan toinen.

Kaarina Knuuti kiittelee myelin ottamista sairausvakuutuksen päivärahan pohjaksi siitä, että se on parantanut merkittävästi sairaus- ja äitiysajan turvaa maataloilla. Kehitys menee kuitenkin siihen suuntaan, että enää kolmasosalla maataloista myel-vakuutetaan sekä isäntä että emäntä.

EU-aika on vähentänyt myel-vakuutuksissa naisten osuutta. Naiset ovat usein tilan ulkopuolella töissä, eivätkä sen vuoksi välttämättä koe maatalousyrittäjyyttä omaksi ammatikseen.

Mela hyväksyy muuttuneen tilanteen. Se kuitenkin valvoo tehokkaasti vakuutettujaan. Vakuutuspakko on yhä ainakin toisella viljelijäpuolisoista silloin, kun tilalle maksetaan EU-

Keskimääräinen MYEL-vakuutusmaksu 2005 indeksitasossa vuosina 1980–2005

tukea, vaikka vakuutus ei muutoin miellyttäisikään.

Vakuutusmaksut saattavat tuntua raskailta joillekin. Ne ovat kuitenkin vain puolet siitä, mitä yrittäjät maksavat yelin perusteella vastavalla tulotasolla.

Valtio osallistuu eläkkeiden rahoitukseen paitsi viljelijöiden vinoutuneen ikärakenteen

vuoksi – työikäisten määrä on alle puolet eläkkeellä olevien määrästä – myös tukemalla vakuutusmaksua.

Vuoden 2005 alusta tuli iso eläkeuudistus, jossa joustavat eläkeiät ja muut muutokset ulotettiin yhtä lailla viljelijöihin ja yrittäjiin kuin muihin työeläkkeellä oleviin. Siinä 53-vuotiaat ja sitä vanhemmat maksavat suurempaa vakuutusmaksua kuin nuoremmat, kun eläkettäkin alkaa kertyä siitä lähtien enemmän. Myelin osalta valtio kuitenkin maksaa toisen puolen vakuutusmaksun korotuksesta.

Kaarina Knuuti on tyytyväinen siihen, että MTK onnistui neuvottelemaan myelin uudistukset kohtuullisen hyvin.

Sosiaalipolitiikan alasajoa yritettiin

Aina MTK:lla ei ole mennyt näin hyvin.

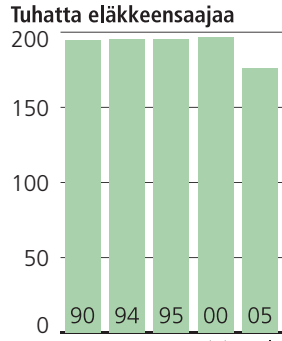
Erityisen kovalle koetukselle järjestön taidot joutuivat 1990-luvun alkupuolella, kun val-

Mata-vahingot 1985–2005

Vuosi	Työaika			Maksettu, milj. euroa			Vapaa-aika	
	Korvatut uudet, kpl	Tapaturmat	Ammattitaudit	Yhteensä	Tapaturmat	Ammattitaudit	Yhteensä	Korvatut uudet tapaturmat
1985	15 167	394	15 561	8,7	1,0	9,7	203	0,1
1990	13 672	833	14 505	14,9	3,9	18,8	1 125	0,7
1994	12 518	990	13 508	18,4	7,0	25,4	1 478	1,7
1995	11 862	840	12 702	17,8	6,8	24,6	1 500	1,7
2000	7 288	593	7 881	17,4	7,3	24,7	1 406	2,4
2005	6 807	444	7 251	24,0	7,3	31,4	1 177	3,5

Lähde: Mela

MYEL-eläkkeensaajien lukumäärä 1990–2005

Lähde: Mela

Keskimääräiset Melan maksamat kokonaistyöeläkkeet vuoden lopussa 1985–2005, euroa/kuukausi

Vuosi	Vanhuuseläkkeet	Työkyvyttömyyseläkkeet				Varhaiseläkkeet		Työttömyyseläkkeet	Kaikki työeläkkeet saajaa kohden
		Täysi-eläke	Osa-eläke	Yksilöllinen varhaiseläke	Kaikki	Eläkettä kohden	Edunsaajaa kohden		
1985	82	104	70	–	96	60	54	134	89
1990	120	171	102	163	161	85	81	183	137
1994	149	230	137	240	230	98	95	258	175
1995	154	260	149	259	249	100	97	301	183
2000	195	247	195	362	335	115	112	483	233
2005	270	453	253	483	437	138	136	602	311

Lähde: Mela

tiovarainministeriössä tehtiin myelin ja lomituksen romuttamisesta esitys, joka sittemmin tuotiin Lipposen hallituksen ensimmäiseen budjettiin asti.

Myelistä haluttiin leikata 150 miljoonaa silloista markkaa valtion maksuosuutta hallituskauden jokaisena neljänä vuotena eli yhteensä 600 miljoonaa markkaa sekä lomitusrahoista 250 miljoonaa markkaa kertapyyhkäisyllä.

Leikkaukset haluttiin tehdä edellisen hallituksen laatimasta tukipaketista, jonka oli määrä auttaa maataloutta EU-sopeutumisessa. Suoranaisia maatalousrahoja oltiin lisäksi viemässä 750 miljoonaa markkaa.

Kaupunkilaiseksi julistautunut ”työllisyyden ja yhteisvastuun hallitus” perusteli esitystään muodollisesti valtionalouden tasapainottamisella. Silloin puhuttiin juustohöyläperiaatteesta, joka leikkaisi tasapuolisesti kaikilta, vaikka leik-

kaus oli koitumassa maataloudelle suhteellisesti rankemmaksi kuin muille ryhmille.

MTK:ssa tällaiset hankkeet tyrmättiin alkuunsa. Ne johtivat rajuihin vastatoimiin, joiden ansiosta hallitus joutui perääntymään niin, että maatalous menetti myelin määrärahoista vain ensimmäisen vuoden 150 miljoonan leikkauksen. Sekin johti yksinään vakuutusprosentin nousuun 40 prosentista 49 prosenttiin perusmaksusta. Tälle tasolle maksu on sittemmin vaikiintunut.

MTK:lle kysymys oli tuolloin erityisesti periaatteesta eli siitä, että silloin jo pienentynyt aktiiviviljelijöiden joukko olisi pantu maksamaan huomattavasti suuremman, aktiivitoimista siivuun siirtyneen viljelijäjoukon eläkkeet.

Leikkaus olisi romuttanut käytännössä koko myel-järjestelmän. Myel-eläke olisi tullut niin kalliiksi viljelijöille, että ennen pitkää olisi ryh-

dytty miettimään sen mielekkyyttä ja samalla koko maatalouden eläkelaitoksen tarpeellisuutta.

SAK yritti vielä myöhemmin kärjittää tilanetta vaatimalla kaiken julkisen tuen poistamista viljelijöiden eläkejärjestelmästä. Se jäi kuitenkin palkansaajapuolen huitaisuksi ilmaan.

Epärealistista ja huonoa valmistelua

МТК:ssa puheenjohtajan tehtävät vastaanottanut Esa Härmälä kiittelee erityisesti silloista toiminnanjohtaja Markku Nevalaa, joka onnistui vakuuttamaan hallituksen ja keskeiset eläkepolitiikan asiantuntijat siitä, että kyseessä ei ollut vain maatalousyrittäjien, vaan myös muiden yrittäjien eläkelain olemassaolo ja varteenotettava uhka koko työeläkejärjestelmälle.

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen, Melan, tiedotuspäällikkönä toiminut Kimmo Eskola näki hallituksen leikkauspuuhat epärealistisina ja puutteellisesti valmisteltuina, mistä monet asiantuntijat varoittivat hallitusta.

Hallituksen ansioksi Eskola laskee kohteliaasti sen, että se osasi perääntyä siinä vaiheessa, kun sai tarkemmat selvitykset käyttöönsä hurjimpien leikkausaikeidensa kaikista vaikutuksista.

Kaarina Knuuti muistaa senaikaisen ajattelun vierastaneen kaikkia pakollisia järjestelmiä. Silti kolmikanta on onnistunut pitämään yllä konsensusta, jolla on päästy eteenpäin. Sen

avulla on kyetty viemään läpi myös viimeinen suuri, työssäoloaikaa pidentävä eläkeuudistus.

Tämä olisi tuskin ollut mahdollista, jos myöskin romuttamishankkeet olisivat onnistuneet. Nykyisin myel liittyy niin vahvasti yhteiskunnalliseen tasapainoon, että järjestelmän asemaa voidaan jo pitää vakaana.

Knuuti antaa tunnustusta erityisesti sosiaalipolitiikasta vastaaville virkamiehille, joiden kanssa asioita on kyetty viemään eteenpäin, ja sellaisille poliitikoille, kuten Maija Perho, jonka ministeriaikana eläkeasioissa ja varsinkin lomituksen hoidossa on onnistuttu kohtuullisen hyvin.

Edistyksestä huolimatta eläke- ja muut sosiaalipuolen asiat nostattavat yhä viljelijöiden tunteita. Eläkkeet tuntuvat yhä pieniltä ja viljelijöiden saama kohtelu joskus epäoikeudenmukaiselta. Tämä tulee aika usein esiin ammattitautien ja tapaturmien ja maksettavien korvauksien yhteydessä.

Pelissäännöt ovat sellaiset, että kun sairaus ilmenee tapaturmatilanteessa, korvaus maksetaan sairausvakuutuksen eikä tapaturmavakuutuksen perusteella, vaikka tapaturman kokenut viljelijä saattaa ajatella toisin ja tuntee joutuneensa väärin kohdelluksi.

Viljelijät katsovat monesti, että toisen palveluksessa oleville tapaturmien tulkinta on joustavampaa kuin heille itselleen. Knuuti ymmärtää tällaista ajattelua, mutta selittää samalla, että

päätöksiä seurataan tarkoin, ja jos poikkeamia yleisestä linjasta ilmenee, kriteerejä tarkistetaan. Kyse on aina yksittäisistä tapauksista.

Melalle mietitään uusia tehtäviä

MTK:ssa katsotaan, että myelistä on tullut vuosien mittaan kohtuuhyvää sosiaaliturvajärjestelmä. Se tuottaa viljelijöille tasa-arvoa muihin yhteiskuntaryhmiin verrattuna ja siihen liittyy vakuutuksen perusteella paljon muutakin sosiaaliturvaa, kuten oikeus lomituspalveluihin, tapaturmavakuutukseen, ryhmähenkivakuutukseen, luopumistukeen ja mela-sairauspäivärahaan. Näiden lisäksi tulee työterveyshuolto ja sairausvakuutuksen päivärahopohja ynnä muuta.

Melassa alusta asti toiminut ja viimeksi toimitusjohtajan tehtäviä hoitanut Taisto Paatsila ei halua korostaa Melan omaa osuutta kehityksessä, mutta myöntää kuitenkin sen valtavan haasteen, joka eläkelaitoksella on ollut ja myös hänellä itsellään eri vaiheissa. Asioita on hoidettu organisaatioissa rinta rinnan, ja samalla tehtävät ovat laajentuneet.

MTK:n tulo entistä enemmän maaseutuyrittäjien etujärjestöksi on nostanut esiin kysymyksen myelin ja yelin välisestä rajasta.

Raja kohdataan silloin, kun muu yritystoiminta laajenee tilalla niin, että viljelijää aletaan verottaa elinkeinoverolain mukaisesti. Silloin so-

siaaliturvaa aletaan hoitaa yel-järjestelmän perusteella. Monet viljelijät kokevat kuitenkin yelin kalliiksi ja vähemmän kattavaksi kuin myelin.

Kaarina Knuuti katselee tätä kysymystä sillä kannalta, että maaseudun keskeisenä sosiaaliturvalaitoksena Melalle sopisivat hyvin myös yelin piirissä olevat maatilojen liitännäistoimet.

MTK:ssa on mietitty Melalle jalansijaa myös viljelijöiden työterveyshuollon tehtävissä.

Viljelijöiden työterveyshuoltoa on tehty jo ylineljännesvuosisata, Se on vapaaehtoinen järjestelmä, johon myel-vakuutetuista on liittynyt jo 40 prosenttia.

Työterveyshuolto on ollut ennaltaehkäisevää, mutta vuoden 2006 alusta siihen liitetty sairaanhoito voi muuttaa sen luonnetta.

Sairaanhoidon tuoma mahdollisuus lääkäripalveluihin lisännee kiinnostusta järjestelmään kaikilla tahoilla. Tavoitteena onkin, että viljelijöille saataisiin mahdollisuus myös yksityisiltä ostettaviin työterveyspalveluihin. Nykyisin palvelut hoidetaan terveyskeskuksista.

Mela voisi olla sopiva välittämään työterveyspalveluja erityisesti sillä perusteella, että se jo ennestään hoitaa menestyksekkäästi lomituspalveluja.

Melan yhteistyö kuntien kanssa toimii hyvin monissa asioissa, joten se voisi toimia myös työterveyshuollon puolella.

MYEL-vakuutetuista työterveyshuoltoon liittyneet 2000–2005

Vuosi	Vakuutetuista liittyneitä	% vakuutetuista
2000	36 794	34,3
2002	37 278	37,5
2003	37 191	39,1
2004	37 077	40,1
2005	36 710	40,6

Lähde: Mela

Käytännössä näyttää olevan niin, että lomitusta tarvitsevat tilat ovat aktiivisimpia työterveyshuollossa. Nämä kaksi asiaa nivoutuvat tavallaan yhteen.

Lomittajillekin on tärkeää, että terveellisyys- ja turvallisuuskohdat otetaan tiloilla huomioon, sillä lomittajat edustavat sitä ammattikuntaa, jolla on eniten tapaturmia ja ammattisairauksia. Niitä on jopa enemmän kuin viljelijöillä.

Yhteisessä järjestelmässä asioita voitaisiin katsoa paitsi viljelijöiden myös lomittajien kannalta samalla kertaa.

Takavuosina viljelijät olivat se ryhmä, jolla oli runsaasti ammattisairauksia ja tapaturmia. Varsinkin tukielinsairaudet olivat yleisiä ja kuvastivat ruumiillisen työn luonnetta ja sen vaaroja.

Kaarina Knuuti arvioi tutkimusten perusteella, että tänä päivänä viljelijät eivät ole enää sen sairaampia kuin väestö muutenkaan. Teknistyminen on helpottanut työsuorituksia, mutta tuonut samalla toisenlaisia vaaramomenteja. Moni viljelijä kokee yhä työnsä raskaaksi, ja jaksaminen on koetuksella.

Tuloratkaisuissa päästiin eteenpäin

Eurooppalaisessa vertailussa suomalaisen viljelijän sosiaaliturva on kilpailukykyinen. On päästy askel askeleelta eteenpäin.

Knuuti on tyytyväinen varsinkin järjestelmien kattavuuteen. Se on suomalainen ominaisuus. Sen ansiosta kaikki viljelijät kuuluvat lakisääteisen pakollisen järjestelmän piiriin. Tämän perusteella viljelijöiden sosiaaliturva on meillä tasavertaista ja ihan kärkipäässä.

Puutteita toki vielä on työttömyysturvan puolella ja työterveyshuollossa, mutta näiltäkin osin on edetty.

Sosiaalipuolen kehittämisessä olennaista on ollut se, että ennen EU-jäsenyyttä tämä sektori oli osa kansallisia maataloustuloratkaisuja. Niiden yhteydessä päästiin kuromaan kiinni muiden ammattiryhmien sosiaaliturvan etumatkaa, kun ryhdyttiin laskemaan, mihin rahat kannattaa suunnata. Painotuksia tehtiin silloin sosiaaliturvan suuntaan, ja se oli Knuutin mielestä oikein.

Käytännössä oli usein niin, että kun oli vaikeuksia edetä varsinaisissa maataloustuloasioissa kansainvälisten sopeutumispaineiden tai muiden syiden vuoksi, niin painopistettä siirrettiin sosiaalipolitiikan asioihin. Vaikeudet yhdellä suunnalla saattoivat kääntyä menestykseksi toisaalla. Sitä kautta luotiin ainakin perusedellytyksiä uudistuksille. Vähän kerrallaan sinnikkyys sitten palkittiin.

Jäljestäpäin Knuuti pitää menettelyä tosi viisaana.

Maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) ja kansaneläkelain (KEL) kehitysportaita

1982	MYEL-työtulojärjestelmän osauudistus: Emäntä ja isäntä tasavertaiseen asemaan tilan työtulojaon suhteen. Työtulon karttumisen yläraja nousi 42 ha:sta 62 ha:iin, minkä jälkeen KEL-eläkkeen lisäosa määräytyi viljelijän omien työeläkkeiden ja eläkeluontoisten tulojen mukaan.	1996–97	KEL-pohjaosa eläkevähenteiseksi 1996. Pohjaosa ja lisäosa yhdistettiin eläkevähenteiseksi kansaneläkkeeksi.
1983–85	KEL uudistui kolmessa vaiheessa. Viljelijälle tärkeintä oli 1985 yrittäjä- ja pääomatulojen etuoikeuttaminen.	1999	STM-työryhmä selvitti maatalousyrittäjien sosiaaliturvajärjestelmien muutostarpeita EU:n liittymisen jälkeen. Ei esityksiä.
1986	MYEL- ja KEL-järjestelmiin yksilöllistä varhaiseläkettä (YVE) ja varhennettua varhaiseläkettä koskevat säännökset.	2000	Yksilöllisen varhaiseläkkeen (YVE) ikäraja 60 v. Työeläkelätkien yhdistämiskaavailuja, MYEL ja YEL. MYEL-maksujen toinen erä elokuusta marraskuulle, syy maatilojen rahaliikkeen ajoitusmuutokset.
1987	MYEL:iin osa-aikaeläkesäännökset. Avopuolisot MYEL-vakuutuksen piiriin.	2001	MYEL-toimintapiiriin täsmennys. Oy-muotoista maatalousyrittäjätoimintaa harjoittava yrittäjä kuuluu MYEL:n piiriin, jos hän yksin tai perheenjäsentensä kanssa omistaa yli 50 % osakeyhtiön osakkeista.
1989	Maatalousyrittäjälle lakisääteinen ryhmähenkivakuutus (RHV).	2002	Työeläkeuudistus hyväksyttiin, voimaan 1.1.2005. Työeläke karttuu ikävuosien 18–68 välillä. Vanhuuseläke voi alkaa 63–68-vuotiaana.
1990	MYEL-työtulojen määräytymissäännöksiä väljennettiin. Perhe-eläkeuudistuksessa miesleskille eläkeoikeus, lesken eläkkeeseen leikkauksilta suojattu alaraja.		Vanhuuseläke karttuu 53–62-vuotiaille 1,9 %/v, 63–68-vuotiaille 4,5 %/v
1991	MYEL-työtulot 1970–1982 eivät vaikuta alentavasti MYEL-eläkkeisiin 1.1.1992 lukien.		Työntekijän eläkemaksun korotus ikävuoden 53 jälkeen 1,2 % Maatalousyrittäjän eläkemaksun korotus, yrittäjä 0,6 %, valtio 0,6 %
1994	Lamakauden leikkaukset Pakollisen MYEL-vakuutuksen alaraja 5 myel-ha ja 12 853 markkaa/vuosi työtuloa. 16 000 MYEL-vakuutettua pois järjestelmästä. MYEL-vakuutuksesta vapautumista helpotettiin. Sukupolvenvaihdoksissa aina maksuvalmiuslaskelma. Työryhmä pohti EU-jäsenyyden vaikutusta MYEL-työtuloon.		Eläkkeitä laskettaessa palkkakertoimen painot ovat: – ansiotasoindeksi 80 % – kuluttajahintaindeksi 20 %
1995	Sosiaaliturvan leikkaukset jatkuivat. KEL-pohjaosa eläkevähenteiseksi. MYEL-maksujen alennusjärjestelmää purettiin asteittain. Indeksij- ja tulevan ajan heikennykset koko työeläkejärjestelmään (ml. MYEL). MYEL-työkyyttömyyseläketurvaa heikennettiin ns. tulevan ajan määrittelyn osalta. Jo toteutetut indeksiturvan heikennykset vahvistettiin. MTK edellytti MYEL-työtulojen kehittämistä joustavampaan ja yksilöllisempään suuntaan.	2005	Yksilöllinen varhaiseläke (YVE) ja työttömyyseläke poistuvat. KEL-YVE lakkaa. Melan asiamiesverkosto uusiutui. Eläkeasiamiesten määrä supistui 69 eläkeasiamieheen. Ensimmäinen päätoiminen eläkeasiamies aloitti Loimaan seudulla. Alueasiamiehistä luovuttiin, kenttäyhteydenpito ulkoistettiin maataloustuottajain liitoille.

MATA ja työterveyshuolto, kehitysportaita

- 1979 Maatalousyrittäjät työterveyshuoltolain piiriin.
- 1982 Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslaki voimaan 1.7.1982. MTK-ryhmätapaturmavakuutus (alkoi 1963) kehitettiin yhteensovivaksi Matan kanssa.
- 1985 Työterveyshuollon tilakäynnit maksuttomiksi viljelijöille.
- 1986 MTK:n ja Kuopion Alue työterveyslaitoksen (KATTL) työterveyshuollon yhteistyöryhmien viljelijäjäsenten koulutus käynnistyi.
- 1988 Ammattitautilain uudistus, merkittävä myös maatalousyrittäjien työvahinkoturvan kannalta.
- 1989 Kampanja lisää viljelijöitä työterveyshuollon piiriin.
- 1990 Työryhmä kehitti viljelijäin työterveyshuollon sisältöä ja menetelytapoja.
MTK järjestämässä Työturvallisuusosaja -90 -visailua ja kehittämässä maatalousoppilaitosten työsuojeluopetusta.
- 1991 Mela maksoi 1.7.1991 alkaen maatalousyrittäjille Mela-sairauspäivärahaa ensimmäiseltä sairauslomaviikolta eli sairausvakuutuksen omavastuujalta. MTK korosti henkistä työsuojelua.
- 1992 Maatalouden työterveyshuollon palvelutyöryhmä aloitti toimintansa. Jäsenet: MTK, Mela, Maaseutukeskusten liitto (MKL) ja Kuopion alue työterveyslaitos (KATTL). Tehtävä: Auttaa työterveyshuoltoyksiköitä työterveyshuollon käytännön toteutuvuuden, toimivuuden ja tuloksellisuuden edistämässä.
- 1993 Kelan kuntoutusohjelmassa edelleen maatalousyrittäjille taroitettuja kuntoutuskursseja.
- 1994 Säästöohjelma pari
– Mata-ilmavakuutetut, 30 000 perheenjäsentä, pakollisen Mata-järjestelmän ulkopuolelle.
– Mela-sairauspäivärahan taso 100 % → 75 %
Työterveyshuollon palvelutyöryhmä pohti työturvallisuustiedon perillemeno-ongelmia.
Yhteistyö suojainkauppiaiden kanssa käynnistyi.
- 1995 Säästöohjelma poisti sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan. Työterveyshuollossa pohdittiin viljelijän henkiseen hyvinvointiin liittyviä tutkimuksia ja muita projekteja.
- 1997 Säästöohjelma jatkui. Mela-sairauspäiväraha 1–3 päivää 0 mk, loppuaika päivät 4–9 päiväraha 70 %:n korvaustaso. STM:n työryhmä esitti Myel-työtuloa sairausvakuutuksen päivärahan pohjaksi.
Mata-bonusjärjestelmä voimaan, 10 %:n vakuutusmaksualennus jokaiselta vahingottomalta vuodelta, enintään 50 %:n alennus. Alennusta Mata-maksuun työterveyshuollon piiriin kuuluvalla viljelijälle esitti myös työterveyshuollon kehittämissä työryhmä. Toteutui 1998 20 %:n suuruisena.
- 1998 Työterveyslaitoksen työuupumustutkimuksen tulokset maataloudessa hälyttäviä.
Maatalouden työterveyshuollon keskusyksikkö perustettiin Kuopion Alue työterveyslaitoksen (KATTL) yhteyteen. Tehtävä: Ohjata työterveyskeskuksia maatalouden työterveyshuollon järjestämisessä.
- 1999 MTK:n liitot ja KATTL:n keskusyksikkö järjestivät yhteistyössä yhdeksän työterveyshuollon teemapäivää.
MTK seurasi vanhusten hoidon kehitystä kunnissa ja käynnisti maaseudun vanhusten hoivapalvelujen kartoitusta sekä yritys- muotoisten palvelujen suunnittelua.
- 2000 Myel-työtulo tuli 1.7.2001 äitiys-, isyys-, vanhempain- ja sairauspäivärahan perusteeksi. Hallitus käynnisti 2000–2003 työssä jaksamisen kehittämissuunnitelman.
- 2003 Työterveyshuollon kehittämistä selvittänyt työryhmä esitti valtakunnallisen tilakäyntirekisterin perustamista.
- 2004 Mela perusti työterveyshuollon tilakäyntirekisterin.
- 2005 Maatalousyrittäjä, jolla on myel-vakuutus ja on tehnyt sopimuksen ehkäisevän työterveyshuollon järjestämisestä, voi sopia sairaanhoidon järjestämisestä osana työterveyshuoltoa 1.1.2006 lähtien.
Työterveyshuollossa maatilan tilakäynneistä ja terveystarkastuksista Kelan korvaustaso on 60 %.

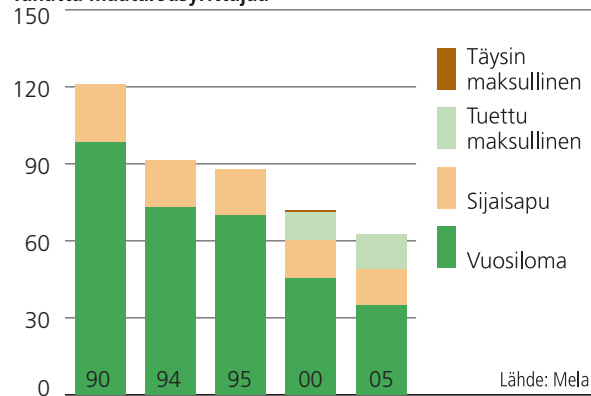
Lomitus tehtiin palvelupohjalle

Oman kiitoksensa jälkikäteisarviot antavat sille, että lomitusjärjestelmä osattiin alun perin luoda palvelupohjaiseksi, jolloin sille tuli laajempaa yhteiskunnallista merkitystä. Vaihtoehtona olisi ollut lomarahen antaminen viljelijöille, mistä onneksi luovuttiin.

Kuukausipalkkaisia lomittajia oli enimmäkseen noin 8 000 ja siihen määräaikaiset lomittajat päälle. Sittemmin vakinaisten lomittajien määrä on laskenut reiluun 5 000:een, kun lomitustehtäviä on jouduttu järjestelemään uudelleen, mutta merkittävästä ryhmästä on edelleen kyse maaseudun työllistäjänä.

Lomituspalveluita käyttäneiden maatalousyrittäjien määrät 1990–2005

Tuhatta maatalousyrittäjää

Lomitus, sijaisapu, viikkovapaa, kehitysportaita

- 1985 Laki maatalousyrittäjien lomituspalveluista. Sisälsi säännökset vuosilomasta, sijaisavusta ja viikkovapaasta.
Vuosiloma 15 päivää.
Viikkovapaa enintään 12 päivää, pysyväistettiin koko maahan, koski kaikkia maatalousyrittäjien vuosilomaan oikeutettuja.
- 1986 Vuosiloma 16 päivää.
- 1987 Vuosiloma 17 päivää.
Sijaisapu äitiysaikana 155 päivää.
Varusmiespalvelu oikeutti sijaisapuun.
- 1988 Vuosiloma 18 päivää.
- 1989 Vuosiloma 19 päivää.
Sijaisapu äitiysaikana 200 päivää.
Lomituspalvelulain soveltamisalaa koskevat säännökset muuttuivat. Vuosilomaoikeuden edellytyksenä ei enää ole pääasiallinen toimeentulo karjataloudesta.
- 1990 Vuosiloma 21 päivää.
Sijaisapu 305 päivää äitiys- ja vanhempainrahakautena.
Sijaisapu 5 päivää aikuiskoulutuksessa.
- 1991 Vuosiloma 22 päivää.
Sijaisapu 320 päivää äitiysaikana, isyysloma 7 päivää.
Sijaisapu 120 päivää alle 6-vuotiaan ottoplapsen hoidossa.
Sijaisapu 10 päivää aikuiskoulutuksessa.
- 1992 Lomaoikeus sidottiin MYEL-vakuutukseen, alaraja 4 kotieläinyksikköä. Vuosiloma määräytyi kalenterivuositain.
Sijaisapu 15 päivää aikuiskoulutukseen. Kaikki sijaisapu maksulliseksi.
- 1993 Sijaisapu- ja viikkovapaamaksuja korotettiin.
- 1994 Lomituspalvelujen säästöjä kohdennettiin.

- 1995 Lomituspalvelujen hallintojärjestelmää muutetaan siirtymällä vaiheittain ns. MELA-malliin.
Lomaoikeuksien piiriin lähinnä päätoimiset maatalousyrittäjät.
Lomapäivien pituus määritetään jokaiselle tilalle tuntia/pv.
Lomittajat työllistetään jokaiseksi heidän työaikansa tunniksi kunnan tai viljelijän toimesta.
Kunnallisessa lomituksessa max 3 pyhäpäivää/vuosiloma.
Sijaisapumaksuja korotetaan.
- 1996 Lääninhallituksille kuuluneet lomituspalvelutehtävät Melalle. Ongelmia viljelijän työajan mitoituksessa ja lomittajan työllistämismahdollisuudessa.
Tilalla alle 15 kotieläinyksikköä, isännän ja emännän pidettävä vähintään puolet lomasta samanaikaisesti. Viikkovapaa pois, tilalle 100 tunnin työllistämismahdollisuus.
Lomitusvastaavat maataloustuottajain yhdistyksiin.
- 1997 Melalle vastuu paikallistason lomituspalvelujen järjestämisestä.
- 1998 Kokonaisvastuu lomituspalvelujen järjestämisestä 1.1.2000 Melalle. Lomitus säilyy kunnallisena palveluna, yhteistoiminta-alueita tulee lisää.
- 1999 Lomituspalveluja järjesti 340 paikallisyksikköä 436 kunnan alueella. Paikallisyksikössä päätoiminen henkilö vastaa lomituspalvelujen ja käytännön järjestelystä.
- 2000 Melalla lomituspalvelujen kokonaisvastuu. Paikallisyksiköjä 248.
- 2001 Lomituspalveluja keskitettiin, tulokset voimaan 1.1.2002.
MTK tuki lomittajien palkkatarkistuksia ja sen toteuttamista.
- 2002 Vuosiloma 23 päivää.
Valtion subventoiman maksullisen lomittaja-avun määrää lisättiin 100 tunnista 120 tuntiin/vuosi. Korvausta itse järjestystä lomitukselta korotettiin. Lomittajien oppisopimuskoulutusta tuettiin.
- 2002 Uusia sijaisapuetuuksia, kysyntä ja käyttö heti vilkasta v. 2002, puute lomittajista.
Alle 3-vuotiaan lapsen hoito enintään 100 päivää/vuosi/lapsi, käyttö 20 000 päivää.
Työterveyshuollon suunnittelema työkykyä ylläpitävä toiminta, käyttö 2000 päivää.
Tuottajajärjestön valtakunnallisen tai kansainvälisen luottamuselimen kokoukseen osallistuminen, käyttö 400 päivää.
Aikuiskoulutuksen maatalousyrittäjien opintorahaa sai aikuis-koulutustukeen oikeuttavalta ajalta.
- 2003 Vuosiloma 24 päivää.
Mela uudisti lomituksen paikallisyksiköitä, joita oli v. 2003 218 kpl, v. 2004 116 kpl, v. 2005 112 kpl.
- 2004 STM:n asettamassa työryhmässä MTK:n vaatimuksesta kartoitettiin lomituspalvelujen kehittämistarpeita.
– vuosilomapäivien ja sunnuntaivapaiden lisäys
– päivystyspalvelujen järjestäminen
– sijaisapuetuuksien kehittäminen
– hevostilojen ja turkistuotantotilojen lomaoikeuksien parantaminen
- 2005 Hallitusohjelman maininnoista huolimatta työryhmän esityksiä ei toteutettu.

Paikallisesti lomituksella on ollut kotieläinvaltaisimmissa kunnissa hyvinkin suuri työllisyysvaikutus. Enimmillään on puhuttu 200 työpaikasta, joten kohtuullinen yritys tarvittaisiin, että samoihin työpaikkoihin päästäisiin.

Lipposen hallituksen säästötalkoot olivat viedä lomitukselta rahat ja koko järjestelmän, ellei MTK olisi onnistunut vastatoimissaan ja ellei järjestelmää olisi kyetty pelastamaan Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen Melan hoidettavaksi.

Melan apulaisjohtaja Tauno Jouhtimäki laskee, että säästötalkoissa menetettiin 30 prosenttia määräahoista. Muutama vuosi elettiin lisäbudjettien varassa, kunnes eduskunta lopetti 1998 lomitusrahojen alibudjetoinnin.

Lomapäiviä viljelijöille on saatu lisää vähitellen. Vasta viime vuosina Vanhasen hallituksen kaudella on jämähdetty paikalleen lupaavasta hallitusohjelmasta huolimatta.

Lomapäivien määrä on pysynyt 24:ssä, vaikka työviikko on eläinten hoidon vuoksi yhä 7-päiväinen. Se on oman alansa ”pysyvä luonnonhaitta”.

Lomitus on kuitenkin järjestelmänä nykylaajuudessaan sellainen, että vastaavaa ei ole muissa maissa käytössä.

Sijaisavun puolellakin on päästy siihen, että aiempien perusteiden ohella sijaisapua voi saada tiloille myös valtakunnallisten ja kansainvä-

listen luottamustehtävien perusteella. Varsinkin MTK:lle on ollut tärkeää, että mukaan on saatu myös sidonnaisimpia ja usein eteväitä ja yrittäviä ihmisiä.

Luottamustehtävien hoitamista varten sijaisapua käytettiin 400 päivää heti ensimmäisenä toteuttamisvuonna 2002. Samana vuonna sijaisapua annettiin alle 3-vuotiaiden lasten hoitamiseen 20 000 päivää. Vielä enemmän sijaisapua tarvitaan edelleen sairauden tai tapaturman aiheuttaman työkyvyttömyyden perusteella.

Tukiverkosto viljelijän rinnalla

Lomitusjärjestelmästä on tullut tärkeä yleisen jaksamisen kannalta.

EU-aika on nostanut esiin uupumisen ja mielen terveyden häiriöt. Ne ovat niitä ongelmia, joista ennen ei puhuttu nykytavoin, saati käytetty lääkärisä.

Kun oireilua alkoi ilmetä kymmenkunta vuotta sitten, perustettiin erityinen tukihenkilöiden verkosto Suomen mielenterveysseurasta saadun esimerkin perusteella.

Koulutettuna on nykyisin 300–400 henkilöä, jotka ovat antaneet suostumuksensa tukitoimintaan. He ovat valmiina viljelijän rinnalla käymään keskustelua, kun sellaista tarvitaan.

Knuuti kertoo, että suomalainen malli on tältäkin osin herättänyt kansainvälistä kiinnostus-

ta, kun siitä on maailmalla puhuttu. Samantapaisia ongelmia on, ikävä kyllä, kaikkialla.

Tukihenkilötoiminta on täysin viljelijöiden omaehtoista työtä. Se kuvastaa väestön sisäistä yhteisvastuuta, mutta viestii samalla kyvyttä luoda uutta myös henkisen sosiaaliturvan hyväksi. ■

> JÄRJESTÖ- TOIMINNAN KEHITYS- SUUNNAT

Metsä ja yrittäjyys vahvuustekijöiksi

■ MTK:n toimintaympäristössä on viimeisten kymmenen vuoden ajalta kaksi sellaista asiaa, jotka puheenjohtajana toiminut Esa Härmälä nostaa ylitse muiden. Ensimmäinen on metsänomistajaliittojen jäsenyys ja toinen maaseutuyrittäjien aseman vahvistuminen MTK:ssa.

Molemmille ryhmille, niin metsänomistajille kuin maaseutuyrittäjille, raoteltiin ovia jo 1990-luvun alun sääntöuudistuksessa.

Metsänhoitoyhdistysten liitot saivat uudistuksessa mahdollisuuden liittyä MTK:n jäseniksi. Se jo sinällään nosti MTK:n metsätaloudellista asemaa. Viljelijä-metsänomistajat olivat jo ennestään jäsenenä tuottajayhdistystensä kautta. Tätä kautta jäsenenä oli myös yli 20 000 sellaista metsätilanomistajaa, joilla ei ole maataloutta.

Ennen pitkää kävi tarpeelliseksi saada mukaan myös niitä metsätilanomistajia, joiden asuinpaikka oli eri kuin metsän sijaintikunta ja joiden oli sen vuoksi hankalaa pitää yhteyksiä sijaintikunnan metsäorganisaatioon.

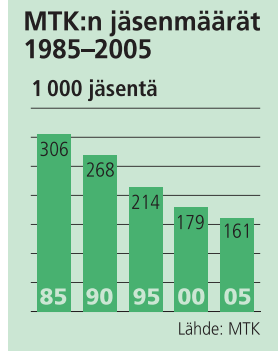
Kaupunkeihin alkoi tulla metsänomistajien yhdistyksiä ja niille yhteisenä järjestönä Suomen metsätilanomistajien liitto. Nämä toimivat lähellä MTK:ta, mutta eivät olleet kuitenkaan suoraan järjestön jäsenenä.

Seinäjoen liittokokouksessa 1997 määriteltiin lopulta periaatteet, miten nämä ryhmät voivat tulla järjestöön. Sääntöjä rukattiin niin, että metsänhoitoyhdistysten liitot muutettiin metsänomistajien liitoiksi ja ne tulivat MTK:n jäsenliitoiksi. Metsätilanomistajat saattoivat halutessaan liittyä niihin suoraan henkilöjäseniksi. Tämä toteutui vuonna 2001.

Suomen metsätilanomistajien liitolla on ollut ennestään ja on edelleen asiantuntijajäsenyys MTK:n metsävaltuuskunnassa.

MTK:n jäsenmäärät 1985–2005

Vuosi	Viljelijä-jäseniä	Perheen-jäseniä	Muita	Yhteensä
1985	132 036	171 052	2 666	305 754
1986	128 727	169 904	2 736	301 367
1987	125 116	167 079	2 758	294 953
1988	121 554	162 698	2 765	287 017
1989	118 157	157 322	2 794	278 273
1990	113 991	151 708	2 782	268 481
1991	109 522	145 192	2 744	257 458
1992	103 885	137 426	2 668	243 979
1993	99 833	133 052	2 656	235 541
1994	93 572	127 243	2 696	223 511
1995	89 742	121 358	2 677	213 777
1996	86 855	115 858	2 616	205 329
1997	83 483	111 727	2 646	197 856
1998	80 586	108 069	2 667	191 322
1999	77 953	103 991	2 699	184 643
2000	75 650	100 992	2 841	179 483
2001	72 099	98 257	2 886	173 242
2002	71 697	95 939	2 852	170 488
2003	69 729	94 043	2 780	166 552
2004	67 721	92 814	2 744	163 279
2005	66 391	91 555	2 711	160 717

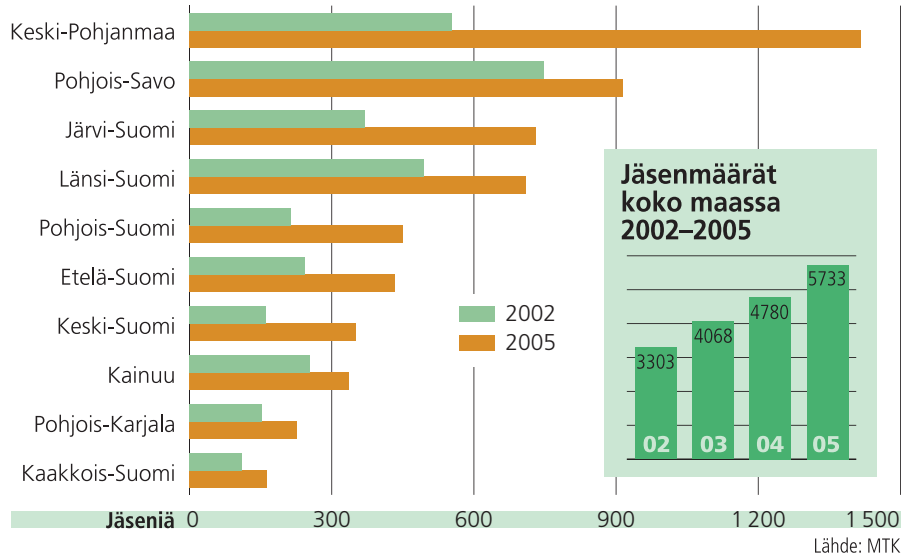
MTK:n kehitystä kuvaavia lukuja 1985–2005

	1985	2005
Jäseniä	305 000	170 000
MTY:t	434	399
MHY:t	376	155
MT-liitot	17	16
MO-liitot	16	10

Näin MTK sai avatuksi suoran väylän kaikille metsänomistajille järjestön toimintaan. MTK:laisittain tämä oli edunvalvonnan näkökulmasta suurempi asia kuin vain pelkkä organisaatiokysymys.

Väylä oli myös metsänomistajille tärkeä, koska metsänhoitoyhdistykset olivat muuttuneet entistä enemmän metsänomistajien palveluorganisaatioksi. Yhdistyksistä ja niiden käyttöön perustetusta palveluyhtiöstä tuli korkeatasoisten tietojärjestelmien ansiosta puukauppaan väylä, joka korvasi kilpailuviranomaisten kieltämät puun hintasuositussopimukset.

Metsätilanomistajien jäsenmäärät metsänomistajien liittoittain 2002–2005

Metsänomistaja voi antaa yhdistykselle valtakirjan nojalla toimeksiannon metsäkaupan tekemiseen ja käyttää näin hyväkseen yhdistyksensä puukauppaosaamista.

Härmälä pitää erittäin tärkeänä, että yhdistyksiin onnistuttiin luomaan sellainen palvelu, josta metsänomistaja saattoi hyötyä konkreettisesti puuta myydessään ja metsiään hoitaessaan. Palveluyhtiö auttoi yhdistyksiä ketjumaiseen toimintamalliin ja tarvittaviin laatuajajärjestelmiin sopivaksi. Lähes kaikki yhdistykset ovat jo siinä mukana.

Käytännön toiminnassa on päästy eteenpäin yhdistysten ja liittojen keskinäisten fuusioitten avulla. Metsänhoitoyhdistysten määrä on vähentynyt yli puoleen ja metsänomistajaliittojen määrä lähes puoleen parinkymmenen vuoden takaisesta. Sama tehostamissuunta näyttääsi yhä jatkuvan.

Olennaista on sekin, että keskusjärjestötasolla MTK:n metsävaltuuskunnassa ovat vanhas-taan mukana myös ruotsinkieliset liitot. Metsäl-listä etua voidaan valvoa ja puukauppaa tehdä yhdessä yli kielirajojen.

Härmälä on tyytyväinen siihen, että uudis-tus on saanut vastapuolen eli teollisuuden tun-nustuksen. Metsäpatruunat ovat myöntäneet avoimesti, etteivät vielä muutama vuosi sitten uskoneet, että MTK kykenee saamaan yhdistyk-set vahvaan toimintakuntoon.

Yrittämisen statusta nostettiin

Maatilojen toiminnan monialaistuminen sai MTK:n muuttamaan sääntöjään 1990-luvun alun uudistuksessa myös niin, että maaseutuelinkeinoja edustaville valtakunnallisille järjestöille tuli mahdollisuus liittyä järjestön jäseniksi.

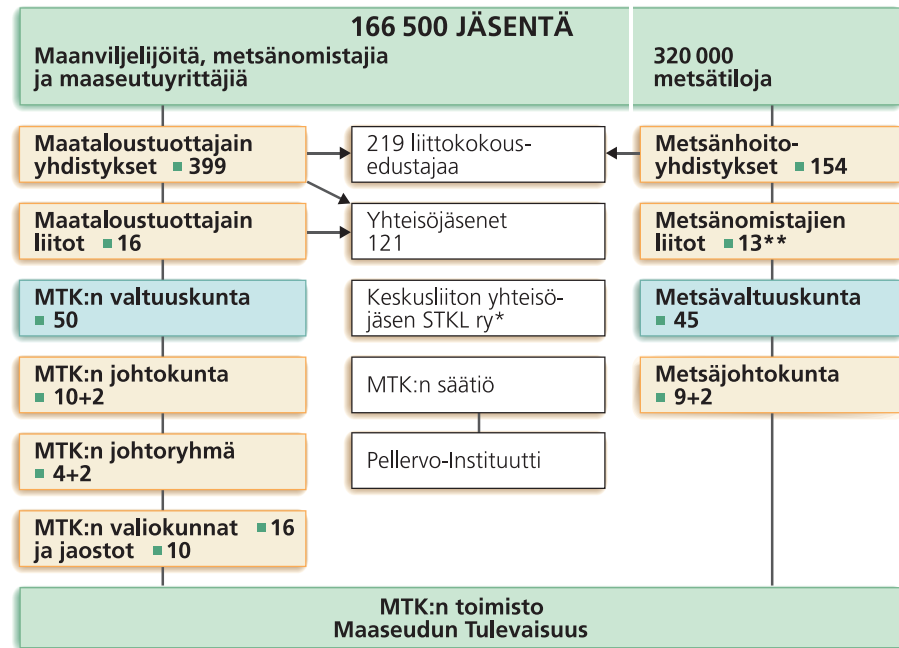
Tämä oli ensimmäinen tärkeä askel, mutta toinen vielä merkittävämpi otettiin Seinäjoella, kun maaseutuyrittäjyys päätettiin nostaa MTK:n edunvalvonnan kolmanneksi peruspilariksi maatalouden ja metsätalouden rinnalle.

Härmälän mielestä maaseutuyrittäjät saivat näin kokonaan uuden aseman järjestössä. Se oli selvä yrittäjyyden aseman kohottaminen ja vakiinnuttaminen järjestössä ja sen osoittaminen ulospäin myös julkikuvassa.

Statuksen nousua osoittaa sekin, että maaseutuyrittäjille tuli oma valiokuntansa vuodesta 1995 ja sen puheenjohtajalle asiantuntijapaikka MTK:n valtuuskunnassa vuoteen 2002. Silloin maaseutuelinkeinot ottivat uuden askeleen, kun valiokunnan puheenjohtajuus siirtyi MTK:n johtokunnan puheenjohtajalle.

MTK halusi korostaa maaseutuelinkeinojen merkitystä julistamalla vuoden 2002 maaseutuyrittäjyyden teemavuodeksi. Tuottajayhdistyksiin valittiin erityiset yrittäjävastaavat viemään yrittäjyysasiaa ja sen edunvalvontaa eteenpäin. Vuoden aikana osallistui yli 2 500 maaseutuyrit-

MTK:n organisaatio 2006

* Suomen Turkiläinten Kasvattajain Liitto ry.

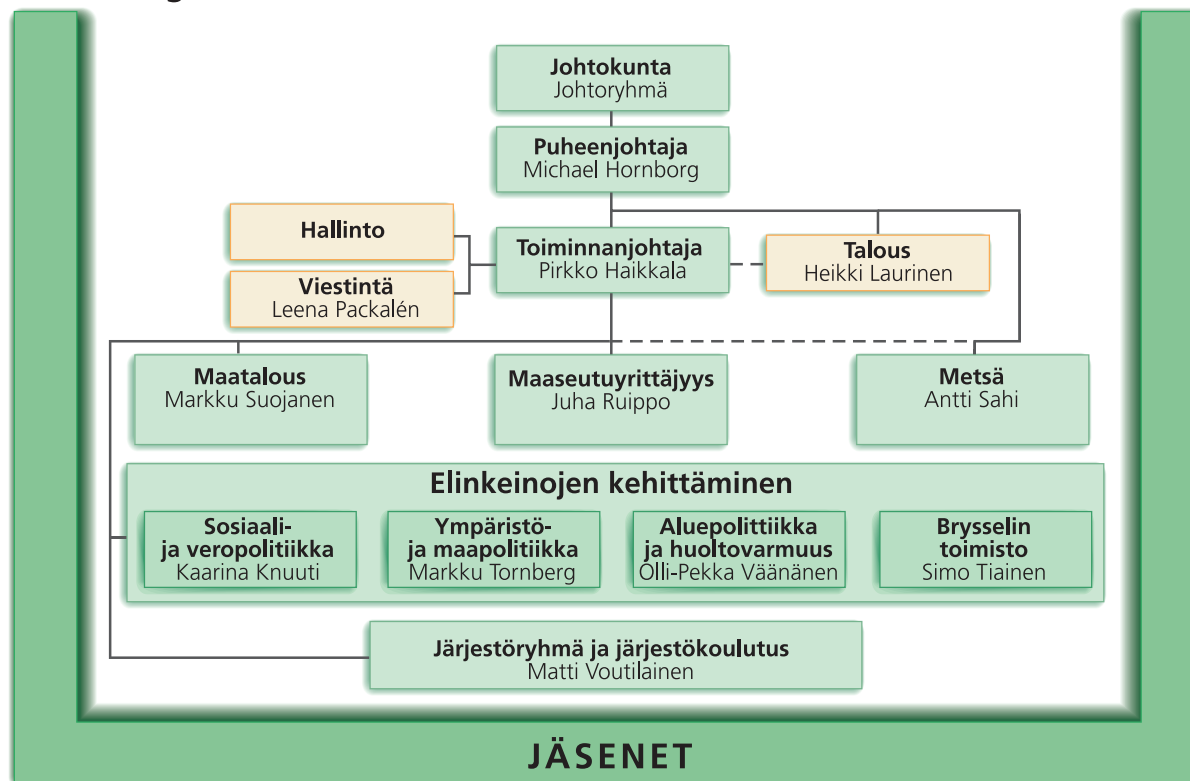
** Myös ruotsinkieliset mo-liitot.

täjää yli 60 maakunnalliseen tai valtakunnalliseen seminaariin. Niiden antia käytettiin hyväksi, kun järjestölle viimeisteltiin jo aiemmin vireille pantu maaseutustrategia vuosiksi 2005–2010.

Yrittäjyysteeman yhteydessä ja hieman muistakin syistä mietittiin myös MTK:n nimen muuttamista. Harkittiin, kuvaisiko yrittäjä-sana nimessä paremmin järjestön toiminnan luonnetta kuin entinen tuottaja-sana. Lopulta van-

MTK:n organisaatio 1.1.2007

ha ja tuttu tuottaja voitti ja nimi on sen mukaisesti Maa- ja Metsätaloustuottajain Keskusliitto – MTK.

Alue- ja paikallistasolla päätettiin suositella lyhennettyä nimimenettelyä: MTK-Kainuu, MTK-Jalasjärvi jne. Tämä suositus on sittemmin vakiintunut yleiseksi käytännöksi järjestössä.

Yhdistyksissä odotteluvaihe

Järjestön perussolusta maataloustuottajayhdistyksestä jäsenyystie kulkee maakunnallisen liiton kautta keskusliittoon MTK:hon. Tähän ei ole tarvinnut miettiä muutoksia.

Pientä harmia on ollut vain siitä, että kun yhdistykset toimivat kuntakohtaisesti, niin yh-

distysten kehittämisessä on tarve seurata, mitä kuntarakenteessa tapahtuu. Kun sillä puolen on ollut pitkään hiljaista, sama hiljaiselo on näkynyt myös yhdistysten rakenteessa.

Kehittämistarpeita kuitenkin riittää varsinkin niissä kunnissa, joissa viljelijöiden määrä vähenee nopeasti. Lapissa yhdistykset ovat tästä syytä fuusioituneet jo yli kuntarajojen eli ne ovat ottaneet varaslähdön kuntauudistuksen viipyessä.

Turunmaan saaristokunnissa on samantapaisia tilanteita. Maatiloja on joissakin kunnissa jäljellä enää parisenkymmentä, mutta niiden viljelijöiden pyörittävänä saattaa olla kymmenkunta erilaista yhdistystä.

MTK:ssa ja neuvontajärjestössä mietittiin ratkaisuksi yhdistysten keskinäistä fuusiota niin, että perustasolla olisi toimittu yksin eväin, mutta toiminnat olisivat erkaantuneet myöhemmässä vaiheessa tehtäväjaon mukaisesti.

Mallisäännöt ennätettiin tehdä ja toimintaa kokeilla Pellon ja Luumäen kunnissa, mutta paljon pidemmälle ei päästy. Hiljaiseloa on riittänyt reilun vuosikymmenen, mutta asia on noussemassa uudelleen esille.

Liekö jotain vaikuttanut se, että liikkeelle on päästy järjestöjen yläpäässä. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto liittyi MTK:n yhteisöjäseneksi vuonna 2005 saadakseen lisää

edunvalvontavoimaa omalle sektorilleen. Vastaavanlaisia liittymisajatuksia on myös joillakin muilla maaseutuelinkeinojen järjestöillä.

Viljelijät itse ovat vahvasti yhteistyön kannalla. Järjestötutkimuksessa 2000 yhdeksän viljelijää kymmenestä halusi MTK:n ja maaseutuneuvonnan tiivistävän keskinäistä yhteistyötä.

Samassa tutkimuksessa neljä viidestä aktiiviviljelijästä antoi MTK:lle tunnustusta asian-

Yhdistysten lukumäärä 1985–2005

Vuosi	Maataloustuottajayhdistyksiä
1985	434
1986	434
1987	434
1988	434
1989	434
1990	430
1991	428
1992	427
1993	425
1994	424
1995	422
1996	421
1997	419
1998	415
1999	413
2000	412
2001	404
2002	403
2003	403
2004	400
2005	399

Maataloustuottajayhdistysten jäsenmäärä MTK-liitoittain 31.12.2005 (ei sisällä metsäjäseniä)

Liitto	Viljelijät	Perheenjäsenet	Muut henkilöjäsenet	Yhteensä
Etelä-Häme	5 762	8 200	196	14 158
Etelä-Karjala	2 348	3 035	76	5 459
Etelä-Pohjanmaa	9 220	12 483	227	21 930
Etelä-Savo	4 311	5 434	123	9 868
Kainuu	1 136	1 488	53	2 677
Keski-Pohjanmaa	2 928	5 731	124	8 783
Keski-Suomi	3 952	4 961	178	9 091
Kymenlaakso	2 836	3 465	60	6 361
Lappi	1 621	2 347	101	4 069
Pirkanmaa	3 387	5 011	130	8 528
Pohjois-Karjala	2 983	4 169	99	7 251
Pohjois-Pohjanmaa	4 654	8 035	187	12 876
Pohjois-Savo	5 362	7 310	122	12 794
Satakunta	5 697	7 842	114	13 653
Uusimaa	2 987	3 172	588	6 747
Varsinais-Suomi	7 207	8 872	393	16 472
Yhteensä	66 391	91 555	2 771	160 717

tuntevana ja oikeutettuja vaatimuksia esittäväenä järjestönä. Kiitosta tuli myös maaseutuyrittäjyyden edistämisestä, minkä katsottiin nostavan järjestön painoarvoa ja tehostavan viljelijän edunvalvontaa.

Nuoret tulivat mukaan

Nuorten mukaantulo ja toiminnan muodot kehittyivät vuoden 1985 alusta, kun nuorten valio-kunta aloitti МТК:ssa. Senkin juuret ovat erilaisissa tapahtumissa jo aiemmilta vuosikymmeniltä 1960-luvulta saakka.

Valiokunnasta tuli nuorille viljelijöille tehokas koulutusväylä. Sen kautta järjestöön on noussut uusi luottamushenkilöitten sukupolvi. Sillä oli merkitystä varsinkin EU-jäsenyyden alkaessa, kun oli tarvetta saada luottamuspaikoille kielitaitoisia henkilöitä, jotka halusivat menestyä EU-Suomessa ja ottaa vastuuta järjestön uudessa toimintaympäristössä.

Nuorilla on sääntöjen mukaan oma valiokuntansa ja paikka МТК:n johtokunnassa. Niillä varmistetaan, että ääni kuuluu korkealle päätöksentekoportaalille saakka eikä jää vain mielenilmaisujen asteelle.

Nuorten esiinmarssin perusteella voidaan vain ihmetellä, miten nopeasti luottamushenkilökierto etenee tuottajayhdistyksissä ja liitoissa aina keskusjärjestötasoa myöten, vaikka jos-

kus selitetään, että järjestöissä ei mikään muutu. Nuorten aktivoimisella on tähän oma osuutensa.

Aktiivisuuttaan maaseutunuoret näyttivät myös teemavuodellaan 2005. Apuna käytettiin mainoskampanjaa teemana ”nuori ja luopaava”, jonka ansiosta maaseutunuoret pääsivät esiin tuottajayhdistysten kokouksissa, erilaisissa tempauksissa ja tietysti omassa syysparlamentissaan, mutta myös МТК:n liittokokouksessa Oulussa.

Metsäpuolella maaseutunuoret nostivat profiiliaan nuori metsänomistaja -kilpailulla. Osuustoimintaa tehtiin tunnetuksi seminaareissa, joiden teemana oli HOT – Huomio OsuusToimintaan. Kumpikin näistä taisi tulla jäädäkseen.

Aktiivisuutta kuvastaa myös nuorten osallistuminen EU-avustajien ja EU-tukihenkilöiden koulutuksen sekä yleensä järjestön toimintaan yhdistysten kokouksia ja viihdetilaisuuksia myöten. Kotieläintuottajista noin 80 prosenttia oli mukana yhdistyksensä tai liittonsa tilaisuuksissa ja avustaja- sekä tukikoulutuksessakin noin puolet v. 2000 järjestötutkimuksen mukaan.

Nuoret ovat aktivoituneet myös EU:n laajuisesti niin, että EU-maiden tuottajajärjestön Copan nuorisojärjestössä Cejassa suomalainen panos on suorastaan merkittävä meidän väestöosuutemme huomioon ottaen.

Kielitaitoista, osaavaa joukkoa on kasvamas-
sa, kunhan vain järjestö osaa käyttää sitä jatkos-
sakin hyväkseen.

Naisinvaasio sotien jälkeen

Naisten tulo järjestöön alkoi heti sotien jälkeen, kun emännät tulivat mukaan jäseniksi. Viidessä vuodessa järjestön jäsenmäärä kymmenkertais-
tui. Ensimmäinen naisjäsen MTK:n valtuuskun-
taan saatiin vasta 1970, kun agronomiemäntä Kai-
sa Laitinen Leppävirralta tuli valituksi Pohjois-Sa-
von tuottajaliiton edustajana. Valinta herätti huo-
miota, sillä yleisesti kuviteltiin vielä, että naisen
paikka olisi enemmän kotoisessa päätöksenteos-
sa kuin valtakunnallisen etujärjestön keskeises-
sä elimessä. Nykyisin valtuuskunnan jäsenistä on
viidesosa ja varajäsenistä kaksi viidesosaa naisia.

Valtuuskunnan puheenjohtajistossa nainen
on istunut säännöllisesti vuodesta 1985 lähtien
ja johtokunnassa vuodesta 1979, kun emäntä
Raili Puhakka Anjalankoskelta valittiin Kymen-
laakson liiton edustajana johtokuntaan.

Välillä jokaisella 17 tuottajaliitolla oli oma
edustajansa johtokunnassa, mutta Seinäjoen
liittokokouksessa 1997 johtokunnan paikkaluku
pudotettiin 10:een, jotta työ tehostuisi.

Asia on sittemmin hiertänyt niitä liittoja, jotka
ovat menettäneet johtokuntapaikkansa. On hai-
kailtu suoran yhteyden katkeamista johtokun-

Naisia MTK:n ja MTK-liittojen luottamustehtävissä liitoittain 1985–2005

Vuosi	MTK Johto- kunta	MTK Valtuus- kunta	MTK Valio- kunnat	Liitot Johto- kunta	Liitot Puheen- johtaja
1985	1	11 (19)	11 (1)	20	
1986	1	12 (16)	12 (0)	24	
1987	1	11 (16)	12 (0)	23	
1988	1	12 (17)	11 (3)	24	
1989	1	13 (19)	13 (2)	25	
1990	1	13 (20)	11 (2)	28	
1991	1	12 (18)	13 (2)	29	
1992	1	15 (19)	16 (2)	30	1
1993	1	15 (17)	23 (3)	31	1
1994	4	15 (15)	25 (4)	32	1
1995	4	14 (16)	24 (4)	30	1
1996	4	14 (15)	19 (4)	35	1
1997	3	14 (18)	22 (4)	37	1
1998	3	14 (16)	24 (5)	41	1
1999	1	9 (16)	21 (6)	38	
2000	1	8 (16)	16 (6)	36	
2001	2	7 (14)	16 (6)	34	
2002	2	9 (12)	22 (6)	35	
2003	2	10 (15)	18 (6)	35	
2004	1	9 (15)	20 (5)	34	1
2005	1	8 (15)	21 (7)	34	

Valtuuskunnan osalta varsinaiset jäsenet ja suluissa varajäsenet.
Valiokunnista varsinaiset jäsenet ja suluissa asiantuntijajäsenet.

taan, vaikka asia olisi korjattavissa sillä, että liitot
tehostaisivat omaa puoltaan samalla tavalla kuin
tehostivat johtokuntaa. Liittoja on vieläkin 16.

Naiset ovat kuitenkin pitäneet asemansa, sil-
lä järjestön eri portaissa pätevyityneinä heitä on
ollut paitsi monissa kotimaisissa luottamusteh-
tävissä myös edustamassa Suomea sekä pohjois-
maisissa että eurooppalaisissa organisaatioissa
kansainvälistä tuottajaliittoa myöten.

Valiokuntiin uutta vauhtia

Järjestössä tehtävä valmistelutyö sai uutta vauhtia EU-jäsenyydestä, kun asioita jouduttiin katsoomaan enemmän sektorikohtaisesti. Meijerit halusivat päästä samaan neuvottelupöytään perustamalla erityisen maitovaltuuskunnan. Se sijoitettiin МТК:n kylkeen, johon yhteiseksi valmisteluelimeksi luotiin maitovaliokunta. Lihalan yhteiselin muokattiin lihavaliokunnaksi ja viljavaliokunta laajennettiin kolmijaostoiseksi. Tarvikevaliokunnastakin tuli laaja-alaisempi tuotantotalousvaliokunta.

Aiempi järjestövaliokunta korvattiin liittojen yhteispalavereilla ja koulutusasiain valiokunta tarpeen mukaisilla työryhmillä. Liittojen puheenjohtajat kokoontuvat säännöllisesti ja käsittelevät edunvalvonnan ohella erityisesti järjestöllisiä asioita.

Koko valmistelukone pantiin nopeasti EU:n edellyttämään virtaviivaiseen kuntoon. Näin saatiin tuotekohtaiset yhteydet markkinoille ja markkinointiyrityksiin. Valiokuntien jäsenmääriä supistettiin, mutta samalla asiantuntemusta lisättiin. Uusitut valiokunnat pääsivät työhön käsiksi heti vuoden 1996 alusta.

Liittokokouksista työvälaineitä

Aikaisemmin järjestön hierarkiassa oli kaikkein korkeimmalla paikalla liittokokous. Se pidettiin

viiden vuoden välein järjestön tasavuosisjuhlien yhteydessä.

Liittokokoukset olivat luonteeltaan neuvoa antavia ja suuria periaatteita ja periaatteellisia ohjelmajulistuksia käsitteleviä. Varsinaista päätösvaltaa niillä ei ollut. МТК:n valtuuskunta kuitenkin vahvasti liittokokouksessa valmistellut ohjelmat.

Kun liittokokoukset ja vuosijuhlat pidettiin sydänkesällä, niistä tuli ulospäin järjestöllinen suur tapahtuma, viljelijöiden itsetunnon kohotustilaisuus ja samalla maaseudun voimanosoitusta ulospäin.

Vasta EU muutti tässäkin käytäntöä. Jäsenyyttä koskevan kansanäänestyksen edellä liittokokous haluttiin määrittelemään järjestön kanta jäsenyyteen. Kaikki 902 kokousedustajaa antoivat siihen yksimielisen kielteisen ei-vastauksen.

Tampereella 1994 pidetty kokous loi pohjaa sille, että liittokokouksesta tuli järjestön työvälilinen. Se on kokoontunut aina, kun on tarvittu. Tällöin tapahtumista on tullut työkokouksia ja nimikin on muuttunut sen mukaisesti ”pienimuotoiseksi” tapahtumaksi, parin-kolmensadan hengen työrupeamaksi vailla suurta juhlan hohtoa.

Järjestötyön paloa ja innostuksen hohtoa näkyi varsinkin Joensuun kokouksessa 2001, kun järjestö mietti ensimmäisten viiden EU-vuoden kokemuksella viljelijöitten selviytymiskeinoja.

Suuret mielenilmaisut on pidetty erikseen.

Koulutus uusiksi

MTK on antanut luottamushenkilöilleen peruskoulutusta järjestöopistollaan Espoossa.

Vuosien mittaan koulutusta on muutettu perusteellisesti, kun viljelijöiden oma koulutuksen taso on noussut ja tilanpidon luonnekin muuttunut.

Koulutusta on siirretty maakuntiin lähelle viljelijöitä. Sen kestoakin on tiivistetty niin, että viljelijät ovat voineet irtautua sitä varten omilta töiltään.

Vuonna 1991 MTK ja Pellervo-Seura yhdistivät koulutustoiminnot ja perustivat erityisen Pellervo-Instituutin. Sen anti kohdistuu yhtäältä eri sektoreiden luottamusjohtajille ja liikkeenjohtajien avainhenkilöille tarkoitettuun yhteiseen osuustoiminnalliseen johtamiskoulutuksen ja toisaalta edunvalvontaan liittyvään järjestökoulutukseen.

MTK:n järjestöosaston suuri koulutusmissio on ollut talonpoikaisen järjen turvaaminen päätöksentekoon. Kirjaviisautta saa muualtakin.

Kansainvälinen osaaja

MTK oli ennen EU-jäsenyyttä vahva kansallinen edunvalvoja, jonka voimaa ja osaajia kavahdettiin monissa muissa järjestöissä. SAK:ssakin kyseltiin puolitosissaan, mistä saataisiin Heikki Haaviston tapainen mies oman järjestön johtoon.

MTK on edelleen vahva järjestö, mutta toimii toisenlaisessa ympäristössä kuin ennen. Järjestöjohtaja Matti Voutilainen sanoo, että ennen EU:ta riitti, kun tehtiin kotimaassa sopimuksia, mutta nyt pitää saada ensin oma hallitus puolelta ja sitten vaikuttaa muihin keskeisiin EU-maihin ja EU:n päätöksentekokoneistoon, että oma kanta saadaan läpi.

Kyse on vaikuttamisesta monella taholla ja tasolla. Voutilaisen mukaan tässä tarkoituksessa tänne kutsutaan EU:n päättäjiä katsomaan paikan päälle, miten asiat ovat ja menevät Suomen näkökulmasta.

Kun sanotaan, että suomalainen ei usko ennen kuin näkee, niin sama pätee myös EU-asioissa. EU:kin voi uskoa, kun ensin itse vakuuttuu asiasta.

Voutilainen ottaa esimerkiksi nurmisäilörehtuen. Se saatiin sillä perusteella, että komission väki itse näki Suomen-vierailuillaan, että säilörehtu tehdään täällä nurmikasveista eikä maisista.

Eurooppalainen kanssakäyminen on pakottanut MTK:n vahvistamaan kansainvälistä osaamistaan. Järjestö voi kiittää itseään siitä, että avasi hyvissä ajoin Brysseliin oman toimiston, jossa on tehty työtä ja pyöritetty väkeä niin, että toimihenkilöpuolella eurooppalaisia osaajia on käytettävissä. Luottamushenkilöpuolella var-

sinkin nuoret ja naiset ovat ymmärtäneet hyvin eurooppalaistumisen järjestön työhön tultuaan.

MTK:lla on yhä näyttävä rooli talonpoikien pohjoismaisessa yhteistyössä, jonka merkitys, ikävä kyllä, vähenee, kun Ruotsilla on vähän maatalouspoliittisia tavoitteita EU:ssa ja Norja on EU:n ulkopuolella. Tanskakin on omilla linjoillaan, joten yhteisen pohjoismaisen näkemyksen esilletuominen EU:ssa on vaikeaa.

EU:n tuottaja- ja osuustoimintajärjestöissä, samoin Euroopan metsänomistajajärjestössä, MTK:n rooli tuntuu vain kasvavan. MTK on mukana myös kansainvälisen tuottajajärjestön toiminnassa, joten kontaktipinta on laaja ja maailmanlaajuiset kehityssuunnat hyvin aistittavissa.

Kotimaassa järjestön organisaatio ja säännöt ovat niin väljät ja joustavat, että sekin puoli toimii. Väki on saatu liikkeelle silloin, kun on tarvittu ja kaikki päätökset tehdyksi nopeasti niin, että kukaan ei ole voinut livahtaa sääntöjen suojiin edes ikäviltä asioilta. Useimmat päätökset ovat yksimielisiä, joten niihin on jäsenten helppoa sitoutua.

Joskus on haikailtu sitä, että MTK ei enää istu kansallisessa tupo-pöydässä samaan tapaan kuin ennen, kun ei ole enää kansallisia tuloratkaisuja. Tänäpäin ajatellaan enemmän niin päin, että kaiken kattavaa neuvottelupöytää ei oikeastaan ole muutoinkaan. Yhden ja saman pöydän

ääressä ei enää järjestellä Suomen talouselämää ja yritysomistuksia muutoinkaan. Entisenlaista idänkauppaakaan ei ole, vaikka Venäjä on edelleen Suomen tärkeimpiä kauppakumppaneita, mutta ei hallinto-, vaan markkinavetoisesti.

Kansaa jakavat talouselämän uhkakuvat ovat väistyneet taustalle EU-aikana. ■

› SELVIITYMISEN
EVÄÄT JA
TULEVAT
HAASTEET

Eurooppalaistuminen raskasta ja vaativaa

■ Suomen maatalous on käynyt läpi raskaan ja vaativan sopeutumisvaiheen parin viime vuosikymmenen aikana, kun kansallinen maatalouspolitiikka on eurooppalaistettu ja muutettu EU:n pelisääntöjen mukaiseksi.

Esa Härmälä on ollut muutoksessa mukana koko ajan, ensin virkamiehenä ja virkamiestason pääneuvottelijana EU:n maatalouden kanssa ja sen jälkeen MTK:n puheenjohtajana neuvottelujen loppuvaiheet ja runsaat kymmenen jäsenyysvuotta.

Kun ensi alkuun Härmälästä näytti epäilyttävältä, että Suomen maatalous voitaisiin millään tavalla onnellisesti integroida EU:hun, niin perästäpäin katsoen selviytyminen on kuitenkin ollut hänen mielestään pelättyä parempaa. Kolmannes viljelijöistä on tänä aikana luopunut, mutta luopumispäätökset on tehty harkiten ja kunniallisesti. Tuotanto on silti säilynyt tai jopa noussut. Pellot ovat viljeltyjä, ja kotimaista ruokaa riittää kaikille.

Kun mietitään selviytymisen eväitä, Härmälä mainitsee heti useita siihen vaikuttaneita tekijöitä.

Ensimmäinen on juuri se, että Suomessa tiedostettiin edessä olevat uhkat ja ryhdyttiin toimimaan määrätietoisesti niitä vastaan.

Suomessa meneteltiin jo neuvotteluvaiheessa toisin kuin Ruotsissa. Pantiin kunnianhimoiset tavoitteet ja tietyt reunaehdot menestymiselle. Ruotsi puolestaan yliarvioi oman maataloutensa ja elintarviketeollisuutensa mahdollisuudet uusissa oloissa. Seuraus on, että Ruotsin maatalous ja suuri osa elintarviketeollisuutta on nyt jonkinlaisessa kriisissä.

Suomen tavoitteenasettelu näkyy myös niin päin, että heti jäsenyyden alussa tulleeitaa suuria, yli 50 prosenttiin nousseita tuottajahintojen alennuksia onnistuttiin korvaamaan maataloudelle maksettavilla tuilla. Ilman niitä sopeutuminen olisi ollut mahdotonta.

Yhtä tärkeä tekijä Härmälän mielestä on se, että Suomen maataloudella on ollut koko jäsenyysajan kuluttajien luottamus tukenaan. Kuluttajat ovat halunneet syödä suomalaista ruokaa, ja se on hillinnyt tuontia. Sen ansiosta kotimaisen ruuan markkinaosuus on yhä korkea.

Härmälä antaa tunnustusta myös sille, että kansallinen yksituumaisuus on säilynyt kaikissa suurissa maataloustaistoissa EU:n kanssa. Kevään 1995 hallitusohjelmaneuvoitteluiissa epäonnistuttiin, kun kansallinen sopeutuspaketti revittiin auki, mutta sen jälkeen suhtautuminen maatalouteen alkoi vahvistua.

Selvimmän yksimielisyys näkyi Härmälän mielestä syksyllä 2003, kun hallitukselta vaa-

dittiin ennennäkemättömän laajalti peräänantamattomuutta neuvotteluissa, joita käytiin artiklan 141 mukaisesta vakavien vaikeuksien tuesta.

Maataloudelle oli helpottavaa, kun ei tarvinnut käydä kahden rintaman sotaa samaan aikaan, ensin Brysselissä ja sitten vielä kotirintamalla.

Härmälä on valmis antamaan tunnustusta myös unionin maatalouskomissaarille Itävallan Franz Fischlerille. Hän oli korkean maatalouskoulutuksen saaneena ja kotimaansa entisenä maatalousministerinä sen luokan osaja, joka ymmärsi myös Suomen tapaisen maan maatalouden erityispiirteet ja osasi ottaa niitä huomioon. Se auttoi Suomea varsinkin jäsenyyden alkuvuosien sopeutumisvaiheessa, mutta myös myöhemmin, kun käytiin suuret väännöt komission kanssa.

Yhtä lailla Härmälä antaa tunnustusta elintarviketeollisuudelle. Teollisuutta on arvosteltu, mutta se on kuitenkin menestynyt pelättyä paremmin ja on auttanut maataloutta selviytymään. Tuotantomääriä olisi ollut vaikeaa säilyttää, ellei kaikkea tuotantoa olisi kyetty myös jalostamaan menestyneiksi tuotteiksi koti- ja vientimarkkinoille.

Viimeisimpänä, joskaan ei vähäisimpänä, menestystekijöistä Härmälä korostaa viljelijöiden omaa osuutta. Maatiloilla ja koko elinkeinossa

on tehty monia sellaisia asioista, jotka viestivät maatalouden vahvasta sisäisestä dynamiikasta.

Tiloista harva on jäänyt paikoilleen, ja jos on jäänyt, niin on jäänyt tietoisesti. On joko moninkertaistettu tilan oma tuotanto ja haettu siitä menestystä tai, jos tilalta ei ole löytynyt kasvumahdollisuuksia muutoin, on laajennuttu tilan ulkopuolelle ja kehitetty perustuotannon oheen muuta menestyvää yritystoimintaa. Molempia kehittämistapoja on tarvittu, ja kummallakin tavalla on tultu toimeen.

Suurin muutos vielä edessä

Suurin muutos maaseudulla ja sen peruselinkeinoilla on Esa Härmälän arvion mukaan vielä edessään, ja se tulee syvällisempänä kuin tänä päivänä edes itse tajutaan.

Maatalouden osalta muutosta arvioidaan usein maatilojen määrän kehityksellä, mutta tässä Härmälä ei usko hirmuisiin muutoksiin. Näyttää siltä, että 10–15 vuoden päästä tiloja on vielä 45 000–50 000, kun niitä tällä hetkellä on alle 70 000.

Suurempi muutos tulee rakenteellisesti niin, että 10–20 prosenttia tiloista tuottaa 80–90 prosenttia elintarviketeollisuuden raaka-aineesta. Näin on varsinkin kotieläinpuolella.

Härmälä laskee, että jäljelle jää ehkä 8 000 tehokasta ja voimaperäistä kotieläintilaa. Niiden

lisäksi on kasvinviljelytiloja, jotka useimmiten ovat osa-aikaisia, sitten monitoimitiloja ja hevos-tiloja ja muun yritystoiminnan tukikohtana olevia tiloja. Ne kaikki ovat Härmälän mielestä hyvä asia maaseudun kannalta.

Kotieläinpuolella selvin muutos nähdään sikaloissa ja kanaloissa. Tällä hetkellä suunnitel- laan jo tuhansien emakoiden porsitussikaloita ja niiden jatkeeksi tai erillisiksi yksiköiksi suuria kasvattamoita. Siipikarjapuolella koot ovat suhteessa vielä suurempia.

Navetoissakin suunnitelmat ovat vähintään 40–60 lypsylehmälle, mutta usein jo yli sadalle lehmälle. Silloin aletaan puhua yhden tai kahden tahi useamman lypsyrobotin navetoista.

Ne tekijät, jotka vievät kehitystä tähän suuntaan, ovat Härmälän mielestä nähtävissä jo muualla Euroopassa ja maailmalla. Länsi-Euroopassa eletään vielä perheviljelmätyyppisessä maataloudessa, mutta Itä-Euroopan maissa valitsevina ovat kollektiivitulojen tuotantoa jatkavat jättisuuret yksiköt, kollektiivien perilliset.

Mittakaavaerot ovat niin suuret, että ne pakottavat Länsi-Euroopan maatalouden uuteen asentoon varsinkin, kun Itä-Euroopan maat toimivat alemmalla kustannustasolla.

Länsieurooppalaisilla perheviljelmillä on miettimistä, miten uuteen asentoon päästään. Suomelle mietintä on Härmälän arvion mukaan

vieläkin vaikeampaa, sillä meidän on pitänyt ponnistella jo siinä, että on päästy eurooppalaiseen asentoon.

Suuret ikäluokat ovat väistymässä

МТК:ssa pidetään itsestään selvänä, että elintarviketuotanto muuttuu ja kehittyy jatkossakin, mutta Esa Härmälä jää miettimään, mitä se vaikuttaa talonpoikaisuuteen ja siihen, mieltävätkö tulevaisuuden elintarviketuottajat olevansa enää talonpoikia. Hän aprikoi, säilyykö tuotannossa sitoutuneisuus maahan ja vastaa itse, että maasta ei noin vain irrottauduta aina-kaan yhdessä sukupolvessa, vaikka halua olisi-kin.

Suurempi huoli järjestössä on siitä, että maaseudun asia pysyisi yhä kaikkien asiana. Ensimmäiset EU-vuodet ovat pitäneet maataloutta pinnalla ja ovat korostaneet sen tärkeyttä. Kun maataloudesta väki vähenee, joudutaan miettimään, miten sen jälkeen kyetään pitämään yllä elinkeinon yhteiskunnallista merkittävyyttä.

Maaseudun suuri haaste on suurten ikäluokien eläköityminen, sillä suuret ikäluokat ovat suuria myös maataloudessa. Härmälä muistuttaa, että näin on varsinkin maidontuotannossa. Kun sieltä suuret ikäluokat väistyvät, se vaikuttaa rakenteisiin. Ainakin yrityskoot kasvavat.

Teollisuus laajenee rajojen ulkopuolelle

Elintarviketeollisuuden kehitystä arvioidessaan Esa Härmälä pitää ilman muuta selvänä, että teollisuus joutuu yhä jatkamaan rationalisointiaan, mutta seuraava kierros suuntautuu hänen näkemyksensä mukaan enemmän maan rajojen ulko- kuin sisäpuolelle ja lähinnä muualle Pohjois-Euroopan ja Itämeren alueelle Venäjä mukaan lukien.

Kyseessä on juuri se työ, jota Atria, HK Ruokatalo ja Valio ovat tehneet kärkiyrityksinä. Jos ne eivät pärjäisi tai ajautuisivat ulkomaiseen omistukseen, se olisi Härmälän mielestä hyvin huonoa kehitystä suomalaisittain. Cultorin fuusio Tanskaan on siitä hyvä esimerkki. Viljelijöillä oli reilun kymmenen prosentin siivu Cultorin äänistä ja omistuksesta, mutta sitä ei osattu käyttää hyväksi. Nyt asian murehtiminen tuntuu myöhäiseltä.

Meidän juurikkaanviljelijämme ovat tyytymättömiä Cultorin menetyksestä, mutta niin näyttävät olevan myös Ruotsin maidontuottajat, kun Arla joutui tavallaan pakkoliittoon tanskalaisen MD Foodsin kanssa. Kotimaisuusnäkökohta on kaikille keskeinen ja kantava elementti.

Kotimainen teollisuus on onnistunut pitämään kotimaan markkinat. Jos korkea markkinaosuus täällä menetetään, kaikki muu on Härmälän mielestä aika turhaa. Toistaiseksi kuluttajien tuki on vahvistanut edellytyksiä säilyttää kotimarkkinat.

Jonkinlaista haastetta markkinoille arvioidaan suurten ikäluokkien väistymisen tuomasta muutoksesta kulutuspuolella. Muutos näkyy varsinkin Helsingissä, jossa kohta toinen puoli talouksista on yhden hengen talouksia. Se panee kysymään, onko elintarviketeollisuus osannut valmistautua riittävästi catering- ja keittiöpuoleen.

Onhan aina todettu, että jos kotimaisuus vuotaa jossain kohtaa, vaara on suurin nimenomaan joukkoruokailussa ravintoloissa, laitoksissa ja työpaikoilla.

MTK on tehnyt lujasti työtä kotimaisuuden puolesta. Kotimaisuuden on enää vaikea vahvistua, mutta ei sen tarvitse Härmälän mielestä hävitäkään, jos sitä yhä hoidetaan ja varjellaan hyvin. Se on kuitenkin kantava voima.

Kotimaisuuden puolesta toimii myös kolme suurinta elintarviketeollisuusyritystämme. Härmälä laskee, että jos ne saavat muut tärkeät kotimaiset toimijat mukaansa, muodostuu aika vahva rintama myös tuontia vastaan.

Energiasta tuli iso asia

Amerikkalaisen sanonnan mukaan maatalous on elinkeino, joka tuottaa ruokaa ja kuitua, food and fiber. Esa Härmälä haluaa lisätä siihen energian ja sanoo tosissaan uskovansa, että energias-ta tulee merkittävä asia.

On laskettu, että ruuan tuottamiseen meillä on puoli miljoonaa hehtaaria liikaa peltoa. Härmälä uskoo, että kymmenen vuoden päästä 200 000–300 000 hehtaaria näistä pelloista tuottaa energiaa. Samaan tapaan ajatellaan muuallakin.

Pohjolan Voima ilmoitti seminaarissa syksyllä 2006, että vuoteen 2015 mennessä ruokohelvettä kasvaa ainakin 100 000 hehtaarilla. Vapo on tässä asiassa vahva toimija jo nykyisin. Neste esiintyy yhtä vakuuttavasti biodieselinsä puolesta.

Laajasti uskotaan, että energiamuutos on pysyvää. Se ei ole peräisin entiseen tapaan siitä, että joku kiertää öljyhanoja tiukalle, vaan kyse on kehitysmaiden vahvistumisesta, Kiinan ja Intian nousevasta kysynnästä.

МТК:ssa puhutaan jo maaseudun oman energiastrategian tarpeesta, sillä suurin osa bioenergiasta tulee joka tapauksessa maalta, metsistä, pelloilta ja eläintuotannosta.

Haasteet järjestölle

Tuottajajärjestö joutuu kohtaaman muutoksen omalla tahollaan. Se tarvitsee jäsenikseen kaikki tehokkaat tuottajat. Ne ovat maatalouden ydinjoukkoa, järjestön sielu ja ruumis. Järjestö ei voi kuitenkaan toimia pelkästään niiden varassa, jos se haluaa pysyä suurena ja vaikutusvaltaisena. Tästä näkökulmasta se tarvitsee, totta kai, kaikki

viljelijät joukkoihinsa, kuten tähänkin asti, mutta heidän lisäksi myös muuta maaseudun väkeä, metsänomistajia sekä muissa maaseudun elinkeinoissa toimivia yrittäjiä.

Kehitys on menossa Härmälän mielestä siihen suuntaan, että МТК joutuu huolehtimaan monesta asiasta ja edusta samanaikaisesti ja myös niistä maaseudun asioista, joita muut eivät välitä hoitaa.

Ydinjäsenistön osalta erikoistuminen voi johdattaa sektorikohtaisen edunvalvonnan suuntaan, vaikka jäsenistö ei siitä ainakaan vielä ole erityisen innostunut. Maitovaltuuskunnan perustaminen oli kuitenkin Härmälän mielestä yksi askel siihen suuntaan. Metsäpuolen toimintojakin on jo aika paljon МТК:n metsäotsikon alla.

Kaikki pienehköt erikoistuneet ryhmät eivät vielä kuulu МТК:hon jäsenorganisaationa, mutta monen mielestä voivat siihen hyvinkin kuulua tuonnempana. Se taas nostaa esiin sellaisia tuotekohtaisia asioita eläinten pitoon, jalostukseen, rehustukseen ja muuhun liittyen, joiden osamista järjestössä ei ennestään ole.

Härmälä arvioi, että maaseudun järjestöt joutuvat hakeutumaan tiukemmin keskinäiseen yhteistyöhön. Tästä on keskusteluja jo menossa ja siitä puolestaan voi seurata, että МТК:sta tulee entistä selvemmin maaseutuelinkeinojen ja maaseutujärjestöjen kattojärjestö.

MTK:ssa nähdään niin, että maaseudun väen pitää itse miettiä, minkälaisia järjestöjä ja minkälaisia palveluita se niiltä tarvitsee ja mitä kaikkea se haluaa itse pitää yllä.

Ruotsissa on yhä paljon kyläkohtaisia tuottajayhdistyksiä samaan tapaan kuin meillä ennen oli maamiesseuroja, eikä ruotsalaisilla ole aikomustakaan luopua pienistä paikallisyhdistyksistään.

MTK:lle voi olla hyvin herkkä hetki, jos ydin-tuottajat huomaavat jossain vaiheessa olevansa järjestössään vähemmistönä. Ydinjoukko on kuitenkin jäsenistöstä se osa, joka on luonut järjestön. Sillä on ennestään hallussaan kaikki keskeiset jäsenyysasiat, kuten yhteinen järjestöpoliittinen tahto ja sen toteuttamiseen tarvittava raha ja koko järjestökoneisto.

Härmälä laskeskelee, että järjestö voisi päästä helpoimmalla, jos se keskittyisi pelkästään ydinjoukkonsa asioihin. Silloin se kuitenkin neuvottelisi vain näitten asioiden hoitamisesta ja olisi melko teknillinen järjestö eikä sellainen yhteiskunnallinen vaikuttaja, jollaisena se tunnetaan.

Kannustava ote hallintoon

EU-jäsenyys on ollut suuri haaste maataloushallinnolle. Kansallisiin asioihin keskittynyt, supistuva hallinnonala piti saada nopeasti uuteen

asentoon ulospäin suuntautuvaksi ja luoda sille EU-valmiudet.

Maatilahallitus oli ennätetty ajaa alas ennen EU-jäsenyyttä, mutta se jouduttiin perustamaan tavallaan uudelleen. Sitä ei kuitenkaan perustettu enää erillisenä, vaan maa- ja metsätalousministeriön sisään sovitettuna.

Ministeriö sai rajusti lisätöitä ja uuden painavan aseman hallinnossa. Samalla myös maa- ja metsätalousministerin paikasta tuli yleispoliittisesti varsin painava.

Ministeriön aiempi kansliapäällikkö Reino Uronen arvioi, että ministeriö on jälleen muutosten edessä. Hän odottaa varsinkin hallinnollisten asenteiden muuttumista. Hänen mielestään valvovasta otteesta pitäisi päästä kannustavaan ja ohjaavaan suuntaan.

Uronen kertoo, kuinka vierailulla Englannissa sikäläinen kollega kannusti viljelijöitä hakemaan tukia niin, että he saivat niistä parhaan mahdollisen hyödyn. Samaa aikaan Suomessa toimittiin toiseen suuntaan, kun kiellettiin neuvomasta viljelijää EU:n tukiluukulla.

Aikanaan Uronen sanoo kannattaneensa maaseutupiirien toiminnan yhdistämistä te-keskuksiin juuri siitä syystä, että hallintoon saataisiin lisää elinkeinopoliittista näkemystä. Perästäpäin häntä hieman harmittaa, kun valvonta kuitenkin painottuu yhä niin näkyvästi.

Uronen on sitä mieltä, että hallintoa pitäisi katsoa uudestaan puhtaalta pöydältä siltä kanalta, minkälaista hallintoa kenttä kokee tarvitsevansa. Asialle voitaisiin laittaa vaikka maakuntien parhaista voimista koottu työryhmä. Sen perusteella sitten katsottaisiin, mitä on tarpeen tehdä.

Esa Härmälä myötäilee Urosen näkemystä, kunhan huolehditaan siitä, että maakunnissa kansalaisia kohdellaan yhdenvertaisesti niin, että hallinto on kaikille sama.

Ministeriön nykyinen kansliapäällikkö Jarmo Vaittinenkin on sitä mieltä, että yhteiskunnan toimissa ihminen itse pitäisi ottaa paremmin huomioon. Juuri tästä näkökulmasta olisi mietittävä sitäkin, voitaisiinko maataloilla investoida myös ihmiseen ja tukea rengin palkkaamista muun ohella.

Monipuolistumisesta tulee monen valinta

МТК:n tuore puheenjohtaja Michael Hornborg on näkemyksissään samoilla linjoilla edeltäjänsä kanssa. Onhan hänen kokemustaustansakin samantapainen, ensin МТК:n toimistossa Simonkadulla, sen jälkeen muutama vuosi Brysselissä eri tehtävissä, sitten ruotsinkielisen neuvonnan ja turkisalan kautta МТК:n toiminnanjohtajaksi ja viimeksi puheenjohtajaksi Esa Härmälän jälkeen.

Hornborg on valmis jakamaan sen käsityksen, että maataloudella ja koko maaseudulla on suuret muutokset yhä edessään. Hän arvioi kuitenkin, että moni viljelijä valitsee tilan laajentamisen sijasta sen monipuolistamisen.

Monipuolistuvat tilat ovat usein keskimääristä hieman suurempia, tuotantoaan muuttavia tiloja. Toteutetun kyselyn mukaan ne ovat 35–50-vuotiaiden viljelijöiden hallinnassa.

Laajentavat tilat elävät Hornborgin mukaan varsinkin maitopuolella yrityskoon riskivaiheessa. Tässä kokoluokassa (50–60 lehmää) ei ole vielä varaa palkata ulkopuolista työvoimaa, vaan koetetaan tulla toimeen omin voimin ja vanhempien tuella. Tilat ovat kuitenkin niin suuria, että jos yrittäjäparin kunto tai rakkaus pettää eivätkä vanhemmat ole auttamassa, tulee väistämättä ongelmia.

Kynnys suurempaan yrityskokoon, johon voi palkata apua, on korkea. Vaikka investointeihin saadaan tukea, hanke on silti taloudellisesti vaativa. Se edellyttää lisää peltoalaa, uutta osaamista ja johtamistaitoa, joka saattaa olla haastavaa monelle.

Hornborgin mielestä tarvitaan neuvontaa ja koulutusta ja asenteiden muuttumista.

Härmälän tavoin Hornborg uskoo myös siihen, että elintarvikkeiden raaka-aineet tuotetaan jatkossakin talonpoikaisuuteen perustuen,

mutta arvelee, että talonpoikaisuuden sisältö muuttuu hieman.

Keskeistä hänen mielestään on myös se, että yhteiskunnan hyvinvointi lisääntyy. Se antaa mahdollisuuden miettiä, miten kasvanutta osto-voimaa voidaan kanavoida maaseudulle.

Toinen keskeinen asia eli se, miten perusmyönteinen maaseutuilmapiiri onnistutaan säilyttämään, saa Hornborgin miettelijäksi. Hän myöntää, että merkkejä kansallisen vastakkainasettelun palaamisesta on ollut näköpiirissä.

Michael Hornborg iloitsee siitä, että Suomessa syödään yhä 85-prosenttisesti kotimaista ruokaa ja että yli 50-vuotiasten sukupolvi ymmärtää joutsenlipun merkityksen edelleen hyvin. Nuoremmille kuluttajille asia ei ole yhtä itsestään selvä. Sen vuoksi Hornborg haluaa vahvistaa joutsenlipun sisältöä ja mielikuvaa niin, että tuotteelle voidaan laittaa myös kunnan hintalappu.

Kotimaisuuden lisäksi MTK:ssa korostetaan ruokakulttuuria. Kokkimaajoukkueen saavutuksista ja suomalaista kulttuuria kouluruokailuun asti juurruttavista keittiömestareista ollaan innoissaan.

Markkinaetuun panostetaan

Markkinaedunvalvonnasta on tullut MTK:lle suuri haaste. Järjestö oppi sen nopeasti met-

säpuolella hintasopimusten kauden päätyttyä, mutta maatalouspuolella asia jäi hieman taustalle, kun ensimmäiset kymmenen EU-vuotta menivät tukien kanssa painiskellessa.

Järjestössä tiedetään, että puolet maatalouden tuloista tulee tuista, mutta tulevaisuudessa korostuu markkinoilta saatava osa tulovirrasta.

Syyskokouksessaan 2006 MTK teki merkittävän strategisen painotuksen, kun se nosti toimintasuunnitelmassa markkinapuolen seurannan tukipuolen edelle. Tämä viestii ajattelutavan muutosta.

Hornborgin mielestä nyt on oikea hetki panostaa tiedonsaantiin markkinahintojen kehityksestä meillä, muualla Euroopassa ja maailmalla.

Aiemmin maatalouspuolella seurattiin erityisesti tuotteiden hintojen kehitystä, mutta jatkossa tehostetaan myös panosten hintaseurantaa.

Markkinaetuun vaikutetaan myös monilla muilla tavoilla, kuten verotuksella etenkin sukupolvenvaihdostilanteissa. Se, minkälaisen las-kun saat, kun lähdet yrittäjäksi, vaikuttaa myös siihen, miten voit yrittäjänä menestyä ja tuottetasi hinnoitella. Hornborg miettii, että markkinaedun valvonta käy tässä hyvin lähellä tavanomaista edunvalvontaa, eikä näitä ole tarpeen käytännössä edes eritellä.

Tuottajajärjestö omistaa itselleen tärkeiden yritysten osakkeita, jotka lasketaan strategisiksi ja joilla voidaan seurata yritysten menestystä ja säilymistä kotimaisessa omistuksessa, minkä arvo tuntuu korostuvan entisestään.

Hornborginkin mielestä tästä on olemassa varoittava esimerkki. Ulkomaisella omistajalla ei ole tarvetta panostaa suomalaisiin näkökohtiin, vaan se optimoi sen, missä tuotetaan ja missä jalostetaan.

Sopimukset viljelijöiden ja yritysten kanssa auttavat hallitsemaan markkinoita ja tämä voi myös vahvistaa hintakehitystä. Tuotannon ja kulutuksen parempi tasapaino on viljelijän etu.

Lihatalojakaan Hornborg ei halua tuomita huonojen kuluttajahintojen vuoksi. Kauppa on keskittynyt ja se kykenee kilpailuttamaan tarvarantoimittajia.

Hornborg muistuttaa, että kaupan marginaali on Suomessa korkeampi kuin muualla Euroopassa. МТК:ssa mietitäänkin, miten kaupan ja muiden elintarvikeketjussa toimivien kanssa voitaisiin olla läheisessä yhteistyössä, jotta elintarvikeketju vahvistuu.

Hornborg haluaa korostaa yritysten yhteistyön tärkeyttä myös tuotekehityksessä. Suomalaiset resurssit eivät riitä siihen, että yritykset toimivat omilla tahoillaan. Jos voimia yhdistetään ja kotimarkkinat ovat koko Itämeren alue,

tuotekehityksen kustannuksetkin jakaantuvat laajemmalle.

Hieman huolekkaana Hornborg katselee uusien johtajien tuloa elintarviketeollisuuteen. Heille tehokkuus on kaikki kaikessa, eivätkä he aina näe tuottajien roolia bisneksessä.

On ensisijaisen tärkeää, että luottamushenkilöt saavat jatkossakin koulutusta, jotta he voivat kantaa vastuunsa tuottajien asemasta.

Yrittäjyys on myönteinen asia

Maaseutuyrittäjyyttä Michael Hornborg pitää monilla tavoin myönteisenä asiana. Siinä tapahtuu paljon ja se menee hyvää vauhtia eteenpäin. Sen nousua kuvastaa, että sivuansiotulot ovat monilla maataloilla jo suuremmat kuin maataloustuotteiden myynnistä saadut tulot.

Yhteistyö maaseutuyrittäjien kanssa lähti Härmälänkin mielestä hyvin alkuun. Se on asia, joka kantaa pitkälle tulevaisuuteen, joten sen hyväksi järjestön kannattaa tehdä työtä jatkossakin.

МТК teki strategisesti oikean valinnan, kun se ryhtyi panostamaan maaseutuyrittäjyyteen. Siihen oli EU-jäsenyyden alkaessa suorastaan tilaus.

Käytännössä näyttää olevan niin, että maaseutuyrittämisen edellytykset ovat sitä parem-

pia, mitä lähempänä suurta keskusta yritys satuu olemaan. Useimmilla yrityksillä on luontainen asiakaspiirinsä aivan lähellä. Jos se harvenee, on vaikeaa ponnistaa kauemmaksi. Tämä on tietynlainen heikkous.

Esimerkiksi kelpaa vaikkapa Uusimaa, jossa lasketaan olevan jo 150 yli 10 hevosen tallia. Se kertoo tämän alan mahdollisuuksista pääkaupunkiseudun tuntumassa.

Parhaat yrittämisen mahdollisuudet ovat kuitenkin pitopalvelu- ja juhlahuoneistoyrityksillä, mutta ei niinkään varsinaisella maaseutumatkailulla. Siinä on kalliit investoinnit, mutta ei välttämättä sellaista liikevaihtoa, jolla kykenisi maksamaan investoinnit.

Ennen maaseudulla oli kunnia-asia, että häät ja pidot olivat kotona. Nykyisin maallakin aletaan järjestää pitoja niissä taloissa, jotka ovat erikoistuneita alalle. Asenteiden muuttuminen antaa mahdollisuuksia sellaiselle yrittämiselle, josta vielä parikymmentä vuotta sitten pelkkä ajatuskin tuntui mahdottomalta.

Vastaavanlainen yrittämisen mahdollisuus maaseudulla voi tulla hoivapalveluiden järjestämisestä. Maatiloilla on ennenkin osattu hoitaa tilan kaikki väki lapsista vanhuksiin – miksi ei nykyisinkin? Maaseutu voi tässäkin ratkoa muun yhteiskunnan itselleen tuottamia ongelmia.

Mallia muista pohjoismaista

Michael Hornborgin mielestä maaseutuyrittäjyys auttaa maaseutua menestymään yhdessä perinteisen tuotannon kanssa. Hän vertaa tilanetta muihin pohjoismaihin.

Nimenomaan Ruotsissa on menty pitkälle maaseutuyrittäjyyteen. Siellä on omaksuttu eräänlainen maaseudun talonmiesmalli.

Ruotsin muutos näkyy jo tuottajajärjestön jäsenmäärässä. Se laskee välillä alle 120 000:een, mutta on tällä hetkellä jo 160 000. Joka vuosi tulee 4 000 jäsentä lisää ja nimenomaan maaseutuyrittäjiä. Samaan aikaan elintarviketuotantoon panostava ydinjoukko pienenee. Sen määrän arvioidaan laskevan 10 000:een, joista puolet on maidontuottajia.

Hornborg arvioi, että Suomessakin on nähtävissä vastaava kehityssuunta. МТК:n jäsenmäärä ja vaikutusvalta säilyvät. Painoarvoa nostaa sekin, että koko elintarvikeketjussa on yhä 300 000 työpaikkaa.

Norja on valinnut maatalouteensa Hornborgin mukaan selvästi säilyttävän mallin. Tiloja on kauttaaltaan koko maassa. Aluekehitykseen satsataan, koulut säilytetään ja Pohjois-Norjassa on jopa sinfoniaorkesteri.

Tanskassa puolestaan ratkaisee bisnes. Se merkitsee kovaa tehokkuusvaatimusta maataloudelle. Sen mukaisesti Tanska haluaa eroon

maitokiintiöistä ja samalla hinnat alas ja määrät ylös, että selvittää maailmanmarkkinoilla.

Hornborg heittäytyy avaramieliseksi ja arvioi, että Suomesta voi löytää aineksia näistä kaikista malleista. Meillä on tehokasta tuotantoa ja maaseutuyrittäjyyttä ja halua säilyttää jotain arvokasta.

Metsäsektorikin muuttunut rajusti

Suomen metsätalouden toimintaympäristö on muuttunut Esa Härmälän mielestä lähes yhtä rajusti kuin maatalouden oma ympäristö 1990-luvulta lähtien. Muutos näkyy hänen mukaansa siitä, että kansainvälinen ympäristökeskustelu on tunkeutunut Suomen metsäpolitiikkaa ja metsälainsäädäntöä ohjaavaksi voimaksi ja siitä, että eurooppalainen kilpailulainsäädäntö on otettu meillä käyttöön. Kolmantena on puun tuonin moninkertaistuminen Venäjältä ja neljäntenä isona asiana metsäteollisuuden keskittymisen muutama suuryhtiöön.

Kansainvälisen ympäristökeskustelu alkoi näkyä Suomessa hieman salakavalasti, kun saksalainen *Der Spiegel* -lehti julkaisi 1990-luvun alussa kuvia metsien avohakkuista. Kuvat olivat itse asiassa Kanadasta otettuja, mutta niillä leimattiin Suomen ja muiden pohjoismaiden metsätaloutta.

Härmälän mielestä tämä vaikutti myös Suomen metsälainsäädännön uudistustyöhön. Siinä МТК:n rooli nousi keskeiseksi, kun piti kovissa paineissa huolehtia perhemetsätalouden edellytysten säilymisestä yhdessä metsätalouden muiden osapuolten kanssa.

Työn tuloksena meillä on uusi lainsäädäntö ja vuoteen 2010 ulottuva kansallinen metsäohjelma (κΜΟ), joissa kummassakin metsätaloudelliset ja ympäristölliset tavoitteet yhdistyvät kohtuullisesti.

Henkisesti työ oli monille metsäalan ammattilaisille haastavaa, kun metsissä oli tehty pitkään työtä yksinomaan kansallisin metsätaloudellisin tavoittein, vaikka metsäteollisuus toimi jo kansainvälisesti maailmanlaajuisilla markkinoilla. Näistä lähtökohdista oli vaikeaa omaksua uusi, laajempi näkökulma metsäpolitiikkaan.

Kaikki eivät ole selvinneet muutoksesta kunnolla vieläkään. Härmälä sanoo, että vastuulliset talonpojat olivat kuitenkin hereillä ja osasivat lukea ajan merkit oikein. Tämä näkyy hänen mielestään varsinkin perhemetsätalouteen luodusta yleiseurooppalaisesta PEFC:n sertifiointijärjestelmästä. Siitä on tullut maailman johtava puun laillista alkuperää osoittava järjestelmä.

Järjestelmän ideoinnissa ja aikaansaamisessa olleen МТК:n aseman Härmälä koki välillä tus-

kalliseksi, kun ympäristöjärjestöiltä tuli kaiken aikaa ”tulta niskaan”. Ympäristöjärjestöt eivät olleet tottuneet tämäntapaiseen haastamiseen. Sen vuoksi ne olivat kamppailemassa PEFC:tä kaiken aikaa ja ovat vieläkin. Sen kohtalo oli monta kertaa hiuskarvan varassa. Eurooppalaisten rivien suorana pitämisessä järjestöllä riitti silloin töitä.

Pohjoismaisittain merkittäväksi voidaan laskea sekin, että tärkeä PEFC-tuki järjestelmälle saatiin lopulta kahdelta keskieurooppalaiselta aatelismieheltä eli Marian von Gravenreuthin johtamilta Baijerin metsänomistajilta ja Henri Plauche Gillonin johtamilta Ranskan metsänomistajilta. Kun nämä liittoutuivat Pohjolan talonpoikien kanssa, aatelismies ja talonpoika löivät kirjaimellisesti kättä ja kaiken lisäksi tavalta, joka oli hyvin merkittävä eurooppalaiselle yhteistyölle. Se poiki muutakin, kuten korkeat suomalaiset kunniamerkit aatelismiehille.

Kilpailuasioissa käveltiin EU:n yli

Eurooppalaisen kilpailulainsäädännön tuloa Suomeen Esa Härmälä pitää asiana, joka kaatoi puun hintasopimukset, vaikka EU:n komissio suhtautui neuvottelujärjestelmän jatkamiseen myönteisemmin kuin Suomen oma kilpailuvirasto.

Komissio antoi Suomelle sentään neljän vuoden poikkeusluvan sopimuksien tekemiseen,

mutta Kilpailuvirasto vain kahden vuoden luvan. Sen umpeuduttua teollisuus ilmoitti, että puuneuvotteluja ei enää tarvita.

MTK:ssa pidetään edelleen käsittämättömänä, että tarvitaan sekä EU:n että kansallinen poikkeuslupa ja että ne voivat olla eripituisia. Härmälän mielestä Suomi käveli tässä EU:n yli. Sekin ihme on siis tapahtunut.

Mitä sopimusten loppuminen on merkinnyt? Härmälän mielestä ainakin hintojen heilahtelu ja puukauppojen sisäinen hajonta ovat lisääntyneet. Kuitupuun hinnat kävivät alhaalla varsinkin heti sopimuskauden jälkivuosina.

Merkittävää kuitenkin Härmälän mielestä on se, että MTK ja metsänhoitoyhdistykset löysivät taas kerran työkalut, joilla markkinatilannetta voitiin korjata. Valtakirjakauppojen avulla metsänhoitoyhdistysten puukaupalliseen toimintaan luotiin niin vahvaa markkinavoimaa, että valtakirjakaupat ovat nykyisin puukaupan kilpailullisin osa.

Markkinoille on luotu oma hintaseuranta-järjestelmä ja tehostettu markkinainformaation hankintaa ja levitystä niin, että Härmälä sanoo sitä metsäpatruunoidenkin hämmästellään. Teollisuus kuvitteli saavansa puumarkkinat haltuunsa omilla metsänomistajayhteyksillään ja Venäjältä tuotavan puumäärän lisäämisellä, mutta joutui pettymään odotuksissaan. Nyt

teollisuuden puolella mietitään, oliko neuvotte-
luista luopuminen sittenkään järkevää.

Puun myyjän kannalta uusi tilanne on haas-
teellinen. Härmälän ja monen muun arvioin-
nin mukaan puukaupasta saatava tulo riippuu
entistä enemmän metsänomistajasta itsestään,
kun listahintoja ei enää ole. Myyjä joutuu seu-
raaman tarkoin markkinatilannetta, ja hänel-
lä on siinä metsänhoitoyhdistys apunaan. Niitä
käyttämällä voi Härmälän arvion mukaan pääs-
tä ”kannustavaan hintatasoon”.

Kapasiteetin nousu auttaa

Puun tuonti on nelinkertaistunut 1990-luvun al-
kuvuosista ja noussut 20 miljoonan kuution ta-
solle eli neljännekseen puun kokonaiskäytöstä.
Silti kotimainen puu on säilyttänyt asemansa ja
mahtunut markkinoille.

Härmälän mukaan ansio tästä kuuluu teolli-
suuden kapasiteetin kasvulle viime vuosikymme-
nen lopulla. Varsinkin Metsäliitolla on tässä mer-
kittävä osuus. Metsäliitto on tähdännyt vanhas-
taan puun käytön lisäämiseen investoidessaan.

Härmälä muistuttaa siitäkin, että Suomi on
löytänyt puurakentamisen uudestaan. Raken-
tamiseen käytettävä puumäärä on yli kaksin-
kertaistunut runsaassa vuosikymmenessä. Sen
eteen on tehty työtä ja siinä MTK:kin on ollut
mukana, eikä lainkaan turhaan.

Suurimmat muutokset metsätalouteen ovat
tulleet kuitenkin teollisuusyritysten kasvun ja
kansainvälistymisen kautta. Valtakunnallises-
ti merkittäviä puunostajia on enää kolme, Met-
säliitto, StoraEnso ja UPM. Nämä kaikki toimivat
metsätaloudessa ja puunhankinnassa kuitenkin
eurooppalaisten ja maailmanlaajuisten ”konsep-
tien” mukaisesti.

Ero aiempaan tulee Härmälän mielestä nä-
kyvin kärjistyneesti siinä, että Suomen puu-
kaupasta vastaava johto toimii yrityksissä eri
organisaatiotasolla kuin pääjohtaja-vuorineu-
vokset, jotka vielä hintaneuvottelujen aikoihin
sanoivat teollisuuden puolesta sen tärkeän vii-
meisen sanan puun hinnasta.

Merkityksensä on silläkin, että yritysten uu-
sinvestoinnit suuntautuvat pääosin ulkomaille.
Yritysten silmissä lupaavimmat raaka-aineläh-
teet ovat Etelä-Amerikassa ja markkinat Aasias-
sa. Venäjälle menoa valmistellaan monessa ta-
lossa, joten Suomen kilpailukykyä muihin mai-
hin punnitaan yrityksissä päivittäin.

MTK:n näkökulmasta kotimaisten metsäjät-
tien jatkuva kasvuhalu hirvittää siinä mieles-
sä, että kasvu ei ole ollut lainkaan ongelmato-
ta. Kaikkien suuryritysten kilpailukyky on näil-
lä näkymin heikko. Ne ovat Härmälän arvion
mukaan ”pikkuisen hallitsemattomassa tilan-
teessa”.

Samaan aikaan muissa metsäteollisuusmaisissa harkitaan jo toisenlaisia kehityssuuntia. Maailman ykkönen International Paper on jo päättänyt pienentää omaa kokoaan kolmanneksella päästäkseen näin entistä keskittyneemmäksi ja tehokkaammaksi.

Suomessakin toki on näkyvissä jonkinlaista keskittymisen halua. Metsäliitto kantaa huolta perustehtävästään, omien jäsentensä puun ja lостamisesta ja markkinoinnista. UPM:n kehityspainotukset vaihtelevat älypaperien ja biodieselin välillä.

Härmälä päättelee tästä, että seuraava suuri muutos metsäteollisuudessa on ilmeisesti alkamassa, mutta on vaikea nähdä, mihin se johtaa.

Suomalaisen metsänomistajan asemaa Härmälä pitää kuitenkin turvallisempaan kuin muutama vuosi sitten. Bioenergia lisää puun kysyntää. MTK:n varoitukset puun tuonnin riskeistä ovat käymässä toteen. Uudessa ympäristössä integroituneet jätit eivät enää välttämättä hallitse maailmaa.

Härmälä painottaa sitä, että muuttuvaan kilpailuun Suomen metsäklusteri lähtee kaikesta huolimatta johtopaikalta kilpailukykyisimpänä. Sen on pakko pärjätä, kun elintarvikepuolellakin on tarkoitus pärjätä, vaikka siellä ollaan lähempänä häntäpäätä kuin kärkeä.

Sormi nousee Metsäliitolle

MTK:n tehtävät jättänyt Esa Härmälä ei malta olla nostamatta varoittavaa sormiaan Metsäliiton suuntaan. Hän ihmettelee sitä, että Metsäliitto on ottanut etäisyyttä metsänomistajiin vetäytyessään asiantuntijajäsenyydestä MTK:n korkeilta hallintomiespaikoilta.

Härmälä näkee tässä samanlaisen virheen, jonka Metsäliiton johto tekee varoituksista huolimatta kerran vuosikymmenessä eli ottaa haju-rakoa järjestöön. Muodollisena perusteena käytetyt kilpailulakiin pohjautuvat syyt eivät Härmälää eivätkä muita MTK:ssa vakuuta, sillä samaan aikaan muiden metsäjättien johto on hahunnut lisätä yhteydenpitoaan MTK:hon.

Härmälä muistuttaa, että operaatio kantominnan jälkeen tilanne oli MTK:n ja Metsäliiton välillä todella huono, kun Metsäliitto koki tulleen niputetuksi epäoikeudenmukaisesti muuhun teollisuuteen puun hintasotaa käytäessä. Sitä traumaa paranneltiin vuosia.

Härmälä sanoo, että hänen puheenjohtajakautensa alussa tilanne oli hankala, kun johto oli vastakkain ja kentän väkikin oli vastakkain. Kesti pitkään saada asioita parempaan malliin.

Lopulta onnistuttiin yhdessä tunnustamaan, että metsänomistajien ja heidän edusmiestensä pitää voida olla samaan aikaan hyviä Metsäliiton

jäseniä ja hyviä metsänhoitoyhdistysten jäseniä. Kummassakin organisaatiossa heitä tarvitaan.

Innovaatioita löytyy sittenkin

MTK:n metsävaltuuskunnan puheenjohtaja Olavi Peltola on pannut merkille metsäteollisuuden heräämiseen tuotekehitykseen. Hän on tyytyväinen siihen, että teollisuudella on innovatiivisuutta ja halua saada aikaan uusia tuotteita.

Tämä kehityssuunta on nähtävissä koko metsäklusterin julkaisemasta uudesta metsästrategiasta. Tavoite olla maailman johtava metsäklusteri myös vuonna 2030 on Peltolan mielestä aivan oikea.

MTK:ssa ollaan tyytyväisiä myös siihen, että metsätalouden kannattavuus on otettu ensimmäisen kerran Suomen virallisiin metsäpoliittisiin ohjelmiin. Tämä näkyy aidosti sekä kansallisesta metsäohjelmasta että Tapion metsänhoitosuosituksista.

MTK:ssa pidetään tärkeänä sitäkin, että monimuotoisuuden näkökohdat saavat metsien hoidossa ja käsittelyssä sijaa myös metsänomistajan näkökulmasta. Tämä näkyy Metso-ohjelmasta. Se houkuttelee metsänomistajia paitasi vapaaehtoisuudellaan myös sen vuoksi, että metsänomistaja voi saada toimeentuloa monimuotoisuutta hoitaessaan, Olavi Peltola kiittelee. Kyseessä on yksi lisä metsäsektorin metsän-

omistajille antamiin erikoistumismahdollisuuksiin.

Metsäenergia suuri haaste

Bioenergiaa MTK pitää metsien käytössä suuren luokan haasteena. Järjestössä on kuitenkin haluttu nähdä ensin, miten metsäenergian kysyntä kehittyy ja vasta sitten laskea energiapuun hinta- ja muita asioita. Strategia on sama kuin aikanaan turvetuotannossa.

Olavi Peltolan mielestä jo nyt on nähtävissä, että metsäenergiasta tulee tavallaan oma puutavaralaji. Metsäteollisuus pelkää siitä vakavaa uhkaa kuitupuulle. Peltola myöntää, että pelko on aiheellinen, mutta muistuttaa samalla, että puun myyntitilanteessa metsänomistaja katsoo, kummasta hän saa paremman hinnan ja tekee päätöksensä sen perusteella.

Kansantalouden näkökulmasta on Peltolan mielestä perusteltua, että puu jalostetaan korkeammiksi tuotteiksi, mutta silloin niihin käytettävästä puusta pitää saada myös kilpailukykyinen hinta.

Metsänomistaja saa edelleen puun kantorahatuloista 70 prosenttia tukista, joten sen asemaa latvusmassan käyttö puuenergiaksi ei uhkaa mitenkään. Kuitupuukin säilyttää Peltolan arvioissa asemansa, vaikka osa siitä menisi energiaksi. Selvitysten mukaan puuta riittää

Suomen metsissä sekä energiakäyttöön että paperin raaka-aineeksi.

Michael Hornborgin arvion mukaan kilpailua puun kuitu- ja energiakäytön välille ei tarvitse edes tulla, jos energiapuu otetaan niin ajoissa, että seuraavassa harvennusvaiheessa saadaan jo nopeammin teollisuudelle menevää puuta.

Energiasta tuskin kukaan kuvittelee metsien ykköstuotetta, mutta metsänomistajille se on tervetullut mahdollisuus ja vielä suurempi asia aluetaloudellisesti. Se tuo työtä ja yritystoimintaa alueille, ja sen tuottama rahakin pyörii paljolti alueilla.

Hornborg ottaa esimerkiksi lämpöyritykseksi perustetun Biowin Oy:n. MTK on siinä mukana kehittämässä samantapaista yrittämistä, jota sata vuotta sitten edustivat osuusmeijerit ja osuusteurastamot. Uusia, sinänsä pienehköjä lämpövoimaloita rakennettaessa katsotaan läpi koko ketjun, miten toiminta pitää järjestää. Tavoitteena on tarjota avaimet käteen -periaatteella lämpöratkaisu omakotitaloille, kouluille ja muille paikallisille lämmöntarvitsijoille.

Kansallisessa metsäohjelmassa energiakäyttöön tavoitellaan viittä miljoonaa kuutiota puuta vuoteen 2010 mennessä. Tuohon tavoitteeseen Olavi Peltolan arvion mukaan myös päästään.

Luvun arvoa korostaa, kun muistetaan, että polttopuuna käytetään kotitalouksien lämmityksessä, leivinuuneissa, takoissa ja saunoissa noin 6 miljoonaa kuutiota vuosittain, joten laskettu uusi energiatavoite on tämän päälle.

Nyt ollaan tekemässä metsäenergiaan perustuvia isoja investointeja ympäri Suomea. Peltola laskee, että hänen omalle alueelleen Hämeeseen Vattenfall hakee kahta laitosta, toista Hämeenlinnaan ja toista Heinolaan, joissa puhutaan jo 60 megawatin laitoksista pelkästään puuenergialla.

Kun näin isoja investointeja tehdään, se on Peltolan mielestä osoituksena siitä, ettei energia-asioissa ainakaan ihan heti käännyttä toiseen suuntaan, vaikka öljyä energialaineille jo heitetään.

Öljyala pelottelee sillä, että hintojen yhä noustessa se alkaa puristaa tavaraa öljyhiekasta, jota kyllä riittää.

Peltola kantaa enemmän huolta siitä, että onnistutaa sovittamaan puuenergian ja muun bioenergian tarpeet sillä tavoin yhteen, ettei bioenergiapuolelle synny keskinäistä kyräilyä, saati jouduta törmäyskurssille.

Metsänomistajien omien organisaatioiden on Peltolan mielestä oltava joka tapauksessa aktiivisia puun hankinnassa. Sillä tavoin turvataan energiapuun hintaa ja metsänomistajien keskeisen aseman säilymistä bioenergiaketjussa.

Miten saada mo-jäseniä

Metsien omistusrakenteessa on sama tilanne kuin maataloudessa. Suuret ikäluokat ovat suuria myös metsänomistajina. Kun ikäluokka vaihtuu, joudutaan pohtimaan tulevien metsänomistajien arvoja ja kiinnostusta metsien hoitoon.

Tänään kiinnostusta on, ja se näkyy niin, että pienistäkin metsäpaloista maksetaan paljon. Se viittaa siihen, että metsäomistuksia kootaan uudelleen yhteen vuosisadan kestäneen pirstoutumiskauden jälkeen.

MTK:n metsäpuolen suurena järjestöllisenä haasteena Peltola pitää sitä, että kyetään kokoamaan kaikki metsänomistajat mukaan järjestön toimintaan. Hänen mielestään sääntöuudistuksessa oltiin liian optimistisia ja petyttiin siinä, että metsänhoitoyhdistyspuoli ei lähtenytäkään erityisen aktiivisesti mukaan.

Jäsenasia on edennyt hyvin niillä alueilla, missä mhy-väki on ollut innolla mukana ja selvittänyt MTK-jäsenyyden merkitystä metsätilanomistajille. Muualla on edetty hitaammin, ja paikoin ei ole edetty lainkaan.

Peltola miettii erityisesti metsällisen järjestökoulutuksen tehostamista entisestään ja sitä, pitäisikö metsäalan ammattilaiset saada yksityis-sektorilta vielä kertaalleen koulun penkille, jotta järjestäytymisen edut kävisivät kaikille selviksi.

Michael Hornborg miettii sellaistaikin vaihtoehtoa, että jos MTK ei ole nimenä kaikille metsänomistajille soveltuva brändi, kannattaa harkita jotain muuta. Jos jokin toinen brändi käy kaupunkilaiselle metsänomistajalle paremmin, miksi sitä ja sen antamaa lisäarvoa edunvalvontaan ei otettaisi huomioon? Tärkeintä on, että kaikki metsänomistajat voisivat käydä yhtä jalkaa asiansa puolesta.

Metsäpuoli on MTK:lle kasvun mahdollisuus. Sillä on edellytykset tarjota vakaa toimintaympäristö ja korkea osaamisen taso edunvalvonnassa kaikille metsänomistajille sekä ennustettava puun saanti ja hyvä infrastruktuuri metsäteollisuudelle.

Metsä on MTK:n vahva peruspilari samaan tapaan kuin maatalous ja maaseutuyrittäjyys. ■